ספר

תולדות יוסף

תולדותיו של הגאון הצדיק

מרן יוסף לנדא זצללה"ה

עם הספר

קול נחי

הספרו על הס"ק מרוזין זצללה"ה

ספר

תולדות יוסף

תולדות ומעשים טובים של

הגאון הצדיק אדומו"ר הרה"צ

הרב **יוסף לנדא** זצוקללה"ה

אבד"ק יאס

בעמח"ס שו"ת ברכת יוסף

עם הספר

קול נהי

הספדו על הס"ק מרוזין זצללה"ה

יוצא לאור מחדש ע"י יוצ"ח

עיר הקודש ירושלים תשנ"ז

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

מ. ברנשטיין
חיד"א 10
בני-ברק
03-6192128

©
כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ ישראל תשנ"ו
Printed in Israel

ספר

תולדות יוסף

תולדותיהן ומעשים טובים של אותו צדיק אביר הרועים מאור הגולה רכבו ופרשו גאון הגאונים

רבינו **יוסף לנדא** זצללה"ה

אבד"ק יאסי והמדינה (רומיניען) בעל המחבר

ס' שו"ת "ברכת יוסף" "קול נהי". ועוד.

אשר כוננו ידי בנו ותלמידו הגאון הגדול החסיד

מו"ר דו"ז ר' **מתתיהו לנדא** שליט"א

אבד"ק פאדיטורק (רומיניען) מחבר ס' תוספת שם.

סדרתיו והגהתיו והוצאתיו לאור בחסד

השי"ת **אברהם** בלאאה"ג החסיד מוהר"י

העשל ראבין אבד"ק ליטין נכד הגאון

המחבר זצ"ל חתן הגאון המנר"ה דוויניצא

בעהמח"ס אלף המגן כלה"מ כו'.

ברדיטשוב, תרס"ח

נוסח השער במהדורא הראשונה

פתחא זעירא

אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות (יומא פ"ז א'). וביאר בסה"ק נועם אלימלך פ' במדבר שבזכות אבות שהיו צדיקים חולקים כבוד בפמליא של מעלה שיהיו בניהם צדיקים. ובפ' קרח כתב עוד שבזכות אבות יש סייעתא דשמיא לעשות המצוה בשלימות. וגם ענין יחום אבות נודע שגורם לבניהם אחריהם ללכת בדרכיהם הטובים (אם מעט ואם הרבה) כמ"ש הרד"ק על פסוק הביטו אל צור חוצבתם (ישעיה נ"א) וגם עי"ז ידעו דורות הבאים להתדבק במשפחה הגונה כיוצא בה ובמשל ענבי הגפן בענבי הגפן. ובביאור רבינו בחיי פ' חיי. אשר ע"כ הזהיר רבינו השל"ה הק' ובנו הגה"ק ר"ש בצוואתו ז"ל להודיע לבניו אחריו שורש צור מחצבתם וגזע שרשם, ובהרבה מספרי הקדושים אשר בארץ זי"ע. ע"כ אמרתי נקיטנא בשיפולי דגלימא דמר דודי זקני הגאון החסיד מו"ר **מתתיהו לנדא** שליט"א ולעשות רצונו הטהור להדפים הקונטרס הזה אשר קראהו בשם "תולדות יוסף" כשמו כן הוא. להודיע לדורות וצאצאי גזעו משפחתו התנהגותו וחסידותו וצדקתו. ואיזה מילי מעליותא מחידושי תורתו, והוספתי נופך הערות קצרות להרחיב שורש יחוסו. אולי אבנה גם אנא עפר"א לאחוז בסנסני קצות דרכי התורה. וזכותו תעמוד בזה ובבא לזעירא. אנא נכדו המסייע להתציא לאורה. צופה לישועת ה' במהרה.

אברהם בלאאמו"ר הרב הגדול החסיד מו' **יהושע העשיל** אבד"ק ליטין בן הרב הגאון הצדיק מוה"ר **ברוך צבי** ז"ל אבד"ק הנ"ל (מובא בשו"ת ברכת יוסף יו"ד סי"ד אה"ע סק"ח וש"ד) בן הגאון הקדוש **ברכת יוסף** זצ"ל. המחבר - אמי הרבנית הצנועה והחסודה מרת **שרה מינדל** ע"ה היתה בת הצדקת מרת **רבקה** (אשת זקני ודודי הרה"ג ר' **בעריש** בן הגאון המחבר **ברכת יוסף**) בת הרה"ק ר' **משה** (מובא בשו"ת בית אפרים) בן הגאון הקדוש ר' **יאסקי** אבד"ק יאם זצ"ל בן הגאון הקדוש איש אלקים נורא מופת דורו מו"ר **ארי' ליבוש** איש הורוויץ זצ"ל אבד"ק וואלאטשיסק. יאסיי זי"ע

מכתב

כבוד אדמו"ר הקדוש והטהור צדיק יסוד עולם איש האלקים רשכבה"ג לו דומיה תהלה כק"ש הטהור רבינו אור ישראל מרוזין. ומאדיגורא. זצללה"ה אשר כתב להגאון המחבר

ב"ה

ה' ישפות שלום רב לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם חריף ובקי חכם השלם החסיד ועניו כש"ת מוה"ר יוסף לנדא האבד"ק יאם נ"י ויזרח כשמש וכירח.

הן בדבר צער האשה הקשורה בחבלי העיגון*) זה עשר שנים הגיע צערה לנקודת לבבי והיא מרת נפש וכל כאבה מזה שכבוד ידידי סתם דבריו בענין ההיתר באמרו שאסורה מטעם הכמום עמדו ועבור זה כל המורים בישראל יריאים לגשת לפתח ההתרה מחמת דבריו הסתומים. וזה לא יתכן בענינים כאלו. כי אם לבאר דרך התורה באר היטב. ואם אמנם שמעתי שכוונתו על העד שהעיד על פטירת בעלה שאינו נאמן ע"פ דתה"ק נפלאתי מאוד על זה הלא אנכי מכיר את האיש ומעשהו ואינו נחשב אצלי לפסול עדות ח"ו ואולי נסתרה דרכו מאתי ונודע לידידי יותר. לזאת יקח מועד לעיין היטב בענין העגונה הנ"ל מ' עטיא רחל מקאלים ע"פ דרכי התורה הקדושה אולי יזמין לו השי"ת דרך תורת אמת למצוא פתח היתר להאשה העלובה והאיך שיפול דבר הן להיתר הן ח"ו כו' עכ"פ יבאר דבריו לנכון למען יהי' למראה עיני ישראל חוות דעתו בזה דברי הדורש טוב לעמו ומעתיר בעדם תמיד.

ישראל במוהר"ר **שלום**

*) היא העגונה המובא להלן דף י"ז אות י"ב.

תולדות יוסף

תולדותיהם של צדיקים הן הן מעשיהם הטובים, ואעתיק לשון מר דודי זקני הגאון החסיד המפורסם מוה"ר מתתיהו לנדא שליט"א אבד"ק פאדיטורק (רומיניען) בעהמח"ס תוספת שם (על שמות גיטין ועוד,) בנו של אותו צדיק אא"ז הגאון אמיתי בוצינא קדישא בעל ברכת יוסף זצ"ל, בתוספת נופך הערות והארות למעייני יושר מצוויינים באותיות לבית אבותם:

ב"ה, זה לשון דו"ז הגאון מוהר"מ לנדא בעל תוספת שם שליט"א.

אאמו"ר הגאון צדיק ונשגב מוה"ר יוסף לנדא זצ"ל אבד"ק ליטין, יאס, הוא, בן הרב הגאון הצדיק מוה"ר מנחם מענדל זצ"ל אבד"ק באהסלוב (רוסיא) בן הרב הקדוש מוה"ר צבי הירש זצ"ל בן הרב הקדוש איש אלהים נורא מוהר"ר מנחם מענדל זצ"ל מ"מ דק' באר (הנקרא עד היום בפ"כ ר' מענדלי בארער, רוסיא, פאדאליען). גם הי' אאמו"ר נכד הרב הגאון הקדוש מופת דורו מוהר"ר יוסף הוליס [א] אבד"ק טיסמניץ (גאליציא) ונכד הגאון

א) **אמר** אברהם נכד הגאון ברכת יוסף זצ"ל, תהלות הגאון הזה רבינו יוסף הולים עצמו מלספר כי הי' ראש מפורסמי דורו ונודע לאיש מופת, הוא הי' חתן הגאון ר' זעליג הולים אשר הי' חתן ראש גאוני דורו הגאון ר' יצחק הלוי מחבר שו"ת מהר"י הלוי, אחיו ורבו של אא"ז הט"ז (ומביאו בט"ז או"ח סי' כ"ה סק"ו, וביו"ד סי' כ"ז סק"א וש"ד)

המפורסם ר' שאול [ב] אבד"ק קראקא בן הגאון רשכבה"ג אור העולם רבי ר' העשל אבד"ק לובלין, וקראקא, [ג] ונכד רבינו הגדול

ושני אחים נשיאי הלוים אלו היו נכדי הגאון רבן של כל ישראל בדורו ר' יצחק ר' בצלאל מלאדמיר, הנודע בהסכמותיו על כמה ספרים והובא בשו"ת ראשי גאוני דורו. שארית יוסף, מהרש"ל, רמ"א, בכבוד גדול, תקצר היריעה מלהפליגו בשם ובטו"ז או"ח סי' תע"ג, ובש"ד:

ב) **בשו"ת** ברכת יוסף חי"ד סי' נ"ד מביא בשמו פסק הלכה וקורא "זקני הגאון מו"ה שאול בן הגאון רבינו ר' העשיל זצ"ל בתשובה שבסוף שו"ת הרמ"א כו', (יחוסו מצד אביו אזכור להלן אי"ה) הוא הי' חתן הגאון איש האלהים הנקרא בשם הויכער רבי ר' ליב, (חותנו של רבינו הבית שמואל על אה"ע, כאשר מביאו בהקדמתו) בן הגאון ר' זכרי' מענדל קלויזנער (אשר הי' נקרא בדורו בפי כל ר' זכרי' הנביא, וכן העיד בהקדמת נכדו בעל ס' מנורת זכרי' בשם הגאון הקדוש מוהרר"פ בעל הפלאה ומקנה זי"ע), בן הגאון ר' בנימין בינש פו"מ מפוזנא בן הגאון ר' זכרי' מענדל פו"מ מפוזנא חתן הגאון ר' בצלאל (אבי המהר"ל מפראג) בהגאון ר' חיים מוורמייזא בן בנו של הגאון ר' יהודה ליוואי הזקן אשר חרות על קברו בפראג "חאת ליהודה, לתורה ולתעודה, חכם הרזים עוקר הרים וארזים והי' בקי בתלמוד ולא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות הגאון רבינו יהודה ליוואי מגזע הגאונים המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי ונתבקש בישיבה של מעלה שנת ה' אלפים ומאתים ליצירה כי מקובל יחוסו איש מפי איש עד רבינו האי גאון בן רב שרירא גאון בן רב חנינא גאון בן מר רב יהודה גאון מזרע רבה בר אבהו ולא נשאר אדם מפורסם שהוא מבית דוד, (הקדמת ס' עבודת היום, ובסוף שו"ת מים חיים) אשת הגאון הקדוש הויכער רבי ר' ליב היתה בת הגאון ר' אפרים פישל אבד"ק לוקאווי ופו"מ בלבוב בן הג"מ צבי בן הגאון הנודע ר' ווישל מבריסק (המובא בסמ"ע סי' ס"ט ס"ק כ') חתן המהרש"ל הנודע ביחוסו דור אחר דור עד רש"י אביהם של ישראל מגזע התנא ר' יוחנן הסנדלר דור רביעי לר"ג הזקן נכד הנשיא התנא הלל הזקן דור אחר דור עד אדוננו דוד מלך ישראל ע"ה, כנודע בשו"ת מהרש"ל סי' כ"ט ומחברים והגאון ר' בנימין בינש מפוזנא (זקינו של רבי ר' ליב מקראקא הנ"ל) הי' חתן הגאון מו"ה נפתלי הירש מלבוב בן הגאון ר' אברהם (חותנו של רבינו הב"ח) בן הגאון ר' הירצקע אבד"ק לבוב חתן הגאון ר' אליעזר אבד"ק לומבלא נכד המהר"י ווייל, אא"ז הגאון ר' שאול מקראקא הי' מפוסם בדורו והוא הי' הראשון מרודפי הש"ץ ימ"ש ע"י עדות מחותנו החכם צבי (בנו הגאון ר' ליב מאמסטרדם הי' חתן הח"צ) כמפורסם בס' תורת הקנאות ובשו"ת יד אליהו סי' ח"י ושבות יעקב ח"א סי' ק"ז הובאה תשובתו, ובמטותא מיני' דמר רבינו החת"ס חי"ד סי' י"ב שדחה דעתו שבתשובה הנדפסת בסוף שו"ת הרמ"א שהרפים חתנו הגאון ר"ל מאמסטרדם הנ"ל בלישנא קלילא "דלא כרב אחד שבסוף תשו' רמ"א" כאלו יצא הדבר מפי אחד הרבנים קטני הערך, ולא ידע כי גדול בדורו הי', נפטר יום ה' י"ז אייר שנת תס"ז, עיין בית צדיק שבסוף ס' צבי לצדיק הנדפס כעת מידידנו שארינו הגאון ר' צבי יחזקאל מיכלזאהן אבד"ק פלונסק וחתנו הרה"ג ר"א איילבערג שי':

ג) **תהלת** הגאון האדיר רבינו ר' העשיל לא יתואר עלי אלפי גליונות ותלאה כל עט לתארהו כי מפורסם עד היום שמו הנקדש והנערץ וכי הי' ראש גאוני דורו

דור דעה, רבו של אבי התעודה הפוסק האחרון בזמן וראשון על כל מעלה רבינו הגאון הש"ך, והגאונים תפארת שמואל והשער אפרים ובית הלל ובית יעקב כו' וכאשר העיד עליו רבינו השל"ה הקדוש זי"ע כי שורש נשמתו מנשמת ר"ת (לפלא כי נפטר ביום א' כ' תשרי שנת תכ"ד, ואמר מוהה"ג שליט"א, שזהו ע"ד הידוע כי יום זה הוא אושפיזא דיוסף הצדיק, שזהו שורש נשמתו, כי ר"ת הי' משורש נשמת ר' יוחנן, ור' יוחנן הי' משורש נשמת יוסף הצדיק כעדות האריז"ל והובא בסדר הדורות, כנודע), קדושתו לא תתואר, נודע שהיתה דרכו בקדושה לכתוב באצבעו בחלל האויר בכל רגע, וכאשר העמיקו תלמידיו הגאונים לחקור אחרי תנועתו הקדושה לראות מה הוא כותב כל רגע וראו שהוא כותב תמיד "אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך" וכאזהרת רבותינו נ"ג שלא להסיר רגע אחד ביום מגדולת הבורא ית', יחוסו הוא בן הגאון הגדול על כל בני דורו ר' יעקב מלובלין אבד"ק שם ובבריסק, (והובא חדו"ת בכמה ספרים ומהם בספר תפארת למשה לנכדו הגאון דהוראדנא בסי' קט"ז, והובא בפתחי תשובה סי' זה ס"ק ג') בן הגאון ר' אפרים נפתלי הירש ר"מ דבריסק וראבד"ק לובלין ופרנס דד"א בק' לאדמיר (וחתן הגאון ר' שמואל יוטקעס ווייל אבד"ק פרעמיסלא בן הגאון מו"ה פיבש מקראקא (המובא בט"ז או"ח ססי' תקפ"ד) נכד הגאון הנודע רבינו מהרי"ו) בן הגאון מו"ה יוסף (אשתו היתה אחות הגאון ר' נפתלי הירש שור אבד"ק לובלין רבו של הב"ח והביאו בסי' תמ"ז (וביד דוד שבת ל"ד ע"ג) בני הגאון ר' משה אפרים שור רופא המלך ואבד"ק קראקא (מובא בשו"ת רש"ל סי' צ"ו, ומהר"ם פאדווא סי' מ"ה) בן הגאון ר' אברהם שור בהגאון ר' שמואל שור מגזע רבינו יוסף בכור שור בעל התוספת מאורליינש, המפורסם. בן הגאון מו"ה קלמן ר"מ דקראקא בן הגאון מו"ה יונה אבד"ק אוסטרהא בן הגאון ר' קלמן בן הגאון רבינו יונה בעל "איסור והיתר הארוך" המפורסם, והגאון מו"ה קלמן ר"מ דקראקא הנ"ל הי' חתן הגאון מ' יונה אבד"ק בומבורג שוואבין שוויץ בעל סדר הניקור בן הגאון מ' יעקב ווייל אבד"ק דינאוערט בייארין בן הגאון מ' מאיר אבד"ק אולמא בן הגאון רבינו יעקב ווייל הוא הנודע בשו"ת ושו"ב מהרי"ו מצאצאי קודש הגאון ראש כל הפוסקים רבינו מאיר בר ברוך מהר"ם מרוטנבורג רבו של הרא"ש והמרדכי והגמי"י ושארי פוסקים הקדמונים נ"ע, זי"ע, (בס' אמת ליעקב נדפס קצת בנ"א והעיקר כמ"ש), אשת הגאון ר' ר' העשל הרבנית מ' דינה בת הגאון מ' שמואל יהודה בן הגאון השר המפורסם ר' שאול וואהל מבריסק (אשר זכה להיות איזה ימים מלך במדינת פולין והמעשה נפלאה נדפס בנוסחאות שונות בשם הגדולים החדש ובש"ד) בן הגאון מ' שמואל יהודה מינץ קאצינעלנבויגין בעל שנים עשר דרשות למהר"י מינץ בן הגאון רשכבה"ג מו"ה מאיר פאדווא בעל שו"ת מהר"ם פאדווא בן הגאון מו"ה יצחק קאצינעלנבויגין חתן הגאון מ' יחיאל לוריא אבד"ק בריסק (זקינו של רבותינו הגדולים מוהרש"ל ורמ"א זי"ע) בן הגאון מ' אהרן לוריא אבד"ק היילברון, (בן הגאון מ' נתנאל לוריא בן הגאון מ' יחיאל לוריא אבד"ק ערפורט בן הגאון מ' שמשון לוריא מוורמייזא אבד"ק ערפורט) חתן הגאון מ' שלמה שפירא אבד"ק לנדא והיילברון (היא הרבנית מרת מרים שהיתה תופסת ישיבה והגידה שיעור עיון בפני תלמידים בהפסק וילון, כנודע בספרי הדורות) בן הגאון מ' שמעון שפירא אבד"ק אשפירא (חתן הגאון רבינו מתתיהו טריבוש אבד"ק פאריז הבירה בן הגאון מו"ה יוסף טריבוש אבד"ק מרסילא הנודע ביחוסו לכמה מהראשונים") נכד רבינו יצחק בעל התוספות הנקרא בשם ריב"ם אחי רבינו תם ורשב"ם בני רבינו מאיר בעל התוספות חתן מאור הגולה "רש"י" ז"ל דור ל"ג להתנא האלהי רבי יוחנן הסנדלר דור רביעי להתנא האלהי הנשיא רבן גמליאל הזקן בן הנשיא רבן שמעון בן "התנא"

ד תולדות יוסף

הפוסק המובהק בכל קצוי ארץ רשכ״י הטורי זהב ד) חתנא דבי נשיאה ראש כל גאוני דורו רבינו יואל סירקעס בעל הב״ח ז״ל ה)

הנשיא הלל הזקן הנודע ביחוסו דור אחר דור בפי רבותינו בעלי התלמוד עד אדוננו דוד מלך ישראל ע״ה זיעועכ״י. והגאון מהר״ם פאדווא הנזכר הי׳ חתן הגאון ר׳ אברהם מינץ אבד״ק פאדווא בן הגאון הנודע רשכבה״ג רבינו יהודה מינץ בעל השו״ת מהר״י מינץ הנודע ביחוסו גם כן מגזע רש״י מאור הגולה ז״ל, אא״ז הגאון מביא בספרו ברכת יוסף בשו״ת אהע״ז סי׳ ז׳ את מהר״ם פאדווא בשם זקני והוא עפ״י המבואר כי אשת זקינו הגאון ר״ר העשל היתה נכדת מהר״ם פאדווא הנ״ל וכאמור:

ד) **אם** כי מגודל ענוותנותו של אא״ז הגאון ברכת יוסף לבלי להתייחס תמיד אחר אבותיו הקדושים לקראם בשם א״ז אך לפרקים יוצא מגדר הכלל ומזכיר בשם זקיני, ולרבנו הט״ז מביא איזה פעמים בחאו״ח סי׳ י״א ובחי״ד סי׳ א׳, ל״ג, ובסי׳ נ״ח אומר ״ה׳ נוספה בזקיני הט״ז, ויחוסו למותר לתאר (כי הי׳ נכד הגאון רשכבה״ג רי״צ בר בצלאל מגזע גאוני עולם כמוזכר לעיל אות א׳) כי הוא יחום עצמו אשר נתפרסם על פני תבל בתורתו וצדקתו והוראתו בקדושה כשלמה מפורשה וכל האחרונים גאוני דור דור חרדו לקראתו ומפלפלים בתורתו, אפס קצהו אזכיר מה שנאמר לי מפי מוהה״ג נ״י בקבלה מפי גאוני קשישאי כי בהתקבל הגאון הט״ז לאבד״ק לבוב הי׳ לו טלית ישן ורצו הבעלי הבתים הנכבדים לכבדו ולקנות לו טלית חדש לכבודו ולכבוד העיר ולא רצה לקבלו באמרו ״הטלית הזה (הישן) יעיד עלי בעלמא דקשוט שלא הי׳ לי מחשבות זרות בתפלתי״. השבח הזה הוא גדול מכל שבחי דעלמא כפידוש הערבי נחל מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו, המצרף בחינת הכסף והכור בחינת הזהב, ומהללו, תפלת כל איש זהו בחינה שלו, אם תפלותיו זכים וטהורים זהו הבחינה שכל גופו טהור, ועל כן זכה להיות נענה בתפלתו בהיותו באליק בגזירת חמיל והראו לו מן השמים וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי, ונצולו כולם ע״פ הנם כמפורסם:

ה) **קדושת** אדוננו הב״ח לא יתואר עלי אלפי גליונות ולמותר להפליא שבח אור השמש בצהרים הלא תורתו מכרזת עליו מסוף העולם ועד סופו והוא הי׳ רבן של כל גאוני דורו וכולם הריצו שאלותיהם כנדפם אפס קצהו בשו״ת הב״ח הישנות, והחדשות, הלא נודע מקדושתו את הנדפם מאז בהקדמת ס׳ תוספת שבת לנכדו הגאון איש אלקים [מפי מו״ח הגאון נ״י שמעתי שמקובל בידו מכארמו״ר ציס״ע רשכ״י מנן אברהם מטריסק זצוק״ל שאמר על הגאון תוספת שבת שהי׳ איש אלקים קדוש ועל כן הלך על ציון קברו נבג״מ ורחישי מרחשן שפוותי׳ זמן מה כדרכן של צדיקי אמת מתלמידי אור ישראל הבעש״ט זי״ע:] מוהרר״פ מייזליש זצ״ל אבד״ק פאריצק הארחוב ״כי בהעלות ה׳ אותו לשמים בסערה הכריזו עליו פנו מקום לר׳ יואל מקראקא הבירה ודבר זה נתגלה ע״י רוח א׳ שהי׳ מסל״ת את המאורע עכ״ל. ועדותו נאמנה כמפורסם ענין המעשה של הרוח ההוא בדברים אשר תסמר שערות ראש השומע כאשר שמעתי מפי מוהה״ג נ״י מקובל בידו אמיתות הדברים אך אין ראוי להעלות על הכתב בעתים אלו מפני כו׳ (עי׳ חת״ס יו״ד סי׳ של״ג) גם ידוע שבהיותו אבד״ק בעלזא (גאליציא) והוכרח לעקור דירתו משם ע״י אבירי לב הנהו בריוני דמתא שלא הוכנעו מפני כבודו של צדיק וקללם טרם צאתו מהעיר

ונכד הגאון הקדוש איש האלקים הנודע בפרשת גדולתו וקדושת צדקתו על כל קצוי תבל המקובל הגדול מוהר״ר נתן נטע שפירא בעל הס׳ הקדוש מגלה עמוקות [ו] שהיה נכד הגאון הגדול רבינו נתן שפירא מהוראדנא בעל הס׳ מבוא שערים על השערי דורא:

הרב הקדוש ר׳ מנחם מענדל מבאר הי׳ חבר לרבינו אור ישראל רשכ״י מרן הבעש״ט זצוק״ל, ונסע יחד בצוותא חדא עם הבעש״ט לארץ ישראל והוכרחו לשוב מעיר סטאמבול לחוץ לארץ

כי לא יזכו לנוח על משכבותם בקבר ויושלכו החוצה, ואח״כ אירע ענין נחוץ מנימוסי הקיר״ה והיו מוכרחים לעשות דרך המלך במקום הקברות של העיר בעלזא ועי״ז מוכרחים להוציא עצמותיהם מקברותיהם לקברם במק״א, ואמר הרה״ק ציס״ע מופת דורו שר שלום מבעלזא זצוקללה״ה כי לא יוכל לפעול בתפלתו לעשות נחת רוח לנפשות הנקברים לאשר צערו לצדיקו של עולם רבינו הב״ח וקללת חכם אפי׳ על תנאי היא באה, וע״כ הגזירה מקוימת אין לבטלה אפילו בתפלת צדיק אמת, (מקובלני כן מפי מוחה״ג נ״י דבר אמת ולא העתקתי רק בקצרה, כמובן), ״יחוסו״, בב״ח היו״ד סס׳ כ״ד מביא בזה״ל ״גם שארי מהר״ר יוסף כ״ץ מקראקא המחבט בתשובתו בענין זה ולבסוף כתב שראה מעשה בבית זקיני הגאון מהר״ר משה יפה ז״ל שאסר, עכ״ל, יחוסו להגאון שארית יוסף הוא, הגאון ר״מ יפה שעשה סדר גטין שהביאו תמיד הגאון מהרמר״י בספר ברכת המים ובתו הצדקנית היתה אמו של הב״ח (כי אבי הב״ח הגה״ח ר׳ שמואל סירקס הי׳ חתן הגאון ר׳ משה יפה) והג״ר משה יפה הי׳ אחי הג״ר אברהם יפה (אבי הגאון רבינו מרדכי יפה בעל הלבושים נ״ע) בני בגאון ר׳ יוסף יפה, אשת הג״ר משה יפה אחות אשת הג״ר מרדכי גרשון הכהן (אבי הגאון רשכ״י בעל שארית יוסף) בנות הגאון הנשגב מגזע גאוני קשישאי ר׳ יצחק קלויבר מפוזנן (אבי אמו של מהרש״ל מאשתו הראשונה) מאשתו השניה מיחוסי גאוני משפחת שרענצילם מלבוב הנודעים בשם, חותנו של הב״ח הוא הגאון ר׳ אברהם ר׳ הירצקעם מלבוב (חתן הגאון ר׳ יואל זינגער מפראג) בן הגאון ר׳ נפתלי הירץ אבד״ק לבוב בן הגאון ר׳ מנחם מענדל אבד״ק קראקוויץ, אא״ז הגאון ברכת יוסף לענוותנותו הגדולה לא הזכיר את הב״ח בשם א״ז רק בחלק י״ד סי׳ ס״ב:

ו) **קדושתו** של המגלה עמוקות רחבה מני ים, ידוע שהי׳ בעל גילוי אליהו במפורסם, והגאון בעל זרע ברך תלמידו הביא בשמו הקץ של משיח שנת ת״ח וזה לאות שהי׳ איש אלקים אשר הי׳ ראוי להגלות הקץ על ידו, אפס קצהו יראו אור בהקדמת הגאון רשכ״י מוהרא״ז מרגלית על הס׳ מגלה עמוקות השני עה״ת, וכל קדושי עולם שותים בצמא דבריו המופלאים שכיסה עתיק יומין. ממנו נפתחו משפחות רבות בישראל יחוסי ארץ, ומהם הגאון רשכבה״ג מוהרר״י איבשיץ בעל אורים ותומים וכרתי פלתי כו׳, נכדו, והגאון הקדוש איש אלקים מופת דורו ר׳ מרדכי מניסכיז זצוק״ל נכדו, ועוד, אשר תקצר היריעה מלהציגם, בס׳ קול נהי, ההספד אשר הדפים אא״ז הגאון ברכת יוסף (ע״י בנו דו״ז הגאון ר״מ לנדא בעל תוספת שם) בחיים חיותו זצ״ל על אור ישראל וקדושו רשכבה״ג אדמו״ר מרוזין נבג״מ, הזכיר את הקדוש מגלה עמוקות בשם א״ז:

כידוע, ועובדא ידענא בעת שנתקבל למגיד משרים לבאר בא הבעש"ט ג"כ על שבת הראשון לבאר והי' אז ברית מילה אצל עשיר גדול ומנהיג העיר וכיבד את הבעש"ט בסנדקאות ולא קיבל באמרו כי שייך להמגיד שבעיר (הוא אא"ז ר' מענדלי הנ"ל) והבטיח שהוא יהי' ג"כ על הברית מילה בבהכנ"ס שהי' ביום ש"ק וכן הי', ותיכף כאשר נתן הילד על רגלי הסנדק אא"ז המגיד ר' מענדלי קפץ מהכסא של אליהו והניח הילד על הכסא ואמר שהילד ממזר, ואבי הילד עם הרבה אנשי שלומו הרימו את קולם בעזות מצח על המגיד כי לא יהיה עוד מגיד שם לאשר אינו חס על כבודם, וגם למחר יקראו אותו לערכאות שיברר דבריו וענש יענש, והשיב להם הבעש"ט המתינו לי מעט ואברר הדבר, ולקח עמו ב' אנשים והלכו לבית העשיר ואמר להיולדת שתודה ממי הילד הזה כי נודע לי שהוא ממזר ומודה ועוזב ירוחם ובאם לאו תכין לה כלי מות כי תמות מהר, ומגודל הפחד התחילה לבכות שהמשרת פיתה אותה וממנו נתעברה, ובא הבעש"ט וסיפר ומלו התינוק בפתח בהכנ"ס וכנהוג בממזר עפ"י הטוש"ע יו"ד סי' רס"ה ס"ד ובט"ז וש"ך יע"ש:

הבעש"ט ז"ל הי' בא כ"פ לזקיני הקדוש ר' מענדלי המגיד, מבאר לסליחות שלש עשרה מדות שקודם יוהכ"פ:

ב. **שמעתי** מאמו"ר ברכת יוסף זצ"ל כשנסע לארץ ישראל הגאון הקדוש רבינו ר' נפתלי כ"ץ זצ"ל מפוזנא נסע דרך טיסמניץ כדי לראות וליראות עם זקיני הגאון הקדוש ר' יוסף הוליס מטיסמניץ כי נצמדה אהבתם מאוד והתאכסן אצלו וקודם נסיעתו משם בהיות הבית מלא מכל אנשי העיר הביאה זקנתי הרבנית לעקיך מצוקר להרה"ק הנ"ל ואמרה לו שיהי' לו לאכול על הדרך לאשר זהו דבר חשוב, והשיב לה לא, רק בארץ ישראל אוכל אותו, ותיכף יצא זקיני הנ"ל לבית אחר ובכה שם בדמעות שליש, אח"כ רחץ פניו ובא בחזרה להרה"ק רר"נ ונסע עמו ללותו וכשחזר זקיני לביתו שאלו אותו מפני מה בכה בבית האחר ואמר מפני היראה כי שמעתי שהרה"ק רר"נ אמר שיאכל את הלקח בארץ ישראל ולא אמר אם ירצה השם ונבהלתי וחוששני שח"ו לא יבא כלל לא"י, וכן הי' שנפטר על אם הדרך ועלה לשמים בסטאמבול,

גם שמעתי מאאמו״ר זצ״ל שנסע רר״נ אז דרך עיר יאס ואז הי׳ רב ואב״ד ביאס הרב הקדוש אלקי מו״ה נתן נטע בעהמ״ח שערי ציון וכבר חיבר את השע״צ ולקח הסכמה מהרה״ק הרר״נ זצ״ל ואאמו״ר בעצמו ראה את השע״צ הראשון הנדפס בהסכמת רר״נ זצ״ל וכתב שם שנת ׳תגזור ׳עלי ׳חיים (וזהו בשנת תע״ח) והי׳ מרגלא בפומא דאאמו״ר שידע שקרב קצו ולכן ביקש מהשי״ת שיגזור עליו חיים:

ג. **דברי** אא״ז ר׳ מענדלי מבאר הובאו בהרבה ספרים הק׳ מתלמידי הבעש״ט הק׳ ומהם בס׳ תולדות יעקב יוסף פ׳ משפטים וש״ד, ובס׳ מאור עינים פ׳ קדושים ובס׳ קדושת לוי פ׳ נצבים ובש״ד, בדברים חוצבים להבות אש דת תוה״ק פניני אמרי נועם [ז]:

ד. **אאמו״ר** ברכת יוסף זצ״ל בקטנותו הי׳ מתמיד גדול ונפשו חשקה בתורה ולבו לב חריף ושנון זית רענן עד שבהיותו בן ט״ו שנה נשא אשה בב״ד עוד בחיים חיותו של עיר וקדוש גאון ישראל מרנא ורבנא ר׳ לוי יצחק זצ״ל אב״ד דברדיטשוב והי׳ מקרב אותו לתורה ועבודה כי ידע שרשו ומחצב קדושת משפחתו מהמגיד מבאר ושאר גאוני ארץ [ח]. ובהיותו בן ח״י שנה מתה עליו אשתו ר״ל ולאשר כי כבר הי׳ מפורסם לשם ולתהלה מאוד נעלה נתן עיניו בו זקני הרב המופלג בתוי״ר הגביר

ז) **מ״כ** בק׳ דאביסאר, ומקובל ביד נכדיו שבכל עת צרה יבואו על קברו ויושעו וכן נוהגין רבים מנכדיו, גם בפה ווניצא נמצא הרבה מנכדיו שנהגו כן ונעזרו בזכותו של צדיק, זי״ע:

ח) **אח״כ** זכה שנעשה מחותן עם הרב דברדיטשוב ע״י דודתו הצדקת כי אם אא״ז הגאון ברכת יוסף זצ״ל הרבנית הצדקת מרת יהודית בת הרב הה״ג ר׳ וואלף אבר״ק באלחוב בן הגאון מופת דורו ר׳ יוסף הולים הנ״ל (אשת הרה״ג ר׳ זאב וואלף הצדקת רבקהלע בת הרה״ק ר׳ נתנאל אבר״ק באלחוב) ואחות זקנתי הצדקת יהודית הנ״ל היא הצדקת מ׳ מרים מלבוב בת הה״ג דבאלחוב היתה מחותנת הה״ק קדושת לוי זצ״ל, כי בנו הגאון הקדוש ר׳ מאיר זצ״ל בעל כתר תורה הי׳ חתנה והקדוש מברדיטשוב זצ״ל נהנה מאוד שהתחתן עם גזע קודש כמי״ב. כן כתב אדוני אבי הרה״ג ר״י העשל שליט״א הרב דליטין על גליון ס׳ טה״ק, והעתקתי דבריו פה אך בקצרה:

מו"ה זאב כ"ץ מעיר וויניצא, פאדאליען, ונתן לו לאשה את בתו יחידה הבתולה המושלמת היא אמי מורתי הרבנית הצדקת מ' הינדא תנצב"ה וזכה לשתי שולחנות תורה וגדולה במקום אחד, והרב הגאון הגדול בעל שער המשפט הי' אז רב אב"ד בוויניצא ולא מש מתוך אהלו אהל של תורה ולא זז מחבבו [ט] ומגודל השקידה אשר שם לילות כימים נפל בחולי עינים ר"ל עד שלא ראה להכיר לשום בן אדם והרופאים הגדולים אמרו נואש ואמו הצדקת דמעתה על לחיה תמיד, פעם אחת בא עני ונתנה לו נדבה ולא רצה ליקח עד שתאמר לו מפני מה בוכה ולא רצתה ומענה בפיה למה לו לדעת כי אין עוזר לה וזה עני השיב לה מנין אתם יודעים אולי אוכל לעזור והפציר בה עד שסיפרה לו כל הענין והתחיל לשחק ואמר על דבר קטן כזה אין לבכות רק שתקח מים כך וכך ותן בו סממנים הללו וזה יהי' לו רפואה שלמה לעינים כי הוא בדוק ומנוסה אצלי והניחה אותו עומד והלכה לבית בעלה וסיפרה לו את אשר אמר לה העני והשיב שתקרא אותו אליו כדי שישמע בעצמו מפיו ותיכף שבה הביתה ולא מצאה אותו עוד שבה לבעלה וסיפרה לו שהלך ואיננו וצוה עליה שתלך תיכף אחריו אל השכנים ולקראו והלכה תיכף לכל השכנים ולא מצאה אותו עוד וגם כל השכנים אמרו כי לא הי' בזה שום עני ובאה וסיפרה לבעלה וצוה עליה לעשות לו תיכף כמו שאמר העני וכן הי' שמזה הי' לו רפואת תעלה בימים מועטים וכשנתרפא כתב בכת"י על איזה ספר תכסיס עשיית רפואה זו לחולי עינים ואני בעיני ראיתי כתוב בכת"י הקדושה על הס' ואחר הסתלקותו עלה הספר לחלקי רק שנשרף זה כמה שנים, וכל ימיו הי' נמצא צלוחית של רפואת עינים הזה ונתן לכל חולי עינים ונתרפא במהרה:

ה. **בהיותו** בן כ"ב שנים נתבקש לקבל עליו משרת הרבנות בק' ליטין וכבוד גדול עשו לו בביאתו והזדמנו שם שני לומדי תורה ממדינת ליטא שבאו אודות איזה עסק ותמהו מאוד על הכבוד הגדול שעושים לרב רך בשנים עד שכמעט היה הדבר

ט) **וזכה** לפלפל בתשובותיו ברכת יוסף עם הגאון שער המשפט כאחד החברים המקשיבים ומנעימים זה לזה בהלכה עי' בחאו"ח סי' ב"ג, וחאה"ע סי' ט"ז, י"ז, כ"ח, וחו"מ סי' ו':

לשחוק בעיניהם ונודע הדבר לגדולי העיר והלכו וחלו פניהם שייטיבו לילך אל הרב לתהות על קנקנו ואח"כ יאמרו להם טיבו ומהותו והבטיחו למלא שאלתם ובקשתם ובבואם התחילו לדבר עמו בעניני עגונה בחשבם כי אברך כמוהו עדיין לא למד בדיני עגונה והוא פתח פיו בחכמה בחריפות ובקיאות גדול וא"ל הרבה פלפולים וחידושים שחידש בעצמו בדינים אלו בעגונא דאיתתא עד שנתבטלו מפניו ונשארו כאבן דומם והלכו להם ובאו לגדולי העיר ומלאו תהלתו בפיהם למעלה ראש ואמרו בדרך הלצה שהרב צריך ליתן להם ח"י גראשין בעד השם שנתנו לו הרב מליטין כי העולם לא יניחו אותו שישב בליטין רק יתקבל בעיר גדולה ושם יקרא הרב מליטין וזה שמו לעולם, וכן הי' שנתקבל אח"כ לעיר קאמניץ לרב אב"ד שם וכבוד גדול עשו לו רק כאשר התחילו ליקח חיל לצבא מאחב"י וכולם הובאו לקאמניץ עיר הפלך ובא הפקודה שהרב דמתא ישביע אותם שלא יברחו ושיעבדו עבודתם בתם לבב ועי"ז שב חזרה לליטין:

ו. **פ"א** בא להרב הקדוש רשכ"י ר' ברוך ממעזיבוז ונכנס תחלה להקלויז שלו והיו שם החסידים הגדולים שלו ואמרו לאאמו"ר כי הרה"ק ר"ב הבטיח עולם הבא לכל מי שיקלל את הרב הצדיק המפורסם (העלמתי שמו מפני הכבוד) לכן יקלל גם הוא אותו ויהי' בן עוה"ב, ופנה אליהם עורף ולא שמע להם ואמרו לו כי ילכו לקבול עליו לפני האדמו"ר הרה"ק וכן עשו, אח"כ כשנכנס אאמו"ר לפני ולפנים לקבל לקבל שלום שאלו הרה"ק האם אין אתה מאמין בדבריו שמבטיח עוה"ב בעבור זה, והשיב כי באמת מאמין לדבריו הק' רק אינו רוצה עוה"ב בנקל כזה רק רצונו שיעזור לו השי"ת עוה"ב ע"י יגיעה רבה ועבודת השי"ת בלב ונפש כראוי לכל איש ישראל [1] ושתק הרה"ק וחייך:

---

[1] **אמר** אברהם, דברי אא"ז קודש כי גם בהקדמת סה"ק ספרא דצניעותא לגאון העולם הגר"א ז"ל מביא שהגר"א זכה למגיד כדרך הב"י ושאר קדושים, אך לא רצה לקבלו באמרו אין רצונו לקבל דברי תורה מן השמים בלי יגיעה כי עיקר רצונו ית' שיעבדהו בתורה ועבודה ע"י יגיעה ושלזה בא האדם לעולם הזה, ושמעתי מפי מוחה"ג נ"י דבר נפלא ליישב עפ"ז קושית הגאון שואל ומשיב המפורסמת על הא דמסופר על האר"י החי דבר אמת לאמיתו שבעת שינתו ראו תלמידיו שנתכרכמו פניו לכמה גוונים ובהקיצו משנתו שאלוהו תלמידיו הקדושים מה זה שראו פניו משתנות לגוונים שונים והשיב להם כי הי' לו עליית

ז. **הרה"ג** הקדוש איש האלקים אדמו"ר ר' יהושע העשל מאפטא זצ"ל ישב במעזיבוז בעת שנתקבל לרב בליטין ובכל שנה ושנה הי' בא על שבת אחד לליטין ואחר התפלה הי' הולך על קידוש לבית אאמו"ר זצ"ל וגם לפעמים הי' נוסע אאמו"ר לצל קדשו למעזיבוז, פעם א' היה בליטין נטען על א"א וגירשה בעלה ורצה הנטען לקחתה לו לאשה ואסרה עליו אאמו"ר בד"ת ולאשר כי היה בידה התרה שגירשה בעלה נסעה עם הנטען לעיר אחרת ונשאת וחזרו שניהם לליטין, וכאשר נודע לו הדבר שלח לו את השמש שאסורה עליו ולא שמעו לקולו כי היה עשיר וגבר אלם וביום ש"ק הלך בעצמו לביהכנ"ס הגדולה וצעק בקול גדול שאסורה לו וביקש מאנשי העיר לגרשו מביהכנ"ס ולהבדילו מקהל ישראל עש שיגרשנה ולאשר כי דין זה הוא תמוה בעיני אנשים שאינם בני תורה באמרם הא אין עדי זנות רק מה שהקול הולך וחזק אין להשגיח כי אויבים אפקוה לקלא לזאת לא נתנו לו שום תקיפות ובכל זה בכל יום ויום ובכל שבת ושבת הלך מבהכנ"ס זה לבהכנ"ס אחר והרעיש עליו כי אסורה לו ומאוד הי' לנטען זה לבוז ולקלון, ובראותו כי כלתה אליו הרעה מאת הרב בא פעם אחת לבית הרב (במקום שהי' לומד וכל אנשי הבית היו ישנים) עם שק קטן צרור הכסף מלא חמש מאות רו"כ ואמר רבי הלא אתם רואים שאין בכחכם לעשות לי מאומה ולמה תצעקו בחנם

נשמה בישיבה של מעלה ולמד שם תורה רזין עלאין מה שלא יוכל תלמיד ותיק לכותבם בשמונים שנה, והתפלא הגאון הנ"ל דלפ"ז יסתער קושיא עצומה על הא דארז"ל בסוכה כ"ו ב' אביי הוי ניים כדמעייל מפומבדיתא לבי כובי קרי עלי' רב יוסף עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך, והרי אם האר"י החי הי' לו עליית נשמה והתגלות רזין עלאין בסודות התורה; בשינתו כ"ש אביי דבודאי נשמתו טהורה לקבל תורה ממתיבתא עילאה א"כ אפשר בשינתו הי' לו עליית נשמה למתיבתא עילאה וקיבל סודות התורה מה שלא יוכל איש אחר ללמוד תורה כזו בכמה שנים, וא"כ השינה שינת צדיקים עדיפא מהקיצה, עכ"ד. אמנם עפ"ד הגר"א ואא"ז זצוק"ל אתי שפיר, כי באמת צדיקים בשינתם יכולים לקבל תורה ע"י עליית נשמה מה שאין החי יוכל לקבל בכמה שנים (ומצינו כמה גדולי המחברים הקדושים שביארו חידושי תורה מה שראו בחזיונות לילה אכמ"ל) אך תורה כזו היא שלא ע"י יגיעה, והרי הקב"ה אינו רוצה רק יגיעת הצדיקים בתוה"ק והיגיעה חביב לפני הקב"ה יותר מהתגלות התוה"ק לצדיקים בחסד חנם ע"י עליית נשמה, ע"כ קרי עלי' רב יוסף עד מתי עצל תשכב, דהיגיעה חביבה טפי לפני נותן התורה ב"ה, עכ"ד מוהה"ג נ"י, ורמז בקצרה בספרו כבוד חכמים דף י"א:

ללא הועיל הא לכם חמש מאות רו״כ ואינני מבקש מכם רק לשתוק מהיום והלאה והוריק השק על שהלחן ונתמלא כל השלחן עם כסף, בראות אאמו״ר את כל זאת התחיל לצעוק בקול גדול ונורא גוואלד גוואלד עד שהקיצו ונתעוררו כל אנשי הבית והשכנים ולא הספיק הזמן להאיש הלז לקבץ הכסף מהשלחן לשקו חזרה וברח לנפשו מגודל הבושה וכאשר נתאספו השכנים לקול הצעקה הראה להם את הכסף שרצה הרוצח לרצוח נפשו בשוחד ויהי בבוקר ונתוודעו כל אנשי העיר וגדוליה ובאו כל גדולי העיר לראות הכסף מונח על השולחן ואז הבינו בדעתם וגמרו אומר שאמת הדבר שזינתה עמו בעודה תחת בעלה כי לולא זאת לא הי׳ מוותר בעבורה סך גדול כזה ונאספו כל אנשי העיר והסכימו לכופו בכל מיני כפיות לגרשה והרבה כסף חלקו לעניים והמותר שלחו לו הקהל חזרה ונתפרסם הדבר לשם ולתהלה בכל המדינה, אח״כ בעבור זמן מה נסעו שני בע״ב למעזיבוז לקבל פני קודש הה״ק מאפטא, אמר להם הרה״ק מאפטא קודם נסיעתם לביתם, תפרסו בגיני בשלום הרב דעירכם ולומר לו כי אצלתי לו ברכה שיהי׳ איש ירא את ה׳ כראוי וכנכון, וכאשר שבו הביתה לליטין ואמרו לאאמו״ר כל דברי קודש של הרהר״ק מאפטא נפל עליו פחד גדול ונמס לבבו ונסע תיכף אל הרה״ק מאפטא ובבואו לקבל פ״ק בשאלות שלומו אמר להרה״ק ברוח נשברה אמת שאני שיודע בעצמו שאינני ירא אלקים אך לבי נשבר בקרבי על מה שכמה פעמים הייתי בצל הקודש ולא אמרתם לי כזה רק כעת וע״י אחרים מסתמא ידעתם כי איזה דבר שאינו הגון שעשיתי ע״כ אני מבקש מאת כאדמו״ר להודיעני מה זאת אולי אוכל לתקן הדבר, והשיבו הרה״ק מאפטא דהע״ה אמר בתהלים ולך ה׳ חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, והקושיא ידועה אם משלם רק כמעשהו אין כאן חסד, אך צריכים לדעת שאי אפשר לשום אדם לבא לידי איזו שלימות רק כשבא לאיזה נסיון ועמד בנסיונו, וא״כ כשרוצה השי״ת להביא את אחד מישראל לידי שלימות הוא שולח לו נסיון מקודם ואמנם אם יביאנו לנסיון גדול כיוסף הצדיק וכדומה לא די שלא יבא להשלימות רק גם באולי נפל יפול ממדרגתו ארצה, לכן ברוב רחמיו ית׳ וחסדיו הגדולים אינו שולח לו נסיון גדול רק כפי ערך מעשיו ומדרגתו שיוכל לעמוד בנסיון, וזהו הפירוש ולך ה׳ חסד

כי אתה תשלם לאיש, היינו כאשר ברצונך להביא לאיש איזה שלימות אשר ע״ז מוכרח להביאו מקודם לנסיון, אזי ברוב חסדך הנסיון הוא במעשהו הטובים כדי שיוכל לעמוד בנסיונו למען הביאו להשלימות, ולפ״ז השלימות הוא לפי גודל הנסיון אם הנסיון קטן השלימות ג״כ קטן ואם הנסיון גדול בא לשלימות גדול ואני שמעתי עליכם שהי׳ לכם נסיון מחמש מאות רו״כ שהיא נסיון קטן בעיני וראיתי שבאתם רק לידי שלימות קטן ע״כ האצלתי לכם ברכה שתבואו לשלימות היותר גדול ע״י שתעמדו בנסיון גדול מזה, עכדה״ק דפח״ח, ואם כי בספר קטן שמועות טובות הביא מעשה זו מאאמו״ר בכהן שנשא גרושה אבל השומע שמע וטעה כי המעשה הי׳ בהנטען על א״א שדבר בזה בארוכה אאמו״ר בשו״ת ברכת יוסף הא״ע סי׳ ט״ז יע״ש בטוטו״ד:

ח. **פעם** אחת הי׳ אאמו״ר בסעודת ר״ח אצל הרה״ק אוהב ישראל מאפטא במעזיבוז והרבה רבנים מגדולי הזמן היו ג״כ מסובים בסעודה אמר הרה״ק להרבנים קושיא עצומה בדברי רש״י בסוגיא (ואמר בע״פ לשון הגמרא ופרש״י וגם מה שהוקשה לו בזה) ומי שיאמר לי הפשט ברש״י ממש יחיה אותי, וכל הרבנים עמדו כמתמיהים ושתקו כי גם בעיניהם הי׳ תמוה מאוד קושית הרה״ק הנ״ל, ואאמו״ר התחיל לדבר בלחישה עם הרב שישב קודם לו דלפי דעתו י״ל כך וכך בכוונת רש״י, וראה הרה״ק וקרא אותו שיגש אצלו לשמוע מה בפיו, ואמר לו מה דברתם עם הרב ההוא אפשר איזה פשט וביאור ברש״י תאמרו לי ותחי רוחי, והשיב אני רוצה מקודם לעיין בדברי רש״י כי אותיות מחכימות, וצוה תיכף לבנו הרה״ק ר׳ יצחק מאיר זצ״ל שילך עמו לבית הספרים ויתן לו הגמרא וכאשר נתן עיניו בדברי רש״י ראה שדבריו שאמר להרב כנים ואמתיים ומכוונים בפירש״י, ובא בחזרה ואמר לפני הרה״ק דעתו בכוונת רש״י, והיטב בעיניו למאוד, ואז האציל לו ברכה בפי כל ואמר לו כשם שהחייתם אותי כן יחיה אתכם השי״ת באריכות ימים ושנים טובים ולעלות ברום המעלות:

ט. **פ״א** בחצות הלילה בשכבו על מטתו העיר אותי משנתי וקרא אותי שאקום ממטתי ליתן לו הטלית קטן שהולך ביום והשבתי לו שעדיין אינו זמן קימה כי היא חצות לילה ולמה לו

הט״ק והשיב לי שרצונו רק לבדוק הציצית אם כשרים הם כי נדמה לו בחלום שהלך לטבול במקוה (ודרכו הי׳ לילך עד מי המקוה עם הכתונת וט״ק וכובע שבראשו [יא] וכשהגיעו רגליו תוך המים אז הי׳ פושט אותם והלך וטבל כי היו איזה מדרגות עד המים) והרה״ק הנ״ל ישב במדרגה הראשונה ולקח בידו הט״ק והראה לו שציצית אחת פסולה לכן רוצה לבדוק תיכף הציצית, ובשמעי זאת קמתי תיכף ממטתי והלכתי ונתתי לו הט״ק ומצא אחת פסולה והראה לי ומענה בפיו ראה כמה גדלה מעלת ההתקרבות לצדיקים כי ירא פן לא אבדוק הציצית בטוב בבוקר בא אלי בחלום בלילה והודיעני שהציצית פסולים:

י. **שמעתי** מפ״ק אשר ע״פ רוב בעת היותו בצל קדשו של אדמו״ר מאפטא במעזיבוז הי׳ מספר לו מה שעבר עליו בעיר יאס (כי היה שם רב אב״ד מקודם) וסיפר לו הן מהבע״ב הם מנגידים הן מחסידים וכל התנהגות העיר והדבר היה לפלא בעיניו מאוד כי מה לו עם עיר יאס ומעולם לא עלה על דעתו לצאת מליטין כי גם במדינת רוסיא בקשו אותו לקבל משרת הרבנות בכמה עיירות גדולות ולא רצה מחמת כמה טעמים ולכן תמיד היו כל הסיפורים מיאס בעיניו במדרש פליאה, ובשנת תקצ״ד נסע הרב הקדוש אור ישראל מרוזין למדינת וואליחאיי (שמעתי שמרגלא בפומא הק׳ לומר שהרב הקדוש האלקי מברדיטשוב סיפר בבואו מוואליחאיי שאם הי׳ יודע הס״מ מה שעשה שם הי׳ שורף גלגלי מרכבתו, ואני כשהייתי שם הי׳ יודע ובע״כ שתק ולא עשה כלום, עכתד״ק דאדמו״ר מרוזין נ״ע), וכשבא ליאס בקשו אותו כל הגבירים וביניהם הרב החסיד הגביר ר׳ מיכל דאניל ז״ל שיתן להם רב גאון וחסיד כראוי לעיר גדולה לאלקים כזו כי מכבר הי׳ שם הרה״ק מהר״י ליבוש מוואלאטשיסק זצ״ל ואח״כ בנו הרה״ק מו״ה יאסקי זצ״ל ואח״כ הרה״ק מאפטא ז״ל ואח״כ הרה״ק מזוואליב בעהמח״ס דרכי אמונה עה״ת, ואמר להם בעיר ליטין יש שם רב גדול הראוי ליאס רק אינו רוצה לצאת משם ותקותו אשר ישמע לי (כי אחר פטירת הרה״ק מאפטא הי׳ נוסע לרוזין, וכשרצו

יא) **דרכו** בקדושה מקור נובע מר׳ התלמוד שבת קי״ח ע״ב, וכן נוהגין רבים מצדיקי הדור ואחריהם חסידים ואנשי מעשה, ועי׳ ארצה״ח סי׳ ח׳ באר״י סק״ד:

להדפיס הסידור חלק שלישי להגאון ר׳ יעקב עמדין זצ״ל לקחו תחלה הסכמה מהרה״ק ר׳ מרדכי מטשערנאבל זצ״ל ואח״כ באו עם הכתבים להרה״ק מרוזין ליקח הסכמה שלח אחר אאמו״ר ז״ל ובא לרוזין וישבו ביחד לילות הרבה ונתנו עין עיונם בהכתבים ונתן הסכמתו ונדפס אז בברדיטשוב.) ותיכף נתנו לו קאנסיס בחתימת ידו כל גדולי העיר ובשובו לביתו נאוה קודש עיר רוזין שלח אחר אאמו״ר וסיפר לו את הדבר והרבה לדבר על לבו דברים היוצאים מן הלב שיקבל עליו משרת הרבנות ביאס, ויען כי אז לא היו לוקחים מאחב״י לחיל המלך במדינה זו והרבה מאחב״י ברחו לנפשם למדינה הזאת בכל זה השיב להרה״ק הנ״ל למה לי לצאת מליטין שאני יושב בשלום ושלוה ולצאת למדינה אחרת שאיני יודע טיבה ומהותה, ואמר לו הרה״ק כי למצוה רבה יחשב לו להשגיח ולנהל את כל בני המדינה בדרכי התורה ומצות וגם יקרב את אחב״י הגולים לשם עד שנתרצה לדברי קדשו וקיבל את הקאנסיס, ובשובו לליטין ונודע מזה נעו כל העם בבכיה לפניו והי׳ ללא הועיל וקבלו את אחי הגדול הרב הגאון ר׳ ברוך צבי ז״ל לרב אב״ד למלא מקומו, ועד היום לא נתנכר חזקת הרבנות ובנו הרב הג׳ מו״ה יהושע העשל נ״י יושב על כסא הרבנות שם על מקום אביו ז״ל, יב) והנה לספר ולבאר את כל מעשי תקפו וגבורתו והתקנות אשר עשה ביאס ובכל המדינה והטוב וחסד שעשה עם הגולים מרוסיא תקצר היריעה מהכיל. כל הגולים שבאו ליאס באין להם שום קרוב וגואל באו לביתו וישבו בבהמ״ד שבביתו מסובים על שלחנו עד ששכר לו בית או עד שעשה שותפות עם איזה איש כשר אשר הסכים עליו אאמו״ר או שנתנו למשרת וכל מי שהי׳ צריך לעשות שידוך ולישא אשה אמרה עליו אמי הרבנית הצדקת שהוא קרוב לנו וכל מי שנתפס בהמיצר פריט

יב) **הוא** כבוד אדוני אבי הרה״ג החסיד נ״י אשר יושב על כסא הרבנות דשם זה יותר מעשרים שנה, אך כשנפטר אא״ז הגאון ר׳ ברוך צבי ז״ל הי׳ אאמו״ר שליט״א רך בשנים ומילא אז מקום הרבנות כבוד חתנו הרה״ג היחסן הגדול מר דודי הר׳ אברהם ז״ל נכד קדושי עולם רבינו אור ישראל הבעש״ט והמגיד הגדול ממעזריטש והמלאך בנו והה״ק ר״ש מקארלין ועוד צדיקי עולם תקצר היריעה מלהציגם, ואחר פטירתו מילא מר אבי הרה״ג הנ״ל את מקום הרבנות על כסא אבותיו זי״ע, ה׳ יאריך ימיו ושנותיו עדי ביאת גואל צדק בב״א:

והביאם ליאס לתתנם במשמר השתדל בכל כחו שיצאו לחפשי, פ״א נודע לו בליל פסח באמצע הסדר כי נגמר דינם של כמה מאחב״י הנתפסים שלמחר ישלחו אותם מעבר לנהר טינא, למדינת טורקייא, והלך תיכף באמצע הסדר להרב הגביר החסיד ה״ר מיכל דאניל ז״ל שהי׳ חשוב מאד בעיני המלך וסיפר לו את כל הענין ובבוקר הלך הגביר אל המלך ועכבם המלך ובטל את דינם ויצאו לחירות, כאשר הי׳ להם דבר בין אדם לחבירו כל הדבר הגדול הקריבו לפניו והדבר הקטן ישפטו הדיינים שישבו בביתו כסאות למשפט ונתקיים בו ותגזר אומר ויקם, ואם לפעמים סירב א׳ מהבעלי דינים מלקיים את הפסק דין אז כתבו את הפס״ד ומסרו ליד השני והלך עם הפסק לערכאותיהם ונקרא לפניהם ותיכף הכריחו את המסרב לקיים את הפסק בל יפול דבר וגם אפילו המלך בעצמו לא היה מבטל הפסק שנתן הרב, וגם היו לו תקיפות לחזק את כל הד״ת וכאשר נתברר לפניו על אחד מישראל שעשה עבירה ועבר הד״ת הי׳ קנסו לפי ערכו ומפחדתו ומיראתו הי׳ נותן תיכף את הקנס ואם הי׳ נמצא לפעמים מי שסירב היו מכריחין אותו ע״י שרי המדינה. גם איזן ותיקן עירובין בהעיר הגדולה בהסכמת המלך אשר הנהו מיוסד עד היום.

יא. **אחר** עבור איזה שנים התחיל לדבר עם הגבירים ראשי העיר באומרו לא אוכל לבדי שאת את כל משא העם הזה שבעיר הגדולה לאלקים כי כבד הדבר ממני ובקש מהם שיקבלו עוד איזה רב להקל מעליו המשא של העיר ונתנו עיניהם במו״ח הגאון המפורסם מו״ה אהרן משה טויבש ז״ל אשר הי׳ אב״ד בעיר סניטין (גאליציא) בעהמ״ח שו״ת תועפת ראם ושלחו לו מכתבים שונים וגם אאמו״ר הגאון זצ״ל שלח מכתב אליו כי הנהו מסכים בלב שלם על ביאתו וכן הי׳ דבשנת תר״ב עזב עיר סניטין ובא ליאס בכבוד גדול והי׳ שלום ושלוה ביניהם עד שהצליח מעשי שטן ונתהוה מחלוקת ביניהם בענין מכירת חמץ כי כאשר בא אאמו״ר זצ״ל וראה מכשולות רבות בעניני מכירת חמץ לנכרי קודם פסח בעיר גדולה כזו שכל או״א היה מבקש נכרי למכור לו החמץ עשה תקנה קבועה שבכל רחוב ורחוב ילכו ב׳ אנשים לומדי תורה לקנות החמץ מכל האנשים ושכרו גם את כל המקומות שהי׳ החמץ בתוכם הכל כדת ואח״כ בער״פ השכירו הם את כל המקומות האלו

לנכרי ומכרו והקנו לו אג"ק את כל החמץ שבתוך המקומות כפי נוסח השט"מ שנתן להם הכל כמבואר בהעלה הנדפס סייג לתורה ונזכר בספרו שו"ת ברכת יוסף חאו"ח סי' ט"ו והתקנה נתפשטה בכל המדינה ומו"ח הגאון הנ"ל לא הוטבה התקנה הנ"ל בעיניו ושדי בה נרגא וכמבואר בהמודעה רבה שהדפיס ומזה נעשה מחלוקת ביניהם והדפיסו עוד זה כנגד זה בפלפולים גדולים בחריפות ובקיאות בדינים הללו וכמה פעמים השתדלו הגבירים ראשי העיר ועשו שלום ביניהם בכ"ז הי' ללא הועיל ובזמן קרוב נתעוררה המחלוקת כמקודם.

עד שבשנת תר"ו התאמצו והשתדלו מאד הגבירים הנכבדים שיהיו מחותנים וישדכו זה עם זה ושאל אאמו"ר ז"ל את הרב הקדוש מרוזין לאשר כי אמי הרבנית מ' הינדא זלה"ה שמה כשם חמותי הרבנית זלה"ה והסכימה דעתו הקדושה לעשות השידוך ואמר בפ"ק כי הן אינן נקראות בשמן רק רבנית וכן כל הרבניות שבעולם אינן נקראין בשמן רק רבנית ולכן אין שום קפידא [יג] ומה' יצא הדבר ונעשו מחותנים, ומאז והלאה הי' השלום ביניהם באמת ובתמים.

בשנת תר"ט כשהייתי כבר שיתסר שנין התחיל אאמו"ר ז"ל לבקש את מו"ח ז"ל לעשות החתונה והרעיש עליו עד שהסכים שתהיה החתונה בר"ח אדר שנת תר"ט ויהי ביום החמישי קודם שבת שמברכין ר"ח דבשבת זה הי' עלייתי לתורה והיה הכל במוכן כנצרך בעיר הגדולה בא אחד מחתני דמו"ח לאאמו"ר ואמר כי בא בשליחות ממו"ח לומר שיראה אאמו"ר לעשות הכתובה על הנדן של הכלה בערכאות כפי דינם כי הכתובה הנעשית כדת ישראל אינה שוה כלום בחק המלכות ובעבור זה לא יעשה החתונה וכאשר שמע הדברים האלה נתמלא כעס וחימה ואמר לו שאפי' יתפרד השידוך עי"ז לא יעשה כן כי יהיה חלול השם גדול כאשר אנחנו

יג) **דברי** אדמו"ר הקדוש מיוסדין להלכה כמבואר בכמה שו"ת ובפרט בשו"ת השיב משה סי' ס"ט, חת"ס אה"ע ססי' קט"ז, ובפרט במחותנות שלא נזכרו שמן בכתובה הקילו טובא, כמ"ש בשדי חמד מע' החתן וכלה אות י' ובשו"ת בית נפתלי סי' י"ב וע"ש כ"ש ברבנית שלא נקראו כלל בשמן תורה יוצאת לכל ישראל דאין קפידא, וכדאסכימו עלי' שני גאוני עולם שרי צבאות ישראל נ"ע:

שני הרבנים נעשה כתובה בערכאות של גוים וחתנו השליח שב והלך לו לביתו ואאמו"ר היו לו יסורים גדולים כל היום עד אין לשער ולעת ערב בא ליאס על החתונה כבוד גיסי הגאון מו"ה ראובן ז"ל שהיה אב"ד פה פאדיטורק וסיפר לו הדבר ושלח אותו למחותנו ולבקשו שיסכים על כתובה כדת ישראל וכאשר בא למו"ח ז"ל והתחיל לדבר מזה כי מה יאמרו הבריות אם שני הרבנים מיאס יעשו כתובה בערכאות השיבו תיכף בקול גדול מי הוא ואיזה הוא אשר מלאו לבו לומר שרצוני בכתובה בערכאות וסיפר לו גיסי ז"ל מחתנו שבא בשליחות לאאמו"ר ובשמו אמר כנ"ל ושלח לקרא תיכף את חתנו ושאלו על הדבר ואמר כן הוא שהייתי אצל מחותני ואמרתי כן מעצמי ומדעתי לאשר כתובות ישראל אין שוה כלום והשיבו מו"ח ז"ל יען אשר עשית את הדבר הזה אין אני רוצה כתובה על הנדן שנתתי אפי' בדת ישראל אך למותר וכן היה ועד היום אין לה שום כתובה ממני רק כתובה דאורייתא, כתבתי זאת למען דעת צדקתם איך שהרחיקו א"ע מערכאות זי"ע. ועד עת פטירתם אהבת עולם היה ביניהם וכאשר הי' משיב שו"ת בענין חמור היה שולח את תשובתו על ידי למחותני כדי שגם הוא יסכים כאשר עין רואה יראה בספריהם שו"ת שכבר יצאו לאור עולם וכאשר אאמו"ר הספיד את מו"ח בשנת תרי"ב י"א תמוז כלו בדמעות עיניו בבכיה רבה ואמר כי עליו מת ביותר מכל אדם לאשר לא יהיה לו עוד לפלפל עמו ולהתייעץ בענינים חמורים כאשר עד עתה:

יב **אשה** עגונה בא ליאס מרוסיא מעיר קאליס ושמה היה עטיא רחל לבקש את בעלה פה במדינתנו ולאשר שמו של אאמו"ר ז"ל היה הולך בכל המדינות לשבח שבחין צוה עלי' (הרב מקאליס) כאשר יעזור לה השי"ת להתירה מכבלי העגון תראה להביא התרה מאאמו"ר אשר שמו נודע למשגב ונסעה מיאס מעיר לעיר עד שנודע לה בעיר אחת שבעלה מת שם ועד אחד העיד לה לפני ב"ד כדת שבעלה מת שם והב"ד נתנו לה גביית עדות בחתימת ידם הכל כדת ובאה לפני אאמו"ר עם הגב"ע וקרא אותו ואמר לה שתבא כעבור איזה ימים ואח"כ כעבור איזה ימים באה ואמר לה שתלך ותבא בעבור זמן מה וכן דחה אותה הרבה פעמים ואף שכמה פעמים בכתה לפניו שימהר ויחיש מעשהו ולרחם עליה

והי׳ ללא הועיל עד שעבר ב׳ או ג׳ שנים מעת שלקח ממנה את הגב״ע ואין עונה לה עד שבאה בקובלנא לפני איזה אנשים ומגודל הרחמנות שהיה עליה נתנו לה עצה שתלך ותקח את הגב״ע בחזרה לידה ולילך עם הגב״ע למו״ח הגאון זצ״ל (ר׳ אהרן משה טויביש בעל שו״ת תועפת ראם) וכן עשתה וכאשר לקח הגב״ע וקרא אותו כתב לה תיכף התרה על גוף הגב״ע, דש״ס מפורש דע״א נאמן באשה ומותרת להנשא ונתן לה הגב״ע בחזרה.

ולאשר כי שם בעיר קאליס אמרו לה שתביא התרה מאאמו״ר זצ״ל הנקרא ביאס לימינער רב והיא חשבה בדעתה שכעת יכול להיות שגם הוא יכתוב לה היתר בנקל אחר שהתירה הרב השני לכן באה עם הגב״ע לפני אאמו״ר זצ״ל ובכתה לפניו שגם הוא יכתוב לה היתר ולקח תיכף את הקולמס ואחר ההיתר של מו״ח הגזצ״ל כתב בזה״ל אשה זו אסורה להנשא מטעם הכמוס עמדי וחתם א״ע והחזיר לה את הגב״ע, והיא חשבה שגם הוא כתב לה היתר והלכה לבית אכסניה שלה בשמחה רבה וספרה שבידה התרה משני הרבנים וכן היתה מתפארת בזה לפני כל יודעה ומכירה עד שאחד מהם היה בר אוריין ואמר לה שרוצה לראות את ההתרה שלה ונתנה לו וכאשר ראה את אשר כתב אאמו״ר ביאר לה דבריו ואמר לה הראיתם אשר עשיתם כי בנקל הי׳ יכולה להנשא רק עם ההתרה ממו״ח הגאון זצ״ל ולמה הלכה כלל אח״כ להרב מליטין, ובשמעה זאת הלכה תיכף לבית אאמו״ר בבכיה רבה ובקול רעש גדול ונורא בטענה מדוע ירדתם עמי עד לחיי אני בקשתי מכם לכתוב לי היתר כאשר כתב הרב מסניטין ואם לא היה ברצונכם מהראוי הי׳ עכ״פ להחזיר לי הגב״ע ולא לכתוב כלום ומה פשעי ומה חטאתי כי הרגתם אותי וכי לא היה די שדחיתוני זה שלש שנים בדחיות שונות ועוד טענות רבות עד שכל השומע תצלנה אזניו ובכל זה הכל היה ללא הועיל ואמר כי כתב אשר נכתב בשם המלך מלכו של עולם אין להשיב.

והלכה לה בלב נשבר ונדכה אל הגבירים נכבדי העיר וספרה את כל הנעשה והראתה להם הגב״ע ואת אשר כתב לה מוהה״ג זצ״ל ומה שכתב אאמו״ר זצ״ל והיה הדבר לפלא בעיני כל השומע והרבה באו אצלו בטענות שונות וכי כן היא מדרך

התורה לכתוב איסור על אשה שאסורה להנשא מטעם הכמוס כי לא בשמים היא ואם יש לה איסור ע״פ דרכי התורה מהראוי לכתוב ולברר ולא לסתום ואסרה מטעם הכמוס, והיתה תשובתו אחת דברתי ולא אשנה.

ובראותה שאין לה עוד תקוה נתנו לה עצה שתסע למדינת גאליציא להגאון ר״ש קלוגר ולהגאונים בעלי מפרשי הים ולשאר גאונים דשם אפשר תשיג שם היתר מיוחד מאיזה רב גדול דשם עי״ז שיראה היתר ממו״ח הגאון זצ״ל לאשר כי הוא ממדינתם ושמעו הולך בכל המדינה, וכן עשתה וכתתה רגלי׳ במדינת גאליציא זמן רב ולא פעלה כלום כי כל הגדולים דשם כאשר ראו את מ״ש אאמו״ר זצ״ל יראו מגשת לפתח ההתרה מחמת דבריו הסתומים ונסעה לסאדיגוריא להרב הקדוש אדמו״ר מרוזין זצ״ל ובכתה לפניו וספרה לו את כל הענין והראה לפניו את הגב״ע וההיתר והאיסור שעל הגב״ע ונכמרו רחמיו עליה ושלח מכתב בחי״ק לאאמו״ר (כאשר הועתק מכתב קדשו בראשית הס׳) ובידי המכתב הקדוש למשמרת, וכאשר הגיע המכתב בחי״ק לידו השיב תיכף להרה״ק הנ״ל כי א״א לו לכתוב שום דבר מזה הענין וכאשר יבא לצל קדשו בקרוב ידבר עמו בעצמו מזה הענין, וכן הי׳ שבא להרב הקדוש אדמו״ר בסאדיגוריא וסיפר לו כי מאז שלקח את הגב״ע לידו לא אסתייע מלתא שיכתוב עליו ההיתר כי תיכף בעת שרצה לעיין בספר מזה הענין נפל הספר מידו וכן היה הרבה פעמים ובאיזה פעם עמד על הספסל כדי ליקח ספר מלמעלה לעיין בענין זה נפל ארצה ותמה מאוד על זה, ולכן דחיתי אותה כמה פעמים פן ואולי בעלה חי, ובפעם אחת נכמרו רחמי עליה ולקחתי הקולמוס בידי כדי לכתוב לה היתר נפלה הקולמוס מידי והדיו נשפך על הנייר, ומכל זה לבי אומר שבעלה חי ולכן בעת שראיתי ההיתר ממחותני הגאון כתבתי איסור מטעם הכמוס כי טעמי ונימוקי הנ״ל לא ניתן לכתוב, והשיב לו הרה״ק אדמו״ר מרוזין הנ״ל א״כ יעזור לה השי״ת שיבא בעלה, ואח״כ כאשר בא לביתו קרא את האשה העגונה ואמר לה שדיבר עם הרב הקדוש הנ״ל ממנה ושלא יהיה לה עוד שום תקוה שיכתוב לה היתר רק הרה״ק האציל לה ברכה שתמצא את בעלה.

וכאשר עבר איזה זמן בהליכתה בשוק פגע בה איש אחד וקרא אותה בשמה ושאלה בשלומה ושאלה אותו מי הוא והשיב וכי אין את מכירה אותי אני בעלך ונפלה ארצה בחלשות באמצע השוק וקפצו הרבה אנשים אליה עד שהקיצו אותה והאיש אמר לה עוד בפני כל האנשים שהוא בעלה ואמר לה סימנים ובאו עמהם אנשים הרבה עד בית אאמו״ר זצ״ל וסיפר ג״כ שהוא בעלה ומחמת איזה מחלוקת עזב אותה וברח למדינת אונגרין זה כמה שנים ונשא אשה שמה וילדה לו שלשה ילדים וזה זמן מה שכלתה נפשו ואוה למושב לו בעיר יאס (ונראה שזה היה בזמן שהרב הקדוש אדמו״ר מרוזין זצ״ל האציל לה ברכתו הטובה כנ״ל) ולא עלה על דעתו שאשתו הראשונה מקאליס תהי׳ ביאס וכעת כאשר ראה אותה הכירה ורצונו לפוטרה בגט ותיכף צוה אאמו״ר זצ״ל להפרידם בשני בתים ולשמרם שלא ידברו זא״ז ואח״כ עמד על המחקר כל או״א לבדו בהרבה חקירות ובדיקות ובסימנים מובהקים עד שנתברר לו האמת שזה הוא בעלה ונתן לה ג״פ בביתו ואח״כ קרע את הגב״ע ונתן לה התרה שמותרת להנשא לבר מכהן:

יג. **בעוד** היות מכון שבתו ברוסיא בעיר ליטין היה מפורסם גדול ושמו הלך בכל המדינה וכל הגדולים והצדיקים מנהיגי הדור כל דבר הקשה הביאו אליו, מחלוקת גדולה היתה בין דייני ברדיטשוב ובין דייני עיר באר אודות החזן ר׳ ליבוש והרה״ק מוה״ר יצחק מאיר בהאר״י החי ממעזיבוז הקריב משפטן לפניו כמבואר בספרו ברכת יוסף חי״ד סי׳ נ״ג, והרב הקדוש המפורסם ר׳ משה מסאוואראן זצ״ל הקריב לפניו שאלה חמורה בעניני נדה כמבואר שם סי׳ מ״ח, והרה״ק הזה היה בברדיטשוב בעת שהתחיל המחלוקת על השו״ב ר׳ אברהם הנודע (שנאסר ע״י הגאון מהרש״ק מבראד שהביאוהו לשם על הד״ת לעיין בדינו כמבואר בספרו טוטו״ד בכ״ד) אשר הגבירים והחסידים המסתופפים בצל קדושת אדמו״ר מרוזין העבירו קול ולא רצו לאכל משחיטתו ושלח הרה״ק אדמו״ר מסאוואראן אחר אאמו״ר לליטין שמבקשו לבא אליו לברדיטשוב ונסע אליו ובבואו לשם בקשוהו שילך אל בית המטבחים להשגיח בעינא פקיחא על ר״א השו״ב על שחיטתו ובדיקתו ויאמר לו חוות דעתו איך נראה בעיניו, והשיבו כי לא

יוכל לעשות הדבר הזה עד אשר הרה"ק מרוזין ג"כ יבקשהו על הדבר הזה,

ובאותו זמן היה שם אשה אחת שבעלה נסע ממנה ליאס והלכה אחריו לשם ונתגרשה ממנה ואח"כ הוציא לעז ששינה שם אביו בהגט והרב הגדול ר' מאטל ראב"ד דק' ברדיטשוב ערך שו"ת ארוכה בפלפולים שונים להתירה ומסר תשובתו זאת להרה"ק מסאוואראן שיסכים ע"ז להתירה כי הרה"ק זצ"ל היה רב גדול בפלפולי תורה מלבד עוצם קדושתו הנודעה ע"פ תבל, ולאשר שלא הי' הזמן מספיק לו אז לעיין בדינה מסר את השו"ת של ר' מאטל לאאמו"ר וביקש אותו שיעיין בדינה ולמחרת בא להרה"ק ואמר לו שמותרת להנשא ונתן התשובה של הרב ר' מאטל בחזרה לידו הקדושה, והתירה הרה"ק להנשא, ואאמו"ר לא כתב כלום טעמו ונימוקו בזה, אך כאשר חזר הרה"ק לביתו נאוה קודש ק' סאוואראן התחיל לעיין בתשובת הרב ר' מאטל מב"ד וראה כי כל דבריו מופרכים ואינם נכונים לדעתו והיה לו יסורים גדולים מזה על שהסכים להיתר וחשב כי אאמו"ר סמך ג"כ על דברי התשובה של הרר"מ מב"ד ושלח שליח מיוחד לליטין לאאמו"ר וכתב תשובה בארוכה השגות רבות על דברי הרב ר"מ הנ"ל ושאלהו אם גם הוא סמך על ההיתר של הרב ר"מ לאשר כי עד מהרה הסכים להתירה בהיותו עוד בברדיטשוב והשיבו ע"י השליח הס מלהזכיר כי גם הוא ראה בברדיטשוב שכל דבריו אין בהם כדי אחיזה רק יש לו התרים אחרים בפלפולים הרבה ובהמשך הזמן יערוך הכל בכתב ידו וישלח לו, וכן היה כעבור זמן מה שלח לו תשובה ארוכה ונאה בפלפולים מתוקים מדבש ונופת צופים כתובים על ששים דפים מרבע בוגין הלא היא כתובה על הס' ברכת יוסף האה"ע סי' ס"ג יעש"ב, אח"כ כעבור זמן רב היה הרב ר"מ הדיין של הרה"ק זצ"ל הנ"ל אצל אאמו"ר ביאס וסיפר לו שהרה"ק אחר עיונו בכל תשובתו צוה לכרכה כמו ספר והעמיד את הס' תשובתו זאת בארגז הספרים שלו כשמח על הון יקר:

יד. **בחייו** לא הדפיס שום חיבור רק בשנת תרי"א הספיד את הרה"ק אדמו"ר מרוזין זצ"ל ביאס בתוך קהל ועדה

יד) וכתבתי על הספר את כל דבריו הקדושים והקרבתי לבית הדפוס בטשערנאוויץ בקראי שמו "קול נהי", וזה ערך יותר מעשרים שנים נדפס שנית בפרעמיסלא, בטשערנאוויץ הקריב המדפיס לבהד"פ את החוקים חק לישראל וביקש מאאמו"ר הסכמה לגדור בפני עושי עול ואז עלה על דעתו הקדושה לעשות הקדמה על החק לישראל ונדפסה עם החוקים בטשערנאוויץ בשנת תר"י* והן הם י"ג דפים משמינות בוגין שם הראה תקפו וגבורתו בנגלה ובנסתר עד להפליא וכאשר זיכנו השי"ת שהתורה הי' שעשועי בקשתי אותו שיחבר לנו איזה ספר ולא נענה לי עד שבסוף ימיו הסכים לי להעתיק העתקות ישנים שהיו נמצאים מהתשובות שהשיב לגדולי הדור ושאלתי אותו הלא מועטים ואמר לי שכאשר נסע לקבל המשרה

יד) **אמר** אברהם נכד הגאון אא"ז ברכת יוסף זצ"ל לאשר שמעתי אומרים כי רב קדוש אחד מנכדי הרה"ק אדמו"ר זצ"ל מרוזין לא ניחא דעתו על אשר אא"ז זצ"ל הספיד את קדוש ישראל מרוזין נבג"מ באמרו כי מה דמות יערוך לתאר גודל השבחים על איש אלקים קדוש כמוהו הלא תקצר אלפי גליונות, וגם הלא צדיקים שמחה הוא להקריב נשמתן למקורן ושרשן צור מחצבתן חלק אלוק ממעל, וכיוצא מדברים וטעמים כאלו.

ואנא זעירא לא אאמין, אם יצא מפה קדוש דברים כאלו ואם יצאו בודאי כוונתו עמוקה לעניינים אחרים אבל אא"ז שעשה כדרכו בקדושה להספיד את מאורן של ישראל אשר בצלו הסתופפו רבים מגדולי צדיקי אמת אשר תקצר היריעה מלהציגם (אפס קצהו אזכיר אשר אמר עליו הרב הקדוש איש האמת לאמיתו בקדושה וטהרה ר' רפאל מבערשוד זצ"ל כי אליו אינם ראוים לקבל פני קודש אנשים פשוטים שאינם מבינים ערכו רק צדיקים ועובדי ה' ית"ש הגדולים המבינים באור קדושתו להם ראוי לקדם פני הקודש פנימה להאציל עליהם משפע אור קדושתו, וכזה אמר הרב הצדיק המפורסם קדוש עליון ר' משה מקאברין זצ"ל ותקצר היריעה ממאמרים כאלה) וכוונתו לשמים להרים קרן הקדושה בתוך ישראל בראותם שבח יקר תפארת הקדושה עד קצוי תבל, וכמצוה עלינו מרבותינו בעלי התלמוד אחים בהספרדאי דהתם קאימנא (שבת קנ"ג ע"א). וכאשר עשו קדמוננו בספריהם ומהם הגאון בינה לעתים הספיד להגאון איש אלקים קדוש מהראנ"ח זצ"ל בדרוש ע"ב, ולמהר"י הלוי בדרוש ע"ג, ולמהרי"ט מארי' דהוראה בד' ע"ד קדושי עליון אשר אין ערוך לקדושתם כערך הקדמונים הנודעים בשם, ורבינו בעל יע"ד הספיד לכמה צדיקים וגאונים אנשי אלקים באמת ומהם בעל פנים מאירות וכנסת יחזקאל, ובדרושי רח"כ דלבוב זצ"ל על כמה גאוני צדיקי אמת, ובאהבת ציון לרבינו בעל נוב"י על הגאון ר"ש הילמאן ובס' חות יאיר להגאון אור חדש הביא שהספיד הרמ"א את חותנו רבינו ר' שכנא, וכל כיוצא לצדיקים שאין ערוך לתהלתם ואלפי גליונות לא יכילו קדושתם, אעפ"כ בחרו עכ"פ את המיעוט במה שיכולת לשכל אנושי לתארהו, וכהנה למאות במחברים הגדולים, ואא"ז נמשך אחריהם בלהבת קדושתו כראוי לאיש חי רב פעלים:

---

* נדפסה להלן בעמוד מז.

על שכמו ביאס נשארו כל הכתבים בליטין ונאבדו הרבה מהם וגם היה לו חיבור גדול על מס׳ חולין ושבועות אשר החזיק שש מאות דפין מרבע בויגין ונאבדו, ומאז נתתי עיני ולבי על כל התשובות שהשיב שישאר בידי העתקה וגם כל הפלפולים אשר שמעתי מפורש יוצא מפה קדשו ערכתי אותם בכתב ידי ובעודו בחיים אתנו התחלתי לסדרם בסדר נכון כסדר השו״ע, (אחר פטירתו לא נחתי ולא שקטתי עד שבעזה״י זכיתי להעתיק ולסדר הכל כאשר לכל ע״פ סדר השו״ע ובעת שהעתקתי הכת״י מהשו״ת של אאמו״ר ולסדרם לבית הדפוס בא לידי דף א׳ אשר נסדר בחא״ע סי׳ ל״א והי׳ חסר מתחלה שהתחיל מן והנה במקום אחר כו׳ ויגעתי הרבה כדי לדעת הקושיא שחסרה ויגעתי ולא מצאתי ובחלום הלילה ראיתי לאאמו״ר זצ״ל ואמר לי למה תייגע עצמך קח את הגמרא ותדע, ובבוקר לקחתי את הגמ׳ מס׳ שבועות ובהפתחי אותה נפתחה בדף ל״ב בדברי ר״פ הכל מודים ועיינתי שם ותיכף נודעה לי הקושיא שהיחה קשה לו, וערכתיה בספר בבטחוני שכיונתי לדעתו הגדולה ז״ל תלי״ת) ובחסד ה׳ ב״ה בשנת תרכ״ח הבאתי ספרו לבהד״פ בלבוב וקראתיו ״ברכת יוסף״ והם שו״ת ופלפולים נפלאים אשר בצאתם לאור ע״פ תבל נתפשטו תיכף ונתקבלו בחן וכבוד גדול בעיני כל גדולי הדור וכעת כמטמונים וחפשוהו ואין בנמצא, כל עין רואה יראה גודל עומק עיונו ועוצם חריפותו בגאונות נפלאה ובבקיאות רבה ויראתו קודמת לחכמתו עד שהגאון אמיתי ר״ש קלוגר מבראד הקריב לפניו שאלה בענין המקוה נדפסה בחי״ד סי׳ נ״א, וסוף החיו״ד,

ובעת היות המחלוקת הגולה בסטאניסלאב ע״ד השו״ב אשר השיבו בזה הגאונים מוהרש״ק מבראד ור׳ יוסף שאול נאטנזאן מלבוב ור׳ ענזיל צוזמיר מסטריא נ״ע, הקריב הגאון ר׳ משלם הורוויץ זצ״ל אב״ד דשם בעמח״ס שו״ת בר ליוואי את משפט השו״ב לאדאמו״ר הגאון זצ״ל כמבואר בספרו ברכת יוסף הי״ד סי׳ ב׳ וכאשר גזר אומר כן יקום, גם אחר הסתלקות הרה״ק אדמו״ר מרוזין נבג״מ והשאיר אחריו העיר פאטיק ושדותי׳ הי׳ החלוקה ע״י אאמו״ר ז״ל עי׳ בספרו חלק חו״מ סי׳ כ״א, אחר הסתלקות הרה״ק אוהב ישראל מאפטא זצ״ל שלחו אחריו בניו הצדיקים לליטין ובא למעזיביז והי׳ כל החלוקה מהירושה על פיו,

ונכדו הרב הצדיק המפורסם ר׳ זיסלע מזינקוב זצ״ל היה צריך לחלוץ לבת הרה״ק מרוזין נ״ע ובאו לליטין לאאמו״ר זצ״ל עיין ספרו חא״ה סימן ק״ד בזה. השו״ב של הרה״ק מרוזין ה״ה המפולג בתווי״ר מוה״ר יודל בעה״מ התרי״ג מצוות על תהילים שחט פ״א עוף והיה לו שאלה בענין השחיטה והכשיר ונאכל העוף בבית הרה״ק ואח״כ עגמה נפשו בזה שהכשיר העוף וכתב בשאלה לאאמו״ר ומסתמא היה בפקודת קדשו והשיב בפלפול גדול להכשיר וכדי להפיס דעתו של הרה״ק זצ״ל כתב אח״כ טעם השחיטה שע״פ הקבלה והרבה להוכיח שגם ע״פ הקבלה העוף כשר. וסיים כי חלק הנגלה והנסתר לאחדים. וזה לזה מצומדים. עיין ברכת יוסף חלק י״ד סימן י״א:

טו. **הרב** הגאון מו״ה משה ארי׳ המכונה ר׳ אלטר יונס שהיה אבד״ק דאקוי בעהמח״ס דברי משה פ״א הי׳ בבית אאמו״ר קודם פסח ובאה שאלה שמצאו חטה בהעיסה של מצה אחת קודם האפיה והורה שכל המצות חמוצים אף אותן שעורכין על השלחן ולא הי׳ בהם חטה, ותמה מאוד הרב הנ״ל ושאל הלא מבואר בשו״ע שאפי׳ חטה בקועה אינו אוסר קודם פסח רק כדי נטילה, והשיב לו אאמו״ר לא מצד החטה אסרתי כולם רק מטעם כי אותם האופים המצות לא דיני גמירי ותיכף כשמצאו החטה עמדו מלעסוק בהמצות ובשארי חתיכות בצק ושולחין לשאול, ובעיר גדולה הליכת השואל להרב וחזירתו בודאי עבר יותר מח״י מינוט ונתחמץ הכל, ושאל את השליח כמה זמן הי׳ הליכתו לכאן ואמר חצי שעה גם שאל מה עשו בעיסות שערכו והשיב מונחים כך על השלחן, ונהנה הרב הנ״ל מאוד ואמר אלו לא באתי רק לשמוע דבר זה דיינו:

טז. **הרב** הגדול המנוח מו״ה משה וואלף ז״ל אבד״ק טאטרע הקריבו לפניו שני נגידים דשם את משפטם ואחר ששמע טענותיהם כתב טענות שניהם ושלחם ליאס לאאמו״ר זצ״ל ולמוחה״ג זצ״ל ע״י שליח מיוחד שהם יפסקו הד״ת, וגם שלח מכתב אלי שמבקש אותי שאני אראה לזרזם להשיבו תיכף ושלח לי שכר טירחא עשרה רו״כ והלכתי למו״ח ז״ל והשיב חוות דעתו על אתר ואאמו״ר ז״ל הי׳ מתון בדבר ובקשתי אותו כמה פעמים

שיזדרז בזה, ושאל אותי מדוע אני מזרזו והשבתי לו מפני כבוד הרב הנ"ל שהוא אוהבי וגם השליח אץ עלי, ואמר לי שאשלח אליו את השליח וכן עשיתי ושלחתי לו את השליח, ושאל את השליח כמה מעות שלח לי הרב הנ"ל והשיב עשרה רו"כ ותיכף קרא אותי וכעס עלי על שלקחתי את המעות וצוה עלי להחזיר המעות להשליח והוא יחזיר להרב ואח"כ השיבו עפד"ת, ותשובתו הרמתה נדפס בשו"ת ברכת יוסף חחו"מ סי' ט"ז:

יז. **פעם** אחת היה בעיר באטישאן והיה שם מחלוקת גדול על שו"ב הן על עניני שחיטות ובדיקות הן על שאר ענינים שאינו נוהג כשורה והי' לו צער גדול אשר החזיקו בידו וקרבו את משפטן לפניו ואחר אשר שמע טענותיהם ועשה גב"ע כדת יצא הפס"ד מאתו להעביר את השו"ב, ואמר שאיתא בב"ק ד"ס ת"ר כלבים בוכים מלה"מ בא לעיר כלבים משחקים אליהו בא לעיר ודברי רז"ל באו בזה סתומים וחתומים מפני מה יגרום בכיית הכלבים שיבא מה"מ לעיר ושמחתם יגרום ביאת אליהו לעיר, ולומר בכוונת רז"ל דהוא רק סימן לביאתם ג"כ אנו צריכין להבין מפני מה תלה הסימן בכלבים,

אמנם באמת העיקר תלה בהשו"ב, אם כשרים המה ומאכילים בשר כשר לישראל בא אליהו לעיר ואם מאכילים טריפות ח"ו לישראל בא מה"מ להעיר, דהנה בתוה"ק כתוב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו, ואם השו"ב אינו ירא ה' ומאכיל טריפות ח"ו אז הכלבים בוכין שאין להם מה לאכול, משא"כ אם השו"ב כשרים ומטריפים את הטריפות אז כלבים משחקים מפני שיש להם מה לאכול, ורז"ל לא רצו להוציא דבר מגונה מפיהם שהשו"ב מאכיל טריפות ח"ו לכן הטמינו ברמז דבבכיית הכלבים מה"מ בא לעיר ואם משחקים אליהו בא לעיר, מובן ממילא כוונתם דהעיקר תלוי בהשו"ב דמתא עכד"ק, ובזה נסתמו פיהם של כל המחזיקים בידי השו"ב ואשרו דבריו אשר כתורה נאמרים [טו]:

טו) **ויפה** כתב בס' ליקוטי מהר"ן שפרנסת אנשי העיר תלויין בהשו"ב אם הם כשרים גם הפרנסה ברווח ואם ח"ו אין השו"ב כשרים ויראים גם פרנסת אנשי העיר

יח. **מרגלא** בפומי׳ שיותר טוב ונכון לילך אצל חכם ולשמוע דברי תורה ומוסר מפיו מלעיין בעצמו בספרי מוסר כי יש לו התעוררות ביותר בשמעו מפי חכם לאשר דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב ואמר לפרש דברי הפסוק ישעי׳ ו׳ ״השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ובלבבו יבין ושב ורפא לו״, ולכאורה קשה למה הקדים סיפא לרישא ומהראוי הי׳ לומר פן בלבבו יבין ובאזניו ישמע ובעיניו יראה ושב ורפא לו, ואם נאמר כשבלבבו יבין שוב אין צריך יותר עכ״פ הי׳ צ״ל פן ישמע באזניו ובעיניו יראה כמתחלה, אמנם כוונת הנביא הוא, השמן לב העם, והלא יש תקנה גדולה לילך אצל חכם ולשמוע תוכחת מוסר מפיו שהוא התעוררות גדול ולכן אמר ואזניו הכבד שאינו רוצה לשמוע דברי מוסר והלא יש לו עוד איזה תיקון לעיין בספרי מוסר לזה אמר ועיניו השע שאינו רוצה אפילו לעיין בעיניו בספרי מוסר אף שהוא רק תיקון קטן מטעם פן יראה בעיניו וזה יביא אותו לילך לשמוע גם באזניו והשמיעה יביא אותו שגם בלבבו יבין ושב ורפא לו, והבן:

יט. **אאמו״ר** זצ״ל הי׳ מקפיד על הצועקים בקול רם ושורפים בשעת תפלה ועמידה וכמ״ש בס׳ קול נהי בשם הקדוש אלקי מרוזין זצ״ל בפי׳ בפי ישרים תתרומם ובשפתי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל, שכל מי שגדול יותר תפלתו ועבודתו יותר בהצנע ובהחבא ומרגלא בפומא דאאמו״ר לומר דתמים תהי׳ עם ה״א התי״ו גדולה, והמ״ם של היא העולה על מוקדה היא קטנה, להורות לנו כי תמימות עם השי״ת כל מה שגדולה יותר היא ביותר טוב ויפה ולכן התיו גדולה, ולהיפוך לשרוף ולהתלהב בתפלה ועבודה ביותר היא ביותר טוב להיות מבחוץ בקטנות ובהצנע ולכן המם של מוקדה קטנה, ושמעתי מאדמו״ר הרה״ק מוהרד״ב מלעוי זצ״ל לפרש איזהו גבור הכובש את יצרו היינו היצר טוב, והבן:

כ. **ביום** שלפני ערב יהכ״פ הי׳ יושב מעוטף בטלית ותפילין כל היום בחדר המיוחד לו שבבית המדרש שלו ופנה א״ע

ברוחק (והוא ע״ד שארז״ל למאן יהיב מזונא אי לא לחיי) ועי׳ בס׳ לבושי מכלול בקו״א ד״ג ב׳ אות ג׳ והרבה האריכו בזה הגדולים אך אכמ״ל:

מכל עסקיו רק בתורה ועבודה כל היום, פ״א אמר שטעמו ונימוקו כי כתיב בתוה״ק ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש פי׳ כל איש ואיש צריך לתרץ את נפשו ממה שעשה כל השנה בתשעה לחודש כדי שיוה״כ יכפר עליו, ולא כן אנכי שבעיוה״כ אני עומד כטבח וסכין בידו לבדוק ולראות ולהורות את השאלות הרבות הבאות לפני על עופות ואין הזמן מספיק לי אז לתרץ את נפשי על כל מה שעשיתי כל השנה לזאת מוכרח אני לתרץ א״ע ביום שקודם עיוה״כ.

פ״א נתן יד ימינו על זקנו הגדולה ואמר לי ראה בני הנה נא זקנתי ולא ידעתי, אם אפילו פעם אחת אמרתי קריאת שמע כתיקונה וכראוי, תמיד הי׳ לו תשוקה גדולה לעלות לארץ ישראל ולהתיישב בעיר חיפה מטעם כי היא עיר קטנה אף שהובא לו קאנסיס (כתב רבנות) מעיה״ק ירושלים תובב״א לבא לשם להיות רב ואב״ד דמתא, אמנם מן השמים עכבוהו ולא אסתייע מילתא, שמעתי מפ״ק אאמו״ר זצ״ל שמקובל מאבותיו שהוא דור ל״ג שלא פסקה תורה מאתם וסימן ג״ל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, (וכבר נתבאר סדר יחוסו במעט מה בקצרה), לספר כל מנהגיו ותהלוכותיו ודרכו בקדושה תלאה כל עט ולא יתואר עלי אלפי גליונות הלא נודע לכל באי שערי עירו זקני הדור היראים וחרדים אוהבי התורה והיראה, ולא באתי פה רק לזכור ולהזכיר אחד מאלפי אלפים תרומות מדותיו הטהורים, לזכרון בספר לדורות, וליוצאי חלציו אחריו והיו למאורות:

כא. **בשנת** תרי״ד בחודש מרחשון נפל למשכב וחלה את חליו בחולי מעיים ל״ע וביום עש״ק כ״ד לחודש חצי שעה אחר חצות היום יצתה נשמתו בטהרה כמשחל בינותא מחלבא, כל השבוע קודם פטירתו היו כל השווקים מלאים רפש וטיט מריבוי הגשמים עד שההליכה הי׳ כבד למאוד כי אז עדיין לא היו הרחובות מרוצפים באבנים על הארץ ובעש״ק הנ״ל קודם אור הבוקר שעה אחת או שתים שאל אם יש קרח וכפור ואמרו לו הן וצוה ליתן לו מים חמין ומסרק וכתונת לבן להכין א״ע על שבת והסריק את ראשו ולבש את הכתונת לבן ובבוקר לבש טלית ותפילין והתפלל והי׳ מיושב בדעתו ושכלו עד פטירתו וכולם הגידו

שקודם אור הבוקר כבר ידע מפטירתו ולכן שאל על קרח וכפור וגם הכין א״ע כנ״ל ושתי שעות קודם פטירתו באה אשה קרובה אשר ישבה עשר שנים עם בעלה ולא הי׳ לה ולד ובכתה לפניו שיברך אותה שיהיה לה ולד ובירך אותה וכן הי׳ שבשנה הזאת ילדה בת, קודם פטירתו החזיר א״ע פניו אל העם וחייך ומת מתוך שחוק ועלה לשמים שיאו, וכרגע נודע הדבר בכל העיר וגעו כולם בבכיה רבה הוא עלה למנוחות ואותנו עזב ליגון ואנחות, ומיד הסגירו כל החנויות ובטלו כל המלאכות ובאו כולם לגמול חסד עם רבם, והרבה בני תורה ואנשי שם אמרו שלא לעשות עמו מאומה לאשר היא עש״ק והיום קצר ועד הלילה הוא רק ג׳ או ד׳ שעות ולא הספיקו מצד רוב גודל מעלות הנקבר בעש״ק וטבלו כת המתעסקים ועשו את כל הנצרך ונשאו אותו במטה עד בית החיים שהוא רחוק הרבה וההליכה הוכרח להיות לאט לאט מגודל העולם בעת ההלויה אלפי אלפים איש וגם עמדו עמו אצל בהכנ״ס של ר׳ נחמן ז״ל ואמרו ג׳ פעמים אל מלא רחמים וגעו העם בבכיה רבה, וכאשר באו עמו אל הקבר אשר הכינו לו ראינו שנפל מקצת כותל מהקבר לתוך קבר אחר ישן הסמוך לו ולאשר ראינו בהשמש כי עדיין יש עת וזמן לחפור לו קבר אחר סתמו את קברו וחפרו במקום אחר ובתוך הזמן הי׳ יללה ובכיה רבה ונטמן סמוך לכניסת שבת וכולם ענו ואמרו כי השמש עמדה לו לבלי לחלל שבת ח״ו בשבילו ויהי לנס.

אמרו עליו בהספידו כי מציון תצא תורה (ציון בגימטריא יוסף) והי׳ לו בנין רבנן חמשה, א׳ הרב הגאון הגדול החסיד מפורסם ר׳ ברוך צבי ז״ל יז) (אשר מילא מקום אביו להיות רב

יז) **לתאר** חסידותו ויראתו הקודמת לחכמתו המפורסם בפי אנשי עירו ק׳ ליטין וסביבותי׳ לא יתואר עלי גליונות רבות, אפס קצהו אזכיר אשר שמעתי מפי בנו מר אבי הרה״ג ר״י העשל אבר״ק ליטין נ״י, ועוד מאנשי שם דבר הנודע לרבים כי פעם אחת הי׳ זוג שדרו בליטין וע״י איזה סיבה שהוכרחו להתגרש נסעו לק׳ באר ונתגרשו שם בפני הבד״צ כדת ואחרי בוא האשה חזרה לביתה ומשפחתה אשר בליטין נשתדכה לאחד הנכבדים הנודעים בשם מגדולי הבע״ב דק׳ ליטין, כנהוג, ובהגיע יום החופה באו לפני הרב ליתן לו הרח״ש כנהוג בנגידים ולבקשו שיבא לסדר קדושין בעוד שעות אחדות, השיב כי לא יבא לסדר קדושין עד אשר יביאו לפניו התרת מעשה ב״ד שנתגרשה כדת, כל אנשי העיר באו לפניו ואמרו שיודעים זמן הגט זה זמן כביר מימי ההבחנה וגם שמעו מהבעל ומפורסם הדבר בלי

חשש ולא הטה אזנו לדבריהם עד שבא לפניו ראש הקהל גבר אלם ותקיף בעיר ר' שמואל ראדביל והעיד לפניו ובקשוהו לבל יגרום היזק ולא ירייש הכלה לדחות יום החופה כי כבר הכינו הכל על החופה כנהוג והשיב לו אינני מתערב בעניני מסחרכם גם אתם נא לבל תתערבו בעניני, כך דעת התוה"ק שצריכה מעב"ד ואינני מאמין לשום איש בימים ההם לא יצא שום איש מגדר התורה לדבר עוות בפניו אף כי לסדר קדושין בלעדי הרב מארי' דאתרא, הם מלהזכיר, ע"כ הוכרחו לדחות החופה על יום אחר עד אשר יסעו לבאר להביא התרה ומעב"ד מהבד"צ דשם, אף כי הי' בעיר קול רעש גדול ונורא על עקשות הרב עכ"ז לא יצא אחד מגדר הדת כנגד רצון הרב, בנסעם לק' באר ובבואם לפני הרב מד"א לבקש מאתו ליתן להם התרת מעב"ד לא רצה ליתן להם באמרו כי טרחה גדולה לפניו לחפש הגט שהניחוהו בין המון כתבים בעליית הגג ע"י איזה סיבה רק אם רצונכם לחפש בעצמכם בעליית הגג ותמצאו את הגט תביאו אותו לפני הרב דליטין ויראה האמת שנתגרשה (אולי הי' לו עוד איזה טעם על מניעתו ליתן מעב"ד ואנחנו לא נדע) במצאם בין המון כתבים את הגט הביאוהו בשמחה רבה להרב דליטין להראות כי צדקו בדבריהם ובחנם צער בת ישראל ובית אביה והנכבדים, ויהי בקראו שמות הגט ראה כי נכתב שם המתגרשת בת לוי ואביה לא הי' לוי ונמצא פסול בגט, אז ראו כל אנשי העיר כי נתקיים כי לא יאונה לצדיק כל און והקב"ק הצילו מחטא, הבעל הי' אז בק' קאמניץ והוכרחה לנסוע קאמניצה לקבל שמה גט אחר, ובבואה שנית מקאמניץ עם מעב"ד על הגט השני אז הי' חופתה (אחרי ימי ההבחנה) והרב הוא אא"ז סידר קדושין כדת, וכל אנשי העיר הנכבדים וגדולים כולם הוכנעו לפניו ובקשו ממנו מחילה וידעו כי ה' אתו והבעל עצמו שנתן לה הגט שנית בקאמניץ סיפר לי ג"כ כל המעשה כמות שהיא דבר אמת לאמיתו.

פעם אחת נסע בעגלה אחת עם עוד הרבה אנשים לקאמניץ, ובבואם למלון א' שתה כוס חלב בעד קאפ' א', ובנסעם מהמלון נזכר כי שכח לשלם בעד החלב הא' קאפ' התחיל לבקשם שיחזרו עם העגלה כי דבר נחוץ ג'ו לבית המלון הבעל עגלה עם הנוסעים לא רצו בשום אופן עד שיתן להם א' רו"כ ונתרצה לדבריהם ונתן להם רו"כ בעבור חזרתם לבית המלון בבואם לשם הגיד להם וראו האמת שזהו תכלית נסיעתו לבית המלון לשלם לבעל המלון א' קאפ' בעד החלב, אז ראו יראת ה' בלבו כי אף גזילת קאפ' א' חשוב בעיניו וקיים דרז"ל יוליכנו אחריו למדי ב"ק ק"ג, ר"ל אף בהוצאות רבות, אחרי פטירתו הי' אאמו"ר מהר"י העשל נ"י רך בשנים ומילא מקומו לשבת על כסא הרבנות דליטין חתנו הוא מר דודי הרה"ג החסיד מיוחס גדול מוה"ר אברהם ז"ל (אשר שמו בקרבי) נכד לקדושי עולם המפורסמים רבינו אברהם המלאך בן המגיד הגדול ממעזיריטש ונכד הרה"ק רא"ד אבד"ק חמעלניק והתולדות יעקב יוסף ורבינו אור ישראל הבעש"ט ורבים מקדושי עולם לא יתואר עלי גליון, ואחרי פטירתו מילא מקומו ארוני אבי הרה"ג ר"י העשל שי' לאוי"ט הנ"ל, בשו"ת ברכת יוסף לאא"ז זצ"ל הביא בכמה דוכתי שו"ת לאא"ז ר' ברוך צבי ז"ל ונפטר בימי עלומיו מ"ב שנים, בשנת תרי"ד ט"ז כסלו:

ונמצא תחת ידי עוד ח"ת כת"י הרבה בפלפולים והלכה ה' יזכני להוציאם לאור, חותנו הי' הרב הגאון החסיד ר' זלמן שהי' אבד"ק ליטין ובחיים חיותו לעת זקנתו הסתלק עצמו מהרבנות למשא העבודה, וצוה לקבל על מקומו את אא"ז הגאון ברכת יוסף זצ"ל אשר אח"כ התחתן עמו, אשתו הרבנית דבורה גיטל אם זקנתי הרבנית מרת ראדיא (אשת א"ז רב"צ ז"ל) היתה

אב״ד בעיר ליטין בעת שנתקבל אאמו״ר ליאס, וכעת בנו הרה״ג החסיד מוהר״י העשל ראבין נ״י אב״ד בליטין) ב׳. הרב הגאון מו״ה יו״ט ליפא ז״ל שהי׳ אבד״ק גאלאץ ואח״כ בעיר איזמאיל, ג. הרב החריף ובקי מו״ה דובעריש ז״ל אשר לא רצה לקבל עליו משרת הרבנות וחננו ה׳ בעושר וכבוד, ד. אני הקטן מתתיהו שהייתי תחלה רב ואב״ד בעיר פאנזעטש וכעת אבד״ק פאדיטורק, ה. הרב הגאון מו״ה יהושע העשל ז״ל שהי׳ רב ואב״ד בעיר ביצעשט, גם חתנוותא רבנן הרה״ג מו״ה ישראל ז״ל שהי׳ אב״ד דק׳ סקאלען, והרב הגאון החסיד המפורסם מו״ה ראובן סג״ל ז״ל אשר שמש בכתר הרבנות דפ״ק פאדיטורק ארבעים שנה אשר בחיים חיותו הוציא לאור עולם ספר מהלך הכוכבים על תכונה וס׳ מדה ברורה על מדידה וגם חיבר ספר שם עולם על כללי שמות גיטין, ואחר אשר נתקבלתי על מקומו פה הוצאתיו לאור עולם והוספתי עליו ס׳ תוספת שם על הכללים וגם סדר שמות ונדפס בטשערנאוויץ שנת תר״נ, וגם חיבר ס׳ דגל מחנה ראובן על דרוש, וזכות כל הצדיקים והגאונים הנזכרים יגן עלי ועל כל ישראל לטובה, אכי״ר:

כב **אמר** הכותב מתתי׳ בן לאאמו״ר הגאון הקדוש מו״ה יוסף זצ״ל, כתוב בתורה וישמע משה ויפול על פניו ואמרו רז״ל בסנהדרין ד׳ ק״י שחשדוהו מא״א וידוע דהתורה היא נצחית וגם כתוב בתיקוני הזוהר תיקונא שתין ותשע דאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא בכל צדיק וחכם דמתעסק באורייתא והיינו דמתפשט בו ניצוץ מנשמת מרע״ה וע״ש בכסא מלך ושאמרו בש״ס משה שפיר קאמרת כי ניצוץ משה נכנס בנשמתך וכיון האמת ע״ש ולכן בכל דור ודור חושדים לכל צדיק ולכל חכם וחכם בדברים אשר לא היו ולא יהיו רק בדוים מלב כדי לדבר על צדיק עתק לאשר כי יש בו נצוץ משרע״ה אי לזאת הנני לערוך ולכתוב על הספר המעשה מהחשד הנוכחי שנחשדתי והאות והמופת מאדמו״ר הקדוש והטהור מבוהאש ז״ל:

נכדת הצדיק הקדוש איש אלקים הנודע בשם ר׳ נחמן באריר מתלמידי האשל הגדול המגיד ממעזיריטש:

הנה בהיות מכון שבתי עוד בעיר פאנזעטש הסמוכה לעיר וואסלאי הקריבו שני אנשים שותפים מכפר האשען את משפטן לפני כבוד אדמו״ר הקדוש והטהור מו״ה יצחק פרידמאן בעיר בוהאש ולא רצה לשמוע כלל טענותיהם רק צוה להם שיקריבו משפטם לפני בפאניזעשט ועבר זמן מה ולא באו לפני ובתוך הזמן נכנסו בלילה לחנות של בן התובע שישב ג״כ בהכפר הנ״ל ולקחו הברזא מחביות יי״ש שהיו לו בהחנות ויצא כל היי״ש לחוץ ערך שלשים הין, וחשד התובע ובנו לבן הנתבע שהי׳ בחור בן ח״י שנים שהוא הלך בלילה והוציא את היי״ש לחוץ ובכל זאת לא בא התובע לפני להזמין את הנתבע לד״ת עד שבעבור איזה ימים נתפס שם בהכפר ערל אחד משם שרצה לגנוב אצל האדון מהכפר והביאו את הערל הגנב לפאניזעשט אל האדון סאפט פריפעקט והושיב את הערל במאסר ואז בא גם התובע הנ״ל לפני וסיפר לי מההיזק של היי״ש אשר עשה לו בן הנתבע ושאלתי אותו מהיכן יודע והשיב לי כי היום יתברר דבריו כי זה הערל הגנב בודאי יודע מזה וילך לבקש את הסאפט פריפעקט שהוא יברר הדבר מפי הערל הגנב וכן הי׳ שהלך אליו ואח״כ בא אלי וסיפר שהערל הודה שהוא הלך עם בן הנתבע באישון לילה ושפך היי״ש לחוץ וכבר שלח אחר בן הנתבע להביאו ולתתו במאסר וביום המחרת הובא לפאנזעשט ונתנו אותו במאסר, ואני במחשבתי דנתי כי זה התובע נתן מעות להאדון שהוא יצוה להערל לומר כן, כי הבחור הנ״ל הייתי מכירו בטוב ולא נחשד בעיני ע״ז.

אח״כ בא אלי הנתבע אביו של הבחור הנ״ל ובכה לפני על הבלבול שעשה לו התובע ומענה בפיו שזה התובע בודאי נתן מעות להאדון הנ״ל שיצווה להערל הגנב לומר כן וביקש אותי שאשלח אחר התובע והוא יקיים ככל אשר יצא מפי ושלחתי אחריו ודברתי הרבה על לבו ארוכות וקצרות עד שהוסכם שיהי׳ הד״ת לפני הן בעסק השותפות שלהם והן בענין היי״ש הנ״ל ולאשר היו להם חשבונות בעסק השותפות אמרתי שכל אחד יקח לו בורר מצדו ולא רצה התובע שגם הנתבע יקח לו בורר רק הוא לבדו יקח לו בורר א׳ ושאלתי אותו את מי יקח והשיב לי את ר׳ אלטר יאסטער ולאשר ידעתי אותו לאיש כשר ולא ילך מדרך האמת אמרתי להנתבע שגם הוא יסכים עליו וכן הי׳, ואחר ששמענו כל

הטענות וגם הבורר עשה כל החשבונות אמרתי לשניהם שילכו החוצה ואני שאלתי את הבורר מה דעתו ואמר לי כי מעסק השותפות רואה שאין מגיע להתובע כלום וגם מעסק היזק הי״ש ברור לפניו שבן הנתבע לא עשה ולא כלום רק שהתובע נתן מעות להסאפ פריפעקט שיצוה על הערל שיאמר כן ואני השבתי לו שאנו מוכרחים לפסוק שיתן איזה מעות להזובע בכדי לשחרר את בן הנתבע כי אין כח ב״ד יפה בזה״ז בעוה״ר והסכים לי ושאלתי אותו דעתו כמה יתן להתובע והשוב לי עשרה אדומים והשבתי לו כפי מה שאני מכיר את התובע לגבר אלם אי אם יסכים על עשרים אדומים והלואי שיסכים על שלשים וקם הבורר על רגליו ואמר לי כי הולך לביתו ואינו רוצה ליקח חלק בזה הפסק שיתן סך גדול בזה בחנם ואמרתי לו שב על מקומך כי יש לי עצה טובה לזה וקראתי את הנתבע שיבוא לפנינו בלא התובע ואמרתי לו את כל דברי הבורר וגם מה שחשבתי לו כנ״ל ועתה אני שואל את דעתו ורצונו אם לפוטרו מכל וכל לאשר כי כן הוא האמת או לחייבו עשרה או שלשים אדומים כדי שיתרצה התובע ולפטור את בנו מהמאסר והתחיל לבכות לפנינו ואמר מה לי לעשות הנני ליתן לו אפילו שלשים אדומים כדי שינצל בני מידי זרים ולבל לשלחו להטריבנאל לוואסלאי, ואז קראתי גם התובע שיבא לפני ויצא הפסק שיתן שלשים אדומים ושהתובע ילך אל האדון שישחרר את בנו לחפשי, וקיימו שניהם את הפסק ונסעו לביתם בשלום ושלוה

וזה יה׳ בתחלת חודש אלול:

כג. **בעבור** הימים טובים בחודש חשוון בא קריאה ופקודה מוואסלאי מהטריבנאל שיבוא הבחור בן הנתבע הנ״ל להטריבנאל ביום המוגבל עם בן התובע הנ״ל אודות הי״ש הנ״ל וכפי הנראה לאשר כי הערל הגנב שנתפס בהכפר אצל האדון דשם נשלח להטריבנאל אמר שם ג״כ מהי״ש על בן התובע הנ״ל וכשהלך הנתבע אל התובע ושאלו על מה זה השיבו כנ״ל כי מסתמא אמר הערל הגנב כן בהטריבנאל ואם יתן לו עוד חמשים אדומים לא יעלה שום מורא על ראשו ונבהל מדבריו ואמר מדוע ירצה ליקח עוד מעות בחנם הלא גם השלשים אדומים נתתי בחנם רק כדי להציל את בני מידי זרים והשיבו התובע אחת דברתי ולא אשנה כי הרב מפאניזעשט החזיק בידך ולכן עיוות את הדין וכאשר

הי׳ קרוב ליום המוגבל מהטריבנאל נסע התובע לעיר פאניזעשט לשחוט עופות על שבת ונסע אחריו הנתבע ובא לפני וסיפר לי מהקריאה שבא מהטריבינאל ומה שענה אותו התובע כנ״ל וביקש ממני שאשלח לקרא אותו ולהוכיחו על פניו כי יום המוגבל הוא תיכף אחר שבת ומלאתי בקשתו ושלחתי אחריו את השליח ב״ד ולא רצה לבוא וגם העיז פניו בפני השליח כי אני הטיתי הדין להנתבע ובאמת מגיע לו עוד חמשים אדומים ואמרתי להנתבע שילך ויספר הכל להבורר הנ״ל וכן עשה וחרה אפו מאד להבורר והלך עם עוד איזה אנשים לאכסניא של התובע והוכיח אתו בבוז וקלון עד שבאו כולם עמו לפני וכאשר שאלתי אותו מדוע יבקש עוד מעות בחנם מהתובע השיב לי בפני כל כי אני הטיתי את הדין ובאמת מגיע לו עוד חמשים אדומים לכן יתן לו החמשים אדומים והוא ישחרר את בן הנתבע מהטראבינאל, ואז אמרתי לכל העולם שהיו בביתי אמת כי חושד אותי שהטיתי את הדין ויכול לומר שרוצה שיעמוד עמו הנתבע לפני ב״ד הגדול אבל לא לומר שיתן לידו כמה שרוצה ובאם לאו ימסור אותו ולכן כפי מה שאומר שמגיע לו עוד חמשים אדומים ישליש הנתבע החמשים אדומים באופן שמחויב ליסע עמו לדין לפני הרב הצדיק מבוהאש הנ״ל וכפי שיצא הפס״ד מאתו או מאיזה רב אשר ישלחם הה״צ כן יעשה השליש ורק אחר השבת יסעו להטריבנאל ויציל את בן הנתבע מידי זרים והתחילו כל אנשים לצעוק על כי דברי נאמרים באמת וצדק עד שהוסכם על דברי והנתבע השליש את הסך חמשים אדומים תחת יד שליש בפאנזעשט הנגיד ר׳ זלמן ב״ר שלמה נ״י ונסעו לביתם.

ויהי בנסעם להטריבנאל שינה התובע את דבריו ודיבר רעות על בן הנתבע עד שהושיבו אותו בהמאסר הגדול שבשם ואביו שב לביתו בבזיון גדול ודואג על בנו ועל מעותיו הסך שלשים אדומים שלקח ממנו בחנם ובא לפני בבכיה רבה ואמר כי נוסע אל אדמו״ר הקדוש מבוהאש ומבקש ממנו שאכתוב לו את כל מה שעשה לו התובע כי הוא הי׳ מהסרים למשמעתו של הרה״ק הנ״ל, ואמרתי לו שעצתי אמונה שלא אכתוב כלל רק שהוא בעצמו יספר להרה״צ את כל הדברים ויבקש ממנו שהוא יכתוב אלי שאבוא בעצמו אליו עם התובע וגם הנתבע ושאני אספר לו את כל הענין.

וכן הי׳ שהגיעני מכתב מהרה״ק כנ״ל, וכאשר באתי לשם עם התובע והנתבע סיפר לי איש אחד נאמן כי זה התובע בידו קוויטל ממני שכתבתי להנתבע שיתן לו שני אדומים ובאם לאו יתחרט ונראה כי השני אדומים הוא שוחד מהנתבע שהבטיח לי ושהאיש הזה בעצמו ראה את הקוויטל ומכיר שהוא כתב ידי וח״י ולאשר כי בזכרוני לא ידעתי משום קוויטל ששלחתי לו לכן קראתי תיכף את הנתבע ושאלתי אותו איזהו קוויטל ששלחתי לו באותן הימים מזמן שעמד לפני למשפט עד הנה ע״ס שני אדומים והשיב לי כי לא שלחתי לו שום קוויטל, אח״כ נכנסתי לצל קודש מרן הנ״ל עם התובע והנתבע וספרתי לו את כל הטענות והתביעות שהיו ביניהם והפסק ואת כל אשר עשה התובע הכל כנ״ל וכעס על התובע למאד ואמר לו היתכן לעשות כן כבר ראינו כמה אנשים שנותנים מכיסם חמשים אדומים להציל איש ישראלי מידי זרים ואתה שראית בחלומך שמגיע לך עוד חמשים אדומים חוץ הפסק מסרת אחיך בידי זרים, והשיב התובע לאשר ידע בטוב כי אני החזקתי ביד הנתבע הי׳ מוכרח לעשות הכל ולהציל את ממונו, ולאשר כי אדמו״ר הקדוש זצ״ל ידע והבין כי גם השלשים אדומים שלקח כפי הפסק הי׳ בחנם ורק כדי להציל את בן הנתבע כנ״ל, אמר להתובע לפי דבריך שלא הוטב הפסק תלכו ביום מחר להרב דפה [הוא הרב הגאון מו״ה שבתי ז״ל אב״ד מבוהאש] ויקום הדין ביניכם:

כד. **אח״כ** אמרתי לכ״ק כאשר נודע לי כאן שזה התובע מתפאר שבידו קוויטל בכתב ידי וח״י אל הנתבע ששמו מענדיל שישלח לי שני אדומים שיש לי בידו ובאם לאו יתחרט ומזה נראה שהבטיח לי שוחד שני אדומים לכן אבקש מכ״ק שיצוה עליו להראות את הקוויטל לפניו ולפני ותיכף גזר עליו והוציא את הקוויטל שנכתב ביום ד׳ דעשי״ת וזה נוסחו לידידי ר׳ מענדיל נא לבל יעשה באופן אחר רק לשלוח לי תומ״י ע״י מוכ״ז (נמחק ב׳ תיבות) שני אדומים כדי שלא יתחרט באחרונה, ותיכף כשראה כ״ק שנכתב בעשי״ת אמר בשחוק, טוב הזמן ליקח שוחד ואני ראיתי כי הוא כת״י רק לאשר חלף עבר ב׳ או ג׳ חדשים שכחתי ולא זכרתי כלל את ענין הקוויטל ששלחתי לר״מ רק אמרתי לכ״ק מדרכי ודרך כל העולם כששולחים קוויטל אחר מעות אין כותבין

כלל ע״י מוכ״ז רק שם השליח כי פן יאבד ובלא שם השליח ימצא איש אחר וילך ויקח את המעות ואני כשפלטה קולמסי וכתבתי ע״י מוכ״ז אני מתקן תיכף וכותב שם השליח ואם הייתי יודע שם השליח בקל לידע מה הי׳ הענין של השני אדומים ולכן מחק התובע ב׳ תיבות שהי׳ שם השליח כדי שיוכל לומר שהי׳ שוחד לזאת בקשתי כאשר בודאי עם זה התובע לא שלחתי את הקוויטל שהוא ילך להביא לי השוחד רק עם איש אחר והוא לקח את הקוויטל מהאיש אחר לכן ישאלו כ״ק ממי לקח את הקוויטל ושאל אותו והשיב שהוא לא לקח משום אדם רק שילדיו מצאו בחוץ כי ילדי ר׳ מענדיל זרקו את הקוויטל עם האשפה לחוץ וכ״ק הלך אל הנר להביט בטוב על המחק אולי יכיר איזה אותיות ולא הכיר כלל ונתן את הקוויטל לידי ואמר לי מסתמא יתודע לכם את כל הענין של הקוויטל ואז אמרתי להתובע בדרך תוכחה אתם ידעתם אשר ת״ל כל ימי אני נקי מלקחת שוחד ח״ו ובכ״ז מחק שם השליח כדי לחשדני ולא די מה שעשה לבן הנתבע רק עשיתם חלול השם גם עלי והש״י יעזור לי שיהי׳ נודע הדבר ובאיך אנפין יקום לפני כ״ק ולפני כל העולם הלא טוב הדבר שיתן תודה לפני כ״ק ומודה ועוזב ירוחם והשיב אין לי מה להודות כי כן מצאתי הקוויטל והלכנו לאכסניא.

ואני עם זה ר׳ מענדיל ישבנו בחדר מיוחד כדי שנזכור את הענין של הקוויטל ולא נודע לנו עד שבעהש״י עלה על דעתי מאמר חז״ל בש״ס חיישינן לשני יוסף בן שמעון וכן כאן אפשר שלחתי את הקוויטל הזה לאיש אחר ששמו ג״כ מענדיל ותיכף בעהשי״ת נזכרתי שהי׳ לי חוב ביאס שני אדומים אצל אחר ששמו מענדיל וביום ד׳ בעשי״ת נסע זה התובע ליאס עבור טובות בנו שנכתב לחיל המלך ושלחתי עמו מכתב ליאס לר׳ מענדיל שישלח לי עמו השני אדומים וכתבתי שמו במכתבו ולאשר רצה לעשות ערמה ותחבולה להוציא עלי חשד גדול כזה קרע את כל הנייר ממכתבי עד שנעשה כמו קוויטל כדי שלא אהי׳ מכיר וגם מחק את שמו כדי שלא אדע את הענין וגם אם יהי׳ נודע שהוא השליח אז לא יוכל לומר שהוא שוחד כי מי פתי ישלח את התובע להביא השוחד מהנתבע, ותיכף הלכתי להחדר של התובע וישב בשלחן עם עוד אנשים ובזיתי אותו מאד למאד וספרתי כל מעשיו הרעים

ונתקיים בו ויתנו בברותי ראש עד שהתחיל לבכות לפני כי באמת הי׳ איש ישר הולך אז הלכתי תיכף לאדמו״ר הק׳ וספרתי לו הדבר ותמה תמה קרא ע״ז, ובבוקר הי׳ ניכר שמו מתוך המחק לאשר ידעתי את שמו וכל הרואה את הקוויטל הכיר את שמו של התובע.

ואח״כ בהגיע הזמן שכל העולם נכנסו לפני ולפנים לצל קדשו וגם אני והתובע והנתבע בתוכם שאל אדמו״ר אם התובע כאן ואמרנו שהוא כאן וקרא אותו שיבא אליו מקרוב ובא בלב נשבר ורוח נכאה ושאל אותו איך עשית את הדבר הרע הזה ולא די לך מה שעשית לבן התובע רק הוספת לעשות גם חילול השם כזה לכן תחלוץ כאן תיכף מנעלך ותעמוד יחף ותקבל נז״פה לפני הרב וכן עשה תומ״י בפני כל העולם ובכה למאד לפני עד שאמרתי לו מחול לך, ואז אמר הרה״ק אתמול צויתי שיקריבו את משפטם עוד הפעם לפני הרב דפה בוהאש ועתה אני אומר שגם הרב ר׳ מתתי׳ ישב בצוותא חדא עם הרב דפה כסאות למשפט וכן הי׳ והרב מבוהאש הי׳ מלא כעס על התובע כי תיכף כשבא לבוהאש בא אצל הרב והראה לו את הקוויטל שלו ולא ידע מה לדון ע״ז רק הי׳ לו עגמת נפש גדול מזה, ואח״כ כשנודע הדבר חרה עליו מאד לכן אחר שמוע טענותיהם והלכו החוצה אמר לי הרב מבוהאש דעתי שהתובע צריך ליתן להנתבע תשעים אדומים , שלשים אדומים שלקח בחנם רק כדי שלא למסור בנו בידי זרים והמותר על ההוצאות שהי׳ להנתבע עד היום וגם מה שצריך להוציא מהיום על אדוויקאטין ובהטריבנאל כדי להציל את בנו וגם בעד הבושה ובזיון שעשה להנתבע ובנו, ואני עמדתי לנגדו כי די שיחזיר רק השלשים אדומים שלקח וגם עוד ג׳ אדומים שהי׳ לו הוצאות עד היום ומהיום והלאה יעזור לו הש״י בחסד וברחמים שבנו ינצל בלי שום הוצאה כלל, והרב הנ״ל מטבעו הי׳ עקשן ולא נכנסו דברי באזניו ועמד בדעתו דוקא כנ״ל ואז אמרתי כאשר אנחנו לא נוכל לפשר לדעה א׳ נלך ונקבל לשליש את אדמו״ר וכן הי׳ ואחר ששמע משנינו את כל טענותיהם ודעתינו השיב ואמר כי דעתו מסכים לדעתי כי הוא לא שלח משפט לפנינו רק על דיני ממונות שהי׳ ביניהם ומה שאומר הרב מבוהאש מההוצאות שיהי׳ להנתבע מהיום בהטריבנאל ע״ז לא שלח לדין לפנינו כי זה הוא

עסק שלו ומקוה להש״י שלא יהי׳ שום הוצאות כלל ויצא לחפשי חנם, ויצא הפסק כדעתו הנ״ל והתובע קיים את הפסק תומ״י,

אח״כ נכנסו לאדמו״ר לפטור מאתו ולחזור לביתם ואז צוה עליהם שלא יסעו שניהם לביתם רק שיסעו ביום מחר בבוקר לעיר וואסלאי ויבואו על לינת לילה לשם וישאלו שם מי הוא האדוויקאט היותר גדול ובבוקר ילכו אליו ויספרו לו את כל אשר נעשה לבן הנתבע כנ״ל ע״י דבריו של הערל הגנב הנ״ל אשר בדה מלבו להתעולל עלילות על בן הנתבע בדברי שקר וכזב ובאמת זה היי״ש של בן התובע הנשפך הוא של הנתבע שנתנו בהקפה מהאטקאפ שלו ואיך אפשר שבנו ילך ויהפוך היי״ש של אביו, ויעשה האדוויקאט כתב בקשה ע״ז כנ״ל להטריבנאל והתובע אבי בעל היי״ש יחתום א״ע ויתנו בהטריבנאל להפריזעדנט וצוה אותם באזהרה גדולה שכמה מעות שירצה זה האדוויקאט הגדול בעד כתיבתו יתן לו תיכף ושלא יעמדו עמו על המקח כלל, ויעשו כן ובאו בערב לוואסלאי וחקרו ודרשו אחר האדוויקאט הגדול שבעיר ובבוקר הלכו אליו וספרו לו את כל הדברים כנ״ל ורצה בעד כתיבתו שני אדומים ונתנו לו כן כאזהרת מרן הקדוש הנ״ל וצוה לאחד ממשרתיו שיכתוב ומפיו יקרא לו, אח״כ חתם עצמו התובע על הכתב בקשה ולקח הכתב לידו והלכו להם, ויהי לנס שאחר הליכתם בא פקודה מהפריזעדענט בהטריבנאל להאדוויקאט הזה שהוא ישב היום על מקומו כסאות למשפט פריזעדענט בהטריבנאל וכאשר באו התובע עם הנתבע מצאו אותו יושב למעלה על כסאו של הפריזעדענט ונתן לו התובע הכתב בקשה הנ״ל וכתב וחתם תיכף שבן הנתבע ישתחרר ויצא חפשי ובאותו יום נסע עם אביו לביתו ויהי לאות ולמופת גדול זכי״ע ועכ״י:

כה. **והנה** ממעשה הגדולה הנ״ל כל איש ואיש יקח לו מוסר כמה צריך לרחק א״ע מלחשוד את הרב ות״ח בשום דבר שאינו הגון ומכש״כ שלא לעשות שום מחלוקת עם הרב הת״ח אף שהן הם המחזיקים אותו ונותנים די סיפוקו כנהוג כי עונשם גדול כאשר אמרתי בסיום ששה סדרי משנה טעם על השלשה משנות שבסוף המשניות חלות דבש מאימתי מטמאות משום משקה בש״א משיחרחר ובה״א משירסק ואח״כ אריב״ל עתיד הקב״ה

להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות כו׳ ואח״כ ארשב״ח לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום כו׳ וצריכין להבין דמה שייכות והתחברות השלשה דברים זל״ז שסידרם רבינו הקדוש יחד זא״ז בסוף המשניות ונראה לי דהנה דהע״ה אמר בתהלים פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי ישמע אל ויענם גו׳ אשר אין חליפות למו גו׳ שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו וי״ל הכוונה כ״ה כי הנה ידוע דישששכר וזבולון עשו כריתת ברית שישששכר יעסוק בתורה וזבולון בפרקמטיא ויחליפו ביניהם כמבואר במדרשים וכן הי׳ וכן דרשו במדרש בפסוק קהלת ז׳ כי בצל החכמה בצל הכסף כי באותו הצל בגן עדן שיושב החכם בתורה יושב גם בעל הכסף אשר החזיק ביד הת״ח כדי שיוכל ללמוד התורה במנוחת שלום ושלוה [אמרתי לפרש סיום הפסוק ויתרון דעת החכמה תחי׳ בעליה דלפ״ז שבעל הכסף יושב בג״ע באותו צל של החכם יאמר בעל הכסף למה לי ליגע א״ע וללמוד תורה, אחזיק את לומדי תורה ואשב עמהם בצלם כמוהם אבל באמת ז״א דידוע מ״ש תורת ה׳ תמימה משיבת נפש ומשמחת לב לומדי׳ ומחיה את נפשו כאשר הדבר מושג לכל באי שעריה משא״כ בבעלי הכסף המחזיק לת״ח ולזה אמר הפסוק כי בצל החכמה בצל הכסף פי׳ אע״פ שבעל הכסף יושב בג״ע יחד עם בעל החכמה מ״מ יתרון דעת החכמה מי שלומד בעצמו את חבמת התורה יש לו יתרון כי תחי׳ את בעלה בעת הלימוד וזה החיות אין לו לבעל הכסף והבן] וכן הפסוק במשלי ג׳ עץ חיים היא למחזיקים בה דרשו חז״ל על המחזיקים לומדי תורה שיש להם שכ״ט כמו הת״ח והנה כל מי שיש בו מוח ושכל יבין דכל השכר שיש להמחזיקים את ת״ח הוא דוקא כשהוא אוהב ולבו שלם עם הת״ח ונזהר מלהרהר אחריו וכמו שאמרו חז״ל ברכות י״ט אם ראית ת״ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה אבל אם אינו שלום עם הת״ח ומעורר מחלוקת עמו וגם מדבר עתק עליו הוא מפסיד בזה את כל חלקו בג״ע ואינו יושב עוד בצל החכם אף שהחזיק אותו הרבה לאשר כי בעצמו הודה כי זה הת״ח אינו כראוי ואין לו מה ליקח ממנו חלק בג״ע ולכן אף שבאמת יושב הת״ח בג״ע הוא אינו יושב בצלו ולכן אמר שלמה במשלי ג׳ הנ״ל מתחילה דרכי׳ דרכי נועם שכל הדרכים עם בעלי התורה יהיו

בנעימות וכל נתיבותי׳ שלום ואז עץ חיים היא למחזיקים בה משא״כ אם המחזיקים אין להם שלום עם הת״ח אין להם כלום כי הפסידו חלקם וכנ״ל ולכן התפלל דהע״ה על שונאיו פדה בשלום נפשי מקרב לי בג״ע כי ברבים היו עמדי אע״פ שהרבה החזיקו אותי ואמר ישמע אל את טענותיהם כי החזיקו אותי הרבה וחילוף החזקתי מגיע להם לישב בצלי, ויענם אשר אין חליפות למו עמי לאשר כי כל איש ואיש אשר שלח ידיו בשלומנו היינו עם הת״ח שהם שלמים עם הש״י לעשות מחלוקת ולדבר עליהם עתק חלל בריתו היינו כריתת הברית של המחזיקים שישבו בצל הת״ח כנ״ל הוא בעצמו עבר וחלל את הברית ולכן לא יקרב אלי לישב בצלי בג״ע:

והנה י״ל דהת״ח יתכן להקרא בשם דבש שעוסק בתורה הנקראת דבש כמ״ש דבש וחלב תחת לשונך וגם מתוקים מדבש כו׳ והמחזיקים את הת״ח כדי שיהי׳ לו פרנסה נקראים בשם חלות דבש כי הם נותנים לו להם לאכול ובשביל זה יושבים בג״ע בצל הת״ח כנ״ל ואמר התנא חלות דבש מאימתי מטמאות משום משקה להיות תחלה, היינו דאף שהחזיקו את הת״ח זמן הרבה חוזרים להיות תחלה כאלו לא החזיקו כלל בש״א משיחרחר לשון לחרחר ריב כמ״ש הברטנורא והיינו דתיכף משיחרחר ריב עם הת״ח אף שלא נגע כלל בפרנסתו חוזר להיות תחלה כאלו לא החזיקו כלל ועי׳ ברע״ב שם ואית דגרסי משיחרחר והיינו שרק במחשבתו הירהר לעשות ריב עם הת״ח, ובה״א משירסק דוקא שהוציא ולקח החלה היינו פרנסתו וקודם לזה עדיין בצדקתו וייושב בצל הת״ח ולכן בא תיכף מאמר ריב״ל עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות ועי׳ בתוי״ט מ״ש בפי׳ צדיק וצדיק ולדרכנו הכוונה בין להת״ח ובין להמחזיקו, שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא והיינו אף שהת״ח הצדיק נותן מעוה״ב שלו להצדיק המחזיקו מ״מ לא נחסר לו כלום כי הקב״ה נותן במחצה שלו ברכה וממלא לו הש״י עולמות וכן ממלא להמחזיק הצדיק ג״כ ויש לכאו״א ש״י עולמות, וע״ז בא דברי רשב״ח שלא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום היינו שיהי׳ גם להמחזיק ברכה רק כשלבו שלם באין שום נדנוד מחלוקת כלל עם הת״ח כי השלום הוא הכלי מחזיק ברכה לישראל, כיה״ר, ובאמת לא עם

הת״ח לבד החיוב להיות שלום רק כל או״א מישראל מחויב להיות אוהב שלום ורודף שלום בין אדם לחבירו וכמ״ש באבות פ״א הוי מתלמידיו של אהרן כי כל עיקר היסוד ושורש ישראל הוא האחדות שלא יהי׳ שום פירוד לבבות ח״ו ביניהם ולכן נקראים גוי אחד שעיקר יסודם הוא האחדות ואז אין שום אומה ולשון יכולים לשלוט בהם וכמו שאיתא בש״ס לא חרבה ירושלים רק מפני שנאת חנם:

ושמעתי מאאמו״ר ז״ל הטעם שהמן נקרא צורר היהודים כי המסירה שלו הי׳ ישנו עם אחד היינו שעיקר יסודם היא האחדות כעת הם מפוזר ומפורד בשנאה שביניהם ועי״ז בנקל לשלוט בהם ולהשמידם ואסתר המלכה הבינה כל זאת לכן אמרה לך כנוס את כל היהודים שלא יהי׳ עוד שום פירוד לבבות ביניהם רק אחדות וכן הי׳ ובטלה הגזירה ולכן נקרא צורר היהודים שהוא צרר וקשר את היהודים מהפירוד שהי׳ ביניהם ותמיד הי׳ רגיל על לשונו אם כל ישראל יעשו יד אחת באין שום פירוד הי׳ היד מכל ישראל ארוך ומגיע עד לשמים והיו לוקחים מן השמים כל טוב וכל משאלות לבם בלי שום מניעה כלל:

כאשר עשה אאמו״ר זצ״ל משתה ושמחה ובעיר גדולה יאס הי׳ מהנמנע לשלוח לקרא אל המשתה את כל אנשי העיר רק איזהו אנשים מיוחדים ואחר השמחה כאשר בא לביתו אחד מאוהביו הנאמנים הי׳ שואל אותו למה לא בא אל המשתה אשר עשה וכאשר הי׳ מתרץ את עצמו שהשמש לא קרא אותו כך הי׳ אומר לו אוהב נאמן מחויב לבא מעצמו ולא להמתין על קריאה ודין זה מוכח מהש״ס גיטין ד׳ נ״ה דאמרו שם אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים דההוא גברא דרחמי׳ קמצא ודבביה בר קמצא עביד סעודתא א״ל לשמעי׳ אייתי לי קמצא אזל אייתי לי׳ בר קמצא כו׳ ע״ש וקשה דמה אשם לו לקמצא עד שחז״ל אמרו גם עליו דעל ידו חרוב ירושלים הלא הוא ישב בביתו ולא עשה דבר אך באמת הוא החייב בזה שישב בביתו והמתין שיבא השמש לקרא לו על הסעודה שעשה אוהבו ולכן הי׳ אוהבו בעל הסעודה מוכרח לשלוח השמש אחריו וטעה וקרא את בר קמצא וע״ז הי׳ מה שהי׳, ואלו הי׳ הולך מעצמו אל אוהבו על הסעודה לא הי׳ שולח את השמש

כלל ולא הי׳ החורבן, ולא עוד אלא שרז״ל הקדימו אותו קודם בר קמצא להורות כי קמצא הוא היותר חייב מן בר קמצא:

אמר שמדרך החילים אשר בבוקר הוקל להם ולעת ערב קשה להם והוא כי בבוקר התגברות החסדים בעולם ולכן הוקל להם ואח״כ לעת ינטו צללי ערב התגברות הדינים ולכן קשה להם ולפי״ז מ״ש שמש צדקה ומרפא בכנפי׳ הוא רק בבוקר שאז הוא התגברות החסדים ולא כן לעת ערב שאז אין בכחה לרפאות מחמת התגברות הדינים ובזה מובנים דברי רש״י וישלח ויזרח לו השמש לו לצורכו לרפאות את צליעתו כמ״ד שמש צדקה ומרפא בכנפי׳ ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו מיהרה לזרוח בשבילו והוא מש״ס חולין ויש להבין לאיזה צורך אמרו דאותן שעות כו׳ ומאי נ״מ אם היו אותן השעות או שעות אחרות ולהנ״ל ניחא דהנה מה שפי׳ לו לצורכו לרפאותו הוא מחמת הקושיא וכי לו לבד זרחה והלא לכל העולם זרחה לכן פי׳ לצורכו לרפאותו כמ״ש שמש צדקה ומרפא אבל עדיין קשה וכי׳ לו לבד רפאה השמש והלא לכל חולי העולם רפאה, ולכן מביא מה שאחז״ל דאותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כו׳ וא״כ שעות הללו אין בהם כח כלל לרפאות שום חולי מצד התגברות הדינים שבאותן השעות ומ״מ מגודל זכותו של יעקב רפאה לו השמש של אותן שעות אבל לשאר החולים לא הי׳ בכח השמש של אותן השעות לרפא כי הן - הם מזמן התגברות הדינים, הש״י ישמרנו:

שמעתי מפיו הקדוש פירוש מזמור לדוד בבא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע דלכאורה משמע דבא אליו נתן הנביא באותו עת וזמן שבא אל ב״ש ובאמת לא כן היא כי הוא בא לדוד אחר שבא אל ב״ש אמנם ידוע דכל בעל תשובה צריך לעשות תשובת המשקל היינו כאשר הי׳ לו תענוג וחמימות והתלהבות בעשיית העבירה כמו כן יהי׳ התשובה לכן דהע״ה אחר שבא אליו נתן הנביא ואמר המזמור לשם תשובה כמ״ש לך לבד חטאתי כו׳ ובודאי הי׳ תשובת המשקל וזה הוא הפירוש מזמור לדוד בבא אליו נתן הנביא והוכיח אותו אמר המזמור לשם תשובה בחשק וחמימות ובהתלהבות כמו כאשר בא אל ב״ש כי באמת הי׳ תשובת משקל:

בפסוק ויהי בעיניו בימים אחרים באהבתו אותה וקשה אדרבה הא מי שאוהב ותאב לאיזה דבר יום לשנה יחשב לו ושמעתי מאמו"ר זצ"ל דהנה באהבת הש"י כתיב לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו דלכאורה הול"ל ולדבוק בו שהאדם ידבוק א"ע בו יתברך ובדרשת רז"ל אמנם ידוע שיש שני מיני אהבה א' אהבה עצמיות היינו שאוהב דבר זה בעצמו לא שיגיע לו איזה הנאה מהאבה זו ב' אהבה החוזרת כי הוא אוהב את הדבר כי מדבר זה יהי' לו הנאה ותענוג הגופנית ולכן אמר הכתוב לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו היינו שלא יהי' אהבת הש"י כדי שגם הוא ית"ש יאהב אותך ויתן לך שכר טוב, כי זאת היא אהבת החוזרת רק לדבוק את האהבה בו יתברך בגין דהוא רב ישליט, והנה יעקב אבינו שהי' מושלל מכל תאוה גשמיות ורק שאהב אותה כי יקיים עמה מצות פ"ו לכן כל הימים באמת היו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה היינו בעצם ולא שתחזור האהבה אליו, ובזה נכון מה שאמר הבה את אשתי ואבואה אלי' וכתב רש"י והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד שבטים אמר כן ועדיין קשה דהו"ל לדבר בלשון נקי' עי' באוה"ח הקדוש ולהנ"ל אין שום קושיא דהאיש הקל שמושרש בתאוה גשמיות הוא מוכרח לדבר בלשון נקי' משא"כ יעקב אבינו שהי' מושלל מתאוה גשמיות רק כל חפצו ותשוקתו הי' להוליד תולדות ולקיים מצות השי"ת שפיר אמר כן כי באמת זה אצלו לשון נקי' קיום המצוה להוליד הולדות כיון שא"י כלל מתאוה גופניות:

אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד עי' ברש"י בשם מ"ר ושמעתי מפ"ק אאמו"ר זצ"ל דהנה ידוע שכל בריאות העולם הי' כדי להשיב לנבראים לאשר כי הוא חפץ חסד ולכן כ' בספרים בפי' שכר מצוה מצוה כי השכר טוב שמקבל האדם בעד עשיית המצוה הוא בעצם מצות אחרת נוסף על המצוה שעשה כי כן רצונו יתברך להטיב לנבראים ולכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי כל מה שמוסף והולך לקבל שכר טוב בעד קבלת השכר נתוסף לו עוד שכר הרבה כיון שקבלת השכר בעצם היא מצוה שנתקיים רצונו יתברך, ולכן כשירא אברם שע"י שהרג את המלכים כבר קיבל את כל שכרו א"ל הש"י אל תירא אברם מזה כלל אדרבה

אנכי מגן לך כי עי״ז שנתתי לך שכר והייתי מגן לך שכרך הרבה מאד כי נתרבה לך שכר טוב עי״ז שקבלת השכר מד׳ מלכים:

ויקח את שני נעריו אתו, שמעתי מפ״ק לאשר כי הוא הי׳ אז זקן בן קל״ז שנה ובשנים הללו כל אדם קר בטבע ולילך לעקידת יצחק בנו הי׳ בלתי אפשרי בקרירות ולכן לקח את שני נעריו היינו החמימות והאש אשר בערה בו בשנות נעוריו:

במה שאחז״ל הוא אמר קמח והיא אמרה סולת מכאן דאשה עיניי׳ צרה באורחים שמעתי מאאמו״ר זצ״ל לפרש בשני אופנים, אופן א׳ דלכאורה קשה מה הי׳ לה לשרה לומר סולת הלא הסולת הי׳ בידה ובשלמא אברהם הי׳ צריך לומר לה שתקח קמח משא״כ שרה ולכן הוכיחו רז״ל מזה דאשה עיניי׳ צרה באורחים דהנה ידוע דהקול מעורר את כוונת הלב ולאשר ששרה ידעה כי אשה עיניי׳ צרה באורחים לכן חששה פן לא תקח הסולת בכל רצונה וחפצה ולכן אמרה סולת כדי שתתעורר ליקח בכל לבבה אבל באמת לא הי׳ עיניי׳ צרה באורחים ח״ו. אופן שני דהנה ידוע דפסח הי׳ וסולת נעשה ע״י רחיצת החטים במים ואסור לאכול בפסח והאיך אמרה שרה סולת אמנם חז״ל דרשו בפסוק כל אשר תאמר אליך שמע בקולה שאברהם הי׳ טפל לשרה בנביאות ולכן ידעה שרה שמלאכים הם ואין להם כלל אכילה ולכן אמרה סולת כי הוא יתור כבוד להניח לפניהם ואברהם סבר שאנשים הם לכן אמר ליקח קמח שמותר לאכול בפסח אך קשה דהו״ל להבין שמלאכים הם מזה שאמרה שרה סולת האיך תתן שרה סולת לאנשים בפסח וע״ז אחז״ל מכאן דאשה עיניי׳ צרה באורחים וסבר דגם שרה ככל הנשים ואין ברצונה שיאכלו האנשים ולכן אמרה סולת אבל באמת לא אמרו חז״ל ח״ו על שרה שעיניי׳ צרה באורחים:

וע״פ דברי חז״ל הנ״ל שמעתי מאאמו״ר זצ״ל לתרץ הקושי׳ ברש״י ריש פ׳ חיי שרה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה דאיך אפשר שאברהם הלך לעקידה בלב ונפש ושרה בשמעה פרחה נשמתה והא משולל הבנה ולהנ״ל ניחא דאיתא במדרש שהקב״ה אמר לאברהם כלום אמרתי לך שחטיהו אלא העליהו אסקתיה אחתיה וכן שרה שהי׳ גדולה בנבואה מאברהם ידעה שהקב״ה לא

אמר לאברהם רק העליהו וכששמעה שאברהם שחטו בהיפוך מרצונו של הקב״ה פרחה נשמתה:

ברש״י בפסוק וירץ לבן אל האיש, למה רץ ועל מה רץ אמר עשיר הוא זה ונתן עינו בממון שמעתי מאאמו״ר זצ״ל לפרש בדרך הלכה דידוע מה שארז״ל פסיעה גסה נוטלת מאור עיניו של אדם ולכן הקשה למה רץ ועל מה רץ הלא עי״ז יפסיד מאור עיניו ולכן תירץ רש״י אמר עשיר הוא ונתן עיניו בממון היינו נתן מאור עיניו בשביל ממון:

פ״א בא אדון גדול עם מרכבתו לבית אאמו״ר זצ״ל ולא הרחיב בנפשו עוז לכנוס ועמד בחוץ עד שיצא אליו השמש ושאל אותו מה מבקש והשיב שמבקש רשות ליכנס לבית הרב וחזר השמש ושאל לאאמו״ר זצ״ל ונתן לו רשיון לכנס ובא האדון אל הבית וסיפר כי יש לו בהכפר שלו ער שש מאות שורים טובים ובכל הכפרים שבסביבותיו מכה מהלכת בהשורים ומתו הרבה מהם עד אין מספר ומורא עלה על ראשו שלא תבוא המכה גם בכפר שלו וימותו גם שורים שלו ולאשר יודע בטוב כי הרב ביכלתו לעשות פעולה טובה שלא תבא המכה כלל לכפר שלו ושיש לו אמונה שלימה בהרב לכן בא לחנן ולבקש את הרב ע״ז ויתן לו תיכף מעות כמה שירצה והשיב לו אאמו״ר זצ״ל שידע שאין בידו ובכחו לעשות שום פעולה בזה ולא קבל דבריו ועמד וביקש והפציר מאד מאד פעמים הרבה עד שאמר אל האדון אחתך דברתי שאינני יכול לעשות שום פעולה לזה רק אני יודע איזה סגולה לזה שיקח שבעה מיני מתכת מעט מכל מין ומין ולערבם ולכתוש אותם ביחד עד שיהיה׳ דק דק ואח״כ יחלק לארבע חלקים ויתן כל חלק וחלק בארבעה זיות של השדות שלו שסביב הכפר בכל זוית חלק אחד ולקח האדון תיכף מעות הרבה ליתן לו ולא רצה ליקח מאתו אפי׳ פ״א והלך לו ובעבור איזה שבועותו בא האדון עוד הפעם וסיפר כי עשה ככל אשר אמר לו תיכף בבואו לביתו ושלא באה המכה כלל להכפר שלו ושדותיה ורצה ליתן מעות הרבה ולא קיבל והרבה לבקשו אבל הי׳ ללא הועיל ולא קבל מאתו כלום, והי׳ קידוש השם:

שמעתי בילדותי מפי אנשים זקנים ות״ח מעיה״ק צפת שפ״א בליל ה׳ ניסן ישבו על התורה בביהמ״ד אחר תפלת מעריב כדרכם והי׳ שם שמש בביהמד״ר איש זקן והי׳ ישן שם על הספסל והקיץ משינתו ויצא החוצה וראה בחוץ לויה גדולה ושאל בשל מי הלויה הזאת והשיבו לו של רבינו הקדוש ר׳ אברהם יהושע העשיל מאפטא שנפטר במעזיבוז והבאנו אותו לקברו בכאן וחזר תיכף ובעמדו על פתח ביהמד״ר צעק בקול גדול קומו לכו לחוץ ללות את רבינו הקדוש מאפטא ותיכף רצו כל העולם לחוץ ולא ראו כלל שום לוי׳ וחזרו כולם לתוך ביהמד״ר ודנו כולם כי השמש בדה מלבו את הדבר והסכימו כולם ליתן הכאות בפאנטאפיל על שהוציא דבה על רבינו הקדוש ויעשו כן ובתוך איזה ימים מת השמש וסברו כולם שנענש על דבריו ובעבור איזה זמן נודע להם שהרה״ק הנ״ל באמת נפטר באותו יום במעזיבוז ואז האמינו כולם שהביאו אותו מן השמים לקברו בארץ ישראל ושהשמש זכה להיות אצל הלויה של רבינו הקדוש זי״ע:

שמעתי מאאמו״ר ז״ל אשר הרה״ק ר״נ מטשערנאבל הי׳ פ״א אצל הרה״ק ר״פ מקארעץ באוסטרהא על ש״ק עם חתן בתו הרה״ק ר״ש מפריבישטש (אבי הרה״ק מרוזין) ובבואם בעש״ק לביתו לא מצאוהו כי הלך לבית המבשלת לעזור לכבוד השבת, ובבואם ראו כי ר״פ קפץ על הספסל ולקח מעט פלפלים ונתן להדגים והרה״ק ר״ש ראה וחייך, ובראותו אותם הלך ר״פ עמהם לביתו והרה״ק רב ייבא הי׳ אז המ״מ דאוסטרהא ואחר התפלה בליל ש״ק ביקש הרב ייבא את ר״פ שיתן לו אורח נכבד אחד מאלו ונתן לו את הרה״ק ר״ש כי הי׳ עדיין רך בשנים, אחר הסעודה הלכו שניהם (רב ייבא ור״ש) לבית הרה״ק ר״פ ועמד אז בפתח הבית עם ר״נ ביחד בדיחא דעתא, ושאל הרה״ק ר״פ את ר״ש מדוע חייכת בי כשקפצתי על הספסל הלא קפצתי אל ה׳, והשיבו מחמת זה עצמו חייכתי כי אל הש״י א״צ לקפוץ כי בכ״מ שהאדם שם הש״י שם, ואמר ר״פ לרב ייבא לו ידעתי גדולתו מאז לא הייתי מניחו ללך אצלכם על סעודת ש״ק:

ואאמו״ר ז״ל פי׳ בזה הפסוק אכן יש הי׳ במקום הזה ואנכי לא ידעתי, כי יע״א ידע שבהר המוריה השראת

השכינה ולכן יהיב דעתי׳ למהדר כי חשב בדעתו שהצדיק צריך לקפוץ לכתת רגליו לה׳ אמנם כעת שראה כי הר המוריה בא לכאן, אמר ואנכי לא ידעתי, לא ידעתי שבכ״מ שאני שם השראת השכינה שם:

אמר בן המחבר
לשלימות התולדות אעתיק פה ההקדמה שנדפסה בטשערנאוויץ
בשנת תר"י על החק לישראל, בחיים חיותו של אאמו"ר הגאון
ברכת יוסף זצ"ל, ובהסכמתו, יתענגו הקוראים בה, כי עמוקה
מני ים בנגלה ונסתר, ומתוקה מדבש ונופת צופים:

הקדמה מהרב הגאון המפורסם בוצינא קדישא חסידא ופרישא, מהו"ר יוסף נ"י אבד"ק יאם והגליל בן הרב הגאון הגדול החסיד בנש"ק מהו"ר מנחם מענדיל ז"ל אבד"ק באהסלוב.

גרסינן בשבת ד' פ"ח דרש האי גלילאה בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי בירחא תליתאי ביומא תליתאי ע"כ, ולבאר הדברים וגם לאיה ענין הזכיר הש"ס שהיה גלילאה נקדים הא דאיתא בקידושין דף ל' א"ר ספרא משום ר' יהושע ב"ח מ"ד ושננתם לבניך א"ת ושננתם אלא ושלשתם לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא, ופריך ומי ידע כמה חיי ומשני ל"צ אלא ליומי (והא דאמרן שנותיו נ"ל דמלתא אגב אורחא קמ"ל דכל העוסק בתורה אפי' יום א' כאלו עסק כל השנה כדאיתא בחגיגה ד' ה' ולכן תפס לשון שנותיו דכיון דע"כ הכוונה ליומו דאל"כ מי ידע כמה חיי ומוכח דהעוסק בתורה יום א' כאלו עסק כל השנה והבן) לפיכך נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהי' אומרים ו' דגחון חציין של אותיות של תורה, בעי רב יוסף ו' דגחון בהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל ניתי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבב"ח לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום א"ל אינהו בקיאי בחסירות ויתירות אנן לא עכ"ל הש"ס: והנה הא דא"ת ושננתם אלא ושלשתם פי' רש"י מדלא כתיב ושניתם לכן הכוונה שישלישם ע"כ והוא לכאורה דחוק וגם בהא דמשני ל"צ אלא ליומי פרש"י ימי השבוע וכ' התוס' וז"ל ופי' בקו' ימי השבת כלומר ב' ימים מקרא וב"י משנה וב"י גמרא (ונראה שיצא להם זה מדברי רש"י ע"ז י"ט) ול"נ דא"כ אכתי הוי מצי למפרך מי ידע כמה חיי ונראה

לפרש שבכל יום ויום בעצמו ישלש ע״ש ודבריהם תמוהין מאד דהא ביום א׳ גופי׳ ג״כ קשה מי ידע אם יחי׳ כל הים ורז״ל דרשו בפסוק כל הנשמה תהלל י-ה על כל נשימה ונשימה תהלל יה ועי׳ במקנה מה שנדחק בזה:

והנראה לי לבאר הדברים על מכונם בעזה״י דהנה בב״ק ד׳ פ״ב איתא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו ג׳ ימים בלא תורה נלאו עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהיו קוראים בשבת ובשני וחמישי כדי שלא ילינו ג״י בלא תורה ע״ש וכ״ה במכילתא פר׳ בשלח ולכן אמרו שם ויורה ה׳ עץ הורהו ד״ת שנמשלו לעץ שנאמר עץ חיים, וא״כ אנו רואים שכ״ז שלא הלכו ג״י בלא תורה לא אתחזק הרפיון ולא נלאו ועדיין הי׳ בהם כח התורה שעסקו מקודם תוך ג״י כי בג״י הוי חזקה וכ״ז שלא חלפו עברו ג״י בלא תורה אזי בכח התורה אז בעת התעסקם כן עתה תוך ג״י וכאלו עסקו עתה יחשב, ועי׳ ירושלמי מועד קטן פ״ג הלכה ה׳ וביבמות פ׳ ט״ז ה״ג וז״ל בשם ר״ל כל ג״י נפשא טייסא על גופא סברה דהדרה לגבי׳ כיון דחמת לי׳ דאשתני זיוא דאנפוי שבקא לי׳ ואזלא ע״כ ומבשרי אחזה אלקי שכח רחמנות התורה שואף וזורח עליו כל הג״י, ומעתה נכונים דברי התוס׳ דאף אם ח״ו יעדר באותו יום קודם התעסקותו במשנה או בגמרא עודו כאבו לא יקטף ממנו כח הלימוד של משנה או גמרא מאתמול וכאלו עסק היום הזה וא״ש מאי דמשני הש״ס ל״צ אלא ליומי דכל תוך ג״י הוי ממש כאלו עסק עכשיו ביומו ופחות מג׳ כלבוד דמי, וכ״ז עולה יפה לפירוש התוס׳, אולם לפרש״י שפי׳ לימי השבת וכמו שהבינו התוס׳ מדבריו דשני ימים מקרא וב״י משנה וב״י גמרא והיינו כל ב״י כסדר שפיר הקשו התוס׳ שעדיין נשארה קושית הגמרא מי ידע כמה חיי, אמנם באמת נ״ל כוונת רש״י ביום א׳ מקרא וביום ב׳ משנה וביום ג׳ גמרא וכן חוזר חלילה ביום ד׳ ה׳ ו׳ כסדר הנ״ל ובזה יהי׳ בכל שבוע ב״י מקרא וב״י משנה וב״י גמרא וא״כ אף אם ימות למשל ביום ד׳ אחר לימוד מקרא מ״מ כח התורה של משנה גמרא אשר למד תוך ג׳ עדיין אתו עמו וכאלו עסק היום נחשב, (וזהו כוונת רש״י בע״ז דף הנ״ל) והא דלא חשיב רש״י את יום השבת נראה משום דבשבת קובעו מדרש

כמ״ש בתנחומא ויקהל משה מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בה מתחלה ויקהל אלא זו ולמה אמר הקב״ה למשה עשה לי קהלות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים אחריך להקהיל קהלות בכל שבת בבתי מדרשות ללמד תורה לרבים ובגיטין דף ל״ח חד מתלת מילי דנחתי בע״ב מנכסייהו היא משום דקבעי סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא, ועי׳ בטור וב״י או״ח סי׳ ר״צ וסי׳ רפ״ח ע״ש ולכן ל״ש איזה קביעה בשבת כדי שלא להתבטל משמיעת הדרשה ועי׳ רש״י סוטה מ״ט ד״ה אקדושא דסדרא.

או י״ל דהא התוס׳ הביאו ראיה נגד פרש״י מתיקון סדר רע״ג כמו שאנו נוהגין בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא משנה גמרא ע״ש ולשיטת רש״י י״ל שא״ז מנגד לפירושו דהא רש״י לא חשיב את יום השבת והטעם הוא דבשלמא ביומי דחול דעסוקים במלאכה ואין הזמן גרמא לעסוק כל היום בתורה כ״א בקביעת עתים כמו שארז״ל טוב תורה עם דרך ארץ מסתבר לי׳ לרש״י שאותו זמן כקובע לעצמו עתים לתורה יעסוק באותו העת רק או במקרא או במשנה או בגמרא ולא להפסיק מענין לענין ממקרא למשנה וממשנה לגמרא כדי שיהי׳ לו פנאי להבין הדברים לאשורן ולתכליתן דבר יום ביומו במה דעסיק ביה (וכמו שנדבר אי״ה) ואם ח״ו יעדר באותו יום הלא כח התורה שעסק מקודם תוך ג״י עדיין עמו וכנ״ל, משא״כ בש״ק כיון שאסור במלאכה וכאלו מלאכתך עשוי׳ כידוע מאמר רז״ל גם לפרש״י ישלש בו ללמוד מקרא משנה גמ׳ כיון דיש לו פנאי להבין כל או״א לתכליתו, וא״כ אין סתירה כלל מתקון סדר רע״ג לפרש״י דכוונת רש״י ללמוד בעיון בכל יום ויום בחול דבר א׳ מהנ״ל כדי להבין הדבר לתכליתו וכנ״ל משא״כ התיקון סדר רע״ג הי׳ רק לומר בכל יום וכמו שהוא בתוס׳ לומר בכל יום והיינו כדי שבשעת הדחק יוצא בזה אפי׳ מי שאינו לומד בזה פשיטא שיאמר כולם בכל יום ולכן אין סתירה כלל לפרש״י ועי׳ בב״י בא״ח סי׳ קל״ב ד״ה כתב שבלי הלקט בשם רש״י ותראה סעד לדברי ועי׳ בסנהדרין ד׳ צ״ט ואי׳ שם ר״ע אומר זמר בכל יום (פרש״י הוה מסדר למודך אע״פ שסדור בפיך כזמר ויגרום לך שתהי׳ בעוה״ב בשמחה ובשירים), א״ר יצחק בר אבדימי מאי קרא נפש עמלה עמל לו כי אכף עליו

פיהו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר (פרש״י שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדרי׳ וכל כך למה מפני שאכף עליו פיהו על ד״ת) ומזה ג״כ סמך להנ״ל ודו״ק, עי״ל הא דלא ניחא ליה לרש״י לפרש כפי׳ התוס׳ דהא לפי׳ התוס׳ צריכי׳ לעשות פלוגתא רחוקה מאד בין הס״ד להמסקנא דלהס״ד הוא שישליש כל שנותיו ולהמסקנא צריך להשליש בכל יום ויום וזהו דוחק גדול לעשות פלוגתא גדולה כ״כ לכן פי׳ שישליש ימי השבוע דמצינו דיום א׳ בשנה חשוב שנה וא״ש לשון שנותיו ודו״ק, ומ״ש רש״י לשון ימי השבוע עיקר כוונתו להוציא שלא נפרש ליומי דכל יום יום מכל השנה שוים בזה חול ושבת כ״א הכוונה בכל שבוע ב״י מקרא וב״י משנה וב״י גמרא ויום השבת נשאר בפ״ע לטובה לאופן אחר וכנ״ל אבל כל הב״י אינם כסדרן כ״א כנ״ל והבן היטיב:

ומעתה נבא לבאר לנכון כוונת רש״י שפי׳ מדלא כתיב ושניתם דלכאורה נראה כוונתו דמאות נ׳ היתירה קדריש ואין לזה הבנה כלל ונראה דכוונתו כן היא דאם הי׳ נכתב ושניתם הי׳ מורה על לימוד כמו פי׳ תיבת משנה או שנו חכמים דהכוונה רק לימוד משא״כ כשנכתב בשני נונין ושננתם אז מורה על לשון חריפות ופלפול כמו לשון שיננא שבש״ס ובלשון הכתוב חציך שנונים ומדכתיב ושננתם ולא כתיב ותשנן דהי׳ ג״כ משמע לשון חריפות ופלפול מורה שתהא השינון תמה וכדרך שפירש בשבת ק״ג וכתבתם שתהא כתיבה תמה ופרש״י שלם כהלכתה ע״ש וכן כאן הפי׳ ששינון החריפות לא יהי׳ חריפות ופלפול של הבל ח״ו כ״א שתהא חורפא משוי לי׳ לשבח כהלכה לאמתתה של תורה וזה דבר שא״א שתהא חריפות של אמת וכהלכה אא״כ ייגע א״ע במקרא ובמשנה ובגמרא בעיון היטב הדק לבאר כל חמירא דבל״ז יכול להיות פלפול של הבל כמגדל הפורח באויר כי אם שלש אלה לא יעשה לה אין לה יסוד וכאשר היסוד רעוע סוף הבנין לנפול ושפיר דרשו חז״ל א״ת ושננתם היינו שיהי׳ החריפות והפלפול תמה כהלכה אלא כשיקיים ושלשתם מקרא משנה גמרא יקויים ג״כ ושננתם ודוק.

ובזה יובן ג״כ כוונת האי גלילאה שדרש בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי שכבר נתעוררנו למה הזכיר שם עירו, דהנה בעירובין דף נ״ג אמרינן בני יהודא דדייקי לישנא נתקיימה תורתן בידם, בני גליל דלא דייקי לישנא לא נתקיימה תורתן בידם, ומפרש התם מאי הוא דהאי בר גלילאה א״ל אמר למאן (פרש״י מדבר בשפה רפה ולא פירש האות ואין ניכר אם עמר אם חמר אם אימר) א״ל גלילאה שוטה חמר למרכב או חמר למשתי עמר למלבוש או אימר לאתכסאה (פי׳ לשחוט) ע״ש ולכן האי גלילאה רצה להליץ עבור בני גליל דאלא דייקי לישנא לכן דרש בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי ורש״י פירש תנ״ך ולדרכינו יתפרש מקרא משנה גמרא וכמו שדרשו א״ת ושננתם אלא ושלשתם והיינו דלא מצינו אזהרה בתורה רק לימוד מקרא משנה גמרא כדי שיהא השינון בחריפות תמה ולא נמצא אזהרה לדייק לישנא ולכן דרש זה ללמוד זכות על בני גליל:

ובזה יובן ג״כ מה דסיימו בש״ס קידושין הנ״ל לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהדבר תמוה מאי ענין זה להא דלעיל ורש״י פי׳ דמלתא באפי נפשיה היא ולהנ״ל יבואר כמין חומר שכוונת הש״ס להוציא מסברת גלילאה זה שלדעתו א״צ לדייק בלישנא דז״א דבמנחות דף ל״ד איתא וכתבתם (גבי מזוזה) יכול על האבנים נאמר להלן כתיבה (וכתב לה ספר) ונאמר כאן כתיבה מה להלן על הספר אף כאן על הספר ופריך רחמנא אמר על מזוזות (משמע על הסף ממש) ואת אמר נילף כתיבה כתיבה ומשני א״ק וכתבתם כתיבה תמה ופירש״י ותוס׳ דכתיבה תמה ל״ש על אבנים לפי שאין מתקיימת ע״ש ושוב ממילא גם כאן כיון דכתב ושננתם והיינו שינון תמה וכהלכה ואם לא ידייק בלישנא לא יתקיים בידו ושוב א״ז שינון תמה וכמ״ש רש״י ותוס׳ שם לענין כתיבה תמה וכמו שא״א לקרות ושננתם אלא ושלשתם כן א״א לקרות ושלשתם אא״כ שיהיה השילוש תמה שיתקיים והיינו שידייק בלישנא ועי׳ בירושלמי סנהדרין פ״י ה״א וז״ל כמסמרות נטועים בשעה שד״ת יוצאים מפי בעליהם כתיקון עריבים לשומעיהם ובשעה שהן יוצאים ממוסמסין (פי׳ שלא בדקדוק) הם מרים לשומעיהם ע״ש וזהו שמסיים הש״ס לפיכך נקראו ראשונים סופרים וכו׳ דהנה בנדרים ד׳ ל״א איתא

מקרא סופרים הלל״מ ומפרש שם כגון ארץ שמים מצרים ופרש״י ארץ (-צירה צירה) ארץ (-קמץ סגול) (ועי׳ בגמרא עם הגהות הב״ח) דלא כתבינן יוד בין א׳ לריש ולא בין ריש לץ׳ וכן ארץ (-קמץ סגול) דלא כתבינן ב׳ אלפין או ה׳ סמוך לאלף ויוד בין ריש לצ׳ וכן שמים א׳ בין ש׳ למ׳ ובין מ׳ ליוד וכן מצרים ע״ש והנה נתקשו אהא דאיתא בזוהר ובשאר ספרים דיש ששים רבוא אותיות בתורה והוא נוטריקון של ישראל ובאמת אינם רק שלשים וא׳ רבוא אותיות ועי׳ בס׳ חסד לאברהם מה שתירץ ולפי ש״ס נדרים הנ״ל דמקרא סופרים הללמ״מ היינו ההברה של כל תיבה ותיבה וכל אות איך לבטא בשפתים שנשמע ממנה הברת אות אחרת ואיך לקרא כל אות ואות החזק היא הרפה א״כ הכוונה שיש ששים רבוא אותיות בהחשב ג״כ האותיות שלא נכתבים רק נשמעים מהברת שפתים שכמעט בכל תיבה ותיבה שבתורה כשיקרא מדויק לבטא בשפתים נשמע כמה וכמה אותיות תוך אותיות של כל תיבה ותיבה ובין הכל אותיות הנכתבות ואותיות הנשמעות בההברה יהי׳ ששים רבוא (ועי׳ תשב״ץ ח״ב סי׳ דל״ו מענין סמך אותיות של ק״ש), ובזה מדויק הלשון לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה ולפי פשוטו הי׳ ראוי לומר אותיות התורה וממה שאמרו כל אותיות שבתורה נשמע דכיוונו בזה אף אותיות שלא נכתבים על הקלף כ״א שנשמעים מתוך התיבה בההברת התיבה והבן, ועי׳ בס׳ ווי העמודים פי״ט מ״ש שם לענין יוד של ירבה מה שקטרגה על שלמה ע״ש:

והא דאמרו שם אינהו בקיאי בחסירות ויתירות אנן לא בקיאינן הכוונה הגם שמסתמא היו בקיאין בהברת הלשון ע״פ דקדוק המבטא והיו יודעים אותיות היוצאים מן המבטא בתוך כל תיבה ותיבה מ״מ חסירות ויתרות בכתיבה לא בקיאין וא״כ א״א לממנינהו או אפשר שכיוונו שגם בחסירות ויתירות היוצאים מן המבטא ג״כ לא בקיאינן, ומעתה כיון שנקראו סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה היינו הנכתבים על הקלף והיוצאים ע״פ דיוק הלשון וא״כ היא כבני יהודא דדייקי לישנא לפרש ולבאר היטיב כל אות ואות ולא כהאי גלילאה דדריש אוריין תליתאי היינו רק מקרא משנה גמרא ואין לנו רמז לדייק בלישנא בהכרח ולזה מסיים הש״ס שההכרח ג״כ לדייק בלישנא היטיב כדי לספור אותיות

שבתורה (לידע גם האותיות שבתורה היינו שבתוך תיבה ותיבה הנשמע מתוך הקריאה בשפתים) וכשמדייק לישנא אז יכול להיות הקיום של ושלשתם שיהי׳ השילוש תם כנ״ל בלי שום טעות וגמגום.

ואולי עפ״י זה נאמר כוונת התוס׳ נקראו סופרים פי׳ בקונ׳ כדכתיב ממשפחת סופרים יושבי יעב״ץ, ובירושלמי שקלים פ״ה מפרש שעשו כל התורה מספרות כגון אבות מלאכות מ׳ חסר א׳ ע״כ ומשמע שהתוס׳ הוכרחו להביא הירושלמי לפ״מ שהביאו מקודם פרש״י והענין תמוה דאין ענין זל״ל ולהנ״ל י״ל שכיוונו שלא יקשה על אנשי גליל מקרא דד״ה משפחות סופרים דמשמע שהיו סופרים אותיות שבתורה דדוחק לומר שהיו סופרים התיבות ולא האותיות דמשמעות הדברים שהכתוב מתארן במעלה גדולה (כדמשמע בסוטה י״א על פסוק זה דאמרי׳ שם יתרו שזכה וברח זכו בניו לישב בלשכת הגזית ופרש״י שם בשם הספרי דסופרים היינו סנהדרין ולספור התיבות א״ז מעלה גדולה כי גם עכשיו בקיאין בזה וגם לספור הפסוקים ג״כ א״ז מעלה גדולה והגם כי עכשיו בפסוקים נמי לא בקיאי׳ כדאמר שם בש״ס כמערבא פסקו להאי קרא לתלתא פסוקי מ״מ הוא דבר התלוי בקבלה איש מפי איש מקום פסיקת הפסוק משא״כ הכרת האותיות וכנ״ל לדייק לישנא היא חכמה רבה כידוע וא״כ מדשבחן הכתוב מוכח שהחיוב לספור האותיות וזה סתירה לאנשי גליל מן הכתוב הזה ולכן הביאו התוס׳ שבירושלמי מפרש שעשו כל התורה כולה מספרות כו׳ וזהו חכמה ומלאכה רבה כי צריך שקידה ופלפול רב לזה והיינו מדשבחן הכתוב, ואנשי גליל הבינו כפי׳ הירושלמי, ואולי מה״ט אמרו בש״ס האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא כיון שלפי׳ הירושלמי אין הכרע כ״כ לפרש ולדייק בלישנא, אך יש לחלק דגם בלישנא קלילא יש שייכות באותו לשון לדייק בלישנא, והבן היטיב:

והנה הזהירו אותנו רז״ל על מקרא משנה גמרא ולא נזכר כלל לימוד סתרי תורה והיינו מה שקראו רז״ל פרד״ס והרמב״ם ז״ל כ׳ בפ״א מה׳ ת״ת שהוא נכלל בגמרא וכ״כ הרש״ל ביש״ש לקידושין ע״ש, אך י״ל הטעם דלא הזכירו רז״ל סתרי תורה עבור

שסגרו השער ונעלו הדלת מזה לבלי תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות כמאמרם במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקור במה שהרשות התבונן אין לך עסק בנסתרות ר״א השיב לר״י כשא״ל תא ואגמרך מעשה מרכבה א״ל אכתי לא קשאי אולם כ״ז הי׳ בימיהם אבל בימינו כמו שבמצרים היו צריכים לדם פסח ודם מילה בכדי להוציאם מטומאת חלאת זוהמת מצרים כמו כן להוציא את ישראל מגלות המר הזה צריך שיזכו בידיעת סתרי תורה וזה מקרבת הישועה וכמו שהי׳ בדורו של רשב״י שאז והמשכילים הזהירו כזוהר הרקיע, כן נתגלגל זכות ע״י זכאי עיר וקדיש משמיא האלקי האריז״ל כי הזמן אין לו טבע כ״א כח אלקי וא״י קוטב אמתתו לנכון כ״א למי שבראו שבימות המשיח נזכה לחכמה זאת כמו שפרש״י ע״פ ישקני מנשיקות פיהו שכתב ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמי׳ ומסתר צפונתי׳ וכמו שהעמיק והרחיב בזה הגאון מוה׳ יצחק דולטאש בראש ספר הזוהר ע״ש קושט אמרי אמת לרשב״י בעצמו הבטיח בספר ההוא טוב שרבים יתפרנסו ממנו באחרית הימים והאלקי האריז״ל ידוע שהי׳ בבחי׳ פרצוף ארוך הלין תפוחין דמורח בהון קב״ה ובא לתקן את העולם בדרושי סודות ולהגן בעדינו בגלות המר הזה מהקליפות והמקטריגים עלינו לבל ליתן להם יד ע״י זכות התעסקות בסתרי תורה ועמ״ש הרב המקובל מוה׳ יעקב בעל הגהות ס׳ אוצרות חיים ועץ החיים בהקדמה לספרו רני ליעקב שכעת אנו רחוקים משורש העליון כמו שמרים תוך החביות מי יגן עלינו אם לא קריאה ולימוד בחכמה הנפלאה והעמוקה הזאת ע״ש, ובזמן האריז״ל התחילו לצמוח נשמות של עולם התיקון וזהו סימן לגאולה שמתחיל להתנוצץ אור פני מלך חיים עולם הפרצופים בשנת של״ה לאלף הששי ומקודם אפי׳ בימי התנאים לא היו יכולין להשיג מניצוצות של עולם התיקון והפרצופים כ״א יחודי סגולה כגון רשב״י וחביריו שכל הזוהר בכלל מדבר בעולם התיקון מזוהרא דאימא עילאה רזא דעץ החיים אשר בתוך הגן כמבואר במדרש הנעלם בפר׳ וירא ולמחי׳ שלח ה׳ לפנינו את האר״י ז״ל וגילה לו ע״י אליהו מה שהי׳ עד הנה סתום וחתום באלף עזקין ושולטן וחרמנא אתיהב לי׳ ממתיבתא דרקיע לזכות אותנו, וע׳ בהקדמת

ס׳ ויקהל משה ובהקדמת ס׳ תולעת יעקב ועץ החיים ובס׳ ווי העמודים פ״ה:

והנה האר״י הקדוש ותלמידיו אשר המציאו להודיע לישראל חוקי אלקים דבר חוק קצוב יום ביומו מלבד הכוונה הפשוטה לקיים כל איש הישראלי מקרא משנה וגמרא דבר יום ביומו עוד כיון פתיחין לי׳ כי בחול בששת ימי המעשה היא שליטת מט״ט שר הפנים והשפע א״א להשתלשל אם לא ע״י קליפת נוגה בסוד שמני נוטרה את הכרמים כי היא מקפת ומסבבת הקדושה לזאת צריך מט״ט להתלבש בה ולהשפיע על ידה ותתרצה לעשות טוב לישראל שתוכל להכלל בקדוש׳ והשכינ׳ נותנת לו מלוי שם ב״ן בכל יום אות א׳ רזא דהתפשטות כדי לתת כח למט״ט להתלבש בה להשפיע לעולם בשביל ישראל, וכן צריך בכל יום לקרא שמו״ת בכל יום נגד אות א׳ היינו ביום א׳ ו׳ פסוקים ביום ב׳ ד׳ ביום ג׳ ה׳ ביום ד׳ ו׳ ביום ה׳ ה׳, והמקרא בסוד פנים ותרגום לעלות אחורים כי תרגום גי׳ תרדמה ועי״ז יש כח למט״ט להמתיקה כדי שחלק טוב שבה יתעלה ויתקדש בקדוש בערב שבת ובזה יהי׳ לו שפע גדול בכל אשר ירצה הן בחכמה והן בשאר דברים ע״י אותו אות שקיבל מט״ט משכינה:

וילמוד נביאים ג״כ כנ״ל א׳ מקרא וא׳ תרגום והסובר לימודו לא במהרה הוא שוכח וכן בכתובים ג״כ כנ״ל א׳ מקרא וא׳ תרגום דבר יום ביומו ואח״כ ילמוד משנה וגמרא ובכל יום יוכלל עצמו לעשיה יצירה בריאה אצילות שהוא נגד מקרא משנה גמרא קבלה, והגם שמקרא היה ראוי להיות באצילות אך יש בזה סוד עמוק ונפלא, וע״ז רמזו רז״ל אסתר קרקע עולם היא ואסתר ירקרקת הי׳ ולדעתי הוא סוד דברי הזוהר פ׳ בהר שכתב דשמיעה שמיטה ועשי׳ לעילא ולכן הקדימה נעשה לנשמע, וע״ז רמזו בכתובות פ׳ המדיר אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מנייהו ע״ש, ולדעתי זו היא כוונת האור החיים הק׳ פ׳ ויצא שכתב יעקב הוא רגל רביעי שבמרכבה ע״ש בפסוק והנה ה׳ נצב עליו, והוא תמוה כי כמעט בכל הספרים איתא שדוד הוא רגל רביעי ונראה שכוונתו למה שארז״ל במ״ק ד׳ ט״ז ואלה שמות הגבורים אשר לדוד ואלה שמות גבורותיו של דוד יושב בשבת בשעה שהי׳

יושב בישיבה לא הי׳ יושב על כרים וכסתות אלא על גבי קרקע כו׳ תחכמוני א״ל הקב״ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני כו׳ ראש השלישים תהא ראש לג׳ אבות ופרש״י שהוא הולך לפניהם לעוה״ב ע״כ והטעם כיון שהשפיל עצמו וישב עג״ק היינו לא לגרמי׳ אלא לאקמא שכינתא מעפרא להוציא יקר מזולל וזכה לאתחברא באבהן כי מטעם זה הצריך מקודם למלוך בחברון כמ״ש בזוהר ולכן זכה שיהי׳ ראש השלישים כאמור ועליו דברי האוה״ח הנ״ל כהוגן שיעקב הוא רגל רביעי והבן, ועי׳ שושן סודות ד׳ נ׳ שדוד בסוף ימיו נתעלה מדתו למדת ת״ת ע״ש ועי׳ עוד שם דף י״ג ד״ה טרם, ועי׳ סוכה ד׳ נ״ב מאן ניהו שבעה הרועים דוד באמצע אדם שת ומשותלח מימין אברהם יעקב משה משמאלו ע״ש והא דלא חשיב יצחק יש בזה סוד נפלא ובפשיטות כי יצחק הי׳ עולה תמימה ולא הי׳ ח״ל כדאי לו ול״ש גבי׳ רועה אשר ירעה עדרו ובחיקו ישאם עלות לנהל.

ולזה רמזו רז״ל במ״ר פ׳ לך מוניטו של דוד מק״ל ותרמי״ל מכאן, ומגדול מכאן, וזהו כוונת רז״ל באביגיל שגלתה שוקה היינו מדרגת נבואתה שהוא בשוק כידוע והלך דוד לאורה ג״פ היינו ג׳ דרגות תפארת, ולנתיב האריך ולכ״ע שמשם נאצל ועי׳ בפי׳ הראב״ד לס׳ יצירה פ״א משנה יו״ד ותבין ועי׳ שו״ת באר שבע סי׳ קי״א ועי׳ עוד בס״י פ״ו משנה ב׳ לב בנפש כמלך במלחמה היינו כמלך הנלחם עם אויביו להרוג או ליהרג ובמ״ר בשלח משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס מאי הכבוד שלו מלך עומד על הלוח ואגוסטוס יושב והמ״כ נדחק בזה ולדעתי נ׳ שהמלך עומד על ליח חוק המדינה ואין יכול לשנות מדבר חוק ומשפט המדינה אשר להם ואגוסטוס יושב ומיישב דעתו האם נכונים החוקים והמשפטים ואם לא יטב בעיניו יוכל לשנות כרצונו וכחפצו וכיון שדור נצח את הלב וכבש מלחמות היצר כאמרו ולבי חלל בקרבי ולזה אמרו שם תהא כמוני שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה, ובפשיטות י״ל כי סוף מעשה במחשבה תחלה וא״כ רזא דמחשבה היא בעולם העשי׳ ותוספת שבת היא בסוד חי׳ נשמה רוח ונפש ותוס׳ חי׳ מסתלקת במש״ק ולכן ע״י קריאת ס׳ חק לישראל דבר יום ביומו ישיג לקבל הארת שבת ועי׳ בס׳ נגיד ומצוה והבן הדברים שקרבנות שבת לא היו רק עולות ולא

חטאת ועי׳ בס׳ שושן סודות ד׳ ע״ט סוד שבת ד״ה נודיע קושט אמרי אמת ע״ש, והנה בליל ש״ק לפי שצריך הכנה לשבת במחשבה דיבור ומעשה ועתה היא בחי׳ הכנה בדיבור ורחמים מתעוררים יכול לקרוא מקרא הגם שהיא לילה והוא תועלת גדול לתוספת שבת ויקרא אז כ״ו פסוקים רק שלא יכוין אז למלוי שם ב״ן בסדר כי אין לעורר מלוי שהוא סוד דין בלילה רק תצרף המלוי לד׳ אותיות היינו שיכוין שהוא״ו דל״ת של המלוי הוא יוד ונעשה יוד הא ואו הא רחמים ולא יקרא אז התרגום והתרגום שנדפס בספרי חק לישראל על קריאת ליל הששי הוא רק לעיין בו להבין הדברים:

והנה רוח ה׳ נוסכה בהרמב״ם ז״ל שכיון אמיתת הדברים הידועים ליד״ח במ״ש שהפרדס נכלל בגמרא דכיון שקבלה היא בעולם האצילות כמו שנרמזו הדברים בהקדמת התיקונים מלכא איהו וגרמוהו וחיוהי חד בהון בי״ס דאצילות ורמז בג׳ לשונות הללו מלכא לא״ס וגרמוהו לחלק העצמות ובהון לחלק הספירות, וזהו הכוונה אמרו איהו וגרמוהו וחיוהי חד בהון וקרא חיוהי לעצמות שהם חיים התלוים ממנו, אך הבריאה אינה דומה עם עשר ספירותיו שהם ענפים די״ס דאצילות המתלבשים בבריאה ואין יחוסם אמתי אלא באצילות כי שם לעולם אין לך רגע שאין יחוד לג׳ בחי׳ הנ״ל אך בבי״ע הוא יחוד לפרקים ועי׳ לשון הקודש של האריז״ל בהקדמת ס׳ פרי עץ חיים, וזהו א׳ מהטעמים שבתפלה בין עולם העשיה ליצירה ובין יצירה לבריאה תקנו קדיש בתפלה ובין בריאה לאצילות לא תקנו שום קדיש והיינו שכוונת הקדיש היא לעלות עולם התחתון ולקשרו לעולם העליון אמנם הבריאה באצילות אין צרוך לזה כי הבריאה היא קשורה עם האצילות לגמרי ומעתה כשלומד הגמרא שהוא עולם הבריאה ממילא נקשר ונדבק בעולם האצילות שהיא קבלה וכמ״ש הרמב״ם ז״ל שהפרד״ס נכלל בגמרא, הביטו נא וראו לרוב גודל קדושת חכמתו בשכלו הזך השיגה ידו יד בינתו בטהרתו, וכיון לחכמי האמת וסוד ישרים, נועם חוקים, כאר״י מוצקים:

והעיקר הוא כיון שזוכה למקרא ולמשנה ולגמרא שהוא כנגד נר״נ הכל היא בידו גם חי׳ שנקראת נשמה לנשמה

נקשרת בו, ובזה יש לפרש ג״כ הא דדרש גלילאה הנ״ל לעם תליתאי היינו שיש להם נר״נ שמכיון שזוכה לאלין הג׳ נר״נ שוב הכל אתו עמו וע״י תליתאי פרש״י ע״י משה שהוא שלישי לבטן אמנם עוד לאלקי מילין לפרש שהכוונה הוא שע״י שלשתן משה אהרן ומרים כי גם אהרן שבחוהו רז״ל שהי׳ אוהב את הבריות ומקרבן לתורה וגם ענני כבוד שהי׳ לישראל הי׳ ג״כ בזכותו כמבואר בפ״ק דתענית וכמו שארז״ל בסנהדרין ד׳ ק״ט שכל השוכב במקום המגדל שעשו דור הפלגה משכח תלמודו (מחמת רוח הטומאה השורה במקום ההוא וכמ״ש הבאר שבע בשם והאריך בטעם לפי שמררו בהקב״ה ובנו אותו להכעיס לכן מי שישן באוירו משכח תלמודו) כ״ש מדה טובה מרובה ישראל שהיו מחופין ומכוסין בעננ הכבוד הי׳ שם כמו אויר ארץ ישראל שמחכים, וכן בארה של מרים הוא כנגד התורה כמ״ש התוי״ט במשנה עשרה דברים נבראו בע״ש בה״ש שהוא כנגד עשרה מאמרות ופי הבאר של מרים הוא כנגד מאמר ויהי אור שהיא התורה ע״ש בתוי״ט וכן כשנסע ר׳ חיים וויטאל עם האריז״ל בספינה לקח האריז״ל כוס ושאב בו מים מן הים ונתן לשתות לר׳ חיים ויטאל ומאז זכה לעומק חכמת האמת כמבואר בספר נגיד ומצוה ומשה שזכה שתורה אתיהבת ע״י ותורה נקראת ע״ש כמו שנ׳ זכרו תורת משה והמן הי׳ ג״כ בזכותו וארז״ל שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן הגם כי לא אתיהבת התורה ממש לאוכלי מן מ״מ התחזקות קיום התורה חשיב כנתינתה.

ועי׳ מה שהשיב רשב״י בהקדמת הזהר להפילוסוף ששאל ולא קם נביא עוד בישראל אבל באומות קם אוף הכי אימא בכל חכמי הגוים אין כמוהו אבל בחכמי ישראל איתא והשיב לו שפיר קאמרת מאן מחיה מתים קב״ה בלחודוהו ואתא אליהו ואלישע ואחיא מתיא מאן עביד שמיא וארעא אלא קב״ה בלחודוהו ואתי אברהם ואתקיימו בקיומייהו בגיני ע״כ ובירחא תליתאי היינו שלא אתיהבת התורה מקודם כי עדיין הי׳ בהם חלאת זוהמת מצרים ולכן המתין הקב״ה שיטהרו מטומאת זוהמת מצרים שבעה שבועות כהדא אתתא דספרה שבעה נקיים כמבואר בזוהר וע״ש במהרש״א והוצרכו שבעה שבועות כדי לנחת ממ״ט שערי טומאה ולכנס למ״ט שערי קדושה ובינה ומצוה למימני יומי ומצוה למימני שבוע

כדי לכנס לפרט טהרה וקדושה ולכלל טהרה וקדושה ואין סופרים את יום חמשים כי שער הנ׳ הוא בחי׳ הקב״ה שאינו כאחד המנוי ואין יחיד כיחודו ואין סוף לאחדותו ואינו נכנס בגדר הספירה ולכן א״א לספור את יום הנ׳ כי ישראל ואורייתא וקב״ה חד הוא וזהו ביומא תליתאי היינו ביום הנ׳ לספירה והיינו שאמרו כמאן כרבנן דאלו לר׳ יוסי אתיהבת התורה ביום נ״א לספירה ול״ש לומר דברים הנ״ל (ובאמת הקשה המג״א בא״ח ר״ס תצ״ד האיך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו הא קי״ל כר״י דבז׳ בסיון ניתנה תורה דהא בעי לאפרושי ו׳ עונות ונלחץ בזה ולק״מ כי מה דקי״ל דבעי לאפרושי ו׳ עונות לאו ממ״ת ילפינן אלא מהיקשא כמבואר בירושלמי ועי׳ בכו״פ ה׳ נדה סי׳ קצ״ו ויש להאריך בזה ואכ״מ:

ובזה י״ל ג״כ הטעם שהכחידו רז״ל ולא הזהירו על לימוד סתרי תורה כי מלבד שהי׳ אז הטעם נעול וכנ״ל י״ל עוד הכוונה בדבריהם לעולם ישלש אדם שנותיו הוא על הבינוני שנקרא ע״ש אדם כמ״ש המהרש״א בב״ב דף קס״א על הא דאמרי׳ שם משלש עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום ואלו הן הרהור עבירה ועיון תפלה ואבק להה״ר ונתקשה המהרש״א כיון שא״א להנצל מה עבירה שייך בזה ותו׳ דשם אדם מורה על הממוצע בין העליונים ובין התחתונים כדאמרינן אברא אותו מן העליונים ומן התחתונים זכה הוא מן העליונים לא זכה הוא מן התחתונים ולכן אומה״ע אינם קרוי׳ אדם כיון שהם רק מתחתונים וישראל הם מהעליונים כמ״ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים וכן על חכמים דרשו רז״ל הקרא כי מלאך ה׳ צבאות הוא וזהו אין אדם כו׳ היינו מי שהוא בבחי׳ אדם ואינו דומה למלאך ה׳ צבאות ונקרא אדם ע״ש אפר דם מרה אבל איש הזוכה ומדמה עצמו למלאך ה׳ צבאות יוכל להנצל ושייך בו לשון עבירה ע״ש.

וא״כ גם כאן דאמרי׳ לעולם ישלש אדם שנותיו קאי ג״כ על מי שהוא בחי׳ אדם לזה אין ראוי עיון ולמוד בסתרי תורה אפי׳ בינו לבין עצמו אך כיון שהוא לומד גמרא שהיא עולם הבריאה ממילא נקשר הוא לעולם האצילות ששם קבלה כי כח היצר במחשבה דיבור ומעשה ועי׳ בקידושין דף ע׳ בעובדא דיהודא בר יחזקאל כל האומר אתרונגא ברמית רוחא ועי׳ פירש״י ובמהרש״א שם פי׳ שהגאוה מתחלקת לג׳ חלקים הא׳ במעשה כגון

הולך שפיף וב׳ במחשבה בדעתו שאין כמוהו והג׳ בדיבורו שמדבר גבוהה לזה שהוסיף באתרונגא הנון מדבור הגבוהה שהנון מאותיות דטלנ״ת שהם כח הלשון שע״י מדבר גדולות וגבוהה ע״כ ועדיין מחוסר תבלין להבין למה דוקא הנון של דטלנ״ת ולא אותיות אחרות מאותיות הלשון. ונ״ל ביאור הדברים עפ״מ דאיתא בסוכה ד׳ נ״ב יצה״ר מסיתו לאדם בעוה״ז ומעיד עליו לעוה״ב שנאמר מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהי׳ מנון שכן באטב״ח של ר׳ חייא קורי׳ לסהדה מנון ופרש״י אטב״ח ג״ז ד״ו הרי עשיריות י״צ כ״פ ל״ע מ״ס הרי מאות ק״ן ר״פ ש״ן ת״ם הרי אלפים ונשארו הנ״ך שלא הי׳ לה״א בן זוג בעשיריות ולא לנון בן זוג במאות ולא לך׳ בן זוג באלפים ע״כ וע״ש במהרש״א בח״א וא״כ גם אותיות הנ״ך מורין על גסות הרוח מכיון שהם אחדים במספרם ואין להם בן זוג והנה ידוע דשלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות הה׳ מורה על תורה ה׳ חומשי תורה והנ׳ מורה על מלכות וכמו שפרש״י על הפסוק לפני שמש ינון שמו (תהלים ע״ב) ועל הכ׳ אמרו בלבם נינם יחד (שם ע״ד) שנון הוא לשון מלכות ושררה והכ׳ מורה על כתר כהונה, והנה כהונה הוא במחשבה כי כמו שדרשו רז״ל על חשמ״ל עתים חשים ועתים ממללות כן עובדא דלוים הוא במילולא ועובדא דכהנים היא בחשאי ועי׳ בזוהר פ׳ ויקרא ד״ה פתח ר׳ יהודא ובפ׳ אמור ד״ה אמור אל הכהנים וכתר תורה הוא ללמוד לשמור ולעשות ומלכות הוא נגד דיבור כי מלכות פה וכן אמרו דבר אחד לדור וא״כ כיון שהוסיף אות נ׳ מאותיות הלשון ואות נ׳ מורה על כתר מלכות היינו רמות רוחא בדיבור ושפיר הוי תילתא ברמות רוחא כי ג׳ אותיות הנ״ל שאין להם בן זוג מורים על רמות רוחא ואות נ׳ הוא שליש מהג׳ אותיות וכ״ז יש להעמיס בדברי המהרש״א שכיון ברוח קדשו ומעשה דיבור ומחשבה היא נגד נר״נ (ועי׳ תשב״ץ ח״ב סי׳ קכ״ח מה שפי׳ בשם הרמב״ם על מד״ר בקהלת שאמרו נפשו אומרת למלאך ומלאך אומר לכרוב ע״ש ולהנ״ל הכוונה לנר״נ) ומקרא משנה גמרא ג״כ נגד מעשה דיבור ומחשבה לטוב.

ועי׳ בזוהר פ׳ הנ״ל ד״ה פתח ר׳ אבא וז״ל וההוא אדם אתנעיץ בארעא ורומי׳ מטי עד ציית שמיא בעי קוב״ה לאשלמא נשמתא קדישא מעילא לתתא בגין דיתאחד ויתקשר דא כדא ע״כ

ועי׳ עוד בזוהר פ׳ אחרי בד״ה ר״א הוי יתיב ע״ש ולכן להנצל ולכבוש היצה״ר ממחשבה דיבור ומעשה צריכי ללמוד מקרא משנה גמרא שהוא מכוון נגד מעשה דיבור ומחשבה וכמו שארז״ל בראתי יצה״ר בראתי תורה תבלין ובזוהר ואתחנן ד״ה והי׳ הדברים האלה וז״ל כך אי יצה״ר אתעבד לקבלי׳ דב״נ איש ובעה״ב הא אתקשר ב״נ בפלחני׳ ואיהו עביד בי׳ רעותא וע״ד בעי ב״נ לשוואה מילין דאורייתא עלי׳ תדיר בגין דיהא תבור בהו דלית לי׳ מקטרגא ליצה״ר בר מילין דאורייתא ע״כ ובזוהר פ׳ וישב ד״ה ויהי כדברה אליו וז״ל אר״י כד חמי ב״נ דהרהורים בישין אתי׳ לגביה יתעסק באורייתא וכדין יתעברון מיני׳ אר״א כד האי סטרא בישא אתי למפתי ליה לב״נ יהי׳ משוך ליה לגבי אורייתא ותתפרש מיני׳ ע״כ, ולזה כיון הרמב״ם בפ׳ כ״א מה׳ א״ב ברוח טהרתו הובא בטור וש״ע אבהע״ז סי׳ כ״ב וא״כ די להכניע להיצר במקרא ומשנה גמרא ועולם האצילות ממילא נקשר:

אולם מדור האריז״ל ואילך שפרחה הגפן והבשילו אשכלותי׳ והגפנים נתנו ריח ואור הפנימי הולך ואור עד נכון היום ומאן דגמיר השתא מצליח ויראה סימן יפה במשנתו ויעזרהו מן השמים, ברוחו פי שנים, ויכנס בשלום ויצא בשלום ישלח ידו ולקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם , וכן הוא קבוע בספרי החוקים ללמוד מאמר א׳ מספר הזוהר דבר יום ביומו, ולפי דעתי זהו כוונת הסימן של סדר המשניות זמ״ן נק״ט כמבואר בתיקונים ועי׳ מה שפי׳ בזה הגאון בצל״ח בהקדמתו לברכות, ולדעתי כוונה מיוחדת בזה לרמז שזמן נקט ואחוז בידך שלא תעסוק כ״א בנגלה אמנם עוד חזון למועד שיבא זמן אחר שהוא מעולם התיקון שיהיה רשות לעסוק גם בסתרי תורה, או אפשר שהכוונה הוא כן שמי שנקט ואחז עדיין בזמן היינו בטבעיות שהטבע הוא הזמן ועדיין לא הופשט מחומרו וגשמיותו שיהי׳ למעלה מהזמן זה אין לו רשות לעסוק בסתרי תורה (ועי״ל זמ״ן נק״ט הכוונה דמקשינן להלכה לפי דעת חכמי הזמן כמ״ש הרמב״ם בפ״ב מה׳ ממרים שאם בדור הזה הוא פוסק לאיסור נגד רוב חכמי הזמן ה״ה זקן ממרא ונהרג ואח״כ בדור אחר אם הסכימו רוב סנהדרין לאיסור הדין זה והוא פוסק כנגדן להיתר ה״ה ז״מ ונהרג שהכל תלוי לפ״ד רוב חכמי הזמן והיינו זמ״ן נק״ט, ועי׳ בס׳ עשרה מאמרות מאמר חיקור דין

ח״ב פי״ח וז״ל אלו הי׳ שם יחיד בב״ד ראשון הדורש כמו שעתיד לדרוש ב״ד שני ובב״ד שני יחיד דורש כב״ד זה וזה בדורו נעשה ז״מ עכ״ל כי התורה שבע״פ היא לפי שיקול הדעת רוב חכמי הדור העוסקים בתורה לשמה פן יהרוס אל ה׳ ונפל ממנו רב.

וביאור הדברים עפ״מ שאמר זקני הגאון הקדוש מוה״ר מנחם מענדיל מבאר זצוקללה״ה להטעים הדברים שהאיך יצויר זה שמשה שהי׳ מעלתו גדולה למאד עד שה׳ אמר פא״פ אדבר בו במראה ולא בחידות יהי׳ נאמר עליו והאיש משה עניו מאד מכל אדם אשר ע״פ האדמה איך שייך לצייר זאת במחשבתו באמת לאמיתתו ואמר ע״ד משל אדם שלא עיין בהליכו ונפל לבור עמוק א״כ הרי רגליו נפלו בתחלה ואח״כ גופו והראש באחרונה אמנם כאב ההכאה תפעל בהראש ביותר מאשר תפעל ברגליו להיות כי הראש שם נשרשים כל החמשה חושים הידועים (וכן ארז״ל בשבת כל כאב ולא כאב ראש והא מטעם כי בראש נכלל כל החושים וכן בהרגשה תפעל בו יותר) וכן הכאב נרגש שם יותר ועוד כיון שהוא גבוה מכל הגוף אורך משך נפילתו יותר מכל הגוף ולכן (בו) כאב החבטה ביותר ומי גרם כ״ז הראש ע״י שלא עיין בעת הליכו והנה כלל ישראל כולם הם בבחי׳ קומה א׳ ע״י כח התורה וכללות ישראל שהוא הקומה השלימה וזהו סוד אמרת ה׳ צרופה שכל התורה כולה היא צירוף א׳ וזהו כוונת הכתוב וזאת התורה אדם, שע״י התורה כללות ישראל הם כאדם אחד וע״ז כוונו רז״ל שלא נתנו המצות אלא לצרף כן דרך זה האיש משה הי׳ כולל מעלה עליונה שהיא מדרגת ראש לכל ישראל שהם היו אבריו וביחד היו קומה שלימה כאחד וכיון שנפלו הרגלים גם הראש ירד אחריהם וכן הי׳ באמת לאמתו לתכליתו עניו מכל אדם אלו הם דברים הקדושים של זקני הקדוש הנ״ל והדברים עמוקים, וזהו הכוונה ואשימם בראשיכם ועי׳ במאור עינים פ׳ קדושים, וזהו כוונת הפסוק ונפל ממנו רב היינו הרב שבהם נפילתו רב מהם.

ולדעתי עוד לאלקי מילין לבאר הדברים שאחר עשיית העגל אמר משה לה׳ למה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה והענין תמוה דמה שאלה היא הלא עשו את העגל, ולהבין הדברים נתרץ מקודם הא דהוקשו הפוסקים

בריש הלכות פסח על מ״ש הטור באו״ח סי׳ ת״ל הטעם למה נקרא שבת שלפני פסח שבת הגדול מחמת נס גדול שנעשה בו כי פסח מצרים מקחו בעשור ויוד בחודש אז הי׳ בשבת ולקחו להם כ״א שה לבית אבות ושואלים המצרים למה זה והשיבו לפסח כמצות ה׳ עלינו והי׳ שיניהם קהות כו׳ ולא הי׳ רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו נס גדול קורים אותו שבת הגדול ע״כ והקשו כולם דלפי״ז הי׳ להם לקבוע בעשירי לחודש ביום הנס כמו קביעת כל המועדים, ולתרץ י״ל דבסנהדרין דף צ״ו דרשו על הפסוק וירק את חניכיו וירדוף עד דן שם תשש כחו ולא הי׳ יכול לרדוף משם והלאה מפני עון העגל שהעמיד שם ירבעם וכן פרש״י בפסוק וירדפם עד חובה אין מקום ששמו חובה ודן קראו חובה ע״ש הע״ז שעתיד להיות שם ע״ש, וע״ש במ״ר דע״ז מכה לפניה ולאחריה, א״כ אנו רואים שע״י הע״ז שעתידים לעמוד שם התיש כח אברהם אבינו גם על העתיד מגודל חומר האיסור של ע״ז והנה בעשירי לחודש ניסן בהקרבת הנשיאים הי׳ ההקרבה של שבט דן והנה פסל מיכה הי׳ אצל שבט דן כידוע וא״כ יום העשירי של ניסן אדרבה הי׳ להתיש כח ישראל ע״י הע״ז שעתידים לעבוד זה השבט השייך לאותו יום וזהו גורם להתיש כח כמו באאע״ה אך ידוע מה שארז״ל כל השומר שבת כהלכתו אפי׳ עובד ע״ז כדור אנוש מוחלין לו וא״כ זה הזכות שקבלו ישראל עליהם במרה לשמור את יום השבת הגין עליהם לבלי יתיש כחם ע״י ע״ז שעתידים לעבוד משא״כ אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת כי לא קיים עירובי תחומין של שבת כמבואר במ״ר פ׳ בראשית פ׳ י״א שנאמר בו ויחן את פני העיר ע״ש במדרש ובמה שפי׳ היפ״ת והי״מ ולכן תשש כחו ולכן כיון דעיקר הנס הי׳ ע״י שיקבלו ישראל עליהם את השבת לכן קבעו אותו ליום השבת ולא על יום העשירי והדברים נכונים, והגם שזקני הט״ז באו״ח סי׳ רמ״ב כ׳ דשבת אין מועיל רק להגין מן היסורים אם עשה תשובה על הע״ז י״ל דהכא שאני דעדיין לא עשו שבט דן הע״ז בפועל והבן.

אך י״ל בזה טעם אחר למה נקרא שמו שבת הגדול דאיתא באבות פ״ה יהודא בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר כו׳ לעשות רצון אביך שבשמים הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן שלש עשרה למצות כו׳ ולהבין הסמיכות

מה ענין זל"ז דרע"ב והתוי"ט פי' מה שאמר עוד שם עז פנים לגיהנם שמעיז פניו שלא לעשות רצון אביו שבשמים כנמר אמנם הא דהוא הי' אומר בן חמש למקרא לכאורה אין מקושר למעלה, אמנם יש להבין דברי חכמים וסידורם תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו כי הנה כ' אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח ועוד כ' כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך וביאור הדברים י"ל כי הנה כמו שדרשו רז"ל שדרך היצר היום אומר לו עשה כך למחר עשה כך וכו' כי היצר לא יסיתנו להמתיק לו בתחלה ע"ז וג"ע כי בתחלה לא ישמע לו לעבור על איסור חמור, אך תחבולות היצר בתחלה להסיתו לעבור על דבר קל לעשות הדבר קל בעיניו למישור ואח"כ לדבר החמור ממנו יתהלך ג"כ במישרים עד אשר ח"ו הר הגדול יהי' לו למישור וכך היא להיפוך שדרשו רז"ל לעבדו בכל לבבך בשני יצרך היינו ללמוד מתחבולת היצר בהדרגה, ומאויבי תחכמני מצותיך מי שמילא ידו לעבוד את ה' ולעסוק בתורה ומצות ירגיל עצמו ג"כ בהדרגה בתחלה לעבדו בדברים קלי' ואח"כ יעלה למעלה עד אשר ישיג המדרגה של עולמך תראה בחייך שיטעום ויתענג בעת עשיית העבודה מעין עוה"ב כמבואר בש"ע או"ח סי' צ"ח שחסידים הראשונים היו מתבודדין במחשבתם עד שהגיעו להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכלי עד שהיו קרובים למעלות הנבואה.

ועי' מ"ש הרמב"ם בפרקי הצלחה ובתשובותיו הנקראים פאר הדור סי' קנ"ה וז"ל ואמר דהע"ה לא יהי' בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר כפ"מ שביארו קדמונינו ז"ל איזהו אל נכר שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה יצה"ר אי אחי בא בחושך עליהם ונסתריהם לעבודתו יתברך ואתה בהתקע שופר בר"ה תקונו והכשרו הנה תהי' תנועתו כלה באבריך ידיך פשוטות ללקיחת השופר אצבעותך מקמצות להחזיק בו גרונך ולשונך וכלי הקול משמשות בהנעים תקיעתו תהיינה אזנך קשובות ורגליך עומדות ועינך עצומות ויתר חלקך נרעדים ונחרדים וכן עשה הסוכה והלולב ונמשכי התורה והמתפלל יהי' פונה אל הש"י עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפתיו ידיו פרושות וכלי דבורו הוגים מדברים ויתר חלקיו חרדים ונרעפים ולא יסור מהנעים קולות עריבים מתדבק מכין עצמו

מתחנן כורע ומשתחוה בוכה לפי שהוא לפני מלך גדול ונורא ויגיע אליו השקיעה והפלצות עד שימצא נפשו בעולם השכלים נכנעה נפשו הנכבד והוציאה אותו מן המוחשות וכאלו הוא נסתר מהם ויביט עד כח המדמה ויראה וישמע מה שלא יהיו בו ספק ולפי שעתידים ועוברים הם במדרגה אחד אל אותם הענינים לפי שהם נמצאים יחד בענינים מבוארים להם הנה ביט בעתידים כמו שיביט בעוברים ע״ש, וכ״ז כשהולך במעלות ההדרגה אולם אם יגביה כנשר קנו ומועף יעוף לעלות לשמים בפעם אחת בגרם המעלות אזי ח״ו יפול הנופל ממנו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא והבעל עקידה המשיל הדברים למי שרוצה לעלות לעלי׳ ורוצה להעמיד הרגל תיכף ומיד על השליבה עליונה שבלי ס׳ לא יעלה בידו והוא חושך וחלקלקות ובחובת הלבבות המשיל הדברים שהרבוי שמן בנר הוא סיבה לכביית אורו ע״ש וחכמים הגידו שזה רמז לא תעלה במעלות על מזבחי:

וזהו כוונת הפסוק מי יעלה בהר ה׳ ומי יקום במקום קדשו והיינו שבתחלה צריך אדם שימוד א״ע אם יכול לקום במקום אשר יעלה שלא יפול ח״ו עשר מעלות אחרנית, וזהו כוונת הפסוק כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך היינו כי תשב ללחום עם היצר וקראו מושל ע״ש שהוא מלך זקן שנכנס לאדם משננער לצאת ממעי אמו קודם שנכנס היצ״ט וכמו שדרשו רז״ל על פסוק לפתח חטאת רובץ תכין שלא תעלה רק במעלה אשר לפניך ולא במעלה העליונה יותר וכמו שדרשו על פסוק דומה דודי לצבי מה צבי מחזיר ראשו לאחוריו, וזהו כוונת יהודא בן תימא עבור שהזהיר להיות עז כנמר וקל כנשר וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים חס פן ואולי ירצו הרוצים לעלות במעלות בית אל ויתהלל גבור בגבורתו לעלות על במתי עב לדלג ולפסוח כמה מעלות בפ״א בלי הדרגה וח״ו עלי׳ זאת ירידה וכו׳ ולכן אצטריך מיד הוא היה אומר הדרגות המעלות בן חמש למקרא וכו׳ להתנהל לאט לרגל המלאכה אשר לו ואז ילך מחיל אל חיל ויעלה למעלה למעלה וישמע חכם ויוסף לקח וראיתי פי׳ על המדרש והנה טוב מאד טוב זה יצ״ט מאד זה יצה״ר היינו כשהוא רק טוב זהו מצד יצ״ט אמנם עם הוא טוב מאד יותר ממדרגתו זהו מצד

היצה״ר כנ״ל בשם חובת הלבבות דרבוי שמן בנר היא סיבה לכביית אורו:

והנה בכתבי האריז״ל כ׳ לפרש תיבת פסח שפרש״י על ופסח ה׳ על הפתח שהוא לשון דילוג וכ׳ האריז״ל שמוחין דגדלות הי׳ אז קודם מוחין דקטנות וביאור הדבר ידוע ליו״ח אמנם להמתיק הדברים בדרך נגלה הוא כן דמוחין דקטנות היינו לעסוק בתורה ועבודה בלא דעת להכיר בעצמיות הטוב שהוא טוב בעצמיתו כ״א עוסק בתורה ומצות כקטן שאין לו דעת שלומד עבור רציעא בישא דלא לאלקאה לי׳ או עבור מיני מטעמים אשר אהב וכמ״ש בחו״ה כי הנפש לא תתנדב במה שיש לה אא״כ תדע שהתמורה עודפת וע״ז אמרו בזוהר על פסוק וכל חסדו כציץ השדה כל חסדאה וטבאין דעבדין לגרמייהו אינון עבדין ויש לחצונים חלק בזה כי אינה בלתי לה׳ לבדו כ״א שמעורב בו סיגים, אולם מוחין דגדלות היא המכירים בטוב האמתי ועלז לבו בה׳ ביראה מתוך אהבה דאיהו רב ושליט ועוסקים בתורה ובמצות שלא להתקבל שום גמול כמ״ש לאהבה את ה׳ אלקיכם ולדבקה בו ולא נאמר ולדבוק בו כ״א הכוונה לדבוק האהבה בו ית״ש ולא שתחזור את האהבה אליך אפי׳ כחוט השערה ועי׳ בעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח״ד פי״ז וז״ל הוא שדוד מקונן עליו (על יהונתן) נפלאת אהבתך לי מאההבת נשים כי אין השכל סובל מדרך הטבע שיהי׳ בן מלך אוהב את עבדו עד שיושיבהו לרצונו על כסא אביו והוא יהיה לו למשנה אלא אמר דוד מאהבת נשים אמותינו שאהבו זל״ז עד שרחל מסרה סימנים ללאה ולא נתקנאה בירך אחותה משם התחילה אהבתך לי שלא היית מקנא בי והי׳ זה וזה בהפלא העליון (פי׳ כ״ע) שאין בו טעם (פי׳ כי זו המדה נקרא רצון ואין טעם ברצון) ומשביע לכל חי רצון בלא קנאה ובלא תחרות והוא אשר חפץ עשה ע״ש.

ובהקדמת הזוהר ד״ה פקודא תנינא וז״ל למרחים ב״נ למאריה רחימא שלימא ומאן איהו רחימא שלימא דא אהבה רבה וכו׳ דא רחים לי׳ למאריה כמה דתנינן אפי׳ איהו נטיל נשמתך מנך דהוי בתרין סטרין עכ״ל וזהו מוחין דגדלות שהוא עובד את ה׳ בדעת שלימה וגמורה לשם הבורא ית׳ לעשות נ״ר לשמו הגדול

כדכתיב תנו עוז לאלקים וכשעושין רש"מ מוסיפים כח בפמליא של מעלה ובזה פרשתי הפסוק אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' היינו שעיקר עשיית המצות יעשה האדם רק למען שכביכול יחיה בהם את ה' ולא לגרמי' והנה במצרים ידוע דאלו הי' שם עוד רגע א' ח"ו היו נשקעים בשער הנ' של טומאה וח"ו לא היו יכולים לצאת משם והקב"ה ברחמיו וברוב חסדיו ריחם עלינו לבלתי ידח ממנו נדח והוציאנו משם ע"י שפתח את אוצרו הטוב אור גדול מוחין דגדלות להכיר בטוב שהוא טוב למען דעת כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, וכוונת אין עוד היינו שאין עוד שום מציאות בשמים ובארץ בלתי חיות אלקות הנמצא בו בהשתלשלות וצמצומים כפי אשר גזרה חכמת הבורא ית"ש אשר לתבונתו אין חקר וכ' מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית ואתה מחיה את כולם ובזה חדרים ימלאו ומוציא הכל ממאנין תבירים מנפילה לרמי הקומה וע"ז אמרו בזוהר איתקשט בקשוטין דלא הוו (ועי' ברש"י גיטין ס"ז ע"א שכתב ההפרש ששבח רע"ק אוצר בלום שבתחלה למד הכל מבולבל ואח"כ סדרן ור"י בן נורי קופת הרוכלין ופרש"י שם שאין שבח זה דומה לשל רע"ק שנתן לבו שלמד תחלה הכל מבולבל ואח"כ סדרן כו') ונעשה בירור הסיגים להפסולת והרע נופלים לנוקבא דתהום רבה.

ובסנהדרין ל"ט אמרו שם שמין א' שאל מפלגא דילך ולעילא דהורמיז ומפלגא דלתתא דהורמין ע"ש והכוונה דמפלגא דלתתא התעוררות והתגברות הרע ח"ו כי הוא בחי' רגלין צריך להעלות ולהגביהן ולקשרן לפלגא דלעילא שאפי' פלגא דלתתא יהי' כולו טוב וצורה וזו היא בחי' אליהו שהלך בסערה השמים והיינו דכתיב הנה אנכי שולח לכם בלשון הוה את אליהו הנביא שהוא נצחית בכ"ז להשיב לב אבות על בנים כי בנים נקרא בחי' רגלין ברא כרעא דאבוהו והוא פלגא דלתתא ואבות נקרא פלגא דלעילא ושם הוא כח המחשבה שהוא מקור להוליד הכל ומקרב גם את בחי' ברא לטוב ולב בנים על אבותם היינו שתשוקת בחי' רגלין הנקראים בנים שבא מחלק שאינו טוב מתגעגע לחבק חיק נכריה ח"ו מתהפך ושב אל בחי' האבות שהן הם המרכבה לשמו ית' וזהו שאמרו האב זוכה את בנו בחכמה בנוי בכח כו'

והטוב נכלל במקור הטוב ונעשה יחוד בכל העולמות וע״ז נאמר נגילה ונשמחה בך ובן חכם ישמח אב ואין להס״א שום חלק בו ולכן היה אז הגאולה באותו רגע שהשיגו את המעלה הגדולה והנפלאה הזאת אמנם כיון שהי׳ רק לפי שעה ואח״כ ירדו מזה ובאו למוחין דקטנות הנ״ל והוצרכו לזכך עצמם מסואבת מצרים בספירת ז׳ שבתות תמימות דוגמת ז׳ נקיים והנה ידוע דגדולה הוא צד ימין ואהבה וחזקה היא צד שמאל וגבורה כמבואר בשם האריז״ל דכשנוטל יד ימינו יאמר יד הגדולה וכשנוטל יד שמאלו יאמר יד החזקה וכן הוא בתיקונים חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא והנה עובדא של ימין היינו מוחין דגדלות ועובדא של שמאל היינו מוחין דקטנות וזהו כוונת משה באמרו להליץ טוב בעד צאן מרעיתו והוצק חן בשפתותיו למה ה׳ יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה היינו שהראית להם המוחין שלא בהדרגה בתחלה בא להם כח גדול היינו מוחין דגדלות ואח״כ ביד חזקה היינו מוחין דקטנות כנ״ל וכיון שבאו למעלה הגדולה שלא בהדרגה הרי הם מוכרחים אח״כ לנפול למטה שלא בהדרגה וא״כ משה רבינו שפיר קאמר למה ה׳ יחרה אפך להמתיק הכל ושפתי צדיק ידעון רצון:

והנה ידוע מה דאיתא בזוהר כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא דשביעאה תליין והנה ברכאן דלתתא הם ברכות טובות העוה״ז וברכאין דלעילא היינו הרחבת הדעת לתורה ומצות וא״כ כיון שבפסח השיגו מוחין דגדלות כדי להוציאם ממצרים ממ״ט שערי טומאה א״כ ע״כ השיגו זה בשבת המוקדם מוחין דגדלות ולכן נקרא שבת הגדול עבור מוחין דגדלות שהשיגו באותו שבת, ומזה הטעם נקרא פסח ג״כ שבת כמ״ש וספרתם לכם ממחרת השבת והיינו ממחרת יום א׳ של פסח להורות לנו כמו ששבת אינו תלוי במעשה התחתונים רק באיתערותא דלעילא אשר בא ממילא אפי׳ בלי התעוררות מ״נ כמ״כ באו אז המוחין דגדלות ביום א׳ של פסח בעצם בלי שום התעוררת דלתתא, וזה הודיענו הכתוב במה שקראו שבת, וזהו הכוונה ונפל ממנו רב היינו לפי שיהרסו לעלות אל ה׳ בלי הדרגה עי״ז יהי׳ הנפילה רבה למאד ומזה הטעם קודם התעסקות בסתרי תורה צריך הכנה דרבה לעלות

לאט לאט מעלה מעלה בקדושה רבה וטהרה בסור מרע ועשה טוב
ויראת ה׳ ראשית דעת:

אמנם מי שזכה להתפשט מהטבעיות והוא למעלה מהזמן זה יש לו רשות לעסוק בס״ת והי׳ לבער קוצים מהכרם והוא בהווייתו יהי׳ ממחצדי חקלא וטעמי׳ חיים זכו בפרט מזמן האריז״ל ואילך כל איש הישראלי אפי׳ הבינוני מובטח שיכנס בשלום ויצא בשלום ועליו נאמר אשגבהו כי הוא ידע שמי כי תכלית העבודה לה׳ הוא שורש הכל ואין מציאות לכל נמצא אלא ממנו והגם שלא יועיל לו דבר ולא יחסר לו הוא כמו שלא יועיל המאכל והמשתה להנשמה שהיא חלק אלקי אך ע״י מאכל ומשתה יתקיים התחברות הנשמה בהגוף כן ע״י העבודה יתמיד השפע על התחתונים ובלתי דברים המוגבלים א״א לעבודה והדברים המוגבלים והמדות נאצלים והם המדות שבהם מנהיג העולם כידוע והם בו והוא בהם כדמיון הנשמה להגוף כאשר כ׳ בעל תולעת יעקב בהקדמתו ובאתערותא דלתתא ע״י מצות ומע״ט ובקישוטים מושפעים ונקווים במדת מלכות סוד השכינה כל מיני שפע וחסדים ואזי משפעת אח״כ לישראל כי עיקר תולדותיהם של צדיקים היינו צדיק וצדיק מולידים ע״י מע״ט של ישראל שפע ברכה והצלחה ולחם ומזון, במשמנינו אל יהי רזון, ודבר ה׳ יקר חזון, בדרך מרווחת, והוא כפורחת, דבר השוה לכל נפש היא מאירה וזורחת, הן אשר לו כל רז לא עממוהו ונגלו לו כל תעלומות חכמה, והן לאשר הוויות דאביי ורבא יוצאים ביד רמה, והן לאשר זכה לריח התורה ושיחתה, וכולי בעי דלודי לי׳, זה אומר בכה, וזה אומר בכה, והוסיף עליהם בזה הדבר, מלא האומר וחשוב כמין חומר, כולו כליל, כסף צרוף נראה בעליל, זקנים עם נערים, מפתח שפתיהם מישרים, הצד השוה שבהם, זה וזה שיש בו רוח חיים, קבל עול מלכות שמים, כל א׳ יקח חלקו, עד מלא ספקו, לחם חוקם, וסוד נועם שיח, הוא הבר״ה לצורך להאיר לכל רוח, עם הטעמים היוצאים מן התיבה, יציאתם עושה רושם, לשום כתר מלכות בראשם, כל קביל רזיהם אשר בהם טמון, ומנין נמי הוי סימן, האי לדברים ככתבים הוא דאתי, הן אשר בא למשמע הלכתא, ותדבק נפשו בדינא, והן אשר נפשו יודעת איזה מקום בינה, כל נפש חיה למינה, ונגלה לו אוצרות חיים, ונפתחים לו ארובות השמים, נתקדש ונטהר כעצם השמים לטוהר, לקרב

למחנה שכינה, ובשם קודש יכונה, כי אם הולך על דרך שיחו וא״י מה הוא שח, ראש וסוף ותוך, תחת לשונו כאמרו בעומק הסודי״ם, וכאלו כיון לבו לדעת את הטמון בחובו, ויתן אומר צבא רב המבשרת, יש אם למקרא ולמסורת, למספר שמות, לאלפים ורבבות, כל שדרכו למנות, עד שלבו ישית, לעשות בסיס, ולב פתוח כפתחו של אולם, בבנין העומד ברומו של עולם:

ואפתחה במשל פי למלך אשר פקד וגזר אומר על מדינת מלכותו לאמר, מטעם המלך וחוקיו, יבואו כל עבדיו, משרתיו עושי רצונו, למען עשות דבר המלך ודתו, דבר יום ביומו לעשותו, לבנות לו פלטרין מאבני גזית וליסד אבן פינתו, להכין ולסעד מקום מנוחתו, וגם פרדס מהודר ומפואר עם מים גנים וגולת עליותו, להתענג ולהשתעשע שם בזיו יקר מלכותו, ויוועדו כל אנשי סגולתו, כל אשר מילא ידיו לעשות פעולתו,למלאות רצונו ושאלתו, זה סיפק עפר הארץ וחול הים, זה פתח בכד וסיים בחביות מים, וזה עסק בבנין החומר בידים, וזה נטע נטיעות כגנות על מים, ועליהם חכם אומן מופלא אשר ברוחו פי שנים, משגיח ומציץ עליהם בעינים לחלק לכל אחד ואחד חלקו ומנתו, בקו המדה קו לקו צו לצו כפי אשר ישית עליו בטוהר תכונתו, רבה לא׳ ומיעוט לא׳ כפי אשר גזרה חכמתו, לבנות הבית בהבנותו, מיסודו ואשייתו ותאיו ופינת גגותו, דבר דיבור על אופנתו, ולעשות ציונים ולפתוח כוונים, בפרדס רמונים, והוסיף תבונה עשרת מונים, מכל בני קדם מסנסני ראשונים, וממעשה ציעצוע אחרונים, עד אשר עשה פרי בנין מפואר ומהודר בהדרים, וציצים ופרחים בנטיעות נאים, כהים צח עלי אורים, ויזי באורו כשמש בצהרים, וכאשר בא לראות את פתגם דבר המעשה אשר נעשה הגם שמאת האומן החכם הי׳ נסבה, אשר השקיף על כל איש ואיש לטובה, אולם כל איש ואיש אשר נשא לבו אל המלאכה לקרבה, יחברו לו כאחים וריעים, ובאהבת בריתו תקעו כפים וכל אחד ואחד עשה כפי מה שהחל וכלה, ובין הכל נבנה ונגמר, תוכף תכיפה א׳ חיבור, וכולם שמו לו מדה וחוקה, ועל שרשם הכל יתחקה, אפס כי החכם הנ״ל הי׳ מבקר כל דבר נגד פניו וכעמיד גורן קיבץ והוא הי׳ מאסף לכל המכונות, אמנם המלך כאשר שם עיניו, בעניניו, כי גם המה הי׳ לו בעוזריו, לבנות את תבנית הבית, הבנוי לתלפיות, כי אם אתו עמו הי׳

משענת הקנה, קנה מדה קנה חכמה בלי מצוא שמה דבר מגונה, והמלך לא נשא פני איש ואל אדם לא יכנה, ולכל א׳ ואחד חלק חלקו אשר יותן לו למנה, כפי החלק אשר בנה, אולם בצפייתו צפה שכולם עולים בחד קנה, וכולם שמחו בשמחת המלך בהלל ורינה וכל אחד ואחד בחלקו שמח, בעת אשר ימצא מנוח, מראה באצבעו זה חלקי ועמלי אשר הורם ואשר הונף לגורלי שופרא ושבחא ופירי שקילנא, משלחן גבוה של המלך קזכינא ומחזיק לו ברכה אשר לו ככה.

ולבאר הנמשל בדרך קצרה הקב״ה ברא עולמו להטיב לנבראים לבל יאכלו נהמא דכיסופא ושמח ומתענג ומקבל נ״ר מתורה ומצוות שאנו עושים כמש״נ ישראל אשר בך אתפאר והוא מה שארז״ל שהקב״ה מניח תפילין כמו מי שהולך בדרך הישר נאמר עליו בן חכם ישמח אב ונתפשטו ונתרחבו המוחין של האב כך כביכול כשישראל עושין רצונו של מקום הוא יתברך מתענג בתענוגים ונקרא מוחין והוא מה שארז״ל שהראה הקב״ה למשה קשר של תפילין היינו התרחבות והתפשטות המוחין של ישראל מתוך שמחה של מצוה כמו שארז״ל אביי הוי יתיב קמי׳ דרבא חזיא דהוי בדח טובא א״ל ולא סבר מר סח א״ל תפילין קמנחנא וזה ההתקשרות הוא שמחתו יתברך ושמחת בניו ולכן נקרא קשר של תפילין ובאורייתא ברא קוב״ה עלמא והעולם נשתכלל בכ״ב אותיות התורה וע״ז נאמר נגילה ונשמחה בך כי בכל דבר יש אותיות התורה ועי״ז יש לנו כח שלא נתכוין לשום דבר רק לעשות נ״ר לפניו יתברך וזהו דברי חכמים בנחת נשמעים וכל אדם מראשו עד רגלו הוא מלא אותיות וצריך להעלות האותיות לשרשם ולהמליך קוב״ה על כל אבר ואבר שלא יהי׳ שום אבר פגום ונעשה כסא שלם ושם שלם ואז מחשבה טובה שלו הקב״ה מצרפה למעשה היינו שמצרף האותיות של המחשבה כי ע״י נעשה יחוד למעלה וע״י היחוד שנעשה ע״י המחשבה הצירופים יפעלו שיבא לידי מעשה בפועל ומבואר בתיקונים ישראל היא ע״ש לי ראש כי כביכול כשאינם עושים רצונו של מקום הוא קלני מראשי וכשעושין רצונו של מקום גורמים שמחה והרחבת והקמת ראש ומעלה כביכול.

וכמו שאדם א׳ בעצמו כולל כל אבריו כמ״כ כל ישראל הם ג״כ קומה שלימה וכתיב הבונה בשמים מעליותיו ואגודתו על ארץ יסדה ועי׳ מדרש רבה על פסוק ולקחתם לכם פרי עץ הדר באריכות מזה העניין והיינו שכולם מגדול ועד קטן הם כולם קומה א׳ אף אותן קטני הדעת שהם בסוד מיעוט הירח יהי׳ אגודה א׳ עם גדולי הדעת וזהו התכללות נוקבא בדכורא וזהו מה שארז״ל אתי דרדקי האידנא לבי מדרשא היינו כי דרדקי הוא בחי׳ קטנות בחי׳ נער באו לבי מדרשא ואיתקשרו ואיתכללו לפנימיות המדרש שהוא התורה וגדלות השכל היינו אלף בינה ואלף הוא לימוד ואלפך חכמה וגומל דלים היינו דלי וקטני הדעת נתקשרים עם גדולי הדעת ודלי השכל הם המהגים והמצפצפים וכי שיח להם בלתי כוונה תשפיע ותהל עליהם אור הדעת של גדולי הדעת המתכוונים ומכ״ז נעשה בנין מפואר ומהודר קומה שלימה וע״ז אמרו רז״ל ורב שלום בניך א״ת בניך אלא בוניך שהם מקיימין הבנין מכל העולם כל קטני הדעת עם גדולי הדעת וע״ז נאמר וצדיק יסוד עולם וזהו כוונת הש״ס ביצה כ״ה תורמוסא מקטע רגליהם של שונאי ישראל כי פריו ועציו ועליו הכל מר זולת השרשים הם מתוקים ונעימים ולזה כאשר שולקין אותם ז׳ פעמים חוזר לשרשו להיות מתוק כן ישראל אם בזמן מה חוטאים ומר עובר עזבים את ה׳ ע״י השליקה כמים כ״פ חוזרים לשורשם ועי׳ מ״ש הכותב בע״י שם, והבן הכל היטיב:

ונבאר בע״ה הכתוב ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה וכולם נדחקו בהבנתו ולבאר הענין נקדים לתרץ הא דהקשו כולם על הא דאמר הקב״ה למשה ואני אחזק את לב פרעה דהאיך נעל ה׳ לפניו דרך הטוב והבחירה שהיא בידי אדם ועי׳ במ״ר והנראה דהנה קי״ל דאין איש מגרש אשתו אלא לרצונו כדאיתא בש״ס בכמה מקומות ועיקרן של דברים ביבמות ד׳ קי״ב אך שאחז״ל שיש אלו שכופין אותם להוציא דאמרי׳ בערובין דף כ״א וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ע״ש, והדבר תמוה דמה מהני מה שאומר רוצה אני כיון דאנחנו יודעים כי לא מלבו ומרצונו הטוב הוציא מילין לומר רוצה אני כ״א נאנס והוכרח לזה וכלא יחשב והרי הוא כאלו לא הוציא וגירש לרצונו, ולפי זה פעולת ההכאה עד שאומר רוצה אני הוא

פועל ריק, אולם הרמב״ם ז״ל האיר שכלנו במאור תורתו והטעים הדבר לאמת תכליתו וז״ל בפ״ב מגירושין שאין אומרים אנוס אלא למי שנדחק ונלחץ לעשות דבר שאינו מחויב בו מה״ת כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרע לפיכך זה שאינו רוצה לגרש והוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני א״כ כבר גירש לרצונו ע״ש והיינו כי נשמת ישראל חצובה מתחת כסא הכבוד והם הם חלק אלקי ממעל כדכתיב כי חלק ה׳ עמו וכ׳ ויפח באפיו נשמת חיים וכל הנופח מעצמותו הוא נופח ולכן הטוב טוב בהן בעצמיותן והא ראיה דהא קיים אברהם אבינו ע״ה אפילו ערוב תבשילין וכל התורה עד שלא ניתנה ולכאורה תמוה איך השיג מצות השמעיות שהם חוקים כגון שעטנז וכלאים ודומיהם מה שאין השכל משיג.

אולם באמת כי השיג הכל משורש נשמתו מעצמיותו מעצמיות נשמתו שמכרת בעצמה במה שהוא טוב בלי שום מורה דרך אלא בחכמת שכליות עצמיותה שורש חיותה ומהותה וכמו שתינוק בן יומו מטבעות עצמיותו מיום בריאתו יונק משדי אמו לפי תמותו ותינוק בן יומו כגדול לינק עוקצי דדים ולהריק מיץ חלב כי יגח אל פיהו בכח אלקי אשר ברא טבעיות הבריאה הגם כי אין לו שום הבנה ושום שכל בזה אך אין הדבר הזה נמנע ממנו כי הוא חיותו ומעת גוחו מבטן לבטח על שדי אמו ועלי׳ הושלך מרחם ובין שדי׳ ילין ואין זה במקרה והזדמן כ״א מצד עצמיות הבריאה מכחו הגדול יתברך כאשר פעל ועשה כח הארבע יסודות אש למעלה ועפר למטה אש קל ועפר כבד וטבעיות רוח מים שרוח הוא סמוך לאש היסודי ומים סמוכים לארץ כי כן הוא במקום שורשן מאת ה׳ הכל יכול וכן היא כח אלקי מיניקת הילד ביום הולדו כאשר הוא חיותו אבל כאשר יחלה הילד באיזה חולה לאיזה סיבה ר״ל אז נתקלקל כח עצמיותו ואינו רוצה להניק מסיבת חלאתו אשר היה בעוכריו והא אכזרי לעכור שאר בשרו ועבור שלא ימות ממניעת יניקתו, כי הוא בעצמו אינו מבין אחריתו ההכרח לאמו להיותה שוחטת על בנה לדחוק ולכבוש בעצמה דדים ולהריק עליו אל פיהו ולפתוח את פיו למען יוכל לבלוע את החלב

ולהחיות נפשו לפי שעה ומתוך זמן הזה רופא אומן תקרא למען כאב יחבוש בסממנים יכתוש וימזוג ויעשה לו תחבושת הן מבחוץ והן מבפנים למען יחזור לאיתן בריאותו, הנה כמו כן א"א ע"ה מבריאת עצמיותו ושורש נשמתו מעצמיותו הכיר והבין כל דבר ודבר על אופנו ברמ"ח אברים ושס"ה גידים אשר בגופו המלבישים את נשמתו שחיותם הי' לקיים רמ"ח מ"ע ושהן כנגד רמ"ח אבריו ושס"ה מצות ל"ת שהן כנגד גידיו ולא הי' צריך לתורה כי הי' מכיר שורשו בעצמיותו כמו תינוק ב"י את יניקת חיותו כנ"ל, והא דלא מל א"ע קודם שצוהו הש"י כבר תירצו המפרשים כי רצה להמתין עד אשר יצוה לו הש"י כי גדול המצוה ועושה ואלו הי' מל מקודם לא הי' יכול למול פעם שני אחר הצווי משא"כ בשאר המצות, והגם שהוא דבר נכון אך יש קצת לפקפק דא"כ הי' לרז"ל להכרי' בזה דהלכתא כמ"ד דגדול המצווה ועושה ולא כמאן דס"ל להיפוך.

אמנם י"ל טעם אחר כי ידוע זולת סודות התורה אשר יש בטעם מצות מילה סודות עמוקים מי ימצאנה עי' בס' שושן סודות עוד יש בזה טעם להחליש כח התאוה כי באותו אבר הוא שורש כל התאוות כמ"ש הרמב"ם ז"ל ועמ"ש בסה"ק אור החיים בבראשית ב' כ"ה בפסוק ויהיו שניהם ערומים וז"ל בקיצור כי שם קנה הרע את מקומו כי שם הרגיעה שידה ותמצא שאסרו חז"ל להניח ידו כו' כי יבער אש זרה ותאכלהו אש לא נופח בגיהנם ע"ש דבריו הקדושים באריכות, ולכן רצה אאע"ה שיהי' לו כח התשוקה לתאוות הרעים בכדי שהוא יכוף ויכניע יצרו וכמ"ד נילך אפתחא דזונות כי היכי דנכפי' ליצרי' ולכן א"ל הקב"ה אז אני אל שדי שאמרתי לעולמי די כי העולם הי' מתרחב והולך עד שאמר לה די כמו שארז"ל בחגיגה וזהו הרמז שם גבול וחק ליצר למען לא יטשטש את העולם ולגרויו באנשי העולם יותר מדאי והמלוי של יצר היא יוד צדי ריש ס"ת שדי היינו שיש גבול ליצר ואין לו מלואים דמלואים וזה מורה שצריך כ"א להכניע ליצרו:

אמנם אתה אברהם התהלך לפני והי' תמים וזהו **ויש** לפרש בזה דברי הנביא א' מן הנסיונות כמו שדרשו הושע שאמר שובה הג"ה

רז״ל והיינו כי הי׳ הנסיון שלו לא מעצמיות מצות מילה כי מה היא נגד אברהם אלא שהנסיון הי׳ שכלי שהוא היפוך הבריאה שהוא להכניע כח היצר והי׳ תמים היינו שתלך בתמימות ואף שע״י המילה יוחלש כח היצר ולא תצטרך להלחם כנגדו כ״כ מ״מ אתה תהא תמים ולא תהרהר בזה רק בטל רצונך מפני רצוני וביטול רצון הוא נסיון גדול ועצום מאד:

הכלל שאברהם השיג הכל משורש נשמתו ומעצמיותו השיג הדברים הנאותים לקרב והפכם לרחק ולכן קיים כל התורה עד שלא ניתנה, אולם דורות שנולדו אחר אברהם לסיבת היצר אשר חלק משמן חכו, ונופת תטופנה שפתי זרה, וערב להם נחלי תענוגות העוה״ז ויטעמו מטעמותיו היתה נסבה להחשיך בהם מאור הנשמה וימנע מהם אורם ושוב לא ידעו בעצמותם ממקור הקדושה לבחור בטוב ולמאוס ברע שלא ליקח ממקום הטינופת ח״ו כדמיון חולי הגוף ששמים מר למתוק ומתוק למר והיא סיבה מתהפכת מפאת המקבל, וסיבת חולשת מזגו וגם חיך אוכל יטעם לו בשנותו

ישראל כו׳ כי כשלת בעונך ופשוטן של דברי׳ הוא שעון אשר עשה במזיד הוא אצל ישראל רק כמכשול ושגגה ולא כמזיד כי ישראל אינו עושה העבירה ברצון כ״א כמעט יצרו התעהו וטח מראה שכלו לבלי ילך בדרך הישר, אך להמתיק הדברים י״ל עפ״מ שארז״ל בפ׳ החליל ז׳ שמות יש ליצה״ר הקב״ה קראו רע יחזקאל קראו אבן יואל קראו צפוני ע״ש שלמדו זה מקראי וביאור הדברים י״ל עפ״מ שאמר הנביא שובו שובו מדרכיכם הרעים היינו שכל איש הישראלי הגם שיצרו מטעים לו הדבר עבירה ויצרא אלבשי׳ רוח שטות לעשות העבירה מ״מ אינו עושה העבירה בשלימות כי באמצע העבירה ע״י שהקב״ה משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים עליו והקב״ה טהור עינים מראות ברע והבט אל און לא יוכל ולכן הוא נפסק אז באותו רגע מחמדת תאוות העבירה וחוזר לשורש נשמתו אך שהוא מחשבה דקה ולכן חוזר הוא אח״כ לקיים עוד ח״ו דבר יצרו ולשוב אל קיאו לעבירה וזהו סוד מה שארז״ל במס׳ ברכות גנבא אמחתרתא רחמנא קרי׳

את טעמו וכענין שנאמר ונפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק כן הוא אשר טעמו ממעדני עולם ומטעמותיו ובחושך ידמו לשום אור לחושך וחושך לאור וטח מראות עיני שכלם לבחור בחיים ובטוב ולברוח מן המות והרע ולא ידעו ולא יבינו ובחשיכה יתהלכו ובחמלת ה׳ נתן לנו את התורה אשר היא לכל בשרו מרפא ונר מצוה ותורה אור לסור ממוקשי רע ואלקים הבין דרכה להורות לנו או״ה טמא וטהור כשר ופסול כנאמר למען תשכילו את אשר תעשון והתורה נתנה חוק פלס ומאזני משפט לשקול כל דבר בשכל הקודש ע״פ התורה תורה שבכתב ושבע״פ להימין או להשמאיל לילך לבטח נוכח ה׳ דרכינו ובזה יש לפרש תורה לשמה כי כל דבר ודבר עיקרו ושרשו הוא אותיות שמו וזהו חיותו ושם נולד אגלי טל ילדות ברכתו וכאשר יקראו בקול מי שישן בשם אזי יתעורר משינתו כי אוחזין ותופסין אותו בשרשו וחיותו כי נפש חי׳ הוא שמו כאשר אמרו רז״ל אשר שם שמות בארץ א״ת שמות (פתח) אלא שמות (צירה) ועיקרה של תורה הוא

הג״ה

והבן, וזהו שובו שובו מדרכיכם הרעים היינו מגוף דרכיכם הרעים דשם באמצע העבירה הרגש פתחי תשובה מדרך הרע וע״ז רמזו רז״ל הבא לטמא פותחין לו היינו פותחין לו פתחי תשובה ע״י שהשי״ת שוכן אתו בתוך טומאתו והיינו שנקרא היצה״ר רע כי בתוך אמצעות העבירה מרגישין שהוא רע ולכן אין העבירה בשלימות כ״א פסקי פסקי, ונקרא ערל היינו שבאמצע העבירה ג״כ מרגיש שנתאטם עריבת תשוקת לעבירה והוא מלשון וערלתם ערלתו את פריו כפרש״י שם ונקרא טמא היינו ג״כ שמרגישין באמצע העבירה שהוא טמא ונקרא שונא ג״כ שמרגישין באמצע העבירה שהוא שונא ונקרא אבן שבאמצע העבירה מרגיש שקשה לו כאבן לשאת אותה ונקרא מכשול שבאמצע העבירה נכשול ונתקלקל ונפסק ממנה ונקרא צפוני כי בו צפון ג״כ ניצוץ הטוב כי הוא ג״כ שליח השם ועי?״ז נזכר באמצע העבירה בהשי״ת.

וזהו כוונת רז״ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב״ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר צופה רשע

ג״כ שמה תורה ופירושיה שמורה הדרך לישר בערבה מסילה לאלקינו עד שיגיע לאהבה את ה׳ ולדבקה בו וכאשר כתב המפרש להרמב״ם ז״ל בה׳ יסודי תורה וזהו תורה לשמה כמו שהוא הפי׳ של שמה היינו שמורה דרך לילך בה ואת המעשה אשר יעשה:

ובזה מבואר מה דאמרינן בריש כתובות א״ר יוסף מרי׳ דאברהם תלי תניא בדלא תניא והיינו עפ״מ שפירש התרגום על פסוק עם נבל ולא חכם עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו והוא תמוה דמה ענין זה לעם נבל אך הכוונה עפ״מ דאיתא במ״ר פ׳ י״ז דא״ר אבין נובלת חכמה של מעלה (פי׳ רק דמיון) הוא תורה ע״ש וזהו כוונת התרגום עם נבל שהם אחוזין בתורה שהיא נובלת חכמה של מעלה ולא חכם היינו שלא השיגו הכל מעצמותם מחכמה של מעלה כאברהם שהשיג כל התרי״ג מצות בעצמותו קודם שניתנה התורה השיג והגיע לזה מחכמה של מעלה ולא הוצרך להתורה שהיא נובלת חכמה של מעלה אמנם אתם עם נבל שהוצרכתם להתורה שהיא נובלת חכמה ש״מ ולא חכם היינו שלא

הג״ה

לצדיק ה׳ לא יעזבנו בידו והכוונה אלמלא הקב״ה עוזרו להיצה״ר רק שהי׳ עושה השתדלותו ופתויו להאדם בעצמו בלי עזר אלקי לא הי׳ אדם יכול לו רק כיון שהכל הוא בעזר אלקי שברא להיצה״ר לכן יש כח לאדם לזכור עצמו באמצע בהשי״ת שנתן כח להיצה״ר ולמה להשגיח בפתוי היצר והלא טוב לדבוק א״ע לשורש מי שנתן להיצר כח הזה ועי״ז נמתקים כל הדברים לשרשם לברוח מן העבירה וזהו צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה׳ היינו בעזר השם שנתן לו כח זה ולכן לא יעזבנו השם בידו והוא ענין דק וזך למבין.

ובזה יש לפרש הפסוק לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה׳ אלקיו עמו ותרועת מלך בו היינו שהקב״ה כשישראל עושים תשובה הוא אינו מביט באון ונתן הטעם כי ה׳ אלקיו עמו בשעת עשיית העבירה כי הוא נותן הכח להיצר ולכן בעת העבירה תרועת מלך בו היינו שברון לבב על עשיית העבירה כיון דהשם אלקיו עמו והבן, וזהו שהושע הנביא מעורר ישראל לתשובה ואמר שובה

חכימו בעצמם להשיג בעצם התרי״ג מצות מחכמה ש״מ וזהו דא״ר יוסף מרי׳ דאברהם תלי תניא בדלא תניא והיינו כשתלה דבר דתניא והוא נודע מדבר דלא תניא א״כ מבואר שהוא קיבל מן החכמה ש״מ שהיא למעלה מן התורה כיון דהשיג דבר דלא תניא ותלה בה את הדבר דתניא והיינו ממש כאעא״ה שהשיג מה דלא תניא היינו קודם שניתנה התורה, וא״ש לשון מרי׳ דאברהם והדברים אמיתים ישרים ונכוחים למבין.

ובמכילתא פ׳ בא סי׳ י״ו אמרו שם שראב״ע דרש אתם נצבים היום כולכם טפכם וכי טף היו יודעים להבחין בין טוב לרע אלא ליתן שכר למביאיהן לרבות שכר עושי רצונו לקיים מ״ש ה׳ חפץ למען צדקו כו׳ אר״י לתלמידיו הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר הזה בלתי היום אשריך א״א שראב״ע יצא מחלציך אין דור יתום שראב״ע שרוי בתוכו (ובש״ס דילן איתא בסגנון אחר) ע״כ ולהבין הענין אשריך א״א לזה ולהנ״ל יבואר היטב דהנה ר״י הבין שכוונת ראב״ע במה שדרש כולכם טפכם היינו

ישראל ונתן הטעם כי כשלת בעונך היינו שנכשלת באמצע העון ונסגת ממנה ונרתעת לאחורך והיינו שהרגשת באמצע עבירה בניצוץ הקדוש ועי״ז נכשלת ונתקלת בעבירה באמצע וזהו כח התשובה שיש בכל דבר ודבר כי התשובה הוא מז׳ דברים שקדמו לעולם כמ״ש ז״ל בפרק אין בין המודד וא״כ יש כח התשובה גם בשעת עשיית העבירה ואין באפשרי לאיש ישראלי לעשות העבירה בשלימות ח״ו, וזהו הטעם שעל כל עבירה יש לעונשה קצבה ושכר מצוה אין לה קצבה כי העבירה בעצמה יש לה קצבה ואינה מושלמת משא״כ שכר מצוה אין קצבה ואין סוף כי כל מצוה היא בשלימות.

ויש לפרש בזה כוונת הכ׳ אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני היינו כיון שהקב״ה הוא עד והוא ראה או ידע בשעת מעשה והקב״ה טהור עינים מראות ברע עי״ז בעל העבירה הוא מוכרח להפסיק מהעבירה באמצע והיינו אנכי הוא מוחה פשעיך מלשון מחאה שהקב״ה עושה לו מחאה באמצע העבירה שלא יעשנה ונתן הטעם ע״ז למעני

הג״ה

שכולם השיגו להדרגת טף מלשון לא תענה היינו מפני שיודעים להניק בעצם ולהגיח שהוא ית״ש הוא עד לכן החלב משדי אם אל פיהו מוכרח האדם להפסיק מהעבירה בטבעיות הבריאה כי הוא חיותו באמצעיתה ועי״ז יש לו כח בלי שום הכרה כ״א משורש לשוב, וזהו כוונת הילקוט סוף חיות עצמם כי ירעבו וכי יצמאו הושע אמרה כנסת ישראל אם נפשם בהם בעצמותם תתעטף אנו עושין תשובה מי מעיד בנו להניק מיץ חלב כן יש כח לכל אמר הקב״ה וכי לרעה אני עד ישראל להשיג השגת התורה לטובה אין אני עד והיינו שובה לבא בברית ה׳ זו מ״ע ובאלתו ישראל עד (צירה) ה׳ ועי׳ מ״ש זו שלא לעבור על מל״ת הגאון החסיד בהקדמת המקנה בעצמותם משורש נשמתם ולא בזה ע״ש ולפי הנ״ל א״ש כיון הוצרכו כלל לקבלת התורה כי דהש״י עד כדכתיב והייתי עד אף גם אלמלא לא ניתנה תורה ממהר כו׳ וא״כ הוא משגיח ג״כ יש כח בעצמותם להשיג באותה עבירה עי״ז הקב״ה הכל ממקור שרשם כמו יניקת בעצמו עד לטובה כשעושין הטף בעצמותו וכנ״ל ולמה תשובה כי הרהור תשובה יצטרכו ישראל לנתינת התורה מתחיל מאמצע העון והשי״ת אלא דכמו התם הי׳ צווי הוא עד לזה כי זה תליא במה השי״ת להביא הטף כדי ליתן שהוא עד לרעה עי״ז הוא שכר למביאיהן והי׳ טירחת התחלת הטובה והתעוררות נשיאת הטף לרבות שכר עושי התשובה אליו יתברך, והדברים רצונו כן הי׳ נתינת התורה אף עמוקים ומשכיל על דבר ימצא כי ישראל בעצמותם היו יכולים טוב ואין להאריך עוד בדברים להשיגה ממקור מחצב נשמתם כאלו כי כבוד ה׳ הסתר דבר: לקיים מ״ע ולשמור מל״ת אולם לא היה שכרם גדול כ״כ כי לא היו מצווין ועושין ואין מתגרה בהם היצה״ר כ״כ אבל מי שמצווה ועושה מתגרה בו היצה״ר, עבור זה ארז״ל גדול המצווה ועושה כמ״ש התוס׳:

וזה הי׳ ג״כ כוונת הש״י בנתינת התורה וזהו שאמר לקיים מה שנאמר ה׳ חפץ למען צדקו היינו לרבות שכר עושי רצונו והיינו דסיים הקרא יגדיל תורה ביאור הדברים שמה שנתן הש״י מצות שכליות בתורה כמו גניבה גזילה רציחה אף דהשכל משיגם

ודאי הטעם שהגדיל התורה והאדירה כדי להרבות את השכר דכיון דמצווין שוב מתגרה בהם היצר יותר לעוור עיני השכל בכדי להעבירם ע"ד התורה וכשכובשים היצר יש להם שכר טוב על מצות השכליות כמו על מצות השמעיות ורצה הקב"ה להגדיל התורה כדי שיתן שכר טוב לעושי רצונו, וכמו כן כל התורה כולה נתן הקב"ה לישראל הגם שהי' בידם להשיג בעצמותם ממקור חכמה ש"מ מ"מ עשה כן כדי שיתגרה בהם היצה"ר ועי"ז ירבה שכרם וזהו רק ע"י שמצוין ועושין וזהו שא"ר יהושע לתלמידיו שלא זכה להשיג הכל בעצמותו (בלתי נתינת התורה) כ"א היום וביאור הענין שע"י ראב"ע שזכה למדרגה זו ודרשה האציל מרוחו ותבונתו לכל דורו וכמו שמשה הי' שורש הדעת של כל ישראל וכמו דורו של רשב"י זכו ע"י כמה יניקות להשגת רמות ונפלאות וזהו שר' יהושע מסיים אשריך אברהם אבינו היינו שראב"ע יכול להשיג בעצמותו כמו א"א ואין הדור יתום כיון שראב"ע האציל מרוחו עליהם וראב"ע יפרש הכ' עם נבל ולא חכם דלא כהתרגום הנ"ל וראב"ע הי' שורש נשמתו מיסוד ז"א ונשמת משה הי' מיסוד או"א כמבואר בכתבי האריז"ל והבן הדברים וכבוד אלקים הסתר דבר, והדברים נכונים בכוונת המכילתא:

ומעתה נשיב לדברים אשר הקדמנו בשם הרמב"ם ז"ל כי ישראל דומין לאילן ששרשיו מרובין ועומד במקום טהרה הגם כי רוח היצר נשב בהם בישראל להטותם מדרך הטוב אעפ"כ לא יטה לארץ מנלם כ"א בכח המדמה אבל באמת הם נשרשים בשרשם במקור מחצבתם ממקום טהרה כדכתיב הביטו אל צור חוצבתם ואל נקרת כור' ודרשו רז"ל אלו האבות והאמהות ורוח סערות הומיות היצר אינו מזיז אותם משרשם הטהור, ולכן כיון שהוכה עד שתשש כח היצר ואמר רוצה אני הרי באמת הוא רצונו הטוב (והא דמבואר ברמ"א ביו"ד סי' רכ"ח בשם הריב"ש ומהרמ"פ סי' ס"ב דמי שנדר עד"ר דמתירים לו לצורך מצוה דמסתמא ניחא להו לרבים אך באם הרבים מוחין בפירוש אין מתירין לו וע"ש בב"י צריך לחלק בין זל"ז ויש בזה א"ד ואכ"מ) ואת זה לעומת זה עשה אלקים לפרעה וכדומה שהן בעצם שורש הרע וס"א דמהדר בתר חורבנא ומקור שורש הרע שורש פורה ראש ולענה לכל האיברים ואף אם בשפתיו יתנכר לדבר בטוב ולסור מרע ולעשות

טוב לבו בל עמו ובתוכו ישום ארבו ולאיזה סיבה ישא לפיו להראות סימן טהרה, ומעתה פרעה שמעצמו מאס בישראל והטיל עליהם עבודת פרך מבחירתו הרע כטבעיות הרע לשנוא את הטוב בלי שום סיבה וכמו שארז"ל בידוע שעשו שונא ליעקב, אך ע"י ההכאות רבות הי' מוכרח לשלחם לגודל כאב המכה ואף אם הי' משלחם לא הי' מלבו ומשורש רצון הטוב רק גודל כאבו כי כשל כח הסבל והוא תאנסהו לשלחם היפוך רצונו, דרך משל מי שנפלו עליו ח"ו שודדי לילה והכוהו הכה ופצוע שיראם את כל בית נכאתו ואת תפארת גדולתו וכלי חפצו והון עתק אשר אתו בבית הדבר מובן לכל כי אף גם שממלא משאלותם ובעצמו ישא ויתן להם מידו לידם עד אשר לא ישאיר לו בידו מאומה וישאר ערום ויחף את הכל עשה שלא ברצונו כי ראה כי כלתה אליו הרעה ודמו בראשו ועור בער עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, כן ממש פרעה כשמו כן הוא שהי' קשה עור"ף כידוע משורש אחיזתו בערות הארץ שהוא מצח אשה זונה שית זונה ונצירת בבחירתו הרעה לבחור ברע ולשנוא את הטוב היינו אחב"י ששרשם בקדושה ובטוב ורצה שיהי' ת"י לטמאם הן ברוחני והן בגשמי לעבוד בהם עבודת פרך רק שע"י המכות הנפלאות היה מוכרח לעשות נגד רצונו ולשלחם מאתו כי לא בכוחו עוד לשאת השאת והשבר ומשלחת מלאכי רעים שמכים אותו ואת כל אשר לו ויכחד מן הארץ ולזה הכביד ה' את לבו שישאר בלבו וברצונו כאלו לא נגע בו ובעמו יד ה' וישאר בבחירתו והוא בעצמו בחר ברע ומאס בטוב:

וזהו כוונת המדרש כבד לב פרעה שנעשה לבו ככבד ביאור הדבר עפ"י דאיתא בספר יצירה פ"ו משנה ג' שלשה שונאים וא' מהם הכבד, והלב הוא מהשלשה אוהבים ע"ש בס"י ואצל פרעה שורש לבו הרע כשורש בלעם הרשע גם הלב נעשה לו שונא ככבד כי ע"י שורש לבו הרע הכביד ה' את לבו והעמידהו בבחירתו למען רבות מכותיו והבן וזהו פי' הכתוב ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה שאני יודע שבבחירתו הרעה אינו רוצה ליתן אתכם להלוך לשלחכם חפשי ולא מחמת שאני מחזק כח ידו ולבו כ"א בבחירתו הרעה המושרשת בשורש הרע, אי לזאת אכהו במכות נפלאות רבות ורעות

ואכביד לבו לכל יפנה אל כאב המכות ואפס ותוהו יחשבו לו וישאר אך בבחירתו הראשונה:

הכלל כל ישראל אף אותן שחכם מר נמתקים וחוזרים לשרשם הם הצדיקים והאבות ונתעלו כל האותיות להבנין כי כל אות מכ״ב אותיות התורה כל א׳ מורה צורה ובנין ומנין וזהו המבואר בברייתא של אאע״ה שלשה ספרים בספר וספר וספור ד״מ אות א׳ תמונתו כמו שנכתב על הנייר כזה א מנינו הוא אחד בנינו הוא אלף כמו שמבטאין בשפתים ועי׳ בשעג״ע וכל א׳ מהנ״ל יש כמה מדרגות ורמזים עד שאמרו דרש דרש משה והנה שר״ף היינו שיש לכל אות ואות ש״ר פירושים וש״ר פרצופים וצדיקי הדור מעלים כל אותיות הנפולים להבנין למקור החיים והיינו ואהבת עולם אהבתיך היינו התכללות כל אותיות העולם ע״כ משכתיך חסד כי הצדיק הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומשפיע מבאר מים חיים ונוזלים מן לבנון היינו מל״ב נתיבות החכמה ונ׳ שערי בינה ואבן מאסו הבונים, היינו אותיות הנפולים הי׳ לראש פינה ובאר שהי׳ בקטנות והי׳ עליו קטרוג ושמה היה שטנה נתחבר להצדיק שהוא באר הנקרא רחובות בהרחבת הדעת, וע״ז נאמר מנין לנוטריקין מן התורה היינו שהמון העם בעבודתם אינם עושים רק בחי׳ נוטריקין וצדיקים עם תלמיד חכם מעלים הדברים לשרשם לשורש הנשמה שבתורה ונעשה שם מלא עולם מלא ע״י שנתעלו הדברים להדעת ונעשה אות הוא בצבא שלו ע״י שיכנס הדעת בהאותיות וה׳ בה״י כ״ל קדשו שה״י מוצאות הפה שהוא הדיבור נקשר בכל שהוא השם יתברך שכולל הכל, וזהו שפירש האר״י כי אות היא ביני וביניכם אות גדולה ביני וביניכם היינו בגדלות הדעת בחי׳ שבת שמא דקודשא בריך היא שמא דמשלים לכל וצדיקים הם שבת דכולא שתא ואז נעשה בנין שכל התורה כולה ואותיותי׳ דבוקים בבעל הרצון ית׳ ומעלים התיו עקומה והוא תוס׳ שבת וחג השבועות וחג הסוכות מפני שכולן מסיימים בתיו וצריכים אפי׳ למי שנשרש בתיו שאין לו רק בחי׳ רשימה כי תיו הוא פי׳ רושם כמו והתוית תיו להחזירן בתשובה וזהו רגלי עמדה במישור, ולהעלותן מארץ לשמים ששם בחי׳ אות אלף נוטריקין אוזן לב

כמבואר במדרש פרשת האזינו לשמים יש אוזן דכתיב האזינו השמים יש לו לב דכתיב עד לב השמים יש לו פה כדכתיב השמים מספרים כבוד אל כו' והקב"ה נקרא שמים דכתיב ואתה תשמע השמים וזהו אלף שהמדות של אוזן לב פה שהן עיקר של כל דבר נקשרים ונכללים בהקב"ה שהוא אלופו של עולם והיינו בבחי' התכללות וממילא נתמלא כל טוב בכל העולמות ע"י כח אלקי המלובש שם וזוכים ויושבים לפני ה' יהי' סחרה ולמכסה עתיק, חק נתן ולא יעבור וינתק, ואולי עבור זה שמו חק לישראל למען דעת כי גם אשר הוגה בו ע"ד חק והכוונה ממנו נעול, לא יחשב לנואש וללא יועיל, אך ידע נאמנה כי לא השבית ממנו גואל והגא מפיו יוצא ופועל, כפעמון ורמון אשר לכהן משרת כמלאך מיכאל, עומד ומשמש בזבול אריאל, עי' ראב"ד בפירושו לס"י פ"א מ"ו ע"ש:

ועם זה יבואר מ"ש בשבת פ"ז ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית אמר להם אם תקבלו את התורה וא"ל שם כו' והקשו התוס' שם דהא אמרו תחלה נעשה לנשמע ולמה הוצרכו לכפות ההר ע"ש והנראה לי בזה ואקדים מה שנ"ל ליתן טעם לשבח על מה שנוהגין לאכול מאכלי חלב בשבועות ועי' מג"א סי' תצ"ז מ"ש טעם לזה ועי' בדן ידין שעל הקרנים מאמר י"ב אות כ"א ג"כ נתן טעם לזה ע"ש וכשאני לעצמי נ"ל ליתן טעם לזה עפמ"ש רש"י בפ' שופטים ה' פ' ג' אנכי אנכי כפול שמעתי מדרש אגדה לא קפח הקב"ה שכר תבור וכרמל שבאו למתן תורה לתת עליהם התורה וחזרו בבושת פנים א"ל סוף שאני פורע לכם בכפלים נאמר בסיני אנכי ה' בתבור נאמר אנכי אנכי נאמר בסיני ה' אלוקיך ובכרמל נאמר כפול ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים בימי אליהו עכ"ל רש"י והנה תבור וחרמון היו סבורים שהם הרים גדולים ראוי שינתן עליהם התורה ולכן חזרו בבושת פנים וא"ל הקב"ה למה תרצדון הרים גבנונים ודרשו במדרש נשא פ' י"ג ומגלה פ' ד' גבנונין לשון גבן או דק שהוא בעלי מומין והי' כוונתם כשבאו למ"ת שלא לשמה, ולכן אוכלים מאכלי חלב בשבועות לזכור החלב שנתנה יעל לסיסרא למען תחטפנו שינה ותוכל לו להרגו וכמו שפרש"י שם, כדי לזכור כח התורה שאפילו שלא לשמה לא נתקפח השכר וכמו שלא נתקפח

השכר על הר תבור שחזר בבושת פנים הגם שהי׳ שלא לשמה, וזהו הטעם שכפה עליהם ההר כגיגית הגם שכבר אמרו נעשה ונשמע והיינו שהשיגו אז עבודת ה׳ מאהבה ולכן הקדימו נעשה לנשמע לשון שמלאכי השרת משתמשין בו כמאמר רז״ל אך השי״ת רצה להראות לנו כי חפץ חסד הוא ורוצה אפילו בתורה ומצות שלא לשמה ולכן כפה ההר להראות כי גם מדרגת יראת העונש גם כן חשוב ויקר בעיני ה׳ וישראל מפרנסין לאביהן שבשמים מחמת שמתוך זה יבא ללשמה תענוג העקרי׳:

ולדעתי י״ל בזה הטעם שאנו אומרים רות בשבועות ועמג״א סי׳ ת״צ מ״ש בשם הילקוט שהוא להראות שאין התורה נקנית כ״א ע״י יסורים, ולהנ״ל י״ל שהוא מטעם דאמרינן בנזיר כ״ג אר״י א״ר לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה (והיינו להתגדר ולקנות שם אבל ח״ו לקפח אחרים כמ״ש התוס׳ שם) שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר מ״ב קרבנות שהקריב בלק הרשע זכה ויצאה ממנו רות שיצא ממנה דוד שריוה להקב״ה בשירות ותשבחות ע״ש ברש״י ולכן אומרים רות בשבועות להראות דהגם שעיקר הוא תורה ומצות לשמה מ״מ אם בעת שלבו בל עמו לא יאמר רחמנא לבא בעי וכשאין כוונתי לשמה לא אעסוק בתורה ומע״ט כלל אלא דאעפ״כ יעסוק אפילו שלא לשמה וכמו שתראה שזכה בלק שיצאה ממנו רות בשכר מ״ב קרבנות הגם שהיה שלא לשמה, וישראל כאשר יעסוק שלא לשמה ודאי יבא אח״כ לשמה, ואולי עבור זה נקרא חק להורות שההוגה בו אפילו שלא לשמה רק למען יהיה לו פרנסה כי חק לישנא דמזוני הוא כמבואר במס׳ ביצה מ״מ טוב הוא ובלבד שישום הדבר לחק קבוע דבר יום ביומו, ותבלין לדבר מזקנים נתבונן מ״ש הרא״ה ז״ל בסי׳ החינוך מצוה ט״ז וז״ל הנעים ואתה בני בא נא ונשמענה זאת הטה אזניך ושמע אלמדך להועיל בתורה ובמצות, דע כי האדם הוא נפעל כפי פעולותיו ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע ואפילו רשע גמור וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום אם יערה רוחו וישם השתדלותו ועסקו בתורה ומצות אפילו שלא לשמה מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ובכח מעשיו ימות היצה״ר כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ישר

ותמים חפץ בתורה ומצות אם יעסוק תמיד בדברים של דופי תאמר ד״מ שהכריחו המלך באומנות רעה אם עסקו תמיד כל היום באותו אומנות ישוב לזמן מן הזמנים מן צדקת לבו להיותו רשע גמור כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו כו׳ ע״ש באורך לשונו הטהור שפעולת האדם לטובה הגם שלא בא אל תכליתה שתהא הפעולה זכה ויקיים בשלימות מ״מ היא סבה לטובה אח״כ לשלימותה בהמשך הזמן, וחבר הוא לרועים בגנים ולקוטי שושני״ם, וגם גרגריו בר״ש האמור, נקשר למאן דגמיר וסביר, ויוכל להמנות, עם עם בינו״ת, ועם דברי חכמי״ם אשר כדרבונות, כאהלים נטע ה׳ בגנות, ואור נוגה לפענח צפונו״ת, להוציא יקר מזולל ממסגר אסורות, תפוחי זהב במשכיות כסף ואור יקרות, רב פנינים בכל פינות, כחול ימים אשר אם יוכל איש להמנות, איש איש כברכתו שם טוב מבנים ובנות, ואנו ליה ועינינו ליה צפיות, מהרה יבנה המקדש כמגדל בנוי לתלפיות, ותעבור הרינה במחנה קול מבשר משמיע ישועות, הנה מלכך יבא צדיק ונושע כי לו עם בינות, הלא דוד מסתתר עמנו וגלה לעם קדושים, ולהנאת אור״ו הוא דאתי שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם ומשיח בראשם, והנה רחל באה עם הצאן לנהל לכל כושל, והיתה לה׳ המלוכה ומושל, בב״א כי״ר, זאת אשר הערכתי מפי ספרים ומפי סופרים ואשר חנן ה׳ אותי במצודת שכלי בעזר נורא תהלות, לפרט **״חק נתן״** עם המלות:

הקטן **יוסף לנדא**
עבד לעם ה׳ בק״ק יאס בן לאאמ״ו הרב הגאון המפורסם בוצינא קדישא שלשלת היוחסין בנן של קדושים כק״ש מוה״ר **מנחם מענדיל** זלה״ה.

שמות הפרענומעראנטין אשר באו בעזרתם להוצאת הדפוס נכדי
י"ח הגאון הקדוש אא"ז זצוק"ל זי"ע ויתברכו בכל טוב סלה.

אחי הנכבד הנגיד מר **שלום ראבין** מפה ווניצא. וכבוד אחי הנכבד המופלא מר **זאב ראבין**. וגיסי הנכבד היחסן מר **יוסף יונגרליב** בליטין.

דודתי (אחות אבי הרה"ג נ"י) הגבירה הנכבדה מ' **מיכליא** ובניה הנכבדים היקרים מר **זלמן** ומר **מאיר פיטשערסקי** יחיו.

וחתנה האברך הנכבד גזע יחוסים מר **אלכסנדר סענדר אווערבוך** נ"י מליטין.

הגביר הנכבד המופלא מוה"ר **משה זאב זיידים** מברדיטשוב. ואחיו המופלא ומופלג חו"ב בחד"ת כו' מו"ה **דוב בערל** (חתן הרה"ג ר"מ מחמעלניק) ואחיו הנכבד מר **יוסף זיידים** מליטין. ואחיו הנכבד הגביר מו"ה **אליעזר זיידים** מחוואסטוב. בני הרב הג' החסיד ר' **אברהם** ז"ל אבד"ק ליטין (הזכרתיו ביחוסו אפס קצהו בהערתי אות י"ב הנ"ל). חתן זקינינו הגאון ר' **ברוך צבי** ז"ל בן הגאון המחבר. **ברכת יוסף** מיאס ז"ל.

גיסם היקר באנשים המופלא והנכבד גזע היחוס מו"ה **ישראל חיים פישער** (חתן דודי הרה"ג ר' **אברהם** ז"ל הנ"ל) ובניו הנכבדים מר **אברהם** ומר **ברוך** יחי' מליטין.

הגביר האדיר הנכבד ויקר באנשים המופלא מר **חיים דוד לנדא** שי' ברעזישטשוב. קיובי. בן הרה"ג ר' **מענדל** ז"ל בן הגאון החסיד המפורסם ר' **ראובן** זצ"ל (נכד איש האלקים המפורסם קדוש וטוהר ציס"ע רבינו **יהודה ליב** זצ"ל משפאלע הנקרא זקן משפאלע כמפורסם) אבד"ק פאדיטורק (רומיניען) מחבר ספר שם עולם. מהלך הכוכבים. מדה ברורה. דגל מחנה ראובן וכו'. חתן הקדוש אא"ז הגאון **ברכת יוסף** זצ"ל.

בנו הגביר הנכבד המופלא יקר ונשגב מר **אלעזר לנדא** איתן מושבו בטשערנעוויץ (פאדאליען).

האחים הגבירים הנכבדים משכילים ונודעים בשם מר **יוסף ראבין**. מר **ליב ראבין**. מר **משה ראבין**. מקיוב. מר **בעריש ראבין** בזיטאמיר. מר **זלמן ראבין** מב"ד. בני דודי (אחי אבי) הגביר הנכבד המנוח מר **מענדל ראבין** ז"ל מברדיטשוב.

ה' הטוב יברכם וישגא קרנם בזכות אא"ז זי"ע המדבר ומברך באהבה שאירם המוציא לאור תולדות יוסף **אברהם ראבין** בהרה"ג דליטין הנ"ל.

ספר

קול נהי

הספד הגאון הצדיק

מוה"ר רבי **יוסף לנדא** זצללה"ה

אבד"ק יאס

על הס"ק מרוזין זי"ע

יוצא לאור מחדש ע"י יוצ"ח

עיר הקודש ירושלים

תשנ"ז

מ. ברנשטיין
חיד"א 10
בני-ברק
03-6192128

©
כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ ישראל תשנ"ו
Printed in Israel

ספר

קול נהי

והוא מספד רב גדול אשר עשה ואשר קונן כבוד הרב הגאון האמיתי. עטרת הגולה. בוצינא קדישא חסידא ופרישא. כקש"ת מוה' יוסף לנדא נ"י אבר"ק יאם בן הרב הה"ג החסיד וכו' מוה' מנחם מענדיל זללה"ה על פטירת אדומו"ר הרב הצדי הק' והטורה אור עולה איש אלהי רשכבה"ג אור ישראל זצללה"ה מרוזין נבג"מ:

הובא לבית הדפוס ע"י השתדלות בן המחבר האברך מופלג החריף ובקי ירא ושלם מוה' מתתיה לנדא נ"י

וע"י המדפים הרבני הנגיד מוה' משלם הילליר בהמנוח מוה' שמעון ארי' ז"ל

בטשערנאוויץ
בשנת ראשית חכמה יראת ה' לפ"ק

נוסח השער במהדורה הראשונה

אלה דברי בן המחבר

בשבטי ישראל אודיע נאמנה כאשר נודע בשער בת רבים אשר עבודת הקודש בכתפי נשאתי לקיים מילי דאבות ולא היה עלי למשא לעשות חיל להתאמץ ולחקור ולהכין דבר דבור על אופניו ולאחוז מעשה אבות בידי ולהביא למזבח הדפוס. למען יהנו רבים מזיו כבודו. ואת ישרים סודו. להחזיק על ידי. לבל יבוזו זרים יגיעי ויצא שכרי בהפסדי. כי יש תחת ידי מאאמו״ר הגאון המפורסם בוצינא קדישא שיחיה גזירת ארור מג״ר לבל ירים איש את ידו. להדפיס את דבר ההספד הזה עוד הפעם משך ארבעה שנים וגם המדפיס בכלל לבל יעשה עולה ולהדפיס לעצמו יותר מהסך אשר התניתי וכל העובר יפלח חץ כבדו. ולא יחרוך רמיה צידו. והשומע יהיה כזית הודו. ויסך אלהי בעדו. פקודת אאמו״ר שיחי׳ לקרא שם הספר הזה קול נהי כי הוא ר״ת קינה והספד לכבוד הצדיק נשמת **ישראל** וגם כי בתיבת נהי מרומז שם אאמו״ר שיחי׳ כי הוא ר״ת נאום הקטן יוסף. כה יתן השם וכה יוסף להגדיל חסדו אתי שאזכה להוציא לאור חיבוריו ושו״ת אשר השיב לגדולי הדור היקרים והנפלאים. פלפולים חרופים: מתוקים מדבש ונופת צופים אכי״ר. היום יום וא״ו עש״ק יו״ד אדר שני שנת **זכר עולם יהיה צדיק** עם הד׳ תיבות לפ״ק **יאס**.

הקטן **מתתיה לנדא**

קול נהי

ישעיה הנביא קונן הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק. כבר רבו כמו רבו הדיוקים והפירושי׳ בזה הפסוק כמבואר בספרי׳ קדושי׳ והנה כבוד הגאון מהו׳ יונתן זצ״ל בס׳ יע״ד כת׳ בהספד לחמיו ז״ל על הפסוק שאמר ירמי׳ הנביא קראו למקוננת ותבואנה שלחו אל החכמות ותבואנה ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים כו׳ ולמדנה בנותיכם נהי כו׳. כי באמת דבר ההספד ראוי לאיש רחוק כי כל הקרוב קודם מרוב גודל צערו ומרירות לבו לא יכול לדבר דבר ויקצר ההספד להעיר לב השומעים אבל כאשר אחרים מתעוררים ומאוננים יאמרו הקרובים בלבם אם אחרים עושין כך מה נעשה אנחנו אשר בשלנו הרעה הזאת. וקולם כנחש ילך בבכי ובצער גדול ויגדל ההספד מאד ולזאת אמר הנביא קראו למקוננת אחרות ותבואנה וכו׳ ולמדנה בנותיכם נהי כי ע״י הרחוקים גם הקרובים ילמדו נהי ע״ש. והנה גם עלינו נאמר זאת אשר עבר עלינו כוס התרעלה הזאת כי נלקח מאתנו ארון אלהים אשר היה בתוכינו עטרת ראשינו עטרת של כל בני ישראל אדומו״ר הרב הקדוש איש אלהים רשכבה״ג אור **ישראל** זצ״ל אשר מנעורי עד היום הזה הייתי מקורב אליו למאד ומגודל שברון לבב ועצבון רוח אשר כשל כח הסבל כמעט אין באפשרי לפתוח פי ולהספיד. אך לאשר כי רז״ל הזהירו מאד בענין ההספד כידוע לכל יודעי דת ודין. לא אוכל להתאפק. ומה׳ אבקש לסעדינו ולעזרינו שאוכל לעורר גם לב אחרים וישמעו רחוקים ויבואו ויעוררו לבבם ויורידו כנחל דמעה מאין הפוגות על הסתלקות רבינו הצדיק הקדוש הנ״ל אוי לנו כי חטאנו והורם המצנפת והורם העטרה מעלינו וצריכים

אנו לעורר אבל יחיד ולומר דברים המעוררים תשובה ויראת ה' כי זה הוא עיקר ההפד. ונחזור לענינינו בפי' הפסוק הנ"ל.

והנה במדרש רבה פ' אחרי איתא א"ר אבא בר אבינא מפני מה נסמכה פ' מיתת מרים לאפר פרה שכשם שאפר פרה מכפר כך מיתת צדיקים מכפר. א"ר יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשברי לוחות. א"ר חייא בר אבא בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביוה"כ שכשם שיוה"כ מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפר ע"כ. ולהבין תכלית כוונת המדרש דהנה בש"ס ר"ה איתא אולפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת ומשני מתחלה ואמת ואח"כ ורב חסד ע"ש. ועדיין קשה למה הקדים ורב חסד קודם ואמת הא אמת קודם וגם הא הי"ג מדות הם מדות של חסד כידוע ולמה חושב שם ג"כ אמת הא אמת אינו מדת החסד והנרא' דידוע דהעולם נידון אחר רובו כאשר הודיענו הש"י בתורה הקדושה אחרי רבים להטות וא"כ כאשר רוב העולם ח"ו חייבים בדינם ומיעוטא אינם חייבים. שורת הדין נותן שגם הצדיקים יאספו בעון הרשעים כיון שהרשעים הן הם הרוב. אך כבר המליץ טוב בעדינו אאע"ה האף תספה צדיק עם רשע חלילה לך מעשות כדבר הזה כו' והיה כצדיק כרשע כי באמת אף ששורת הדין נותן שגם הצדיקי' ילכדו בעון הרשעי' מ"מ א"ז מדת האמת שהאנשי' אשר הלכו בדרך הטוב והישר ועולה לא נמצא בשפתם גם עליה' יעבור כוס של הרשעי'. ולכן הקב"ה הולך עם הצדיקי' בדרך האמת אשר מורה שלא יגיע עליה' עונש הרשעים אך אם רוב העולם הם צדיקים אזי גם הרשעי' המועטי' ינצלו בזכות הצדיקי'. וזהו הכוונה כי זכר כל הנשכחות לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם כי מתחלה בא לפניו זכר כל המעשים של כל העול' ואז דורש אח"כ מעשה כולם של הרשעי' ושל צדיקי' איזה יותר וכשמעשי הצדיקי' יותר מע"ט של צדיקים מגין על הרשעי' אבל כאשר מעשים של הרשעים הם ח"ו הרוב אזי הוא שופט הרשעים בעצמם והצדיקים בעצמם במדת האמת אשר יורה שהצדיקי' יאריכו ימים על ממלכתם וכאשר הצדיקי' זכו בדין ויצא משפטן לאור והרשעי' נתחייבו בדין נכתבים ונחתמי' לאלתר למיתה אזי הצדיקי' מקבלים על עצמם צרות רבות ורעות מהם מקבלי' עליהם צרות בחייה' ומהם מקבלי' ח"ו שיאספו

בעון הרשעי׳ בכדי להגין על כלות ישראל אשר רוב העולם נתחייבו מיתה ח״ו.

כאשר ראינו בחוש אשר אדומו״ר הקדוש זצ״ל נבג״מ גם בחייו קיבל ע״ע צרות רבות להיו׳ אסור בכבלי ברזל בחומה גבוהה דלתיים ובריח לבל יוכל צאת החוצה ועוד שאר צרות וטלטולי׳ רבים והכל היה רק למען טובת ישראל כאשר אמר בפיו הק׳ והטהור אם יהיו זאת על חטאי׳ שלו בודאי זכות אבותיו הקדושים והטהורי׳ נ״ע זי״ע עמדו לו לבל יבא עליו הרע׳ הגדול׳ הזאת אך הכל היא לטובת ישראל ולזאת גם אבותיו עמדו מנגד כי גם המה אבו בזאת להיות למגין ולמחס׳ לישראל עכ״ד הקדושי׳. ולכן כאשר הצדיק מקבל ע״ע הרעות האלה אזי הוא מביא חסד על הדור כי ע״י הרעות שקבלו על עצמם ינצלו הרשעי׳ מהדין הרע אשר נכתב ונחתם עליה׳. (ובזה מתורץ מה שנדחקו התו׳ בר״ה דט״ז ע״ב ד״ה ונחתמי׳ בהא דאמרי׳ ג׳ ספרים נפתחו בר״ה רשעי׳ גמורים נכתבי׳ ונחתמי׳ לאלתר למיתה צדיקי׳ גמורים נכתבי׳ ונחתמים לאלתר לחיים דהא כמה רשעים חיים ומאריכי׳ כמה שנים וכמה מתים בנעורם והודחקו התו׳ שהכוונה הוא על עוה״ב ומיושב בזה).

וזהו כוונת הש״ס מתחלה ואמת היינו שמתחלה הוא דן את הצדיקים שיצדקו בדינם ויצאו זכאים כי כן הוא מורה מדת האמת וכאשר ע״י מדת אמת יצאו הצדיקים זכאים בדינם אזי אח״כ ורב חסד היינו רב הוא הצדיק הוא מביא חסד על הדור אשר נתחייבו בדינם. וכן היא הכוונה ורב חסד שהצדיק שמביא חסד על הדור איך יוכל להגין על הדור הא שורת הדין נותן שגם הצדיק ילכד במצודת הרשע דהעולם נדון אחר רובו ולמה ורב חסד. הוא רק משום ואמת היינו שמתחלה דן הקב״ה במדת האמת אשר מורה שלא יהיה מקרה א׳ לצדיק ולרשע ולכן היה באפשרי שיהיה אח״כ ורב חסד וכנ״ל. ולכן מיושב הקושיא הנ״ל כי גם במדת האמת יש חסד במה שהצדיק נדון בעצמו ולא אחר הרוב:

ובזה יומתק פירוש הפסוק ויאמר ה׳ אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. דלפי טוב הלשון הול״ל אל תוסף עוד דבר אלי וגם תיבת עוד לכאורה אך למותר אך המכוון הוא

כן כי ארז״ל דפטירת משה במדבר היה כדי שלעתיד לבא בזכותו יוכל להכניס גם מתי מדבר לארץ ישראל. אך משה רבינו ע״ה מצד רוב ענותנותו ומצד רוב גודל אהבת א״י לא רצה שיסתלק שם ושיכניס עמו מתי מדבר והי׳ אומר להקב״ה שיש צדיקים גדולים ממנו אשר הם בזכותם יוכלו להכניס מתי מדבר לא״י. ולזה השיבו הקב״ה רב לך כי אתה הוא גדול וצדיק הדור וצריך אתה לכך. אל תוסף דבר אלי **עוד** בדבר הזה היינו **שיש עוד** צדיקים שיוכלו להיות בדבר הזה להכניס מתי מדבר כי רק אתה תוכל זאת ולא זולתך: והבן.

והנה כאשר כתבנו לעיל שהצדיקים מקבלים ע״ע כמה צרות רבות ורעות ומהם גם מקבלים ע״ע מיתה בעון הרשעים א״כ מאד טוב דבר הזה לפני הרשעים אשר נטמאו בעונם ובשרירות לבם אשר מיתת הצדיקים מטהרם מטומאתם ומרשעתם. אך אף כי לפניהם טוב הדבר מאד אולם להאנשים אשר היו מקורבים להצדיק בחייו והצדיק היה משפיע עליהם רוח טהרה ויראת שמים כאילן המוציא פירותיו וכאשר נפסק המעיין מקור מים חיים ויבש מקורו ונקצץ האילן אשר שתול ממקום קדוש צריך הפרי שמירה מאד שלא תקלקל ח״ו כי בעוד האילן קיים והיה להפרי יניקה מהאילן לא נרקב וכעת בקל שיתקלקל הפרי עבור כי אין להפרי ממי לינוק ומאד רע הדבר הזה לפני האנשים הנחשבים כפרי וכנ״ל. ולכן השווה ר״א מיתת הצדיקים לפרה אדומה כי לפי האמור מיתתם הוא ממש כפרה אדומה שמטהרת טמאים ומטמא טהורים כן מיתת צדיקים מטהר להרשעים הטמאים ברשעתם ולאותן האנשים אשר השיגו תמיד רוח טהרה ע״י התקרבם להצדיק כעת רע עליהם הדבר מאד כי נפסק מקורם וצריכים שמירה שלא יקלקל רוח טהרתם.

והנה רז״ל אמרו בברכות שלשה משמרות הוי הלילה. ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. ויש לפרש שקאי על עת פטירת הצדיק דאמרז״ל (בר״ה דף ה׳) ששקולה מיתת הצדיקים כשריפת בית אלהינו (ומ״ש במד״ר בפסוק טומאתה בשוליה ששקולה יותר מחורבן ביהמ״ק יש בזה א״ד) ועיין בזוהר פקודי שיש מלאך א׳

הממונה על ששה מאות ריבוא מלאכים ומערב דמעות של חורבן בהמ״ק עם דמעות שמורידין על פטירת הצדיק ע״ש. וא״ז בעל מג״ע פ׳ וירא כתב טעם הדבר לפי שבהמ״ק וצדיקים שניהם הם ממושכנים על ענין עונו׳ ישראל ח״ו. וזהו כוונת הפסוק הן אראלי׳ צעקו חוצה היא על שתי בתי מקדשו׳ כי ביהמ״ק נקרא אריאל כמו שארז״ל בש״ס במס׳ מדות דף ז׳. ועיין ברמב״ם פ״ד מה׳ בית הבחירה ה״ט טעם הדבר ע״ש ומלאכי שלום היינו אותן הכיתות שאומרים בעת פטירת הצדיק יבא שלום כמו שהבאתי לעיל מש״ס כתובות הנ״ל. מר יבכיון והיינו מ״ש והחשכתי לארץ ביום אור והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר.

ואמרו רז״ל כי נח נפשיה דר׳ פדת קוננו עליו קשה היום לישראל כביאת השמש בצהרים כי הפסוק והבאתי השמש בצהרים קאי על מיתת יאשיהו כידוע והינו כי גברו העונות עד שהחושך כסה ארץ ושלח חושך ויחשיך ויהי חושך אפילה בכל הארץ אך השמש במקומה נהורה עמה שריה מלאה זיו ומפיקה נוגה. ממש כמו כן הצדיק אבד רק לדורו אבל הוא בעצמו שואף וזורח ושב אל מקומו ולכן נמשל פטירת הצדיק ללילה ובפרט אדומו״ר הקדוש והטהור אור **ישראל** זצלל״ה ודאי עליו נאמר ושמתיה כאבל יחיד היינו יחיד המיוחד בדורו ואחריתה כיום מר היינו שגם באחרית הימים אין זה כאבל ודאגה ישנה כ״א ממש כיום פטירתו המר כי לא תשכח לעד. וזהו כוונת רז״ל דשלשה משמורות הוי הלילה היינו פטירת הצדיק ראשונה חמור נועד היינו תאות החומריות כי הצדיק ע״י שהוצק חן בשפתיו בדברי מוסר שח״ו להרבות בתענוגים בחול וח״ו לעשות כל יומיא כחגים וח״ו לא יתן עיניו בנשים ושיכרות ברית לעינו ובל יתן לנשים חילו ולקדש עצמו אפילו במותר לו והצורה מתגבר על החומר. ובהעדר הצדיק נתעורר תאות החומריות לרדוף אחר תענוגים וחמדי הזמן ואחרי המותרות ועי״ז ממש נהפך עץ הדעת מטוב לרע ח״ו. ושני׳ כלבים צועקים היינו כי בהיות הצדיק בחיים חיותו בזה העולם בזכות מעשיו הטובים היה סוכר את פי המקטריגים על ישראל אשר הן הם הס״א קליפת כלב כידוע ואחר פטירת הצדיק ח״ו מתעוררים לקטרג לבלי ליתן מקום ח״ו לתפלת ישראל לעלות

למרום והן הם להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיי׳. ושלישית תינוק יונק משדי אמו היינו שח״ו נעדר הבטחון מלבטוח בהש״י המטריפו לחם חקו ועל כל מוצא פי ה׳ יחיה אדם ושהש״י הוא עילות העילות וסיבות הסיבות לתת לכל איש די מחסורו כ״א שם בשר זרועו ובטח באדם כתינוק היונק אשר מובטח בשדי אמו וכאשה המספרת עם בעלה ושמה בו בטחונה על עסקי מזונותיה ותכשיטיה. וה׳ יסיר מאתנו לב האבן ונדעה נרדפה לדעת את ה׳ כשחר נכון. ולמחות באבן הטועים בני קרח הנורא בעלי שטנה ולהסכר פי דוברי שקר הדוברות עלינו עתק. ולבטוח בה׳ עדי עד.

[והשם של בטחו״ן הוא ע״ד גי׳ אכטד״מ אותיות שלפני שם אלהי׳ והיינו כי במדריגת הבטחון יש מי שנכון לבו בטוח בה׳ עד שיחשב אצלו כמובן ומזומן לפניו. ויש מי שבוטח שבודאי יעזור לו הש״י אבל לא יחשב אצלו כמוכן לפניו והנה האותיות שאחר שם אלהים הם במוכ״ן וידוע שאחוריי׳ הם בחי׳ דין אמנם נראה שמי שזוכה למדריגת בטחון הא׳ שממש אצלו במוכ״ן ומזומן לפניו אזי הוא ממתיק בחי׳ דין לבחי׳ חסד הנקרא פני אלהי׳: וזהו הכוונה בטחו בה׳ עדי ע״ד כי השם הוי״ה הוא הי׳ הוה ויהי׳ כמבואר בש״ע ועין תי״ט בסוכה פ״ד והכוונה שהכל הוא בזמן א׳ היה הוה ויהיה וזה היא למעלה מן הטבע ומי שבוטח בה׳ הרי הוא דבוק בהיה הוה ויהיה בזמן א׳ וא״כ הכל במוכן ומזומן לפניו. והבן. וזהו הכוונה ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך היינו שכבר השיגוך כי תשמע בקול ה׳ היינו כי השם היה הוה ויהיה הכל בזמן א׳: אכי״ר].

והגם שנתן לב לחזור תרומת מדותיו הטובים והנעימים והאור תורתו אשר היה שואף וזורח בכל עידן ועידן אעפ״כ לא נעלה לשברונינו ולדאבון נפשינו תרופה כי אמרו רז״ל בשבת פרק במה בהמה אמרו מה״ש לפני הקב״ה למה קנסת מיתה על אדה״ר אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה ואין מובן הלשון של מצוה קלה וביאור הדבר בס׳ בינה לעיתים דרוש ע״ר. כי הש״י לא היה לו לצוות רק ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ומזה היה נשמע ממילא שמשאר אילנות מותר רק שהכוונה לעבור על עץ הדעת בעשה ולא תעשה כמו כל צפור טהורה תאכלו וזה אשר

לא תאכל שנכתב ההיתר להטהורים כדי שיהיה על טמאים עוד איסור עשה היינו לאו הבא מכלל עשה והנה כל הדברים אשר הם יותר קרובים לשרשם יתחזק כחם וכמ״ש בחסיד שהיה גונח מלבו שאמרו הרופאים שאין לו תקנה עד שיניק חלב רותח והביאו לו עז וקשרוה בכרעי המטה. (עיין בבא קמא פרק מרובה) ולכן אמר מכל עץ הגן אכל תאכל היינו להורות דלאו הבא מכלל עשה הוא העץ הדעת הן לאכול הפרי מגוף העץ שהוא שורש פורה ראש ולענה להחטיאו והן לתלוש הפרי ולאכול הגם שכבר נפסקה משרשה ואין בכחה להחטיאו כ״כ מכל מקום אסורה אמנם אם יאכל הפרי מגוף העץ הוא בלאו ולכן נאמר בזה לא תאכל ממנו וכתיב ותקח מפריו ותאכל והיינו שתלשה מהעץ ולכן לא עברו על לאו רק על עשה ולכן נקרא מצוה קלה ע״ש.

הכלל העולה כי כל הדברים הקרובים אל מקור מחצבתם הן המה כעודם באיבם לא יקטף והצינור מהשורש מוריק ומשפיע להם ולכן כל זמן שהצדיק בחיים חיותו ומפיו אנו חיין וכליותיו נובעות כשתי מעיינות מקור נאמן לא כזבו מימיו הנאמנים ופה אל פה מדבר עמנו נתמלאו כל רמ״ח אברינו ושס״ה גידנו במאור תורתו ויראתו וכל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים דברים היוצאים מן הלב ונכנסים ללב כי על כן ידע חנותינו ויהי לנו לעינים. אמנם כעת אשר נתרחקנו ממקור שרשינו העולם חושך כיומו של יאשיהו אשר בא השמש בצהרים כי נשארנו כאלה וכאלון אשר בשלכת בארץ נגב ציה וגם חום כנפל אשת בל חזו שמש מליהנות ממאור תורתו וקדושתו ולכן רע ומר לנו הדבר הזה מאד. אי לזאת נלכה ונבקשה את השי״ת שיערה עלינו רוח קדושה וטהורה כדי שנוכל לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם:

והרב יודן אמר למה נסמכה מיתתו של אהרן לשבירת הלוחות לומר לך שהיה קשה לפני הקב״ה מיתתו של אהרן כשבירת הלוחות. דהנה להבין הפסוק (שמות ב׳) וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים יש לפרש שהכוונה היא כן דידוע דמתפעלים מן הראיה יותר מן השמיעה כי הרגשת כח המתעורר הן לטוב והן להיפוך ח״ו יתעורר בראית הדבר יותר מהשמיעה כי אף שהשמיעה ברור ואמת לאמיתתו באין שום ספק אעפ״כ יתעורר

יותר כאשר עיניו יחזו וכאשר נאמר במצות ציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכן בקשת כתיב והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם. ופירשו רז"ל כשתבא מדה"ד לקטרג אני רואה את האות ונזכר כי אף שבאמת הקב"ה בעצמו יודע השבועה אעפ"כ על ידי הראיה יתעורר יותר כביכול ולכן כתיב וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל ודרשת רז"ל ידועה ולהנ"ל הא דכתיב לראות הוא כדי לדונם ביד חזקה ובחמה שפוכה המתפעלת מהראיה יותר ויותר מחרון אף המתפעל מהידיעה לבד. וזהו ג"כ כוונת הפסוק גבי אנשי סדום ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה פי' שהשי"ת אמר שירד לראות אם עשו כצעקה של מדינה הבאה אליו אזי כלה כי ע"י הראיה יתפעל כביכול חרון אפו עברה וזעם לעשות כלה ונחרצה בלתי השאיר שריד ופליט יותר ויותר משהיה דן אותם מההתפעלות החרון אף ע"י ידיעה לבד. ואם לא עשו כצעקת מדינה אדע"ה היינו שלא אדונם על מעשיהם הרעים כ"א כהתפעלות הידיעה שהיא עונש קל יותר מעונש שע"י הראיה ומטעם זה יתכן מה שברדת משה מן ההר וירא את העגל ומחולות שיבר את הלוחות כי על ידי הראיה עלה עשן באפו והטיב חרה לו עד אשר שברם אבל בעודו במקום הגם שהשי"ת הודיע לו כי סרו מהר מן הדרך עשו להם עגל מסכה אף על פי כן לא נתפעל כ"כ על ידי אמירת השם יתברך אף שידע שודאי כנים הדברים כמו שנתפעל בראות עיניו ולכן הביא בידו את הלוחות. ואולי זהו הכוונה לך רד כי שחת עמך כי אף שגם בהיותו בשמים ידע מזה אעפ"כ כשתרד ותראה בעצמך תתפעל יותר:

ובזה יש לפרש הפסוק ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו כי ידעתי את מכאוביו. כי כבר הרגישו כל המפרשים למה נענשו המצרים הלא אדרבה הן המה היו שלוחים למקום אשר אמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ואף כי באמת מהראוי שיגיע להם עונש על אשר הם בעצמם בחרו ברע לענות אותנו כי הלא כמה שלוחים לפניו. אף גם זאת מהראוי להקל מהם העונש לבל לעשות בהם כלה ונחרצה כי הלא ע"י נתקיים מאמר ה'. והנה כאשר רצה השי"ת לפדות את ישראל אז היה כביכול בחי' ראיה כי על ידי הראיה נתעורר מדת הרחמנות

יותר ויותר וזה היה רק לענין להציל את ישראל אבל לענין עונש המצרים מה שענו בישראל לא היה כהתעוררות הראיה הידיעה כי הלא ע״י נתקיים דבר חוק ומשפט של השי״ת כי אם כהתעוררות ע״י השמיעה. ולזה אמר ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים היינו הענוי והצער של ישראל ראה ראיתי ולכן נתעורר יותר מדת הרחמנות ואת זעקתם שמעתי מפני נוגשיו היינו מה שצועקים הישראל מפני נגישת המצרים וראוי לעונשם על זה. זהו רק שמעתי ולא כהתעוררות הראיה כי ידעתי את מכאוביו היינו המצרים המכאיבים לישראל הוא רק ידעתי ולא אענשם כהתפעלות הראיה ומטעם הנ״ל מה שאין כן אחר כך כאשר הוקשו ערפם אז חיזק ה׳ את לבם ונענשו כמו בראיה. וזהו כוונת הפסוק וי׳׳א אלהים את ב״י וידע אלהים שצרות ישראל היה בראיה דע״י הראיה נתעורר יותר מדת הרחמים וידע אלהים לענין עונש המצרים הי׳ רק כהתפעלות הידיעה ולא כראיה והבן.

וזהו כוונת רבי יודן שאמר שהיה קשה מיתתו של אהרן כשברי לוחות כי כבר דברנו דמיתת הצדיק היא רק בעון הדור כי כל זמן שהעונות הם אצל השם יתברך רק כידיעה לבד אזי אין העונש חמור כל כך אך כאשר השי״ת רואה ח״ו את העונות אזי נתגדל העונש מאד ובחי׳ הראיה כביכול גורם מיתת הצדיק כי על ידי רוב גודל העונש נזדקק הצדיק לקבל על עצמו מיתה בעון הדור ולכן דומה ממש לשברי לוחות כמו שגרם של שברי לוחות היה ע״י התפעלות הראיה וכאמור לעיל כן גם מיתת צדיקים הוא רק ע״י גודל העונש אשר נתעורר ע״י הראיה וכנ״ל:

והרב חייא בר אבא אמר למה נסמכה מיתת בני אהרן ליוה״כ שכשם שיוה״כ מכפר כן מיתת צדיקים מכפר. ביאור הדבר כי דוד המלך ע״ה אמר ידעתי ה׳ כי צדק משפטיך ואמונה עניתני יהי נא חסדך לנחמני כאמרתך לעבדך ויש לפרש הפסוקים על פי משל דאיתא ביבמות ד׳ ק״ה רבה ואביי מדבית עלי קאתי רבה דעסיק בתורה חי ארבעין שנין אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים חי שיתין שנין ע״כ. והקשו התוספת מהא דאיתא בסנהדרין דף צ״ח אמר רבה ייתי ולא אחמיני׳ [פירש יבא משיח אחר פטירתו] כי היה ירא מאד מחבלו של משיח ואמר לו אביי הא

אמר ר״א לתלמידיו מה יעשה האדם וינצל מחבלי משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא ג״ח והשיבו שמא יגרום החטא כמו שיעקב היה ירא שמא יגרום החטא וא״כ הרי דגם רבה עסק בתורה ובגמילות חסדים והוצרכו התוס׳ לחלק שלא עסק בג״ח כ״כ שינצל מגזרת בני עלי אבל שינצל מחבלי משיח היה בידו. ע״ש. אמנם יש לתרץ בדרך אחר דבכריתות דף ז׳ מבואר דמי שאמר על החטאת שלו שתקרב ולא תכפר אין מכפרת וע״ש שצריך להביא חטאת אחר וכן מי שאמר דאין יוה״כ מכפר אי הדר ביה לבתר יוה״כ בעי לאתויי אשם תלוי והאשם תלוי שהקריב קודם יום הכיפורים אין מועיל לו כלל וכ״פ הרמב״ם פ״ג מהלכות שגגות הלכה י׳ שהמביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין אע״פ שקרבו כמצותו לא נתכפר לו וכן הוא לענין יום הכיפורים ע״ש וכן כתב הרמ״א באו״ח סוף סימן תר״ז שיוה״כ אין מכפר רק על השבים ומאמינים בכפרתו ע״ש.

הכלל שהגם שעושה מה שמכפר לו על פי התורה אם אינו מאמין שמכפר ומחשב בלבו שאין מועיל אינו מכפר וכלא יחשב ולא עשה ולא כלום. וזהו כוונת הפסוק כל מצותיך אמונה היינו שכל המצות תלוין באמונה פירש זולת מה שמאמין בבורא שמים וארץ צריך להאמין בגוף המצוה שהיא מסוגלת לזה כדומה קרבנות לכפר כיבוד אב ואם ושילוח הקן לאריכות ימים וכשמאמין בזה הדבר אזי עשיית המצוה תוסיף תת כחה לפעול בו דבר הסגולייי המסוגלת לו והוא מאמר רז״ל דע מה למעלה ממך שכל ההתעוררות מלמעל׳ הן השפעות שפע ברכה והן כו׳ הכל הוא ממך כמו שאתה מאמין כן הוא ההשפעה מלמעלה אם נכון לבו בטוח בה׳ נשפע עליו מלמעלה רב טוב ואם בלבו סר מה׳ מבטחו ושם בשר זרועו וחושב שכחו ועוצם ידו עשה לו את החיל ומרבה נכסים מרבה דאגה פן ואולי לא יחיל חילו ולא יצליח את דרכיו ועליו כתיב פחד פחדתי ויאתני ואשר יגורתי יבא לי וחוסר תביאנו ולא יחיל טובו. וזהו כוונת הפסוק וירא יעקב מאד ויצר לו היינו כיון שירא מפני עשו היה צר לו מאד פן ח״ו יגרום היראה שיבא עשו והכני אם על בנים היינו שמזה עצמו שאני ירא אותו נרתעתי לאחורי פן ח״ו זה עצמו יגרום שיבא והכני אם על בנים והבן:

והנה ידוע הפלוגתא שבין אביי לרבה על הפסוק לכן נשבעתי לבני עלי אם נתכפר עון בני עלי בזבח ומנחה עד עולם ורבה דרש בזבח ומנחה אינו נתכפר אבל מתכפר בדברי תורה ואביי אמר בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר היא בגמילות חסדים עד כאן. והנה הא דסבירא ליה לאביי דמתכפר היא בגמילות חסדים היינו שגם בג״ח מתכפר וכל שכן בדברי תורה כי תלמוד תורה כנגד כולם ורבה סבירא ליה דאינו מתכפר רק בדרי תורה אבל גמילות חסדים אינו מועיל לכפר עון בני עלי.

ומעתה מיושב קושית התוספות לנכון דאמת הוא דרבה עסיק גם בגמילות חסדים ולכן היה מועיל לו ההתעסקות בתורה ובגמילות חסדים להנצל מחבלו של משיח כי בזה האמין רבה גם כן למה שאמר ר״א העוסק בתורה ובגמילות חסדים ניצל מחבלי משיח אך לענין שיהיה מועיל הגמילות חסדים שלו לכפר לו על עון בני עלי לא היה יכול להועיל לו כיון שוא עצמו לא דרש כאביי שיתכפר עון בני עלי בגמילות חסדים כי אם שמתכפר בדברי תורה ומכיון שנקט בלבו שלא כדדריש אביי שוב אף אם האמת כאביי שעון בני עלי מתכפר גם בגמילות חסדים מכל מקום לגבי רבה היה ללא הועיל כלל כיון דהוא לא סבירא ליה כאביי שגמילות חסדים מכפר והוא ליה למימר כזה שאין מאמין בכפרת חטאת ויום הכיפורים שאין מתכפר לו והגם שח״ו דרבה לא היה לו שום נדנוד חטא כלל בזה שלא האמין שגמילות חסדים מכפר כי אם שמדעתו הכריע לסבור כן מכל מקום כיון שסבירא ליה כן לא היה באפשרי שגמ״ח יכפר עליו. ומיושב קושית התוספת:

והנה ידוע דביי היה יתום מאב ואם ולכן היה נקרא אביי על שם ר״ת של הפסוק אשר בך ירוחם יתום ורבה בר נחמני גדלו ולכן נקרא בש״ס כמה פעמים נחמני על שם אביו של רבה וכמ״ש רש״י בגיטין דף ל״ד גבי הא דהלכה כנחמני: וזהו מאמר נעים זמירות ישראל ברוח קדשו ידעתי ה׳ כי צדק משפטך ואמונה עניתני היינו ידעתי מה שאתה נותן שכר בעד המצוה כדומה אריכות ימים או שאר תשלום גמול הוא משפט צדק ואמונה עניתני שהגם שעשה המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה ומגיע לו תשלום גמול מכל מקום אינו נענה מן השמים בקבלת השכר כי אם כשמאמין

שזה הגמול מגיע לו בעד עשיית מצוה זו. והנה הרא״ש פרק המדיר נסתפק אם הלכה כאביי ורבא נגד רבה דהגם דהלכתא כבתראי מאביי ורבא ואילך י״ל דאין זה נגד רבם רבה וגם יש פוסקים כתבו שזהו מאביי ורבא ואילך אבל הם עצמם אינם בכלל זה. ועיין תוספות ע״ז דף נ״ט דלית הלכתא כר״פ נגד רבא אף שהיה בתרא נגדו משום דרבא רבו היה ע״ש ויש בזה א״ד. ולכן התפלל דוד על אביי שיאריך ימים ואמר יהי נא חסדך לנחמני היינו לאביי שהיה נקרא נחמני יהיה מועיל לו הגמ״ח שעשה כאמרתך לעבדך כמו שאביי עצמו דרש ואמר שגמילות חסדים מועיל גם לכפר עון בני עלי כן יהי׳ רצונך ה׳:

ועיין בבעל הטורים פ׳ תצוה המסורה ונשמע ג׳. ונשמע קולו. אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע. ונשמע פתגם המלך כי רבה היא. ואמר רבה מקרא מגילה ות״ת מקרא מגילה עדיף מקרא מגילה ועבודה ממ״ג עדיף. והיינו אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע היינו ת״ת ונשמע קולו היינו עבודה ונשמע פתגם המלך היינו ממ״ג. וסמיך כי רב״ה היא אלמא דעדיף טפי וגם רבה קאמר לה ע״ש:

הדור אתם ראו רוב גודל טובת השפעת שפע ברכה והצלחה הבא רק ע״י האמונה וכמאמר רז״ל בא חבקוק והעמידם על אחת וצדיק באמונתו יחיה לזאת מעומס ומוטל עלינו להאמין שכל מצוה ומצוה יש לה דבר סגוליי לטוב לנו וזולת תיקון העולמות ויחודיהם בעשיית המצות ושמו יתברך והקב״ה כביכול מתפאר ומשבח ונהנה שאמר ונעשה רצונו כמאמר הכתוב ישראל אשר בך יתפאר וצריכים להאמין שכל מצוה ומצוה מוריק ומשפיע עלינו דבר טוב והגם שאין מהראוי לכוין בעשיית המצוה בשביל לקבל התשלום גמול כאשר הזהירו רז״ל אל תהי כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס כי אם שצריך לעשות הדברים רק לשם שמים לעשות נחת רוח ליוצרינו ובוראינו ובפרט להבאים בסוד ה׳ מוסיפים כח למעלה וכל העבודה צורך גבוה וכמאמר הכוב תנו עוז לאלהים ועיין ברש״י סוטה דף ל״ח וז״ל ושמו את שמי על בני ישראל תלה הכתוב הדבר בהם בהכהנים להיות ברכה זו שימת שמו על עמו ולא עשאה צורך ישראל אלא צורך מקום ע״ש מכל מקום צריך להאמין שע״י עשיית המצוה ממילא ישפע

עליו כל טוב רק שאין לכוין העשייה לקבל התשלום גמול כי מי שמכוין איזה דבר לגרמיה היא משכא דחויא ואינו בשלימות.

ועיין במדרש רבה פ׳ וירא ופרשה פקודי דהקב״ה מראה לצדיקים עד שהן בעולם הזה מתן שכרן מה שהוא עתיד ליתן להם לעולם הבא כד דמיך רבי אבוהו אחזי ליה תלת עשר נהרי אפרסמון אמר אלין דמן א״ל דידך אמר אלין דאבוהו ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את ה׳ ופעלתי את אלהי. והדבר תמוה איך יתכן שרבי אבוהו לא יאמין במתן שכר עד שאמר לריק יגעתי. והכוונה נראה דהנה רבי אבוהו היה קרוב למלכות כמבואר בכתובות דף י״ז וביבמות פ״י וכבוד גדול היה לו מהקיסר רבה דעמא ומדברנא דאומתיה והיה עשיר גדול (עיין שבת דף קי״ט) והגם שאמרו עליו במ״ר קהלת ירא אלהים יצא את כולם כגון רבי אבוהו שהיה בקי במקרא ומשנה והיה מנצח למינים מכל מקום היה עניו גדול כמבור בסוטה פא״נ גבי הא דדרש רבי אבוהו הגדה ורחבא שמעתתא ומחמת גודל ענותנותו לא החזיק את עצמו שתורתו ועבודתו היא לשם שמים כי אם שהן הם לגרמיה על מנת לקבל פרס כי הוא מדרך ענוים וכמ״ש בספרים הקדושים בגדול החל ובקטן כלה שכל שגדול בעבודה מחזיק את עצמו שעדיין לא גמר שום עבודה רק שעומד בהתחלה של עבודה. וקטן בעבודה נראה בעיניו שכלה כל העבודה עד גמירא ומכיון שר׳ אבוהו היה לו עושר וכבוד וכנ״ל היה מחזיק את עצמו מגודל ענותנותו שהוא מאותן שנאמר בהם ומשמאלה [היינו על מנת לבל פרס] עושר וכבוד.

וזהו הכוונה כד דמיך כשראה שכרו הגדול מה שמתוקן לו לעולם הבא אמר אני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבעל כליתי כחי הינו שעבודתי היה על מנת לקבל פרס ולכן כל יגיעי וכחי היה רק לשכר עולם הזה שהוא הבל וריק כיון שעבודתו היה על מנת לקבל פרס וכמ״ש הרמב״ן פרשה אחרי וז״ל דע כי חיי האדם במצות הוא כפי הכנתו להם כי העושה המצות ע״מ לקבל פרס יחיה בהם ימים רבים עושר וכבוד והעוסקים במצות מאהבה כדין וכראוי יזכו בעולם הזה לחיים טובים כמנהגו של עולם ובעולם הבא זכות שלימה שם ע״ש באריכות דבריו הקדושים כי

נעמו וכל ימי חייו של רבי אבוהו מגודל ענותנותו חשב שהיא מכת הא׳ אך כשראה גודל שכרו לעולם הבא אז ראה והבין שהוא מכת העובדים מאהבה ואמר משפטי את ה׳ ופעלתי את אלהי היינו שהשכר הוא למעלה עם ה׳ בעולם הבא והא דהיה לו גם בעולם הזה עושר וכבוד היא כדכתיב אורך ימים בימינה היינו מי שעוסק לשמה וארז״ל דכ״ש שיש להם עושר וכבוד.

וטעם הדבר הוא כנ״ל דמי שעוסק לשמה מוחזק בעיניו שעוסק שלא לשמה כי כל מה שזכה להשיג יותר יותר נחשב אצלו ללא כלום ותולה הדבר בחסרונו שלא עסק לשמה וזה מביא לו להוסיף תשוקתו בתורה לשמה ואם כן מוכרח השי״ת כביכול ליתן לו עושר וכבוד ועל ידי זה יוסיף עוד שנית ידו להיות מטפס ועולה לעלות בהר ה׳ ולקום במקום קדשו לש״ש וכל אשר יוסיף אומץ לעסוק בתורה לשמה מוסיפים לו מן השמים יותר ויותר עושר וכבוד למען יסבור יותר שכל תורתו ועבודתו היה שלא לשמה והוא דבר שאין לו סוף. ולזה רמזו רז״ל במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה שם אתה מוצא ענותנותו והיינו מי שזכה שהקדוש ב״ה נשאו וגדלו למעלה ראש מזה הגדולה הוא נעשה עניו מאד כי הגדולה מורה שלא עסק לשמה.

ומצינו ומצינו בחולין דף פ״ט שדרשו רז״ל על פסוק לא מרבכם מכל העמים חשק ה׳ בכם אמר הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם שאפילו שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמיכם נתתי גדולה לאברהם אמר ואנכי עפר ואפר למשה ואהרן אמרו ונחנו מה לדוד אמר ואנכי תולעת. אבל באומות נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה. פרעה אמר מי ה׳. חירם מלך צור אמר מושב אלהים ישבתי ע״ש. וכזאת ממש ראו עינינו באדמו״ר אור **ישראל** זצלה״ה שכל מה שהיה הולך וגדול עד כי גדל מאד בגדולה רבה ועצומה יותר ויותר הוסיף אומץ בעבודה ובעניוות גדול ועליו אמרו רז״ל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו׳ ומלבשתו ענוה והיינו שכיון שלמד תורה לשמה משפיע לו השם יתברך הרבה עושר וכבוד כדי שיוכל להלביש ענוה.

ובזה יש להמתיק כוונת התוספות במס׳ שבת דף פ״ז דאמרינן שם יום אחד הוסיף משה מדעתו והסכים הקב״ה עמו

ואמרינן מאי דרש וקדשתם היום ומחר היום כמחר מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו שמע מינה תרי יומא לבר מהאידנא ע״כ. וכתבו התו׳ היום כמחר אין זה דרשה גמורה אלא משמע דהיום ממש דאי לאו הכי אין זה מדעתו ע״כ. ולכאורה אין דבריהם בנותן טעם ולהנ״ל יש לומר דהא איבעי שם בגמרא ש״ז של ישראל במעי כותית מאי [אי מסרחת בג״י] ישראל דדאיגי במצות חביל גופייהו ופירש״י חרדים בדבר ומתוך דאגה מתחממים כדכתיב חם לבי בקרבי ע״כ [ובזה יש ליתן טעם מה שאוכלים חלב בשבועות כי ר״ת של חם לבי בקרבי הוא חלב] א״ד כיון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו ע״כ. ואם כן אנו רואים דמי שיותר דאיג במצות נתקלקל הש״ז יותר במהרה: והנה איתא שם במשנה מנין לפולטות ש״ז ביום ג׳ שמטמאה שנאמר היו נכונים לשלשת ימים דהקפיד הכתוב על טומאת ש״ז ולכן הוכרח להמתין ג׳ ימים כדי שלא תפלוט בתוך ג׳: והנה כפי מה שאמר הקב״ה למשה לך אל העם וקדשתם היה ביד משה לקדשם בהכנה דרבה להיותם חרידים בדבר ה׳ לקבלת התורה שיתקלקל הש״ז בשני ימים ע״י הקדושה שיקדשם ואם כן באמת היה כוונת הקב״ה היום ומחר ממש כי על ידי הקדושה שיקדשם משה יתקלקל הש״ז בהיום ומחר ממש: אך משה לגודל ענותנותו שהיה עניו מכל אדם לא עלה כלל דבר זה על לבו וסבר שאי אפשר לו לגרום זה כי אם בג׳ ימים כמו שאר כל אדם ולכן הצטרך לדרוש היום כמחר והוסיף עוד יום א׳ כדי שיהיה ג׳ ימים והיינו הוסיף יום אחד מדעתו כפי דעתו שהיה עניו כן הוא כוונת התוס׳ ולכן כיון שעשה זאת מחמת ענותנותו הסכים הקדוש ברוך הוא על ידו ולא שריא שכינה עד צפרא דשבתא כדי להחזיק ענותנותו ובדרך שאדם רוצה לילך לטוב מוליכין אותו. ובזה מיושב קושית המג״א סימן תצ״ד שהקשה איך אומרים בשבועות יום מתן תורתינו הא קיימא לן כר״י דבז׳ בסיון ניתנה תורה ולדידן לעולם שבועות בוא״ו בסיון ולהנ״ל ניחא דבשעת מתן תורה הוא דהוצרך הקב״ה להסכים לדרש של משה ומטעם הנ״ל אבל עיקר אנו הולכין אחר מחשבתו של הקב״ה ליתן בוא״ו בסיון: והבן היטיב:

ולכן צריך להאמין מאד בכל דבר מצוה שהוא מוריק ומשפיע אך טוב סלה ורק לבל לכוין לגרמיה כלל וכלל ח״ו ונקודה

הזאת נוקב ויורד עד התהום שכל מה שיותר אינו מכוין לגרמיה העבודה יותר גדולה מאד: ולכן אר״ח בר אבא שלכן נסמכה מיתת בני אהרן ליום הכיפורים שכשם שיום הכיפורים מכפר כך מיתת צדיקים מכפר והיינו שהגם שידוע שמיתת צדיקים מכפר על עון הדור כמאמר הכתוב מפני הרעה נאסף הצדיק והיינו לכפר על עון הדור אף על פי כן הודיעני ר״ח שפעולת כפרת מיתת צדיקים היא רק כפעולת כפרת יום הכיפורים שכשם שיום הכיפורים אין מכפר רק להשבים המאמינים בכפרתו וכנ״ל כן מיתת צדיקים אין מכפר רק לאותן שמאמיני׳ שבמיתת הצדיק נתכפר עונם. אמנם מי שאינו מאמין בזה הוא בחטאו ימות ואינו מתכפר במיתת הצדיק ומכל שכן מי שתולה ח״ו הדבר במקרה ודאי אין מכפר עליו ומוסיף עון על עונו. אחיי וריעי חלילה וחס לתלות אפילו דבר קטן במקרה ח״ו ועל זה נאמר ואם תלכו עמי קרי אף אני אלך עמכם בחמת קרי ומכל שכן בדבר גדול כזה פטירת צדיק יסוד עולם חלילה וחס לתלות הדבר במקרה. ורז״ל אמרו מכה אשר לא כתובה בתורה זהו מיתת צדיקים ויש לפרש כי איתא במדרש אמר ר״א משאמר הקב״ה הדבר הזה בסיני ראה אנכי נותן לפניכם וכו׳ מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא מאלי׳ בא הרעה על עושי הרעה והטוב בא על עושי הטוב עיין שם במדרש רבה דברים פרשה ד׳. אולם שהצדיק יהיה נתפס בעון הדור זה לא נכתב בתורה רק שהוא מהשגחה פרטיות מהשם יתברך שיעשה מכה אשר לא כתובה בתורה שימות הצדיק לכפר על הדור כמו קרבן וזהו שאמרו רז״ל כל המוריד דמעות על אדם כשר היינו על אדם השלם ומנוקה מכל חטא ואין באבריו הרוחנים שום מום וכשר לקרבן וכמאמר רז״ל בסוף מנחות ד׳ קי״ד שיש למעלה מזבח בנוי ומיכאל מקריב עליו נשמת הצדיקים ועיין שם בתוספות.

ודבר זה בודאי היא בהשגחה פרטיות מי הוא זה ואי זה הוא אשר זכה למעלה הגדולה שראוי להקרבה לכפר על עון הדור וכאשר אמרו רז״ל בכתובות דף ח׳ כשמת בריה דריש לקיש א״ל יהודא בר נחמני מתורגמני׳ וירא ה׳ וינאץ מכעס בניו ובנותיו דור שאבות מנאצין להקדוש ברוך הוא כועס על בניהם ובנותיהן ומתין כשהם קטנים ופריך אתי לנחומי צעורי קמצער ליה ומשני הכי קאמר ליה חשוב את לאתפוסי אדרא וזולת האמונה שמיתת

צדיקים מכפר תלוי בתשובה כי בלא תשובה כתיב זבח רשעים תועבה. הוי אחיי נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה׳ ויעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. וזה היה ג״כ כוונת רבי חייא באומרו שכשם שיוה״כ מכפר כך מיתת צדיקים מכפר והיינו כי ידוע פלוגתת חכמים ורבי אי יום הכיפורים מכפר בלא תשובה ואמר רבא בשבועות דאפילו לרבי העבירה שעשה ביום הכיפורים עצמו גם רבי מודה דאין מתכפר לו רק בתשובה. ולכן הוי לנו שהעבירה הזאת גופא שהעוונות גרמי מיתת הצדיק דזה גם לרבי אינו מתכפר בלי תשובה ויש צדיק ששקול נגד ס׳ ריבוא ונחשב כאלו נגרם להרוג ח״ו ששים ריבוא מישראל. שמעו עמי בינו זאת בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף ד׳ ואמר ר׳ אמי ע״ז כולא האי ואולי עיין בחגיגה דף ד׳. ובפרט שאנן קיימא לן שאין יוה״כ מכפר רק להשבים. וזהו כוונת הפסוק כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו היינו שאף שיום הזה יכפר עליכם הוא רק שלפני ה׳ תטהרו מקודם בתשובה שלימה ואזי יכפר עליכם יום הזה. וזהו כוונת רבי חייא שכשם שיום הכיפורים אין מכפר רק להשבים כך מיתת צדיקים אין מכפר רק להשבים ולמאמינים בכפרתו:

ולכן כעת במיתת הצדיק אשר היא ממש כיוה״כ נלכה ונשובה אל ה׳ ותשובה מקרבת את הרחוקים כמו שכתב הרמב״ם ז״ל בפ״ז מהלכות תשובה אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד אמש היה זה מובדל מה׳ אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים וכו׳ צועק ואינו נענה שנאמר גם כי תרבו תפלה וכו׳ עושה מצות וטורפין אותם בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם וכו׳ והיום מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים וכו׳ צועק ונענה שנאמר והי׳ טרם יקראו וכו׳ עושה מצות ומקבל אותם בנחת ובשמחה שנאמר כי כבר רצה ע״ש. וכוונת הרמב״ם ז״ל שאופני החטאים הם ג׳ מחשבה דיבור ומעשה וכנגד המחשב׳ הוא זה שהיה מובדל מה׳ היינו במחשבה וכנגד הדיבור הוא זה צועק ואינו נענה וכנגד המחשבה הוא זה עושה מצות וטורפין אותן בפניו שהחטאים טמאו אותו במחשבה דיבור ומעשה וכשעושה תשובה ושב ורפא לו המחשבה דיבור

ומעשה ולכן הוא מודבק בשכינה וצועק ונענה ועושה מצות ומקבלים אותן. ובכתובות סוף פרק הנושא אר״א בשעה שהצדיק נפטר מהעולם ג׳ כיתות מלאכי השרת יוצאי׳ לקראתו אחת אומרת בא בשלום ואחת אומרת הולך נכחו ואחת אומרת יבא שלום ינוחו על משכבות׳ ע״ש. ופי׳ הגאון מהר״מ רבקש בבאה״ג ליו״ד סימן ת״ג דשלש׳ כיתות האלו הן הם נגד מחשבה דיבור ומעשה ע״ש:

ולדעתי יש להמתיק כוונת ר״א שהכת שאומרת בא בשלום היינו שהצדיקי׳ פועלים בתורה ובמצות עד שגם היצה״ר עושה שלום עמהם כמו שנאמר ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלי׳ היינו היצר הרע ישלים אתו ובפ׳ החליל (סוכה נב.) דרשו רז״ל דשלמה קרא להיצה״ר שונא שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם וכו׳ וה׳ ישלם אל תקרי ישלם אלא ישלימנו לך ע״ש ואח״כ כשעשוה שלום עם היצה״ר ואינו מסית לו עוד לרע מוסיפי׳ לו מלמעלה עוד יצר הרע כמו שאמרו רז״ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו וטעם הדבר כי כל דבר מתפעל יותר מהיפוכו כמו כששופכי׳ מים על אש מתחלה נכבה קצת ועל ידי זה ההבערה ללהב יוצאת יותר ויותר וכמו שאיתא ביבמות ד׳ קכ״א דסבירא ליה לר׳ אחא דאם נפל ליורה מליאה של יין אין מעידין עליו מפני שהוא מכבה א״ל תחלתו מכבה וסופו מבעיר ופירש רש״י דרך בקעת שמכבין אותה במים חוזרת ודולקת יותר מבתחלתה ע״ש ועיין מכות ד׳ ז׳: שהדרך כשרוצים להגביה היד הרבה למעלה משפילים היד תחלה כדי להגביה אחר כך ע״ש ברש״י.

ועמ״ש הר״י אלמושנינו בביאורו לקהלת לפרש הפסוק יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט כי הישרי׳ בשכלם אינם חריפים כל כך והחריפות אינו אלא אגב שבשתא ואלו שאין להם שכל ישר כאשר יגבר השכל עולה השכל בחריפות גדול יותר מן הישרים בשכלם ולכן כאשר יש סכלות מעט אז יתגבר עליו השכל ויהי׳ מחודד יותר ויותר ע״ש. ולפום צערא אגרא היינו כי שכר מצוה מצוה פי׳ התענוג והנחת רוח שמקבל בעת עשיית המצוה זהו בעצם שכר מהמצוה זולת השכר המוכן לו לעוה״ב וכל מה שמצער יותר להתגבר על היצר מקבל בעת עשיית המצוה נ״ר יותר ויותר. וזהו מאמר רז״ל גודל הנהנ׳ מיגיע כפו יותר מי״ש היינו

שי״ש נקרא מי שהוא במדרגה הא׳ שהשלים עם היצר הרע ונעשה לו עשיית הטוב כמעט לדרך הטבע והנהנ׳ מיגיע כפו היינו דרגא הב׳ אחר כך כשמוסיפי׳ לו יצר מן השמים ומצטרך לעשות המצוה ברוב יגיעות עד שיעמוד נגד היצר זהו יותר גדול ולזה הביאו ראיה שבהנהנ׳ מיגיע כפו כתיב אשריך וטוב לך אשריך בעוה״ז וטוב לך לעוה״ב היינו שהוא מרגיש בעולם הזה מה טוב שיהיה לו לעוה״ב וזהו אשריך בעוה״ז במה שיהיה טוב לך עוה״ב אבל בי״ש כתיב אשרי איש ירא את ה׳ ואלו וטוב לך לא כתיב והיינו שאשרי לו מה שמקבל שכר בעול׳ הזה אבל אינו מרגיש מהטוב שיהיה לו לעול׳ הבא כיון שאינו מצטער לגבר על היצר ואינו מתפעל מהיפוכו. והבן:

ובזה יש לפרש מה שאמרינן בפרק ואלו מגלחין כי נח נפשי׳ דרבי זירא פתח עליה האי ספדנא ארץ שנער הרה וילדה (פירש שנולד בבבל) ארץ צבי גדלה שעשועי׳ (פירש שעלה לארץ ישראל) אוי נא לה אמרה רקת (זה טבריא) כי אבדה כלי חמדתה. ולבאר הכוונה דמבואר בפרק הפועלים דכי סליק רבי זירא לארץ ישראל יתיב מאה תעניתא דלישכח תלמודא דבבלאה מיני׳. וע״ש ברש״י שהאמוראים שבארץ ישראל לא היו בני מחלוקות ונוחין זה לזה כשמן בלא קושיות ופירוקין והמהרש״א הוסיף שבני בבל אפשר היה מפלפלים בפלפול של הבל וכל א׳ מכוין לדחות דברי חבירו ע״ש. (ועיין בסנהדרין דף כ״ד) על הפסוק ואקח לי שני מקלות לא׳ קראתי נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימים זה לזה בהלכה ולא׳ קראתי חובלים אלו תלמידים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה ופירש רש״י שם שעל ידי זה שאין נוחין זה לזה תלמודם ספק בידם עד שלכן דרשו עליהם הפסוק במחשכים הושיבני ע״ש.

והנה בפרק אין דורשין דרשו רז״ל על מה שאמר ישעיה הנביא והמכשלה הזאת תחת ידך. על דברי תורה שאין בני אדם עומדים עליהם אלא אם כן נכשלו בהם ופירש רש״י כי כשנכשל בשמועתו פעם א׳ וב׳ הוא נותן לב לעמוד על שמועתו ע״ש והיינו גם כן כאשר כתבתי דכיון שנכשל אזי על ידי ההכשלה מתפעל איך לתת לב לדעת הדין לאמיתו ומכל שכן כשהוא יודע דרך

הפלפול כמ״ש המהרש״א שם על פסוק איש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתו של תורה ופירש המהרש״א שאיש מלחמה הגם שאין בידו לא כח וגבורה מכל מקום אחר שיודע בתחבולות מלחמה הוא מנצח לחבירו כן מי שיודע לישא וליתן וכו׳ הגם שאין בידו שמועות מתוך חריפתו שיודע במלחמתה של תורה יבא על אמיתתו ע״ש.

ובזה יש לתרץ מה שהקשו התוספות בסנהדרין דף י״ז על מה שאמרו שם שאין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר שרץ מן התורה דהקשו מה לנו בחריפות של הבל ע״ש. ולהנ״ל ניחא דאי אפשר לבא לאמיתתו של תורה כי אם כשיודע לטהר שרץ מן התורה דכיון שמכיר חריפות ופלפול של הבל נותן לב יותר ויותר להכיר נא על דבר אמת לאמיתתו כי כל דבר יותר מתפעל מן היפוכו וכנ״ל שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן מכיר המכשול כי אז נותן לב יותר להסיר מדרך המכשול ולהגיע לדבר הברור. ומעתה ת״ח שבבל בשביל שמנצחים זה לזה בהלכ׳ עד שנקראו חובלים הם מכירים היטיב בדרך הפלפול רק שתלמוד׳ ספק בידם ואין עולה להם הלכה ברורה. ולכן רבי זירא שהיה מבבל כי נולד שם כשעלה לארץ ישראל ונדבק שם עם תלמידי חכמי׳ שבא״י שהיו נוחין זה לזה בהלכ׳ על ידי שהי׳ מכיר גם כן דרך החריפות והפלפולים של בבל אף שלא היה אמת כל כך כשעלה לארץ ישראל הכיר האמת יותר מת״ח שבא״י כי חוץ מה שזכה להשיג האמת על ידי שנדבק בת״ח שבארץ ישראל והיה כאחד מהם שנוחין זה לזה בהלכ׳ עד שנקראו נועם עוד מעלה יתירה נודעת לו מה שהי׳ יודע דרכי הפלפולי׳ שאין האמת כל כך כי על ידי זה עלה בידו כפלים לתושי׳ להכיר דבר אמת לאמיתתו. נמצא שלא היה כמותו הן בבני בבל שהם לא השיגו הלכה ברורה כמותו כי הוא הי׳ בא״י והן בבני ארץ ישראל לא היה כמותו כי הם לא ידעו דרך הפלפול כמו רבי זירא שהי׳ מבבל [והגם שהתענה שתשכח מיניה תלמודא דבבל היינו הנצחון שהי׳ לו שם שלא יעמוד בזה כי אם שיבא מדרך הנצחון והפלפול לדרך הנועם ודבר אמת ובזה י״ל הפסוק נעימות בימינך נצח והבן]:

וזהו כוונת הספדן הנ״ל ארץ שנער הרה וילדה שהי׳ שם בבל כמו קטן הנולד שאין לו דעת שלימה להכיר הדברי׳ לאמיתתן. ארץ צבי גדלה שעשועי׳ הכוונה שהשעשועים של בבל היינו הפלפול שהוא שעשועי׳ דאורייתא וקוב״ה חדי בפלפולא רק שהי׳ בלי דעת שלימה כקטן וכנ״ל. ארץ צבי שהוא ארץ ישראל ששם נוחין זה לזה בהלכ׳ שם גדלה כי שם על ידי שעשועי הפלפול שהי׳ לו מבבל יבא להכיר דבר אמת לאמיתתו. ולזה המתיק הספדן לקרא לבבל שנער ולארץ ישראל צבי (זולת מה שאמרו ז״ל) להורות על הנ״ל כי שנער הוא לשון ניעור ונדנוד היינו שלא היה שם בבל הלכה ברורה עבור שהיו מנצחים זה לזה בהלכ׳ ולארץ ישראל ארץ צבי להורות כי שם נוחין זה לזה בהלכה ניצוה הפלפול בא מרתיחת הדם שהיא בכבד וכל כעס תלוי בכבד כמאמר רז״ל כבד כועס ומרה זורקת בו טיפה. והכלבו והש״ע כתבו הצבי אין לו מרה בכבד (עיין ש״ע יו״ד סימן מ״ב) ולכן כיון שאין לו מרה בכבד אינו כועס ולכן נקרא ארץ ישראל ארץ צבי כמו שצבי אין לו כעס בטבע דאלו היה כועס הי׳ צ״ל לו מרה בכבד כן תלמידי חכמים שבארץ ישראל נוחין זה לזה בהלכ׳ ואין להם כעס הניצחון, ולכן אמרו חז״ל בנדרים דף כ״ב בהאי דשחט לחבריה בתוך כעס תמה ונתן לך לב רגז בבבל כתיב וא״ל האי שעתא לא קעברו ירדן ע״ש וכמו למעלה כולם אהובים כולם ברורים ושנאה אין במחיצתם כן היא למטה בא״י אוהבים שלום ורודפים שלום. אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה ביאור הדבר כי הפלפול שייך לכנות לו בשם חמדה מצד חמדת הניצוח ולכן כיון שישב בטבריא אמרה טבריא אוי כי אבדה כלי חמדתה היינו הפלפול שהוא ככלי לדרך אמת זאת אבדה רקת כי הת״ח שבארץ ישראל לא הי׳ להם כח הפלפול כ״כ. והבן היטיב.

הכלל שכל הדברים מתגברים יותר מן היפוכם ולכן מוסיף הקדוש ברוך הוא עוד יצה״ר וכנ״ל ואחר כך כאשר הוסיף אומץ ובתחבולות עושה מלחמה עד שמתגבר על היצר ועומד עליו והורגו וכמו שאמרו רז״ל על דוד כיון שראה שיצרו מתגבר עליו עמד עליו והורגו כמו שנאמר ולבי חלל בקרבי ונתהפך היצר אצלו לכולו טוב ונעשה ממנו גם סמא דחיי וכמו שאמרו בירושלמי ומצאת את לבבו נאמן לפניך שאברהם אבינו עליו השלום עשה

את היצר לטוב ומביאו בערבי נחל פ׳ שלח. ולכן כאשר זכה למדריגה הגדול׳ הזאת שוב אין מוסיפים לו יצר הרע עוד ואין מנסים אותו מן השמי׳ וכמו שאיתא במדרש רבה על פסוק וה׳ ברך את אברהם בכל. וכנגד ג׳ הדרגות הנ״ל הן הם ג׳ כיתות הנ״ל. ולכן אמר ר״א שבשע׳ שהצדיק נפטר ג׳ כיתות מלאכי השרת יוצאי׳ לקראתו אחת אומרת בא בשלום נגד מדריגה הא׳ של הצדיק שעשה שלום עם היצר וכנ״ל. והכת הב׳ אומרת הולך נכחו היינו במדריגה השני׳ של הצדיק כדי שיוסיף אומץ לעמוד בכח נוכח היצר: והכת הג׳ אומרת יבא שלום היא נגד מדריגה הגדול׳ מאד שזכה להפוך את היצר לטוב שאז בודאי שלום לו. והנה לאו כל צדיק זוכה לג׳ מדרגות הנ״ל רק מיעוטא דמיעוטא אשר זוכה לזה: וכאשר זכה למדרגה הגדול׳ הזאת אשר לבו חלל בקבו ונפסק כח היצר ממנו אזי הוא מקבל שכר ממש כאלו עומד ומנצח להיצר הרע כיון שזכה למדרגה הזאת אף כי אז הוא נקרא עומד כיון שאין לו יצר והוא כמו מלאך ה׳ צבאות אשר אין להם שכר כלל. אף על פי כן אדם אשר היה לו יצר וזכה לעמוד נגדו ולהיות בבחי׳ עומד הוא גדול ממלאך ה׳ צבאות ומקבל שכר כמו קודם:

ובזה יש לפרש מה שאמרי׳ (בפרק א׳ דתענית) ר״נ ור״י הוו יתבי בסעודתא אמר לו ר״נ לר״י לימא מר מילתא אמר לי׳ הכי אמר ר״י אין מסיחין בסעודה כו׳ בתר דסעיד אמר ליה הכי אמר ר״י יעקב אבינו לא מת אמר לי׳ וכי בכדי ספדי ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קבריא. אמר לי׳ מקרא אני דורש שנאמר אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ע״כ והקושיא מפורסמת דאכתי קשה וכי בכדי ספדי ספדניא כו׳ וכאשר הקשו הראשונים.

והנראה דהנה איתא בפרק הרואה גבי הא דהיו סורקין בשרו של רבי עקיבא במסרקות של ברזל והי׳ מכוין לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה ואמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו כו׳ אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה ממתים ידך

ה׳ ממתים מחלד אמר להם חלקם בחיים. ולהבין הכוונה דהנה ידוע דבשעת קריאת שמע צריך כל אדם לקבל עליו מסירת נפש שימסור נפשו למען השי״ת והנה באמת לקבל במחשבתו מסירת נפש אינו גדול כל כך כמו כמו האיש אשר מוסר נפשו ממש למען התגדלות אלקות כי בקל שידמה ברעיונו שימסור נפשו וכאשר ח״ו הגיע אליו הדבר שימסור נפשו קשה עליו הדבר מאד. והנה התלמידים רצו ללמוד ממנו דרכי העבודה ואופני מסירת נפש וכאשר עיניהם ראו המסירת נפש שהיה רבי עקיבא מוסר נפשו שאלוהו רבינו ע״כ היינו שעד כאן היא גמר העבודה מסירת נפש כאשר הגיע למסירת נפש ומוסר נפשו ומכוין לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה, הכי יש מדרגה יותר גדולה מזה ואמר להם רבי עקיבא לא כמו שאתם סבורים שזהו תשלום וגמר העבודה של מסירת נפש שצריך האדם אלא כל ימי הייתי מצטער מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו היינו שאני מצער מה שאחר יציאת הנפש לא אוכל לקיים עוד המסירת נפש וזהו תכלית עבודת מסירת נפש לצער הרבה מאד מתי יבא לידי ואקיימנו וגם כשבא לידו צריך לצער מה שלא יוכל לקיים עוד כן הוא כוונת רבי עקיבא. ולכן אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה ממתים מידך ה׳ ממתי׳ מחלד היינו כיון שרבי עקיבא הי׳ מצער בחייו מתי יבא לידו שזהו יותר גדול ממדריגת מסירת נפש הלא טוב הי׳ שיאריך ימים עוד בכדי שיצער יותר מעבודת מסירת נפש ואמר לו הקב״ה חלקם בחיים והיינו כמו שכתבתי לעיל מכיון שזכה למדרגה הזאת שציער את עצמו על שלא יוכל לקיים עוד לכן חלקו ושכרו כמו שהוא חי עדיין ומצער בעבודת מסירת נפש. והבן.

והנה איתא בסוטה דמשה לא מת דכתיב וימת שם משה עבד ה׳ וכתיב ויהי שם עם ה׳ ארבעים יום וארבעים לילה מה התם עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש. והכונה דמשה אין לו דין של שאר מתים דכתיב בהם במתים חפשי והיינו שאין עושין מצות ואין להם שכר עוד אלא אף לאחר שנפטר הוא מקבל שכר. ולכן למד דמה התם עומד ומשמש וכו׳. דהנה ידוע דמשה עלה בענן כדי למרק אכילה שבמעיו לא כאליהו דכתיב בי׳ וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום ואז נסתלק ממנו כל תאוות החיצוניות

ונעשה כמלאך ה׳ צבאות והיינו כי אז נעשה בחי׳ עומד ולא כשאר אנשים שנקראו בבחי׳ הולך. וזהו הכוונה מה התם עומד ומשמש דאף שנעשה בבחי׳ עומד מ״מ הי׳ לו דין עובד ומשמש ומקבל שכר על זה כיון שזכה להגיע למדרגה הגדולה הזאת א״כ הוא הדין לאחר מיתתו אף שאז הוא עומד מ״מ מקבל שכר כמו שהוא בחייו והוא גם כן מטעם הנ״ל כיון שזכה למדרגה הגדול׳ הזאת (ואולי זהו כוונת האידרא פ׳ האזינו שצדיקים מקיימי׳ המצות גם אחר מיתה. ואינם בכלל במתים חפשי). וזהו הכוונה יעקב לא מת היינו שאין לו דין של מת שאינו מקבל שכר אלא גם לאחר מיתתו הוא מקבל שכר ור״נ סבר שכוונתו בפשוט שלא מת ולכן השיבו וכי בכדי וכו׳. ולזה השיב לו ר״י מקרא אני דורש מה זרעו בחיים אף הוא בחיים היינו כמו שזרעו חיים הם ומקבלי׳ שכר אף הוא יש לו דין חיים שמקבל שכר אף לאחר מיתתו. והבן היטיב:

ובזה יובן ג״כ מה שאיתא במדרש רבה קהלת כך דמיך רבי בון עאל רבי זירא והספיד עלוי׳ הפסוק מתוקה שנת העובד וכו׳. דומה למלך ששכר פועלים הרבה לכרם והיה אחד מתכשר במלאכתו יותר מדאי נטלו המלך בידו והי׳ מטייל עמו. ולערב נתן לו שכרו משלם התחילו הפועלים מצערים אמרו אנו יגענו כל היום וזה יגע ב׳ שעות אמר להם המלך יגע זה בב׳ שעות בכושרות ממה שאתם יגעתם כל היום ע״ש. ביאור הדבר שאף שביטל מן ר׳ בון הבחירה ולא יהיה לו כי אם שעשועי׳ וטיול עם הקב״ה מ״מ חושב לו הקב״ה כאלו עדיין עומד ועובד ומשמש מכיון שהוא בעצמו בעודו בחיים חיותו בא למדרגה הזאת לבטל ממנו הבחירה ולבחור בטוב ולמאוס ברע בטבע ולכן ר׳ בון דומה ממש להאי פועל שישלם לו המלך גם בעד זמן הטיול. וזהו הכוונה של ר״י שם במדרש שאמר כל מי שיגע בתורה בעול׳ הזה לעול׳ הבא אין מניחין לו לישן אלא מוליכים אותו לבית המדרש של שם ועבר כו׳ עד היכן עד ועשית לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ והיינו כמו אותן שבארץ הם מקבלים שכר כן גם הוא מקבל שכר אפילו לאחר מיתה והיא גם כן מטעם הנ״ל:

והנה כעת אשר שבת משוש לבינו כי עלה לשמים ארון אלהים אשר היה בתוכינו אדומו״ר הקדוש אור **ישראל** זצ״ל

נבג״מ אשר רוב גודל קדושתו אין להבין כי כל יקרת צדקתו ופרישותו הי׳ ספון וגם טמון אשר מדרגה הזאת היא גדולה מאד כאשר אמר בפיו הקדוש שיש ד׳ מדרגות העבודה ישרים, צדיקים, חסידי׳, קדושים: מדרגת הישרים הוא שמקלסין ומהללין את ה׳ בפיהם וקולם ישמע. ומדרגת הצדיקים היא גדולה ממדריגת הישרים כי הצדיקים עובדים את ה׳ ומהללים אותו בשפתותיהם וקולם לא ישמע כמו הישרים דבדרגות הישרים בקל שיהי׳ להם ח״ו מחשבה אשר לא טובה היא. ומדרגת החסידי׳ הוא יותר גדולה ממדרגת הצדיקים כי החסידי׳ גם בשפתותיהם לא ניכר שום עבדות אלקות רק הם בלשונם יהללוהו והוא יותר מוצנע ממדרגת הצדיקים. ומדרגת קדושים הגדולה מכולם היא שבהם לא ניכר שום עבודה ודרכם בקודש נעלם מעין כל רק שבלבם בקרב׳ תכבד העבודה ושם מתלהבת כלהב היוצא מכבשן האש. וזהו הכוונה בפי ישרים תתרומם ובשפתי צדיקי׳ תתברך ובלשון חסידי׳ תתקדש ובקרב קדושים תתהלל ע״כ דבריו הקדושי׳ והטהורים*.

וכן וכן ממש ראו עינינו באדומו״ר עצמו שכל עוצם קדושתו ופרישותו היה רק נחבא אל הכלים ולכן היה הדבר קשה מאד לכמה בני אדם אשר קטנם עבה ואין להם חלק בנסתרות להבין רוב גודל קדושתו אשר הי׳ קדוש מבטן והי׳ דרך עבודתו התנגדות לכמה בני אדם. וזהו הכוונה מה רב טובך אשר צפנת ליריאך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם היינו שקלס את השי״ת על דרך עבודה הזאת אשר צפנת ליריאך להיות קדושתם ספון וגם טמון פעלת לחוסים בך נגד בני אדם היינו שבזה שצפנת ליריאך עשית אותם להיות התנגדות לבני אדם כי הם לא ידעו ולא יבינו דרך העבודה הזאת שהוא אופן העבוד׳ של בכל דרכיך דעהו המבואר בש״ע או״ח סימן רל״א. והוסיף זקני הרב הקדוש האלהי מוה׳ **מנחם מענדיל באר** זצ״ל לומר שמה שמבואר בש״ע שם

* ובזה ביאר מאמר הש״ס ששאלו על השונמית שאמרה הנה איש אלהים קדוש וגו׳ מנא ידעה ולכאורה הוא לפלא מדוע לא תדע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. ולדברים הק׳ א״ש כיון שבקודש אין ניכר שום עבודה: א״כ מנא ידעה שהוא קדוש:

שיכוין בהאכילה כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה ועבודה ואמר הוא ז"ל שגם זה אינו תכלית העבודה כי כוונה הזאת היא רק שיהי' האכילה מכשירי מצוה ולא מצוה עצמה כ"א שצריך שהאכילה עצמה תהא עבודה שלימה כמו קרבן לקרב העולמות וליחדם והובא דבריו הקדושים בס' הקדוש תולדות יעקב יוסף פ' משפטים ע"ש דבריו באריכות יותר כי נעמו. ודרך העבודה הגדולה הזאת ראינו באדומו"ר הקדוש זצ"ל:

ובזה יובן מה שאמרו רז"ל בסוכה דבר קטן הוויות דאביי ורבא דבר גדול מעשה מרכבה ונתקשו כולם איך יאמר על הוויות דאביי ורבא שכמעט הן הם עיקרי תורה שבע"פ דבר קטן ולדרכינו יאמר כי הוא זה שלעבוד ולקשר את עצמו להש"י בעת שעוסק בתורה בהוויות דאביי ורבא היא דבר קטן שכיון שעוסק בתורה ממילא היא מקושר באותיות התורה ובמאור שבה ודבוק בו יתברך וישראל ואורייתא וקוב"ה חד היא. ודבר גדול מעשה מרכבה היינו מה שמורכב חיות אלהות רוחניות בכל דבר ודבר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו ומקושר רוחני בגשמי וכמו שאמר הרמ"א באו"ח על הא דומפליא לעשות ע"ש והבעש"ט אמר על הפסוק ובקשת' משם את ה' אלהיך ומצאת. משם היינו בכל דבר גשמי תדרוש ותבקש את ה' ותמצאנו שם עד כאן דבריו הקדושי'. וכתיב מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית היינו שבעולם העשייה הגשמי שם תמצא חכמת אלהות כל דבר ודבר רוחניות חיותו. וזהו כוונת הכתוב ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר אנכי הולך בדרך כל הארץ וחזקת והיית לאיש ושמרת את משמרת ה' אלהיך ללכת בדרכיו. ירצה שצוה את שלמה בנו שהוא יאמר תמיד אנכי הולך בדרך כל הארץ היינו באכילה ושתיה ושאר הצטרכות הגשמיות וחזקת לכבוש את חושי הגוף ועל ידי זה והיית לאיש ושמרת את משמרת ה' אלהיך ע"י עסקי דרך כל הארץ שגם שם תהא באופן הזה ללכת בדרכיו. וזהו כוונת רז"ל ששמאי הי' אוכל כל ימיו לכבוד שבת מצא בהמה נאה היה אומר זו לשבת וכו'. אבל הלל מדה אחרת היה לו שכל מעשיו היה לש"ש שנאמר ברוך ה' יום יום ע"כ פירש שהלל גם מדה האחרת היינו אכילה ושתיה ושאר צרכי גשמי גם כן היה לו באותו זמן לעבודה שכל מעשיו היו לשם שמי' שנאמר ברוך ה'

יום יום והיינו שגם בימות החול אכל מה שמצא כי גם אכילתו בכל יום היה עבודת ה׳ ולא היה צריך לאכול לכבוד שבת כי גם זה היה לו לעבודה כמו ציצית ותפילין. **ובאדומו״ר** גם כן ראינו כולנו שכל מעשיו היה לש״ש וכל דרכיו היה דרכי היחודים הלוכו בקודש ודרכו בקודש קדוש וטהור ברמ״ח אברים ושס״ה גידים יפה ומנוקה מכל מום ופגם.

ובמסכת שבת פ״ה אמר רבי אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורי׳ בלא עון ופריך מהא דארבעה מתו בעטיו של נחש ושמע מיניה יש מיתה בלא חטא ויש יסורים בלא עון ותיובתא דר״א תיובתא וכתבו התוספות ואף על גב דבמה דאמר אין יסורים בלא עון לא אתותב ע״כ. והדברים תמוהין דהא הש״ס קאמר הקושיא גם ע״ז.

והנראה בזה דבזוהר חדש כתב על פסוק ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה הדא הוא דכתיב כי עלה מות בחלונינו ע״כ. וביאור הדברים כי מה שאמר הש״י לאדם הראשון כי ביום אכלך ממנו מות תמות אינו בדרך עונש כ״א שאז אי אפשר בענין אחר כי מתחלה הגוף היה אור רוחני כתנות אור בא׳ והיה יכול להשיג כל ההשגות כמו הנשמות אך ע״י אכילת עץ הדעת נתגשם הגוף ונעשה חומריי וכתנות עור בע׳ ואינו מוכשר להשיג עוד השגת הצפונות והנעלמות ולהנות מזיו השכינה והשי״ת דרכו להטיב וברא את כל העולמות עבור האדם ולאדם ברא כדי להטעימו ולהתענג מטוב עול׳ הבא הרוחני ולעמוד שם בשם ה׳ ולזה הוא בלתי אפשר אם לא שימות ותתפרד הנשמה מהגוף ואז תוכל להשיג באור החיים. והנה אדם הבונה בית עבור שעשה מחיצת החוצצים בין האור צריך הוא לעשות חלון מה שאין כן מקודם כן הדבר הזה שע״י עץ הדעת נתהוה גוף חומריי והוא מחיצה המבדלת בינו ובין השגת הרוחניות וצריך לחלון והוא המות ורמז הפסוק למה נעשה כך ואמר ותקח מפריו ותאכל ותתן ס״ת חולן. וזהו כוונת הזוהר חדש כי עלה מות כי המות היא עלי׳ וחשיבות עבור בחלונינו שהוא במקו׳ חלון להשגת הרוחניות ועיין בשל״ה והנה בריש ברכות מבואר דיש יסורין של אהבה שנאמר כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח ועוד כמה פסוקים אמרו ע״ז ע״ש:

ביאור הדברים שעל ידי יסורי׳ גורם לו ליבטל מתורה ועבודה על ידי גודל טרדות הצער והוא מתגבר עליה׳ על ידי זה נזדכך גם כן מזוהמת חטא אדם הראשון ומאיר לו השגת רוחניות יותר ויותר. ומעתה שפיר הקשו הש״ס על ר״א דר״א סבירא לי׳ דאין מיתה בלא חטא אמנם כיון דתניא דאלו מתו בעטיו של נחש מבואר דאף שלא חטאו כלל כ״א לפרוד מהם גוף החומריי שנעשה על ידי חטא אדם הראשון שמנע אור ההשגה צריכי׳ למות ממילא ג״כ צריכין יסורי׳ בלא חטא כלל כ״א שיוסיפו אומץ ביתר שאת ויתר עוז להשיג ג״כ בעודן בחיים חיותן מעין השגת עול׳ הבא ושפיר קאמר הש״ס שמע מיני׳ דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ושפיר כתבו התוספות דאף דמזה דיסורי׳ לא אתותב מ״מ כיון דאיתותב דיש מיתה בלא חטא שוב ממילא יש יסורי׳ בלא עון וכנ״ל. והבן היטיב. ומי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה ואחים הספידא כי אמרו רז״ל כל המתעצל בהספדו של אדם כשר ראוי לקוברו בחייו:

וטעם הדבר י״ל על פי מה שאמר המגיד להב״י בפרשה שמות בפסוק וימת יוסף וכל אחיו וכו׳ ובני ישראל פרו וישרצו הכא רמז דצדיקי׳ מולידי׳ במיתת׳ יותר מבחייהם דכד מספידין עליה׳ ואמרין דברי תורה נפשם מתעטפת בהני מילין וסלקו בדרגין עלאין ונפשין דאזלין ערטילאין ולית להון נייחא אוף הכי מתעטפים בהנך מילין ומתגזר עלייהו בהאי שעתא בהי דוכתא יתגלגלו והיינו רזא דהורדת דמעות על אדם כשר רמוז להאי שפעא דנחית מלעילא להנך נפשין ע״ש באריכות. כלל העולה מדבריו דסגולת דבר ההספד היא להוליד נפשות בעלמא כמו שאמר המגיד סמיכות פסוקים הנ״ל. והנה ידוע הפלוגתא דיש אומרי׳ אין אשה אלא לבנים ויש אומרי׳ אין אשה אלא לנוי. והנה מי שנושא לבנים לש״ש ולא למלאות תאוותו הבהמיות בחוש המישוש הרי הוא מושל ביצרו ובאשתו כמו שנאמר ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך אמנם נושא אשה לנוי ואין כוונתו לשם שמים להוליד בנים כ״א דרך גבר בעלמ׳ למלאות תאוותו כי ירעב כל אשר משביעו יותר היא רעב יותר כמ״ש רז״ל משביעו רעב והרי הוא משתוקק לה ואזי הוא להיפוך שהיא מושלת עליו: וע״ז אמר שלמה אל תתן לנשים חילך היינו הכח והממשלה שיש לך עלי׳ אל תתן לה.

וידוע דמי שאשתו מושלת עליו הוא מאותן שחייה׳ אינן חיין. ומעתה המתעצל בהספידו של אדם כשר הרי נראה שהוא מאותן שאינ׳ רוצין להוליד בנים רק שנשא לנוי דאם נשא לבנים ולשם שמי׳ לקיים מצות פריה ורבי׳ ודאי לא היה מתעצל בההספד כיון דע״י ההספד נולדו נפשות וכנ״ל וכיון דהוא התעצל בההספד הרי דכוונתו בנשיאת אשתו שלא לש״ש [ואף אם עדיין לא נשא אשה לא ישא לש״ש] רק לשם נוי והרי אשתו מושלת עליו ואם כן כיון דאשתו מושלת עליו חייו אינם חיין ולכן ראוי לקוברו בחייו:*

ובזה יש לפרש מה שאמר שלמה (בקהלת ז׳) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית המשתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. ביאור הדברי׳ כי שלמה בספרו קהלת עיקר דבריו להראות שכל המעשים שנעשו תחת השמש שלא לש״ש הנה הכל הבל ורעות רוח והחכמה תעוז לחכם לדרוש ולחקור ולתור בחכמה והחכם עיניו בראשו היינו שהחכם מביט מה יהי׳ בסופו ועל זה אמר שלמה טוב אחרית דבר מראשיתו היינו שטוב מאד כאשר מראשיתו יראה אחרית דבר: והנה בשעת משתה של נשואין הכסיל אוכל בשמח׳ ושותה בטוב לבב יינו ואין עולה בדעתו על ראש שמחתו כ״א לראות חיים עם האשה אשר אהב ולמלאות תאוותו כל ימי חיי הבלו. אולם איש אשר רוח אלהי׳ בו וכל מעשיו בחשבון ודעת וחכמה חושב כי לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזי׳ במצודה רעה וכצפרי׳ האחוזות בפח כהם יוקשים בני האדם הוא נושא אשה לש״ש לקיים מצות פו״ר וכדי שאחר פטירתו יקוים בו תחת אבותיך יהיו בניך ובבוקר זרע זרעו ולערב לא ינח ידו למען יצוה את בניו ואת זרעו אחריו ושמרו את דרך ה׳. וזהו כוונת הפסוק טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית

---

* [ולדעתי י״ל הטעם דראוי לקוברו בחייו עפ״מ שאיתא במסכת שבת דף ק״ה מפני מה מתו בניו ובנותיו של אדם כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר ופריך ערבונא שקל מיני׳. אלא מפני שלא בכה ע״ש א״כ הרי דמניעת ההספד והבכיה על אדם כשר גורם שבניו ובנותיו מתים. והנה רז״ל דרשו מהא דואם אין מתה אנכי דכל שאין לו בנים חשוב כמת וא״כ זה שהתעצל מלהספיד ולבכות על אדם כשר בניו מתים והוא כמת יחשב. ולכן ראוי לקברו בחיים:

הג״ה מבן המחבר - הקטן מתתיה לנדא]

המשת׳ היינו שפעולת המ״ם של מלכת אין מורה שטוב זה יותר מזה כי אם הכוונה שמהליכתו לבית המשתה יתן אל לבו שצריך למות והיינו בית אבל וישא לשם שמים להוליד בנים בכדי שגם בניו אחריו ישמרו דרך ה׳ וכנ״ל. (ולכן כתיב מלכת ולא מללכת והבן) וזהו באשר הוא סוף כל האדם והיינו כי בית אבל הוא סוף כל אדם **והחי** יתן אל לבו שבעודו בחיים בבית המשתה יתן אל לבו סוף של כל האדם ועל ידי זה יהי׳ כל כוונתו לש״ש: וזהו הכוונה עת ספוד עת רקוד בלא למד והיינו שעת ספוד הוא ג״כ בעת רקוד. והיינו דאמרו רבנן לרב המנונא זוטא בברכות ל״א בהילולא לישרי לן מר ופירש רש״י שירה אמר וי לן דמיתנן וי לן דמיתנן היינו שהם בקשו לשמוח בהילולא ובקשו ממנו שישיר וישמח אותם והשיב להם הא עיקר הנשואין הוא רק בכדי שכאשר ימות יהיו לו הבני׳ לזכרון וכנ״ל ולכן וי לן דמיתנן ולכן צריך כל אדם בשעת שמחה לידע זאת. וזהו הטעם שכתבו הכלבו והרמ״א (בא״ע סימן ס״ה) שנוהגין לשבר כוס תחת החופה כדי לזכור סוף כל אדם ע״ש ועיין בתוספות ברכות שם ד״ה אייתי ע״ש:

ובזה יש לפרש כוונת המסורת בפרשה וישלח בפסוק מי לך כל המחנה ג״פ מי לך הכא ב׳ מי לך פה כי חצבת לך פה קבר ג׳ מי לך פה חתן בניך ובנותיך ע״ש ויש לומר כי עשו שאל לו מי לך כל המחנה היינו ששאל לו על נשיו שחשב שנשאם לנוי ה״ו כמו שהיה עשו להוט אחר בולמוס של עריות והי׳ צד נשים מתחת בעליהן כמו שפירש רש״י בפרש׳ תולדות ע״ש בפסוק ויהי עשו בן ארבעי׳ שנה: ויעקב השיב לו שהוא חושב בשעת נשואין מי לך פה בעול׳ הזה שיחי׳ לעד רק כי חצבת לך פה קבר שסופו למות ולכן עיקר הנשואין שחשב בשעת הנשואין מי לך פה הוא רק לשם בנים ובנות:

הכלל עיקר התעוררת ההספד הוא לתיקון ולטהר הנשמות ודוד המלך עליו השלום כשקונן על אבנר (בשמואל ב׳ ג׳) כתיב ויקונן המלך על אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר (ופירש רש״י הכמות רשע בחרב) ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחושתים הוגשו כנפול לפני בני עולה נפלת ויוסיפו כל העם לבכות עליו וע״ש ברש״י שפי׳ ואיך נפל גבור כמותך. ולדרכינו יבואר טעם הוספת הבכיה כי הנה (בשמואל א׳ כ״ה) נאמר שם ושם האיש נבל וגו׳

והאיש קשה ורע מעללים והכוונה של איש קשה שהי׳ איש קשה להוציא ממנו וכמו שאמרה שם אביגיל אל דוד אל נא ישים אדוני את לבו אל האיש הבליעל הזה על נבל כי כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו וכתיב ג״כ לא יקרא עוד לנבל נדיב מכלל שהנבל הוא היפוך הנדיב וכמו שאמר הכלי יקר בפסוק עם נבל ולא חכם ע״ש. ורע מעללים הכוונה שהי׳ בעל לשון הרע כי בעל לשון הרע נקרא רע כידוע וכן פירש״י שם על מי דוד. מה הוא חשוב הלא מורת המואבי׳ הוא בא וכתיב אמר נבל בלבו אין אלהים וכמ״ש גבי לשון הרע אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ואביגיל אמרה לדוד ועתה יהי׳ כנבל אויבך המבקשים אל אדוני רעה להיות נשמותיהן זוממות (חבושים בבית הסוהר כמו שפירש״י בס״פ שואל בשבת ע״ש) והולכת בתוך כף הקלע שהוא כלי לקלוע ולהשליך אבנים ובהכרח שיהיה מגולגלים באבן הקלע כמ״ש בנבל שם והוא הי׳ לאבן ופי׳ הער״י בכוונות שלא כתיב ויהי לאבן עבור שנבל היה גלגול בלעם ובלעם חטא בפיו ונתגלגל תחלה באבן ואחר כך בנבל (ועיין כל זה בכוונות הער״י דפוס קארץ דף נ״ד ונ״ה וס״ו).

וטעם הדברים כי הוא מדה כנגד מדה שבשביל שחטא בפיו בלשון הרע התחייב לגלגל באבן שהוא דומם ולא בבעל חי ולא בצמח כי שיח להם כמו שאמרו רז״ל על ר״י ב״ז שהיה מכיר בשיחת דקלים ובפרט אם מהלשה״ר הזה יש בו ג״כ שמתנחם על איזה דבר טוב שעשה בודאי מתחייב להתגלגל בדומם ואביגיל היתי׳ מהנביאות כמו שאמרו רז״ל במגילה פ״א והוא סוד שאמרו שם שגלתה שוקה ונתקשו שם התוספות איך עושה צדקת לפני דוד כאחת הנבלות. ברם הכוונה כי נצח והוד הן תרין שוקין ומשם יניקת הנבואה וגלתה נבואתה לדוד במה שאמר׳ לו יהיה כנבל אויבך שמי שמרד במלכות בית דוד ותוהא על הראשונות היינו מה שהמליכו השבטים את יהודה עליהם והם לבשו רוח אחרת ורנונם לחזור במה שקימו וקבלו עליהם השבטי׳ אי לזאת עונשם שיקבלו מי שפרע מדור המבול דכתיב בהו ותמלא הארץ חמס שאין חמס גדול מזה ממרידה במלכות בית דוד גם מי שפרע מדור הפלגה שנסעו מקדם ודרשו חז״ל מקדמונו של עולם אמרו אי אפשינו בו. ולכן נאמר בהם ותהי להם הלבנה לאבן היינו שרצו

על ידי הלבנים לבנות המגדל לכן גרמו לעצמם להתגלגל באבן והוא סוד ואתה תרד מטה מטה היינו לא לחי כ״א לאבן והתיקון לזה עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתהו מדבר בזה כי בכא ר״ת במצולת כמו אבן והצדיקים יורדי׳ להציל נשמותיהן של אלו להחיותן על ידי דמעות העשוקי׳ ועל ידי תפלות ודמעות הצדיקים ושערי דמעה לא ננעלו שנעשה כמעיין המתגבר ואבני׳ אלה שחקו מדמעותיהן וכמו שירידה הי׳ מטה מטה כן יתעלו על ידי זה מעלה מעלה והוא מאמר צפניה הנביא עתרי בת פוצי יובילון מנחתי ועיין באריכות בעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח״ה פ״ז ומאמר אם כל חי ח״ב סי׳ א׳ ובמגלה עמוקות פ׳ האזינו ע״ש.

וזה הי׳ נבואת אביגיל שכן יהי׳ כל אויבך כנבל ובנבל כתיב ויהי בעשרת הימים ויגוף ה׳ את נבל וימת ודרשו רז״ל שבעת ימי אבלו של שמואל חלה ג׳ ימים ומת וזהו מיתת מגפה והמתים במגפה הוא ע״י מחבל ועיין בזוהר פ׳ תרומה על פסוק ואכלת וז״ל כל שחיטה דאפסיל אקרי נבילה בגין שחיטה הא איהו מס״א ומיד דאפסול שריא עלה ס״א ואקרי נבילה ורזא דא נבל הוא ונבל שמו ונבלה עמו ע״ש והי׳ נבואת אביגיל שימות נבל ע״י ס״א כנבילה. וזהו שקונן דוד על אבנר ואמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות היינו שידי נבל הי׳ בגזל כנ״ל אמנם בידי אבנר לא נמצא שום דבר איסור וזהו ידיך לא אסורות וא״כ לא דמי לנבל ולדור המבול ורגליך לא לנחושתים הוגשו היינו שח״ו לא דיבר לשה״ר כדור הפלגה על קדמונו של עולם ולמרוד במלכות בית דוד כי לבב אבנר היה שלם אז עם דוד וכמו שאמר אבנר כי כאשר נשבע ה׳ לדוד כי כן אעשה לו להעביר הממלכה מבית שאול ולהקים את כסא דוד על ישראל ועל יהודה וידוע שהנחש על שדבר לשה״ר על ה׳ לפני חוה ירדו מלאכי השרת וקצצו את רגליו ונגזר עליו על גחונך תלך כדאית׳ במ״ר בראשית וזהו ורגליך לא לנחושתים הוגשו היינו שלא דיבר לשה״ר שיגשו רגליו לנחש למען יקצצו כמו נחש הקדמוני כי חף הוא מפשע חמס ולשה״ר ולכן אמר כנפול לפני בני עולה נפלת היינו שבמקום שנגזר על בני עולה לנפול. נפלת במקומם כי צדיק נתפס בעון הדור.

וכבר הבאתי בשם י״מ שהצדיקים מתעוררים בדמעות שעל ידי דמעות העשוקים ובכיית הצדיקי׳ ותפלתם מעלי׳ את המגולגלי׳ באבן מעלה מעלה וכתב שם שהוא מצות עשה לצדיקי׳ להחיות בדמעתן נשמתן של רשעים הללו כמו שעשה יחזקאל שהחי׳ את המתים ולזאת ויוסיפו העם לבכות כדי לקיים מצות עשה להחיות את נשמת המגולגלים האלו ולעלותם מעלה מעלה. ובפרט שמבואר בילקוט חדש אות דוד סימן ק״ח שנבל נענש לפי שכל ישראל היו עוסקים בהספדו של שמואל ורשע זה עשה מרזחין מלמדך שכל הכופר בגמילת חסדי׳ כאלו כפר בעיקר ע״ש. ולכן כיון שהזכיר דוד את נבל ומיתתו הזכירו שעונשו הי׳ על זה שלא הספיד את שמואל ולכן התעוררו לבכות עוד:

והנה מה מאד צריכי׳ להזהר מממון חבירו ואונאה וגזל ואמרו רז״ל קופה מליאה עונות אין מקטרג מכולם אלא הגזל כמ״ש החמס קם למטה רשע ולא נחתם גזר דין של דור המבול רק על שהיו שטופים בגזל. הביטו וראו שביום הקדוש והנורא יום הכפורי׳ תקנו לומר בתפלת נעילה שהיא גמר החתימה למען נחדל מעושק ידינו ובחגיגה דף ה׳ איתא כי מטא ר״י להאי קרא בכה. וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים וגו׳ ובעושקי שכר שכיר עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעידו תקנה יש לו ע״ש. ולכן הוסיפו לבכות על עון העושק וגזל על מ״ש ידך לא אסורות כמו שר״י בכה. וגם נא להזהר מאד מלשון הרע כי שקולה לשה״ר כנגד ג״ע גזל ושפיכות דמים כמו שאמרו רז״ל שבלשון הרע כתיב לשון מדברת גדולות ובאלו ג׳ כתיב ג״כ גדולות ובמדרש אמרו שלכן בני שאול שנתלו היו תלוים ועומדים עד נתך מים עליהם מן השמים והלא כתיב ולא תלין נבלתו וגו׳ אלא להורות שלשון הרע הוא עון חמור למאוד וכל העו״ש ישאלו סיבת מיתתם על מה ולמה ככה הגיע אליה׳ ויאמרו הכל שהי׳ בשביל לשון הרע שהלשין לשאול על נוב עיר הכני׳ ויכירו וידעו כמה גדול כח של לשה״ר. לכן שמעו עמי בינו זאת להרחיק מזה כי הוא שורש נחש וצפעוני ואפי׳ מאבק לשה״ר ולכן אמרו רז״ל בערכין פ׳ יש בערכין על הפסוק מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר הקב״ה ללשון כל איבריו של אדם זקופין ומבפנים ואתה מוטל ומבחוץ ולא עוד אלא בעבור שהוא עון חמור מאד

עשה הקב״ה שני גדרים ללשון השנים והשפתותיים וגם בשביל זה הוסיפו לבכות כמו שבכה ר״א על פסוק יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה (עיין בחגיגה דף ד׳ ודף ה׳ ע״ב על פסוק ומגיד לאדם מה שחו):

ובזה יש לפרש כוונת המדרש שהביאו התוספות בפרק הערל שדרשו על פסוק ותקח רצפה בת אי׳ את השק ותטהו לה אל הציר ודרשו במדרש שהצדיקה עלי׳ את הדין ואמרה הצור תמים פעלו והיינו שלכן נתלו זמן רב כי מוטב שתעקור אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמי׳ בפרהסיא שיהי׳ עו״ש אומרי׳ אין לך אומה שראוי לדבוק בה כזו ונתוספו על ישראל ק״ן אלף ע״ש ויש לומר שכוונת התוספות שהצדיקה עליה את הדין ואמרה הצור תמים פעלו היינו כטעם של המדרש הנ״ל כדי להודיע לכל גודל כח וחומר של לשון הרע. ולכן אמרה הצור תמים פעלו היינו שפעולת הש״י מה שעשה שני מחיצות ללשון כנ״ל הוא תמים ומתוקן למאד כדי להורות שצריך כל אדם ואדם לגדור כמה גדרים ומחיצות מעון הגדול הזה ושומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו ולכן קונן דוד על שאול (בשמואל ב׳ ח׳) ויאמר ללמד את בני יהוד׳ קשת הנה כתובה על ספר הישר והיינו כי אמרו רז״ל כי שאול ודורו שהיו צדיקי׳ אלא שהי׳ ביניהם דלטורין ולשה״ר הי׳ נופלים במלחמה אבל אחאב ודורו שהיו שלום ביניה׳ אף שהיו רשעים היו נוצחים במלחמה. וזהו הכוונה ללמד בני יהוד׳ קשת היינו כי לשה״ר נדמה לקשת כדכתיב חץ שחוט לשונם וכתיב דרכו קשתם וכו׳ ולכן צריך ללמדם מהו לשון הרע שירחקו ממנו הנה כתובה על ספר הישר הוא ספר בראשית שהוא ס׳ ישרים וכמו שארז״ל והיינו כי שם כתוב חומר העונש של עון לשה״ר שהסית הנחש לחוה בלשה״ר:

אמנם עוד לאלוק מילין בכוונת המדרש. דהנה בסנהדרין דף מ״ו איבעי לן הספדא יקרא דחיי או יקרא דשכבי והקשו בתוס׳ מהא דפרק הערל שדרשו רז״ל על שאול שלא נספד כהלכה ואי יקרא דחיי הלא מחלו ישראל על כבודם ע״ש. אמנם י״ל כי בפטירת הצדיק ההספד הוא בשני אופנים. א׳. על חסרון השלימות האמיתי מהדור שחסרו מליהנות עוד ממאור תורתו ונפסק המעיין

אשר בעודו בחיים בעולם לא כזבו מימיו הנאמנים. ב׳. על חסרון חמדי הזמן כדרך שאמרו כל העולם ניזון בשביל חנינא בני ואין הצדיק אבד אלא לדורו ועיין בזוהר פרשה ויחי דמיון הנשמה היא משל למלך ששלח את בנו למקום אחד ללמדו אורחא דמלכותא ובכל אותו עת שלח לו מבית גזא דמלכא אוכלין ומשקין ביתר שאת ויתר עוז יותר על הצטרכו אלף פעמים ככה עד שכמעט היה מספיק לכל בני המקום וכשנתגדל שלח המלך למטרוניתא אימיה לקחת אותו לפלטין של המלך ולהשתעשע עמו ואורחא דבני אותו המקום בוכים על פרידת בן המלך מאתם וחד פקח אמר להם הלא בריה דמלכא הוא ולא אתחזי למידר יותר ביניכם ומוכרח לשוב לאביו להיכל המלך ע״ש.

ובמסכת תענית פ״א אמרו רז״ל מן בזכות משה באר בזכות מרים ענן הכבוד בזכות אהרן מתה מרים נסתלק הבאר מת אהרן נסתלקו עני הכבוד וכולן חזרו בזכות משה מת משה נסתלקו כולם דכתיב ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא מרים בניסן אהרן באב משה בזיי״ן באדר אלא מלמד שנסתלקו כולם בירח אחד. ונתקשה המהרש״א כיון דזכות משה היה מועיל שחזרו למה נסתלקו כלל ע״ש. ונראה לתרץ דידוע דעל שלשה דברי׳ העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדי׳. ועיקר יסוד עמוד התורה הי׳ משרע״ה כדכתיב זכרו תורת משה והוא היה מלמד התורה לאהרן ולבניו ולכל ישראל וכמבואר בעירובין וגם שהיה מוסר נפשו עליה וכמו שאמרו רז״ל למה נקראת התורה ע״ש משה לפי שהי׳ מוסר נפשו עליה. ועיקר עמוד העבודה הי׳ אהרן בעבודת הקרבנו׳ ובהקטרת קטורת אשה ריח ניחוח לה׳. ועיקר יסוד של ג״ח היה מרים כי מרים היא פועה שהית׳ אחת מהמילדות במצרים דכתיב בהו ותחיין את הילדים שהיתה מספקת להם מים ומזון כמו שאמרו רז״ל הנה בזכות התורה היה המן כמו שאמרו רז״ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן וגם מן נקרא לחם מן השמים וגם התורה נקראת לחם כדכתיב לכו לחמו בלחמי ולכן היה מן בזכות משה ומים הם גמילות חסדי׳ כי הן הם באים בחסדי המקום ברוך הוא בחנם וכל מקום בלי טירחא וכמ״ש החסיד בחו״ה וידוע דחסדי׳ יכונה בשם מים כמו שאמר (איוב ל״ז) אם לחסד ימצאהו ודרשו רז״ל בתענית פרק א׳

ימצאהו לבורות שיחין ומערות ועיין מ״ש המהרש״א בח״א פ״א דתעני׳ ולכן היה הבאר בזכות החסדי׳ של מרים. ועבודה היא שמירה משונאי׳ ומאויבי׳ כמו שמבואר (בב״ק דף פ״ב) גבי שני אחים הורקנוס וארסתובלס שאמרו להם כ״ז שעוסקים בתורה אינם נמסרי׳ בידכ׳ ע״ש ולכן ענני הכבוד שהי׳ מחסה מזרם וממטר ושמירה מאויבי׳ הי׳ בזכות אהרן. ולכן כשמתה מרים כ״ז שלא היו בעלי ג״ח כמותה נסתלק הבאר והוצרך משה ללמד את בני ישראל ולהרגיל׳ בגמילות חסדים שיגמלו זה עם זה ביתר שאת ויתר עז ממה שעשו מקודם. וזהו הכוונה שחזר הבאר בזכות משה היינו בזכות לימוד דעת שלמדם משה שיזהרו בגמילות חסדי׳ כעת יותר ממה שעשו עד הנה כי עד הנה היה מרים שבזכותה היה הבאר. וכשנסתלק אהרן הוצרך משה להזהיר להכהני׳ בני אהרן וללמדם הלכות עבודה יותר מקודם שהיה אהרן בחיים חיותו וגם גדרים אפילו שלא בשעת עבודה ובזכות זה חזרו ענני הכבוד כשהיה אחר כך אלעזר עומד ומקריב. ומיושב קושית המהרש״א. ולכן כשמת משה נסתלקו כולם כי בעודו בחיים והיה מזהיר׳ היטיב הן בעניני גמילות חסדי׳ והן בענין עבודה אז עשייתם וגם זכות משה שניהם יחד היו מועילים שיחזרו מה שאין כן כשמת משה.

והוא הדבר אשר דברנו כי פטירת הצדיק גורם חוסר בשלימות האמיתי ובטוב הזמני. ועיין במפרשים אהא דאמרינן וישמע הכנעני מה שמועה שמע ובא שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד והקשו התוספ׳ הא כיב כי בא דרך האתרים ותירצו המפרשי׳ כי בא דרך האתרים הכוונה על חטא המרגלי׳ אך ההספד שמספידים היא תיקון לכל חטא וכמו שאמרו רז״ל במדרש על פסוק ויבאו עד גורן האטד ראוי היה הכנעני להִדוֹש כאטד אלא שזכות שהספידו ליעקב הגין עליהם ע״ש וא״כ גם אחר פטירת אהרן כתיב ויבכו אותו כל בני ישראל שלשי׳ יום וא״כ זכות ההספד ראוי להגין עליהם מחטא המרגלי׳ ולמה היה כח הכנעני לבא עליה׳ למלחמה בחטא המרגלי׳ אלא כיון ששמע שנסתלקו ענני הכבוד וסבר שגודל ההספד והבכיה היה רק על ענני הכבוד שהיה להם לשמירה ולמגן ולמחסה וזהו הכוונה מה שמועה שמע ובא הא בקרא כתיב הטעם כי בא דרך האתרי׳ עבור חטא המרגלים והלא ההספד על אהרן היה תיקון לזה ולכן תירץ שנסתלקו ענני הכבוד

וחשבו שעיקר ההספד היה על חסרון טובות הזמניות ולא על חסרון שלימות האמיתי:

ונחזור להנ״ל כי הנה באמת הספידו על שאול כמ״ש בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכם שני עם עדנים המעלה עדי זהב על לבושכם וא״כ הרי דהיה ההספד על שחסרו טובות הזמניות לבושי צבעונין ומעדני תפנוקין שהי׳ שאול מספיק להם ולא על חסרון שלימות האמיתי שזה ודאי הוא יקרא דשכבי וקדושת שמו יתברך למען יוסיפו החיים אשר עודנה חיים המה בתורה ובעבודה בשמעם ההספד על חסרון התורה והעבודה. וזהו בודאי יקרא דשכבי. וזה היה כוונת רבי שאיתא בפרק הנושא שצוה רבי אל תספידוני בעיירות כ״א בכרכי׳ וקאתו כו״ע משום יקרא וע״ש במהרש״א משום דאי אפשר לו למחול כבוד התורה והיינו דקאמר משמת רבי בטלה ענוה שהרי בעי יקרא משום כבוד התורה ע״ש וצריכי׳ לומר דהגם דקיימא לן במסכת קידושין דחכם שמחל על כבודו כבודו מחול מכל מקום על אחר פטירה אי אפשר למחול כבוד תורתו כדי שע״י ההספד יתקדש ש״ש. ועיין בשו״ת הרשב״א סימן פ״ד שתמה על מה שאמר רבא בנדרים דשרא לאינש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה דצורבא מרבנן הוא אמאי לא אמרו דחייב לאודיע כי לא יכבדוהו כדינא ונמצאו מקילין בכבוד תורתו כשוגגין או כאונסין ע״ש שהניח בקושיא. ולפי הנראה אין כאן קושיא דקיימא לן שרב שמחל על כבודו כבודו מחול עיין בקידושין דף ל״ב וא״כ כשאינו מודיע הרי מחל על כבודו ולא חיישינן שיבזו אותו דמהיכי תיתי שיבזו לאדם שאין מכירין אותו ועיין בשו״ת מקום שמואל בחידושיו ליו״ד. אך כ״ז בחייו אבל אחר פטירתו פשיטא שמהראוי ונכון לצוות על כבודו כדי שיתקדש ש״ש למען ישמעו רחוקי׳ מן התורה ויבואו לקבלת עול מלכות שמים על התורה ועל העבודה. ושאלת הגמרא הספידא יקרא דחיי או דשכבי לא קאי על צדיקים וגדולי הדור כי בהם ההספד על התורה ועל העבודה הוא ודאי יקרא דשכבי והא דפשיט בש״ס מצדקיהו שהוא יקרא דשכבי והא צדקיהו היה צדיק וגדול הדור ובצדיק ודאי יקרא דשכבי מ״מ הדבר נכון דהתם לא הי׳ ההבטחה על הספידו דהוי אדון יספדו לך וזהו הבטחה על הספד מחסרון טובות הזמניות ולא מחסרון תורה ועבודה ומוכח דבכל ב״א

ההספד הוא יקרא דשכבי דלחיי מאי נ״מ בזה ומתורץ היטיב קושית התוספות:

המתבאר מזה דהא שאמרו רז״ל על שאול שלא נספד כהלכה היינו שלא הספידוהו בשבח תורתו ועבודתו כי אלו התעוררו להספידו על זה אז היה נתגדל כבוד התורה וקידוש השם. והנה שם בש״ס הקשו האיך הסכים דוד להגבעונים שימסור להם שבעה בני שאול לתלות אותם על שהרג שאול את נוב עיר הכהני׳ שהיו מספיקי׳ להם מים ומזון והא כתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. ותי׳ מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמי׳ בפרהסיא עיין שם. והנה רצפה כשלקו לבניה לתלותם למלאות רצון הגבעוני׳ הגם שאינו מן הדין כי בנים לא יומתו על אבות כ״א למען שלא יתחלל ש״ש עשו כן לא היה הדבר קשה לה כי חילול השם הוא עון גדול למאד כמו שאמרו רז״ל במדרש שוחר טוב במשלי. ולזאת לא הוצרכה אז להצדיק את הדין כי הסכימה דעתה הישרה ג״כ לזה כי נכון הדבר לפני ה׳. אולם לעבור על לאו דלא תלין נבלתו ושיתלו יותר מששה חדשים ושתעקרו אות אחת מן התורה כדי שיתקדש ש״ש היה הדבר קשה לה למאד כי אין הכרח כ״כ שיתקדש ש״ש יותר כיון דאף שלא יעברו על לאו דלא תלין שוב יצאו מחילול השם ולכן הצדיקה אז הדין ואמרה הצור תמים פעלו.

ביאור הדבר דבש״ס אמרו כשראה דוד ג׳ שנים רצופי׳ רעב שאל באורים ותומ׳ באיזה חטא הוא והשיבו אל שאול ואל בית הדמי׳. אל שאול שלא נספד כהלכה ואל בית הדמים שהרג את הגבעוני׳ ופריך בש״ס קתבע אל שאול שלא נספד כהלכה הרי דקמהדר אזכותו וקתבע על שאול אשר המית הגבעונים ומהדר אחובתי׳ ומשני אין דאמר ר״ל מאי דכתיב בקשו את ה׳ כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו באשר משפטו שם פעלו ופירש רש״י במקום שמזכירין חובת האדם שם מזכירין פועל צדקותיו (ובזה נראה לפרש הפסוק משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו היינו אף שהשם יתברך שופט לאדם על הרע שעשה לחבירו מכל מקום גם הנשפט הוא צודק על הטוב שעשה והבן). והנה כבר הקדמנו דהעיקר שתבע אל שאול שלא נספד כהלכה היינו שבח צדקתו ויראתו שזהו

קידוש ש״ש כשיראו כבוד התורה וזהו כוונת המדרש שרצפה הצדיקה את הדין עליה ואמרה הצור תמים פעלו היינו הדרש של תיבת פעלו שבפסוק באשר משפטו פעלו שהכוונה באשר משפטו שם פעלו שבזו הרגע שדנו את שאול על בית הדמי׳ שהרג בגבעונים שהוא ח״ה שם הזכיר גם כן פעלו היינו פועל צדקותיו של שאול על שלא נספד כהלכה ולא עשו קידש השם וא״כ מזה מבואר ששקולים הם כשעוברים על ח״ה וכשמונעים מלקדש ש״ש וכמו שנכון הדבר לעקור אות מן התורה לבל יהיו חילול השם כן נכון הדבר לעקור אות מן התורה למען יתקדש ש״ש. וכוונת הגמרא והמדרש שהביאו התוספות המה לאחדים בידינו (והגם שהפסוק אשר משפטו פעלו הוא בצפניה שהי׳ זמן רב אחר רצפה מכל מקום שייך לומר שהי׳ כוונתה על פסוק זה וכמו בב״ב דף כ״א גבי דוד ויואב שא״ל מפסוק של ירמי׳ ארור עושה מלאכת ה׳ רמיה וכמו בב״ק ד׳ ס׳ מהא דשלחו הסנהדרין לדוד הפסוק של יחזקאל חבול ישיב רשע גזלה ישלם וכמ״ש התוס׳ בגיטין דף ס״ח ד״ה וכתיב ועמ״ש הגאון מהר״י פיק שם בב״ק על הגליון ע״ש):

והנה הגם שקונן שם דוד ואמר הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים ופי׳ ת״י ורש״י מצבן של ישראל על תוקף מעוזכם נפלתם חללים ע״ש והי׳ נראה לפרש הכוונה באופן אחר שזאת הקינה היא על מעלת שאול שהי׳ רץ כצבי עבור טובת ישראל וגבור כארי לעשות רצון אבינו שבשמים וכמו שאמר יהודה בן תימא במסכת אבות והיא שלימות העבודה וכמ״ש בריש טור או״ח באריכות ע״ש בב״י ובדו״פ וזהו הצבי ישראל היינו ששאול הי׳ רץ כצבי ללחום מלחמתם של ישראל שהוא מלחמות ה׳ כמו שדרשו רז״ל על פסוק וינוסו משנאיך ששונאי ישראל הם שנואי ה׳. על במותיך חלל הכוונה ששאול השיג תכלית המדריגה העליונה של רץ כצבי והיינו על במותיך על במתי המדריגה חלל איך יהי׳ חלל צדיק גדול כזה והי׳ צר לו מאד על שאול ויהונתן איך נפלו גבורים שהיו גבורים כארי לעשות רצון אבינו שבשמים א״כ הרי הספידוהו בכבוד צדקתו ויראתו אך כיון שלא אמר הדברים מפורשים ויש לפרשם באופן אחר שוב הוי בכלל שלא נספד כהלכה.

ולהליץ על מה שלא נספד שאול כהלכה י״ל שאול מת במלחמה כמבואר (שמואל א׳ ל״א) והדבר נתוודע על ידי הנער המגיד בן איש גר עמלקי כמבואר (בריש שמואל ב׳) וידוע דבש״ס ר״פ האשה שלום היא איבעי׳ אי ע״א נאמן במלחמה ע״ש וכתב הר״ן בתשובה סימן ג׳ שלשיטת הר״ח (שכל דבריו דברי קבלה) שהאיבעי׳ לא איפשטא ואפילו אומר מת וקברתיו אינו נאמן ע״ש ועיין בב״י סימן י״ז בא״ע שלמד מתשובת הרשב״א ומתשובת ריב״ש סימן תק״ח שכל שאין בעדות העד כדאי להתיר לאשתו שתנשא אין מספידין ועיין בב״י ובש״ך יו״ד סימן שע״ה דמי שטבע בים שאין להם סוף שאין מתירין לאשתו אין להתאבל עליו ולכן לא הספידו לשאול כהלכה למען נדע שעדיין הדבר בספק ושאין בעדות כזה כדאי להתיר לאשה והגם שיש פלוגתא בסנהדרין בין רבי יהודה לחכמים אי מלך נושא אלמנותו של מלך מכל מקום י״ל שבאותו זמן עדיין לא הכריעו הלכתא כמאן וגם הרמב״ם סותר א״ע מפירש המשנה לספר היד שבהלכות מלכים פ״ב פסק שאפילו מלך אינו נושא אלמנת מלך אחר ובפירוש המשנה פסק כר״י דסבירא ליה דנושא שכן מצינו בדוד שנשא אלמנות שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך. ולהכריע מה אני. אולם מהירושלמי שהביאו התוס׳ ביבמות דף כ״א וז״ל אשת חמיו אסורה מפני מראית העין וא״ת מתורה הרי דוד נשא רצפה בת איה וע״ש בירושלמי שנאמר ואת נשי אדוניך בחיקך ע״ש ובתוס׳ וברא״ש ומשמע דהלכה כר״י ועיין מה שכתב רש״ל ביש״ש ובפירושו לסמ״ג ובכנה״ג בחידושיו בהלכות מלכים הנדפס בסוף כנה״ג לא״ח ויש הרבה לפלפל בדבריהם ואכ״מ ועוד הא כ׳ הכנה״ג בא״ע בסי׳ י״ז בהגהות ב״י אות י״ח בשם הר״ש יונה בתשובה שאע״פ שאין למת אשה או יבמה זקוקה יש למחות ביד הקרובים שלא להספידו ע״ש. והגם שהח״צ בתשוב׳ סי׳ כ״א כתב שכשאין לו אשה מתאבלים עליו קרוביו כשהדברים רובם למיתה ולא אמרינן בזה לא פלוג מכל מקום יש לחלק בין היכא שאין לו אשה כלל ובין היכא שיש לו אשה רק שהיא אסורה לעלמא מטעם כבוד המלך דעל כל פנים יש לו אשה שוב שייך ביה ל״פ. והגם שלדעת כמה פוסקים אפשטא האיבעיא דע״א בקברתיו תנשא וא״כ כיון שהפלשתים כרתו את ראש שאול ויפשיטו את כליו

(בגדיו) וישלחו בארץ פלשתים סביב לבשר. וגוויתו תקעו (פירוש תלאו) בחומת בית שן ואנשי בית יבש גלעד לקחו את גווית שאול משם וכבר כ׳ הר״ן בתשובה והריב״ש דטלטלוהו הוי כמו קברתיו י״ל דאז עדיין לא נקבע הלכה דקברתיו עד אחד נאמן או דאז היה אחר ג׳ ימים וגם י״ל שבזמן דוד עדיין לא הוחזקו להיות משיאין על פי עד אחד שלפי הנראה ביבמות דף קכ״ב במשנה דאמר רבי עקיבא התחילו להיות מחזיקים שהיו רק מזמן חכמי המשנה גם יש לומר דהא (בשמואל ב׳ א׳) מבואר שהנער המגיד היה בן גר עמלקי ומבואר שם שדוד אמר לאחד מהנערי׳ גש פגע בו ויכהו וימת ע״ש ומבואר במכילתא סוף פרשת בשלח שנשבע המקום בכסא הכבוד שלו שמכל האומות שבעולם יקבלו גרים ולעמלק ולביתו לא יקבלו ונזכר דוד באותו שעה מה שנאמר למשה רבינו עליו השלום מיד וימר אליו דוד דמך על רשך כי פיך ענה בך ע״ש וכיון שכן היה לו דין נכרי שאין מסיח לפי תומו ושפיר לא רצה דוד לסמוך עליו לענין הספד והיא מליצה גדולה).

ולכן אנחנו חייבים להוריד כנחל דמעה ועינינו תרדנה מים מאין הפוגות על פטירת הצדיק רבינו הקדוש. ועיקר להתוודות ולשוב בתשובה שלימה ועזיבת החטא ולגמר בלבבינו שלא לעשות עוד ונתנחם על העבר וכמ״ש הרמב״ם בהלכות תשובה כי כל חטא ועון היא סירחון וצואה ועל זה אמרו חז״ל שדמעות של בה״כ רע היינו כ״ז שעדיין מלוכלך מטינוף של עבירות גם הדמעות הן הם רע וקיא צואה בלי מקום ולכן נתפלל שה׳ יאיר עינינו בתשובה שלימה ולב טהור יברא לנו אלהים ורוח נכון יחדש בקרבינו ויושיט לנו יד ימינו ויקרבנו בתשובה שלימה ואשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב של תשובה וחי׳. אוי לאותו בושה וכלימה אם ח״ו נקשה ערפינו בעזו מצח מבלי לעשות תשובה ח״ו בעת הזאת על זה נאמר טוב ממנו הנפל (בל חזה שמש). ולכן הזהירו רז״ל ואמרו אגרא דהספידא דלוי׳ היינו להרים קול בכי עד שה׳ ממעון קדשו ישמע קול נהי ובכי של תשובה שלימה להריק ולשטוף ממי הדמעות לכלוכי טינוף העונות ולטהר כתמי בגדים הצואים עד שילבינו כשלג וכצמר יהי׳ ואז השי״ת חותר חתירה מתחת כסא כבודו לקבלו בתשובה וה׳ אלהיו עמו ויעל דרך כבושה וכמוסה ובעל תשובה הוא גבר אשר דרכו נסתר מעין כל נברא כי כל

מלאכי מעלה ואופני׳ ושרפים אין אתם יודע עד היכן הגיע כח היצר ושאור שבעיסה וזוהמת הנחש לעבור על דרך קונו ולכן כולם אינם מניחים להעלות תשובת חרטות ותפלות של הבעלי תשובה למרום כ״א השי״ת בעצמו שיודע כח היצר וכמ״ש ואשר הרעותי וכמאמר רז״ל שהקב״ה הודה לאליהו במ״ש ואתה הסיבות את לבם אחרנית ולכן הקב״ה בעצמו מקבל את התשובה בדרך נסתר מעין כל חי נעלמו ולא תשורנו עין איפוא הוא השער של תשובה. ולכן יסד הפיוט וכל מאמינים שהוא עונה לחש הפותח שער לדופקי בתשובה היינו שהקב״ה עונה בלחש ובחשאי שלא נודע ונשמע דרך פתיחת השער לדופקי בתשובה לשום בעל חי כי השי״ת מקבלה בדרך נסתר. וזהו שאמרו רז״ל כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב״ה סופרן ומניחן בבית גנזיו ביאור הדברים כי הנה בש״ס הקשו כתיב עוז וחדוה במקומו וכתיב במסתרי׳ תבכה נפשי. ותירץ דבבתי גוואי שהוא במסתרים שם תבכה נפשי. ובבתי בראי שם עוז וחדוה במקומו. ומעתה כיון שכבר הקדמנו שדרך שהקב״ה מקבל לבעל תשובה בלחש ובחשאי למקום בתי גוואי הנקרא מסתרים שפיר מובן מה שאמרו רז״ל שהקב״ה מניחן בבית גנזיו היינו שם במקום הנקרא מסתרים ושם כביכול הקב״ה בוכה ומוריד דמעות על חורבן בית המקדש שם ג״כ מונחין הדמעות מה שבוכין על אדם כשר כי שקולה מיתת הצדיקי׳ כשריפת בית אלהינו כי שניהם נתמשכנו (ח״ו) על עונות בני ישראל ולכן מתערבין דמעות אלו באלו:

אמנם עוד לאלוק׳ מילין כוונת מה שאמר הקב״ה סופרן ומניחן בבית גנזיו כי ידוע מה שאמרו רז״ל וירא אלהים את האור כי טוב הקב״ה ראה שאין העולם כדאי לאותו אור שנברא בששת ימי בראשית עמד וגנזו לצדיקים לעתיד לבא. ופירש הבעש״ט שגנזו בהתורה והצדיקים שעתידים לבא בכל דור ודור כשעוסקי׳ בתורה לשמה אזי מוציאים אותו אור ומשיגין ומרגישין דביקות אלהינו והשגת הרוחניות כמו קודם חטא אדה״ר כי דרך רשעים באפילה ודרך צדיקי׳ כאור נוגה הולך ואור מאותו אור הגנוז. והנה בעת ההספד שמורידין דמעות על אדם כשר הקב״ה סופרן ומניחן בבית גנזיו היינו ג״כ שמערבין הדמעות עם האור הגנוז בהתורה והנה בעת שהקב״ה רוצה לגנזן שם בהתורה אזי

פותח שער התורה ואז יצא כברק ניצוצי אור הגנוז להאיר עיניהם ולעורר לבבם של המספידי׳ ולהשיב בתשובה שלימה ולהכיר למי האמת ולמי הפסולי׳ ולבין טוב לרע יבקר והעם ההולכים בחושך של היצר ראו אור גודל ניצוצי האור ששת ימי בראשית:

ובזה יש לתרץ קושית המהרש״א בסנהדרין דף ל״ז דאיתא שם הנהו בריוני דהוי בשיבבותי׳ דרבי זירא דהוי מקרב להו כי היכי דנהדרי בתיובתא והוי קפדי רבנן כי נח נפשיה דרבי זירא אמרי עד האידנא הוי קטינא חריך שקי דהוי בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בליבייהו ועבדו תשובה וכ׳ המהרש״א דמזה יש להשיב במה שאמר משה כי ידעתי וכו׳ הן בעודני עמכם ממרים הייתם עם ה׳ ואף כי אחרי מותי. וזה א׳ מעשרה קל וחומר שבתורה הא איכא למפרך דיאמרו עד האידנא הוי משה בעי רחמי עלן השתא מאן בעי עלן רחמי ויחזרו בתשובה עכ״ל ולהנ״ל יש לתרץ דהנה איתא במדרש ויחי ביעקב כתיב ויעברו ימי בכיתו ובמשה כתיב ויתמו ימי בכי אבל משה יעקב שהיו לו בוכים כתיב ויעברו. משה שלא היו לו בוכים כתיב ויתמו ע״כ. ומעתה משה כיון דלא היו לו בוכים לא היה נפתח אור הגנוז בהתורה להאיר עיניהם לתשוב׳ ושפיר אמר משה הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם הגם שדברי תוכחת שלי הי׳ מצויה לכם ק״ו אחרי מותי שלא אהיה עוד לשום ידי תוכחתי על פניכם ואור הגנוז שבתורה לא יצא כברק ניצוצי אור להאיר עיניכם ולבבכם לתשובה כיון שלא יהיה לי בוכים. מה שאין כן רבי זירא דהיה מקרב להבריוני כי היכי דלהדרי בתשובה הגם שבעודו בחיים חיותו הי׳ ללא הועיל עכ״פ הן המה היו מקרובים אליו ואהבו אותו בודאי אחר פרידתו מהם לעולם העליון הורידו כנחל דמעה עליו והקב״ה הניחם בבית גנזיו אצל אור שגנוז בהתורה ובעת פתיחת שער התורה כדי לגנוז שם הדמעות באותו רגע זרח והופיע עליהם אור הנברא ששת ימי בראשית הנגנז בתורה ואשר עד הנה הלכו חשכים ואין נוגה להם עתה על דרכם תהל אורה ולכן זה האור הניחם במעגלי צדק מסילה לאלהינו בתשובה.

ולהבין גם כוונת המדרש הנ״ל כי הדבר תמוה מאד לומר שמשה לא היה לו בוכים ובפרט שבפסוק נאמר ויתמו ימי בכי

וכו׳ ונ״ל לפרש כוונת המדרש דהנה ימי בכי יתבאר בשני אופנים. א׳ הגם שאין ראוים גוף הימים לבכיה מכל מקום אם אירע שבני אדם בכו באותן הימים הרי קראו הימים ימי בכי עבור הבכי הנתהוה בהם. ב׳: הוא שהימים עצמן ראוין לבכי ולמספד כמו תשעה באב וכדומה והגם שלא בכו בהן מ״מ כיון שמצד עצמם הם ראוין ליגון ולבכי לכן נקראים ימי בכי עבור עצמיות שבהם ומעתה גם ביעקב שנאמר בפרשה ויחי ויבכו אותו מצרים שבעי׳ יום ויעברו ימי בכיתו א״כ הימים אלו מצד עצמם לא היו ראוים שיקראו למצריים ימי בכי בעצם כי לא עברים המה ואין להם חלק באלהי יעקב לזאת לא נקראו ימי בי כ״א על ידי הפעולה שבכו המצרי׳ על יעקב לפי שבאה להם ברכה לרגלו שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין ולכן בכו פן ואולי יחזור הרעב כבראשונה ומי נילוס לא יתברכו עוד ועל זה היה עיקר בכייתם וכנגד זה הטובה שהי׳ להם מיעקב שפיר נחשב שהיה לו ליעקב בוכים נגד טובתו ממש שקול ומכוון זה מול זה מה שאין כן במשה כפי שמסר נפשו תמיד על ישראל וקרע להם את הים והוריד להם את התורה והמן היה להם בזכות משה וגם העננים הכבוד והבאר אשר היו בזכות אהרן ומרים ונסתלקו כשמתו חזרו בזכות משה וכהנה וכהנה לא נחשב בכייתם כלום נגד הטובות אשר היו להם ממנו. וזהו הכוונה שלא היו לו בוכים היינו לפי מסירות נפשו עליהם והשפעת כל טוב תמיד ולכן לא נקראו ימי בכי עבור פעולת הבכי שנתהוה בהם כי הבכי הנתהווה בהם כלא יחשב נגד משה כ״א עבור שעצמיות הימים ראוים לבכי וליגון על פטירת משה. ואם כן שפיר קאמר המדרש ומשה שלא היה לו בוכים כי מה שהיה לו כלא יחשב נגדו נאמר בהם ויתמו היינו כשעברו אותן הימים האלו הראוין לבכי מעצמיותן מצד פטירת משה שוב לא שייך לומר שיהי׳ עוד ימי בכי כיון שגוף הבכיה כלא יחשב רק שנקראו ימי בכי עבור שראוין אותן הימים לבכות בהן כי באותן הימים מת משה א״כ כאשר עברו אותן הימי׳ שוב לא שייך עוד לקרות ימי בכי ושפיר נופל עליהם הלשון ויתמו מה שאין כן ביעקב שפיר נופל לשון ויעברו כיון שהימי׳ לא נקראו למצרים ימי בכי מצד עצמיות אבידת הצדיק יעקב אבינו עליו השלום כ״א שנקראו ימי בכי על אשר בכו המצרי׳ באותן הימים על שהי׳ משפיע להם

תמיד טוב ועל חסרון השפעת הטוב שייך לבכות בכל יום ויום ולכן כתיב ויעברו היינו שעברו ימי הבכיה אבל ראוים עוד לבכות עוד הפעם על חסרון טובתם. והבן היטיב.

עוד יש לומר בכוונת המדרש יעקב היה לו בוכים ומשה לא הי׳ לו בוכי׳ אין הכוונה על משך ימי הבכי׳ כ״א שיעקב הי׳ לו בוכים גם אחר שעברו ימי הבכי׳ היה לו איזה בוכים על פטירתו עבור שלא נשאר להם אז תורה ובעודו בחיים הי׳ מלמד להם דרכי התורה כי היה זקן ויושב בישיבה כמבואר במדרש פרשה מקץ מה שאין כן משה עלה למרום ויורד עוז מבטחה (משלי כא) תורה שלימ׳ וכתובה ויקראו בספר תורת אלהים לכן היה נפשם קשורה באותיות התורה וחלפו כח לעלות אבר כנשרי׳ להוסיף חכמה להוסיף דעת ולהסביר בפנים של אמת וחכמתו עמדה להם להתעלס באהבים באהבת התורה ולשמוח בחכמתו כמו שנאמר פקודי ה׳ ישרים משמחי לב לכן לא היה לו בוכי׳ אחר עבור ימי הבכי׳ ולכן כתיב בו ויתמו. ואמרו במסכת תמורה דהלכות רבות נשתכחו בימי אבלו של משה ואמרו ליהושע שאל ואמר לו הקדוש ב״ה לאמרן א״א לך וטרדן במלחמה. ולהבין הדברי׳ וכי כאשר יטרדם במלחמה יסיחו דעתם מן התור׳ ולא ירצו לידע ההלכות והנראה דבמסכת נדרים אמרינן אמר ריב״ח לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר כתב לך וכו׳ ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך ופריך ולמען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל (פירוש שילמדו כל התורה) אלמא לישראל נמי ניתנה ומשני אלא פילפולא בעלמא ופירש הרא״ש הבנה והחריפות והיינו כתבן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בהתורה וצורת האותיות ע״כ ע״ש בדף ל״ח והנה (ביהושע סימן ט״ו) נאמר ויעל משם אל יושבי דביר ושם דביר לפנים קרית ספר ויאמר כלב כל אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה וילכדה עתניאל בן קנז ע״כ ודרשו רז״ל אלו הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה שהחזירם עתניאל בן קנז בפלפולו והובא שם ברש״י.

וביאור הדברי׳ הוא כן כי כל מה שכבשו ערי ארץ הקדוש׳ שלא על פי הטבע הכל הי׳ על פי כח התורה שבידם כי כאשר

למדו וחדשו ע״י פילפולם לשמה הי׳ גירא בעיני שטנא להסיר צלם מעליה׳ ולהכניע׳ ולנצחם כי לא בחרב׳ ירשו ארץ וזרועם לא הושיע למו כ״א בימין ה׳ הוא התורה שנתנ׳ בימין כמ״ש מימינו אש דת למו ואור פניו הוא התורה כמו ותורה אור כי רצם. ולכל עיר ועיר היו צריכי׳ ישראל לפלפל באותן הלכות אשר המה מיוחדי׳ לנצוח אותה עיר ושם העיר לפנים היינו קודם שנשתכחו ההלכות הנ״ל בימי אבלו של משה היה קרית ספר היינו שהיה תלוי הכיבוש והנצוח של אותה עיר דייקא באלו הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה ובלעדם לא היה שום מקום מבוא לפלח חץ כבדם ולנצחם. ולכן כשהחזיר׳ עתניאל בן קנז בפלפולו זה היה הסיב׳ לכבשם גלת עלית וגלת תחתית וזהו שאמר הקב״ה ליהושע לך וטרדן במלחמ׳ היינו כי אי אפשר לכבוש את ערי ארץ ישראל כי אם למעלה מן הטבע על ידי כח פלפול התורה לכל עיר ועיר פלפולי הלכות הנאות לה וע״י שיתנו לב לפלפל בכל מקום פלפול השייך לאותו מקום לכן כשיבואו לעיר דביר יצטרכו ליתן לב להתבונן ולפלפל בהלכות השייכי׳ לעיר דביר והן הן גופי׳ הלכות אשר נשתכחו בימי אבלו של משה ובהן היה תלוי כיבוש עיר דברי וכשיתנו לב יעלו בידם ההלכות האלו בפלפול׳ וכמו שבאמת החזירם עתניאל בן קנז בפלפולו וזה הי׳ מאמר הקב״ה לבל יאחר כ״א שילך תיכף ויטרדן במלחמ׳ כי על ידי זה יעלה בידם זכרונ׳ לנכון וכנ״ל. ובשביל זה לא הי׳ למשה בוכי׳ אחר עבור ימי בכייתו כיון שהקב״ה נתן למשה במתנה פלפול התורה היינו החכמה והשכל התלוי בכתב וצורת האותיות והם היו מתנחמים בהפלפול אשר נתן להם וחבלי׳ נפלו להם בנעימים בנעימת התור׳ השלימה אשר הוריד מן השמים בכתב וצורת האותיות שכל הפלפול וחדוה דשמעתתא המשמח אלהי׳ ואנשים ורמזים תלוים בהם ולכן כתיב במשה ויתמו ימי בכי אבל משה היינו שתמו ימי האבל ולא מצאו עוד מקום לחול כלל מחמת השמח׳ שהשיגו בפלפולא דאורייתא בכתב וצורת האותיות מה שאין כן גבי יעקב אשר עדיין לא ניתנה התור׳ בכתב. והדברי׳ ברורים:

ככה אני מתאונן ומתאנה על **אדומו״ר** לפי גודל מדריגתו אשר בעודו בחיים חיותו הי׳ זמן רב בבית הסוהר לכפר על עון הדור וממש היה כל ימיו במדוים רעים מאברי׳ הפנימים להמתיק

דיני הדור ועליו נאמר אישה יקימנו ואישה יפירנו שהוא בחי׳ המתקת הדינים וביטול הדיני׳ וכל רואיו הכירהו כי זרע קודש מצבתו זרע ברך ה׳ כי אביו איש חי ואיש אלהי׳ בן הקדוש המלאך מהו׳ **אברהם** והעיד עליו איש אלהי׳ קדוש אדומו״ר הגאון הקדוש מהו׳ **אברהם יהושיע העשיל מאפטא** שעייל בלא בר אל היכל הנשמות ונטל נשמה גדולה יקר הערך אשר אין לשער ושתל בגוף הקדוש הלזה. ואמו הצדקת מרת **חוה** ממש הית׳ ארון הקודש כידוע לכל שבכל משך תשעה ירחי לידתו הית׳ כל כבודה בת מלך פנימה לפני ולפנים בחדר שבכל אותן תשעה חדשי׳ לא בא שום בן אדם לחדרה זולת הנערות הראויות לה לעשות מלאכת׳ דבר יום ביומו ולכן גודל קדושתו ופרישתו אין להשיג והי׳ מדוכא מחטאינו מחולל מעונינו הגם שנוריד כנחל דמעה לא נעלה למכתינו תרופה כי אם שהשי״ת יחשוב לנו צער נפשינו וכוונתינו הרצויה עד שכמעט לא קמה עוד רוח באיש כאלו נספד כהלכה וזכותו וזכות כל הצדיקים יגן עלינו לטוב לנו כל הימים.

ועלינו מוטל לעורר אבל ובכי ומספד רב כפי דלת כחינו וכמו שאמרו רז״ל כל המתעצל בהספידו של אדם כשר ראוי לקברו בחיים וכבר אמרנו ת״ל פנים לזה וכעת נראה עוד דהנה אמרו רז״ל במסכת קידושין הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו ופירש רש״י דמותר לקפח לו פרנסתו ומחייתו והתוספות בבבא מציעא כתב שהר״ח פירש שרשאי לשרוף לו שליש תבואתו ותמיהא מנין לו זה ע״ש. וי״ל בדעת הר״ח דהנה ידוע דבישראל יש שלש׳ מדריגות רשעים בינוני׳ צדיקים רשעי׳ היינו רובן עבירות בינונים היינו מחצה זכיות ומחצ׳ עבירות צדיקי׳ היינו שרובן זכיות. והנה כל אחד ואחד מחויב להחזיק את חבירו לצדיק כמ״ש הלבוש והמג״א בהלכות ראש השנ׳ וביום ראשון של ר״ה בבוקר שוב אין אומרי׳ זה לזה לשנה טובה תכתב ותחתם הגם שאנו מתפללים על עצמינו כל עשרת ימי תשוב׳ לכתיבה וחתימ׳ טובה הוא משום דכל אחד ואחד מחויב להחזיק את עצמו לאיש בינוני שתלוי ועומד עד יום הכפרי׳ מה שאין כן לחבירו מחויב להחזיק לצדיק שנכתב ונחתם לאלתר לחיים ע״ש.

והנה רוב נגד המיעוט נחשב לשני שלישים והמיעוט נחשב לשליש (ויש לפלפל בזה לענין ביטול איסורים אי בעינן כפול והיא מחלוקת הפוסקי׳ עיין ש״ך יו״ד סי׳ ק״ט ועיין בנדה דף כ״ז הא דאמרי׳ אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות עפר על פרידי׳ אחת של רקב וחסר לי׳ ואמינא להו אדרב׳ אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות רקב על פרידי׳ אחת עפר ע״ש ברש״י ותוספות ואכ״מ). אולם לענין שאר ענינים יחשב תמיד רוב לכפל ועיין במהרש״א בב״מ בח״א גבי תנור של עכנאי שלקה העולם שליש בתבוא׳ וכתב המהרש״א שרבי אליעזר הי׳ יחיד והן רבים נגדו ולא פסקו כמותו מחמת אחרי רבים להטות נחשבים הם לשני שלישי׳ ור״א לשליש ולכן נלקה העולם רק בשליש אחד ע״ש. ומעתה כשקורא לחבירו רשע הרי מוסיף עליו שליש עוונות כי הגם שהי׳ מחזיקו לצדיק עד היום כראוי להחזיק את חבירו מכל מקום יחשב צדיק כשיש לו שליש עונות ושני שלישי זכיות וא״כ כשקורא לו רשע הרי שקל ממנו שלישי ממעשיו היינו מחצה מזכיותיו שהם שליש כל מעשיו בכלל ומטיל עליו עוד שליש עוונות והרי לפי דבריו שקראו רשע יש לחבירו שני שלשים עוונות. ושליש אחד זכיות. והנה אמרו רז״ל כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם וגבי חרון אף של ע״ז כתיב ועצר את השמים ולא יהי׳ מטר ומסתבר לי׳ להר״ח ז״ל דזהו רק לגבי ע״ז שהוא ככופר בכל התורה כולה ולכן לא יהי׳ מטר כלל מה שאין כן רשע בשאר עבירות אין גורם רק לעצור שליש המטר ומטעם דאלו הי׳ לו רק שליש עונות ונחשב לצדיק לא נעצר המטר כלל כיון דצדיק הוא ונחשב ככולו זכיות אמנם כשנעשה רשע ויש לו שני שלישים עונות מדה טובה מרובה ולא נחשב לו לעצור מטר כ״א אותו שליש עונות שהוסיף על שליש הראשון ואותו שליש עונות שמקודם כמו שמקוד׳ לא גרמו לו עצירת מטר כן גם עכשיו אינם גורמים לו רעה לעצור מטר דהא העונות בעצמן לא נשתנו לרעה כ״א שהוסיף עליהם עוד שליש עונות. ושליש זכיותיו פשיטא שאינם גורמי׳ לו רעה לעצירת גשמים אדרב׳ יש לומר שהשליש זכיותיו עומדי׳ נגד שליש א׳ משני שלישי עונותיו ולא נשאר כ״א שליש א׳ מעונותיו שגורם לו עצירת מטר וא״כ גורם לו זה השליש רק לעצור שליש מטר של שנותיו וא״כ כשהוא רשע על ידי עצירת

מטר נפחת לו שליש מתבואתו ולכן כשקורא לחבירו רשע מדה כנגד מדה רשאי לשרוף לו שליש תבואתו ודברי הר״ח נכונים. הכלל מה שאמרו רז״ל יורד עמו לחייו הוא לקפח פרנסתו. והנה כבר הזכרנו הרעב שהיה בימי דוד בשביל ששאול לא נספד כהלכה ולכן מדה כנגד מדה כל המתעצל בהספדו של אדם כשר ראוי לקברו בחייו היינו שראוי לקפח לו פרנסתו מדה כנגד מדה:

והנה לישב קושית המהרש״א הנ״ל מהא דהנהו בריוני דסנהדרין דהוי בשבבותא דרבי זירא על מה שאמר משה הן בעודני חי וכו׳ י״ל דמשה שפיר קאמר והכוונה הוא כן דהא ידוע דעשיית העגל הי׳ על ידי שראו לסוף ארבעים יום שלא בא משה וסברו שמת ולכן אמרו קום עשה לנו כו׳ ולכן אמר הן בעודני חי עמכם היינו שבאמת עדיין הייתי חי כ״א אתם הייתם סבורי׳ שמת וגבר עליכם השטן וסרו מהר מן הדרך ועשו עגל מסכה וא״כ ק״ו לאחר שבאמת יפטר מן העולם אף שהשכל גוזר שאחר פטירתי תחזרו בתשוב׳ וכמו הבריוני מכל מקום הרי אתם אינכם כן דהרי כשסברו שמת לא חזרו כלל בתשובה וכנ״ל:

עוד יש לתרץ קושית המהרש״א הנ״ל דהנה אמרו רז״ל דהיצר הרע בתחלה נקרא הולך ואחר כך נקרא אורח ואח״כ נקרא בעה״ב ולהמתיק ולהבין הדברים נראה לפרש כן דהנה מתחל׳ אם אדם עושה עון ח״ו הוא יודע שהמרה את פי ה׳ בעשיית העון ובלבבו יבין ומתחרט ומתנחם על זה ויודע שהיצר ייפה לו את השקר ושם לו חושך לאור. וכיון שכשעושה עבירה הוא מרגיש מיד בזה שייך לקרא להיצה״ר הולך שתיכף אחר העבירה חלף ועבר ממנו. אך כאשר ח״ו לא שם לבו אל ה׳ להתחרט על העבר והיצר הרע מתחדש עליו ומכשילו בעשיית העבירו׳ עוד הפעם ע״ז אמרו רז״ל כיון שאדם עבר עבירה ושנה בה נעשה כהיתר לו ואינו מרגיש עוד שהיא עבירה רק דבר רשות ושפיר כינהו רז״ל להיצר אורח. כאורח שנתאכסן בבית בעה״ב ויש לו רשות להיות אתו בצוותא חדא ואעפ״כ הבעל הבית יותר עיקר וגדול בבית ממנו ובידו להוציאו מביתו לחוץ כן הוא זה הבעל עבירה נחשב לבו וחלק הטוב שבו לבעה״ב נגד היצר אף שהוא אתו עמו תמיד ומסיתו מ״מ האדם הוא עודו באיבו ולא יקטף ובכחו כלה גרש

יגרש ולהיות מושל ברוחו וצא צא יאמר לו וישוב על העבר וידבק בדרכי התורה ועבודה ובצדיקי הדור ולא ישוב עוד לדעתו הרעה. אמנם כאשר ח״ו לא שת לבו גם לזאת ונפתה לבו בשפתי חלקלקות של היצה״ר אשר חלק משמן חכו שוב הוא מראה לו סימני טהרה על כל מיני עבירות ומראה לו שכל דבריו נכונים וישרי׳ ועושה מצות לטהר את טומאת השרץ בק״ן טעמי׳ והכל עושה לש״ש ואין דומה לו.

כאשר אמר **הבעש״ט** לפרש הפסוק דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להטיב און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס. היינו כי דברי פיו הם און שמסיתו לעשות און. ומרמה היינו שמרמה את האדם ואומר לו שהיא מצוה גדולה ולכן חדל להשכיל להטיב היינו שיתן אח״כ לב להטיב לדרך הטוב כיון שסובר שמצוה עשה. ולכן און יחשוב על משכבו הינו בעת שנפל למשכב ומונח על ערש דוי הוא מבקש להשי״ת שישוב לאיתנו בזכות המצוה שעשה ובאמת הוא עון רק שסובר שהיא מצוה ולכן יתיצב תמיד על דרך לא טוב ורע לא ימאס לעולם דהרי הוא סובר בעשיית הרע שעושה מצוה ובודאי לא יעשה תשובה עכ״ד הקדושים. (ובזה אמרתי לפרש כוונת המדרש המובא בטור או״ח סימן תקפ״א משל למדינה שחייבת מס למלך כו׳ כך המלך זה הקב״ה בני המדינה אלו ישראל ער״ה הגדולי׳ מתענין ומוותר להם שליש עונותיה׳ בעשרת ימי תשובה בינונים מתענין ומוותר להם ב׳ שלישים ביום הכפורים הכל מתענין ומוותר להם הכל. והקשה הב״י דא״כ ער״ה חשוב כיוה״כ וככל עשרת ימי תשוב׳ ע״ש ובט״ז הקשה עוד דלמה כתב דבעשרת ימי תשוב׳ מוותר ב׳ שלישים הא אינו מוותר כ״א שליש א׳. וגם במ״ש אח״כ דביוה״כ מוותר הכל קשה טפי ע״ש ולפי הנ״ל כוונת המדרש כן הוא דבער״ה הגדול׳ מתענים ומוותר להם שליש היינו כי הגדולים אינם חוטאי׳ כ״א במקרה ע״י התגברות היצר ח״ו אבל לא נעשה להם כהיתר ולכן בקל לכפר להם העון הקל רק בער״ה. מה שאין כן הבינונים הן הם אשר ח״ו עוברים עבירה ושנו ונעשה להם כהיתר וא״כ כיון שעונם יותר גדול מן הגדולים הם צריכים להתענות ולהתודות בכל עשרת ימי תשוב׳ ואז יכופר עונם. ואשר נלכדו מאד ע״ד אשר שעונות׳ נחשב להם כמצוה רבה אשר הן

הם נקראו רשעי׳ קשה מאד להם שיכופר עונם כ״א עד יוה״כ כאשר התענו ושבו אל ה׳ בתשובה שלימ׳ וגם כי היום בעצמו מועיל לכפר ואזי מוותר להם הכל והיינו כי הרשעים חוטאים בכל שלשה מדריגות העונות הנ״ל ובינונים לפי מדריגת הרשעים אינם חוטאים כי אם בב׳ שלישים כי אינם חוטאי׳ רק בשני מדריגות העונות וכנ״ל והגדולי׳ אינן חוטאין כ״א בשליש א׳ מעונות הרשעי׳ ולכן כתבו המדרש בער״ה מוותר להגדולים שליש היינו שליש מדרגת העון כנ״ל ובעשרת ימי תשובה בינונים מתענים ומוותר להם ב׳ שלישי׳ היינו מה שחטאו וידעו והבינו שהמרו פי ה׳ ובמה שאחר כך חטאו ונעשה להם כהיתר וביוה״כ הכל מתעני׳ ומוותר להם הכל היינו מוותר להרשעים כל שלשה מדרגות העון אשר חטאו כנ״ל. ומתורץ קושית הב״י והט״ז לנכון).

ובזה יש לפרש כוונת הפסוק בעזרא הסופר בושתי ונכלמתי להרים פני אליך כי עוונותינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים היינו שאמר שכבר הגיע למדריגה התחתונה שחשב שעונותיו הם ראש המעלות שכל עון למצוה רבה יחשב ואשמתינו גדלה עד לשמים היינו שיחשב לו שעשה מצוה רבה לשם שמים. וזה היה עיקר טענות קרח שכל כונתו לחלוק על משה היא לש״ש ולכן השיב לו משה בוקר ויודע ה׳ את אשר לו היינו מי שסובר רק לגרמי׳. ואת הקדוש מי שאין כוונתו רק לשם קדושה וטהרה ואת זה והקריב אליו. ובזה יתפרש כוונת משה רבינו עליו השלו׳ הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם עם ה׳ היינו מה שאתם חטאתם והמרתם את פי ה׳ הייתם במדרגה שהיא עם ה׳ והוא רק מצות ומעש״ט וא״כ ק״ו דאף כי אחרי מותי כי בעודו בחיים והיה מזהירם ומלמדם חוקי ה׳ ותורתיו את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ואף על פי כן היה עונם נחשב להם למעלה ראש ושהוא עם ה׳ וכנ״ל ק״ו אחר מותו שלא יהיה להזהיר אותם ולהוכיחם על פניהם. מה שאין כן הנהו בריוני דהיו מופקרים ויודעים שעושי׳ עונות כ״א שסמכו על תפלת רבי זירא שמו אל לבם ועשו תשובה. ומיושב קושית המהרש״א:

והנה כבר כתבנו שעיקר פטירת הצדיק הוא רק בעון הרשעי׳ וצדיק נתפס בעון הדור אשר המרו את פי ה׳ ומצותו הפרו

וגם לא נתנו לב לשוב אל ה׳ בתשובה שלימה בכל לבבם ובכל נפשם ואזי מרוב גודל העון ומניעת התשוב׳ גורם ח״ו הסתלקות הצדיק. וזהו כוונת הפסוק באיכה רוח אפינו משיח ה׳ נלכד בשחיתות׳ היינו ברשעת הרשעי׳ אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים היינו שבזכותו אנחנו נחיה וכעת נלכד הצדיק בעון הרשעי׳ שלא עשו תשובה והנה הקב״ה מצד רוב טוב וחסדו הגדול אשר לא יחפוץ בהשחתת העולם כ״א שרוצה בתשובת עמו בני ישראל ולכן הוא לוקח את הצדיק מאתנו אשר בצלו היינו חיין בכדי לעורר לבבינו הערל בהסתלקות הצדיק ונחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה׳. אך לאשר כי יקר בעיני ה׳ המות׳ לחסידיו היינו הסתלקות הצדיקים קשה מאד בעיניו לכן בחסדו הגדול אינו לוקח מאתנו כ״א צדיק א׳ ובשאר הצדיקי׳ הוא עושה חסד לבל ילכדו בעון הרשעי׳. אך כאשר גם ח״ו אחר הסתלקות הצדיק אינ׳ נותנין לב לשוב לדרך הטוב והנכון ולהתחרט על העבר אזי ח״ו נגרם להסתלק צדיק אחד מיוחד מאותן בעלי חסד שעשה הקב״ה עמהם חסד בראשונה. כאשר ראינו כלנו כעת אשר מתחלה נסתלק מאתנו הרב הצדיק הקדוש המפורסי׳ מהו׳ **מאיר** זללה״ה מפרימשלאן וזה היה רק בעון הדור ולאשר כי לא שמנו לבבינו אז למצוא דרך תשובה ולשוב אל ה׳ בכל לבבינו ובכל נפשינו ולהתחרט על עונינו ועל חטאתינו אף כי עינינו ראו שנאבד הצדיק הנ״ל ולדורו אבד. אף גם זאת היינו במדריגה קטנה ושפילה יותר מן הנהו בריוני דש״ס סנהדרין הנ״ל אשר אמרו בפטירת רבי זירא השתא מאן בעי עלן רחמי וחזרו בתשובה. ולא כן אנחנו אשר גם אחר פטירת הצדיק הקדוש הנ״ל לא שמנו לבבינו לחזור בתשובה אוי נא לנו כי גרמנו עוד רעה גדולה לעצמינו. כי נלקח מאתנו ארון אלהי׳ אשר היה בתוכינו אדומו״ר הק׳ איש אלהי אור **ישראל** זללה״ה נבג״מ אשר מתחלה עשה הקב״ה חסד עמו וכעת על אשר לא חזרנו בתשובה שלימה אחר מיתת הרב הצדיק מהו׳ **מאיר** זצלל״ה נלקח ג״כ רוח אפינו משיח ה׳ רבינו הקדוש אשר אמרנו בצלו נחיה כי היה לנו למגן ולמחסה תמיד ולהחיות את נפשינו. וכראות פני אלהי׳ ותרצנו וכעת על ידי גודל חטאתינו גם **אדומו״ר** נלקח מאתנו: הוי אחיי ורעי הביטו וראו את חרפתינו וגודל שפלות מדרגתינו אשר גם למעלות הנהו בריוני לא השגנו ונא ונא מאד

עכ״פ כעת ניתנה לב ונשובה אל ה׳ ולהסיר מדרך הרע ולילך בדרך הטוב והישר ולתקן את אשר שחתנו ולעזוב דרך רשע. והשי״ת יחיש לנו ישע וינחמנו בכפלים:

וזהו כוונת הפסוק הנ״ל הצדיק אבד ואין איש שם על לב היינו שמתחלה נאבד הצדיק מצד שאין איש שם על לב להשיב מדרך הרע לדרך הטוב והישר. אך כאשר גם אחר מיתת הצדיק ג״כ אינ׳ עושים תשובה אזי ואנשי חסד נאספו היינו אותן הצדיקי׳ שעשה הקב״ה חסד עמהם ולא נסתלקו מקודם. אח״כ גם הם נאספו והטעם הוא באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק היינו שאסיפת הצדיק שעשה הקב״ה עמו חסד מקודם הוא רק מצד שלא נתנו לב להבין שפטירת הצדיק הראשון היא מפני הרעה של הדור. ולכן אחי ידידי מאד מאד צריכים להוריד כנחל דמעה ועפעפינו יזלו מים ולשוב לדרך הטוב והישר כי הלא חטאתינו לנגד עינינו הראה לנו השי״ת ב״ה וברוך שמו בפטירת הצדיקים הנ״ל אשר בעודם בחיים הן המה היו מקושרים ומדובקים בכל אנשי הדור ההוא אשר היו מקורבים להם והיינו קרובים במרכבת השכינה כי הצדיק הוא מרכבה לשכינה וח״ו בהסתלקות הצדיק למעלה גם השכינה תעלה וע״ז נאמר דודי הלך למרחוק וצרור הכסף לקח בידו. וי״ל שזהו ההפרש בין יעקב אבינו עליו השלום לשאר הצדיקי׳ והיינו שעדיין מקושר ומחובר לכל דור ודור כאלו עודו בחיים:

ובזה יש לומר מה שאמרו רז״ל יעקב אבינו לא מת ונלמד מקרא כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיי׳: וביאור הדברי׳ דרש״י פירש בפרשה וישב על הפסוק וימאן להתנחם שאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי. ולפי טוב הלשון היה צ״ל שעל הלב נגזר שישכח את המת ולא את החי. אך הכוונה היא כן שלכן חי אינו נשכח הוא מטעם שהחי האחר אינו שוכח מלבו את זה החי השני ולכן מתעורר הזכרון בטבע הלב של זה החי ללב של זה החי כי גם שהגופות רחוקות הלבבות קרובות זה לזה וכמו שאמרו רז״ל בעשו כתיב נפשות וביעקב כתיב שבעים נפש והלבבות הן הם משכן

לרוח החיוני ולכן ברוחניות הם קרובים אחד אל אחד והיה לאחדי׳ ללב אחד והם תאומים מלמטה עברו שתמים בראש׳ מלמעלה ולכן זכרון אחד עולה מזה לזה. מה שאין כן הלב של המת נגזר שישתכח את התחברות להחי. וזהו הכוונה שעל המת נגזרה גזרה שישתכח מן הלב היינו שעל הלב של המת נגזר גזירה שישתכח מלבו את החי (ול״ק דהוי ליה למימר שישכח ודו״ק) ולא יזכרנו עוד ולכן גם החי שוכח אותם ולא יעלה עוד זכרונו לפניו והמות מפריד ביניהם בין לבו ללבו. מה שאין כן יעקב אבינו לא מת היינו שתמיד הוא זוכר את החיים להיות מליץ יושר כרחם אב על בנים ולחסות אותנו בסתר כנפיו סלה ודרכו להטיב ולישר אותנו ונפשו עליו תאבל מצערינו ולסייע ולעזור לנו ללמוד וללמד את כל דברי תלמוד תורתינו וגם בהעדרו לא חשכו כוכבי נשפו ובאורו נראה אור וזה שדרשו מה זרעו בחיי׳ אף הוא בחיים כמו שזרעו בחיי׳ בטבע לזכור זה את זה וזכרון א׳ עולה מלב זה ללב זה ומזה לזה כן יעקב בחיים שלא שכח מלבו את זרעו אחריו ושוב ממילא גם אנו מזכירין אותו בכל עת ועת רק שמתחלה לא הבין המקשן כוונה של לא מת והקשו וכי בכדי וכו׳ אבל אחר כך כשאמר לו הפסוק ופירש לו מה זרעו בחיים אף הוא בחיי׳ לענין זכרון וכנ״ל יתכן לו הכל.

ולכן אמרו בירושלמי על רבי כמו שיעקב חי במצרי׳ טו״ב שנה כך רבי חי בציפורי י״ז שנה כי ברזא דגילגולא היה רבי ניצוצי נשמתו של יעקב אבינו ולכן נקרא רבי רבי יהודה הנשיא כי נשיא הוא ר״ת נשמת יעקב אבינו וכמו שיעקב תיקון פרצוף אדם הראשון והוא סוד תורה שבכתב כדכתיב תתן אמת ליעקב ועיין במגלה עמוקות פרש׳ ויחי כן רבי חיבר המשניות שהיא תורה שבעל פה והיה ג״כ בא לביתו אחר הפטירה כמבואר בכתובות ועיקרן של דברי׳ שבעולם הבריאה דרגא דיעקב ששם דיוקנא דיעקב חקוקין בכסא הכבוד ועוד היה ליעקב דרגא שנקרא ישראל היינו בעולם האצילות שע״ז רמזו חז״ל באמרם ישראל עלה במחשבה ולכן נאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר כי דרגא דיעקב שהיא בעולם הבריאה זכו גם השבטי׳ לזה. ולכן אמרו יעקב אבינו לא מת מאחר שהניח בנים שהשיגו זה הדרגא של זה העול׳ הנקרא שם יעקב וכנ״ל וכמו שאמרו רז״ל כל המניח בן כמותו כאלו לא

מת אבל בעולם המחשבה ששם לא השיגו השבטים עיין במגלה עמוקות סוף פרשה וישלח כתב ויקרבו ימי ישראל וכתיב ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה וכו׳. ולדעתי לזה כיוון הרשב״א שבעין יעקב שם בתענית שכתב שיש בזה סוד ולכן אמרו רז״ל מה זרעו בחיים אף הוא בחיים היינו שזרעו השיגו לזה העולם ששם נקרא דרגא דיעקב ולכן אף הוא בחיים:

וכזה יש לומר כוונת רש״י בפסוק ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף כו׳ ועשית נא עמדי חסד ואמת ופירש רש״י חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול והדבר צריך ביאור דהא על כל פנים מצפה לתשלום גמול בעוה״ב וגם דהא אמרו רז״ל מאן דספיד יספדוניה וכו׳ ודוחק לומר שכוונת רש״י שאינו מצפה לתשלום גמול עולם הזה. וגם דהא הלוית המת הוא מדברים שאדם אוכל פירותיהם בעול׳ הזה. אלא כוונת רש״י כן הוא דהנה כתיב אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא היינו שלא יהיה לו איזה מחשבה זרה ופניי׳ שהוא חסרון בחיק המצוה כי עיקר התיקון ושלימות יהיה לעתיד לבא שיקוים בנו ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וגם חלק הרע יתוקן. והנה בשעה שאדם עושה איזה מצוה בזריזות כפי כחו אזי אם זכה מתלבש בו נשמת איזה צדיק לסיע לו לעשות הדבר לש״ש בלי שום פניי׳ כי נשמת הצדיק בא מעלמא דקשוט להתלבש בזה כדי להוציא הדבר לאור בלי שום מ״ז ולכן פי׳ במדרש חזית ובירושלמי על פסוק לרעות בגנים וללקוט שושנים על פטירת הצדיקים כי ר״ת של פסוק זה היא לבוש ועיין מה שפי׳ בזה במגלה עמוקות פ׳ חיי. ולדרכינו הוא שנשמת הצדיק מתלבש בזה העושה המצוה בחיים. וזהו כוונת רש״י חסד שעושין עם המתים היינו שנשמת הצדיק המת מתלבש בזה החי שעושה המצוה הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול היינו הגם שיש לו גמול ע״ז מ״מ נשמת הצדיק מסייע לו שיעשה הכל לש״ש בלי שום מחשבה זרה שיצפה לתשלום גמול. וזהו פירוש הפסוק ועשית נא עמדי חסד ואמת היינו עם נשמתי והגם שיעקב לא מת אבל דרגות ישראל מת וכנ״ל ויקרבו ימי ישראל למות והבטיחו יעקב שגם דרגות ישראל שהוא סוד עולם המחשבה יתלבש בו שיעשה הכל בלי שום שמץ מחשבה זרה כלל לא מינה ולא מקצתה כ״א הכל

באמת לש״ש וזה ועשית עמדי קאי על שם ישראל הנכתב למעל׳ אבל יעקב אבינו לא מת וכנ״ל כי שבטי יה השיגו בעצמן דרגא של העולם הנקרא יעקב. והבן:

והנה מספד רב ומר קשרנו על שפיים קינה נשא (ע״פ ירמיה ז) אהה ה׳ אלהים על אדומו״ר הקדוש והטהור אור **ישראל** זצלל״ה הנלקח אל בית מועד לכל חי ונשמתו הטהורה אליו אסף ונפלה עטרת הורמה המצנפת והוסרה העטרה כי מי יבא בסוד אלהים וחדר צפ״ון לגלה עמוקות ולפענח נעלמים ומי יעלה על במתי שער השמים. נשא לב אל כפים להוריד שפע וברכה בכפלים. להפיל חבלים בנעימים. ומי יישר הדורים כשה בדודה גזוזה ונאלמה נשארנו שמם חגרו שקים נקשר מספד מר כנהרות נחלי דמעה. כי פתאום שודד עלינו אוהל. עלה מות בחלונינו. כי נלקח מחמד עינינו. פאר דורינו. ורוח אפינו נלכד בשחיתותינו. עודנה באיבו נאסף מאתנו בחטאינו. אולם תודות לאל ניתן אשר השאיר אחריו ברכה ושארית גחלתו לא כבה הן הם צאצאיו בניו פרי קודש כשתילי זיתים הם עומדי׳ על משמרת עבודתו להוציא לאור תעלומות חכמתו כי הן ממש כמותו. וכאלו **אדומו״ר** בחיים חיותו. ותהי זאת נחמתינו. מדאבון לבבינו. ומשברון נפשינו. למנוע מדמעה עינינו. לאמץ ברכים הכושלות ולהחזיק ידיו הרפות. ויאספו אליהם כל בני לוי ובתוכם הוברו נושאי כלי ה׳ גם בני אדם גם בני איש חסידי הזמן: ומהם ישיגו ארחות חיים לשמור משמרת התורה והיה לנו לעינים. צרופים ככסף ומזוקקים שבעתים. וע״ז נאמר מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אחריו. ובבינה לעתים כתב לפרש הפסוק ויתמו ימי בכי אבל משה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו כי באמת כפי הפלגת גדולת משה לא היה לישראל מה להתנחם אך אחר שלשים כאשר ראו שיהושע מלא רוח חכמה אזי התנחמו א״ע ביהושע וזהו ויתמו ימי בכי אבל משה היא מצד כי יהושע מלא רוח חכמה ע״ש ורוח מבינתו לעת הזאת פי שנים יבוננו כגן רוה כי הם ממש בניו וגם בעודו שכן בתוכנו שם עיניו על בניו וסמך ידיו עליהם ורוח ה׳ דיבר בו שכאשר ישאל איש בדבר אלהים כן יאיר תבל בחכמתם ומקצה הארץ אליהם ינהרו וכל רואיהם ישיגו ארחות חיים ויתענגו מזיו כבודם לטוב להם כל הימים. כי למחיה שלחם אלהים להראות את

הדרך ואת העיר אשר בקשום ושדי נופיי של אדומו״ר בתר עיקרו וכלהו בתר רישא גרירא וכל שבח נעורים לאביהן בוצין בוצין מקטפין ידועין הנוגע באב הוא ראשו״ן. רוה דשן. קנקנים מלא ישן. מילין נפישין ובכלהו תמים כתיב בהו ואחד באחד יגישון. פרחי שושן. אחים לכל דבריהם לכל דבריהם לזרע האב חוששין. והצנע לכתם עם ה׳ ואיש לא ידעם. גם לעת האוכל ומשתה יטעמו כי טוב ה׳ וקרובים לה׳ במדעם ומצפונם בין ער ובין ישן. ואמת ושלום ירגשון. ינצרם ה׳ כאישון ובזכותם דנפישין: ובזכות כל ישראל נזכה לשוב למקום מקדשנו מרום מראשון:

ובפרק חלק אמרינן שאלו הרומיים את ר״י בן חנניא מנין שהקב״ה מחיה מתים ויודע עתידות א״ל תרווייהו מן המקרא הזה שנאמר ויאמר ה׳ אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה וכו׳ והשיב לו ודלמא וקם העם הזה וזנה א״ל נקיטו מיהא פלגא בידייכו שיודע מה שעתיד להיות והדבר תמי׳ איך דחה אותם בפלגא וגם תמיה דאמר הש״ס שם אתמר אמר ר״י לרשב״י מנין שהקב״ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות שנאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם והרי תחיית המתים לא מוכח ממקרא הזה כנ״ל. והנה באמת ידוע שחכמת תורתינו הק׳ למעלה מחקירת האנושיות ואין לנו עסק עם הפלוסופים ונחנו מאמין ברמז הגם שאין רמז ההוא מוכרח רק תכריחנו הקבלה ויתאמת הכו״ת עם הקבלה אמיתיות ורז״ל כיוונו שענין תחית המתים מה״ת נרמז מהכתוב הזה הנך שוכב עם אבותיך וקם וכמו שהאריך בזה הרשב״א בתשוב׳ סי׳ ט׳ ע״ש באריכות אולם עוד לאלוה מילין כי בפ׳ לך שנאמר לאברהם לתת לך את הארץ הזאת. וכתיב לזרעך אתן את הארץ הזאת וכו׳. והנה לא מצינו שנתן לאברהם את הארץ עד שהיה צריך לקנות מקום קבורה לשרה אלא הכוונה כמו שאיתא שמוכרח מכאן תחה״מ מה״ת וכמ״ש בס׳ תפלת יונתן פ׳ חיי ע״ש. אמנם הי׳ מקום לומר דמתחלה הבטיחו הקב״ה לתת לו עצמו את הארץ אמנם אח״כ במה שאמר במה אדע חזר הקב״ה מליתן לו לעצמו את הארץ או שאח״כ עשה איזה דבר אחר אשר עי״ז חזר הקב״ה אח״כ מזה א״ו כיון שהקב״ה רואה עתידות ויודע מה שעתיד להיות איך הבטיחו מתחלה לתת את הארץ ושפיר מוכח מזה תח״ה וזה כוונת הרומיים אשר שאלו את ר״י בן חנניא מנין

שהקב״ה מחיה מתים ואם תרצה לומר מן הקרא לתת לך את הארץ הנ״ל ולא נתן את הארץ לאברהם וא״כ מוכח מזה תח״ה הלא איכא למימר דלמא נאמר לו זאת קודם שאמר אאע״ה במה אדע או כיוצא בזה שגרם שעי״ז יגזור עליו שלא לתת לו לעצמו את ארץ וא״כ אין מוכח מזה תח״ה אם לא שתאמר שהקב״ה יודע מה שעתיד להיות ולא היה לו להבטיחו דבר שלא יקום אח״כ ולכן שאלו לר״י מנלן זה גופא שיודע מה שעתיד להיות דכשנאמר שא״י מה שעתיד להיות א״כ גם תח״ה אינו מרומז מכתוב לתת לך את הארץ. ולזה כשהשיבו וקם העם הזה וזנה השיב להם ר״י נקיטו מיהא פלגא בידייכו כיון שעכ״פ מן המקרא הזה מוכח שהוא יודע עתידות וא״כ מוכח נמי תח״ה מקרא דלתת לך את הארץ ושפיר השיב להם וגם שפיר הא דקאמר הש״ס תניא נמי הכי לענין תח״ה והרוח באשר נסע כן יכנס ברדת טל התחיה על המחנה יפיץ ענן אורה להחיות כפושי עפר בשואה ותביא בם הרוח בעמדם על רגליהם להחזיר למקומם ומלאכי צבאות ידודין ידודין לראות פני האדון. ותפלתם תכון קטורת. ימהר ישועה לפליטה הנשארת. וביאת אליהו הנביא יום ליום שומרת. ביום ההוא יהיה ה׳ צבאות לעטרת. להנות מזיו כבודו. ואת ישרים סודו. כולו ממתקים וכלי מחמדים: להתעלס באהבים העם אשר לו קודים. עידן פקודים. לכבד מכובדים. וימי עני המרודים. יתהפכו לרגלים למועדים. בשנת **גמילות חסדים** לפ״ק **יאסי**: זאת הכינותי וערכתי לעשות כונים למלאכת שמים מפי ספרים ומפי סופרי׳ ואשר חנן ה׳ אותי בברורים. והיו לאחדים מחוברים. למוצאי דעת ישרים. מפז ומפנינים יקרים. וכבוד יוצרי ובוראי לקשור כתרים. דרשתי בפתח עינים. להשמיע דעת לאזנים: גליתי טפח וכסיתי טפחיים. והש״י יקבץ הנדחה והנלאה לארץ החיים. ב״ב יושע ערי יהודה וירושלים. אכי״ר.

תם ונשלם

צאצאות המחבר הג' הנכבדות הינדא ושינדל לנדא,
סייעו להופעת הספר מחדש

לעילוי נשמות

אביהם הרה"ג מוהר"ר **אליעזר** ז"ל בן הרה"ג מוה"ר ר' **יהושע העשיל** ז"ל אבד"קק בצעשט בן הרה"ג מוה"ר **יוסף לנדא** ז"ל אבדק"ק יאסיי בעל שו"ת ברכת יוסף [מהרב יהושע השיל מבצ'שט נשארו כמה כרכים כת"י שו"ת שאבינו לא זכה להדפיסם כי נפטר בדמי ימיו, הם נשתמרו במשפחה ואף נלקחו לגלות טרנסיניסטריה (אוקריאנה), ונשדדו בידי בני עולה עם יתר הרכוש שעוד נשאר בידם אחרי הגרוש].

אמו הרבנית **רבקה** ז"ל בת הרה"צ מוהר"ר **צבי הרש** ז"ל מפעטשיניזון בן הרה"צ הק' מוהר"ר **דוד** זצ"ל מזאבליטוב בעל **צמח דוד** בן הרה"צ הק' מוהר"ר **מנחם מענדיל מקאסוב** זצ"ל מחבר ספר **אהבת שלום** עה"ת.

הרבנית **שינדעלי** ע"ה זוג' של הרה"צ ר' צבי הרש הנ"ל בת הרה"צ ר' אברהם חיים מלינסק בן הרה"צ הק' ר' נפתלי מרופשיץ בעל זרע קודש.

הרבנית **פסי לאה** זוג' של הרה"צ ר' **דוד מזבליטוב** בת הרה"צ הק' ר' **משה לייב מסאסוב**.

אמם הרבנית **יוכבד** ע"ה בת הרה"ג ר' מנחם מנדיל אבדק"ק בערהומעט, בן הרה"צ ר' פנחס יוסף בן הרה"צ ר' ישכר דב בן הרה"צ ר' יעקב שמעון מזסלב בן הרה"צ הק' ר' פנחס מקוריץ זצ"ל.

הרה"צ ר' **ישכר דב** היה חתן הרה"צ ר' **יוסקה משפיטיבקה** שהיה חתן הרה"צ ר' **יעקב** בן בעל דגל מחנה אפרים נכד הבעש"ט זצוקללה"ה.

הרבנית **יוכבד** זוג' של הרה"צ ר' פנחס יוסף הנ"ל בת הרה"צ הק' ר' חיים מקאסוב זצ"ל בעל תורת חיים בן הרה"צ הק' בעל אהבת שלום זצ"ל.

הרבנית **צפורה** זוג' של הרה"צ הק' ר' חיים מקאסוב בת הרה"צ הק' ר' יהודא מאיר משפיטיבקה בן הרה"צ הק' ר' פנחס מקאריץ, וחתן הרה"צ הק' ר' יעקב שמשון משפיטיבקה זצל"ה. [היא שחנכה את נכדה ר' מ"מ מבערוהמעט כשהתיתם מאמו תינוק].

אם אמם הרבנית **אסתר** זוג׳ של הרב ר׳ מנחם מענדיל אבדק״ק בערוהמעט הנ״ל, בת הרה״ג ר׳ טוביה ז״ל אבדק״ק בריגל בן הרה״ג ר׳ זלמנש אבדק״ק בריגל בן הרה״ג ר׳ ארי׳ לייב בעל ארי׳ דבי עליאה וחתן הרה״ג הק׳ מוהר״ר משה בעל ישמח משה זצ״ל מאוהעל.

הרבנית **מינדל** ע״ה זוג׳ של הרה״ג ר׳ טוביה הנ״ל בת הרה״צ ר׳ ישראל יצחק בן הרה״צ ר׳ ישכר בער מראדשיץ זצ״ל.

הרבנית **פרידה** ע״ה זוג׳ של הרה״ג ר׳ זלמנש הנ״ל בת הרה״צ ר׳ אברהם חיים מלניסק בן הרה״צ ר׳ נפתלי צבי זצ״ל אבדק״ק ראפשיץ.

גיסם בעל אחותם **רעכיל ברנדעל** ז״ל הרה״ג מוהר״ר יחיאל מיכל שלגר מבוקשביץ, שהיה רב בפוליהשע שוהעל בבודאפעסט נפטר כ״א שבט בירושלים ומ״כ בהר המנוחות. ואחותם רעכיל ברנדעל ז״ל נפטרה י״ב טבת תשמ״ז ומ״כ שם.

אחותם **פרידה** ז״ל ובעלה הרה״ח ר׳ חיים יהודא האנים מטשערנוביץ שרדף צדקה וחסד במסירות נפש ובמיוחד בזמן השואה, נפטרו באנטוורפן ומ״כ מפיט האללנד.

אחותם **פעסי לאה** אלמנת הרב שלמה נבוסלר נפטרה כ״ה אדר תשמ״ו ומ״כ בהר הזיתים.

אחיהם **יהושע השיל** לנדא נפטר ג׳ חשון תשמ״א.

אחותם **בילא** נפטרה כ״ט שבט תשמ״ו ומ״כ בהר הזיתים.

דודם הרה״ח ר׳ **דוד** ז״ל בן הרה״ג ר׳ יהושע העשיל וזוג׳ הרבנית רבקה ז״ל נפטר י״ג אדר ומ״כ בפעטשניזען, זוג׳ ציפה נפטרה י״ז אדר ומ״כ בפראג.

דודם הרה״צ ר׳ **מנחם מענדיל היילפרין** הרבי מבערזאן-דוקלא בן הרה״צ ר׳ אשר נכד הרה״צ הק׳ ר׳ נפתלי מראפשיץ, ונכד הרה״ק ר׳ דוד מזעבלטוב, שנספה בזמן השואה עם כל ב״ב.

ת. נ. צ. ב. ה.